

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การพัฒนาพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana 4 ในผู้
นอนติดเตียง

Development of Health-related Buddhist Missionaries for Promoting
Health and Well-being under the Concept of Bhavana 4 among Person
with Bedridden

โดย

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.ดร.

และคณะ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2561

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761358

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การพัฒนาพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana 4
ในผู้ทีนอนติดเตียง

Development of Health-related Buddhist Missionaries for
Promoting Health and Well-being under the Concept of
Bhavana 4 among Person with Bedridden

โดย

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ,รศ.ดร.

และคณะ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2561

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761358

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of Health-related Buddhist Missionaries for Promoting
Health and Well-being under the Concept of Bhavana 4 among Person
with Bedridden

BY

Assoc.Prof.Dr. Phramaha Boonlert Chuaythaneer

Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E.2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761358

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การพัฒนาพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้
ที่นอนติดเตียง

ผู้วิจัย : พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร.
พระมหาอนุวัติ วิชัยรัตน์
ดร.เบญจมาศ สุขสถิตย์
นางสาวชมพูนุท สิงห์มณี
นายวโรตม เสมอเชื้อ

ส่วนงาน : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๒

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ พัฒนาด้านแบบพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย พระสงฆ์จังหวัดลำพูนจำนวน ๖๑ รูป ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียง พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความรู้ และทักษะอยู่ในระดับดี แต่มีการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียงอยู่ในระดับปานกลาง

๒. แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรอบรมวิทยากรพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียง พบว่า การอบรมควรประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบได้แก่ ๑) ความสำคัญของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียง ๒) ความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ผ่านมาต่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียง และ ๓) ความรู้เกี่ยวกับภาวะแทรกซ้อนจากการนอนติดเตียงและพฤติกรรมสุขภาพที่ควรปฏิบัติเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อน

๓. การพัฒนาด้านแบบพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียง เป็นการพัฒนาร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายสังฆพัฒนาวิชาลัย และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน มีพระธรรมทูตเข้าร่วมจำนวนทั้งสิ้น ๖๑ รูป ซึ่งภายหลังการอบรมแล้วเสร็จ พระธรรมทูตสุขภาวะจะได้ร่วมปฏิบัติงานกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลในการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana ๔ ในผู้ที่นอนติดเตียงต่อไป

Research Title: Development of Health-related Buddhist Missionaries for Promoting Health and Well-being under the Concept of Bhavana 4 among Person with Bedridden

Researcher: Assoc.Prof.Dr.Phamaha Boonlert Chuaythanee
PhramahaAnuwat Wichairat
Dr.Benjamas Suksatit
Ms. Chompunut Singmanee
Mr. Warodom Samerchua

Department: Faculty of Social Science,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2562 / 2019

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research study aimed to develop health-related Buddhist Missionaries for promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden. Subjects were 61 monks living in Lamphun province. Data collection used mixed method with self-administered questionnaire and structured interview. Descriptive statistics were used to present knowledge, attitude, and practice towards promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden. Narrative method was used to describe training strategies and development of health-related Buddhist Missionaries for promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden in Lamphun province.

The finding of this research were

1. For knowledge, attitude, and practice towards promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden, on average monks had good level of knowledge and attitude towards promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden. However, their practice towards promoting health and well-being was at moderate level.

2. According to the training strategies for health-related Buddhist Missionaries for promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden, the training strategies should be consisted of 3 major components, including 1) the importance of health-related Buddhist Missionaries for promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden, 2) knowledge, attitude, and practice towards promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden, 3) knowledge related to preventable complications from bedridden status and management of preventable complications

3. According to the development of health-related Buddhist Missionaries for promoting health and well-being under the concept of Bhavana 4 among person with bedridden in Lamphun province, this training was successfully developed with partnerships. Sixty-one monks were participated in the 3-day training. After a training, health-related Buddhist Missionaries are working collaboratively with local health care personels to promote health and well-being under the concept of Bhavana 4 for person with bedridden in Lamphun province.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างสูง จากคณาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องหลายท่าน จึงขออนุโมทนา กราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ,ดร. ผอ.สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ที่กรุณาให้คำปรึกษาและสนับสนุนในการทำวิจัยตลอดระยะเวลาของการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ และอนุโมทนาบุญมายังผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่เป็นตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และภาคประชาชน ที่เป็นกัลยาณมิตรกับผู้วิจัยในพื้นที่ โดยมองถึงคุณประโยชน์ที่พึงจะเกิดขึ้นต่อสาธารณะชนในอนาคต อีกทั้งได้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลจนสามารถทำงานวิจัยชิ้นนี้ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.ดร.

และคณะ

29 กันยายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	5
1.3 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	7
บทที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนา	11
2.1 บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในยุคพุทธกาล	11
2.2 บทบาทพระสงฆ์ในการทำงานพัฒนาสังคม	25
2.3 บทบาทของพระธรรมทูตสุภาพะในแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนา	33
บทที่ 3 การขับเคลื่อนงานสุภาพะของพระธรรมทูตสุภาพะ	44
3.1 การพัฒนาหลักสูตร	44
3.2 เทคนิคการเขียนโครงการ	58
บทที่ 4 พระธรรมทูตสุภาพะกับงานในพื้นที่เป้าหมาย	79
4.1 กรณีศึกษาการขยายผลโครงการพุทธศาสนาสู่สังฆสงเคราะห์สัมมาชีพ	79
4.2 กรณีศึกษาการขยายผลโครงการพุทธศาสนาสู่สังฆจิตอาสาเยียวยา ผู้ด้อยโอกาส	128
4.3 กรณีศึกษาการขยายผลโครงการพระพุทธศาสนาสู่ปรัชญาผ้าเหลือง นำคนเข้า หาธรรม	159
4.4 กรณีศึกษาการขยายผลโครงการพุทธศาสนาสู่การปลดคนจากทุกข์สร้างชุมชน สุภาพะ	175
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	192
5.1 สรุปผล	192
5.2 ข้อเสนอแนะ	198
บรรณานุกรม	199
ประวัติผู้วิจัย	204

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	การกำหนดรูป-นามที่เป็นอาร์มณของวิปัสสนาโดยย่อ	34
4.1	จำนวนและร้อยละของพระนิสิตที่เข้าร่วมฝึกปฏิบัติจำแนกตามข้อมูลทั่วไป	100
4.2	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรประกอบด้วยค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	104
4.3	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรชีวสุข	106
4.4	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต () ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรชีวสุข	107
4.5	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต () ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรชีวสุข	108
4.6	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต () ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรชีวสุข	109
4.7	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต () ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรชีวสุข	110
4.8	แสดงคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนชีวสุข จำแนกเป็นรายคน	113
4.9	แสดงคะแนนเฉลี่ย () และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนชีวสุข ในแต่ละด้าน	121
4.10	เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรย่อยในแต่ละด้านของตัวแปรชีวสุข	125
4.11	เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแต่ละด้านของตัวแปรชีวสุข	128
4.12	แสดงคะแนนเฉลี่ย () และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนตัวแปรชี	129

	วสุข ก่อนและหลังทดลอง	
4.13	แสดงผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนชีวิตสุขก่อนและหลังทดลอง	130
4.14	แสดงผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนชีวิตสุขก่อนและหลังทดลองของ ตัวแปรชีวิตสุข	131
4.15	แสดงคะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนตัวแปรชีวิตสุข ก่อนและหลังทดลอง	131
4.16	แสดงผลการวิเคราะห์เพื่อแบ่งกลุ่มคะแนนชีวิตสุขก่อนทดลองของตัวแปรชีวิตสุข จำแนกตามกลุ่มสูง และกลุ่มต่ำ	131
4.17	แสดงผลการวิเคราะห์เพื่อแบ่งกลุ่มคะแนนชีวิตสุขหลังทดลองของตัวแปรชีวิตสุข จำแนกตามกลุ่มสูง และกลุ่มต่ำ	132
4.18	แสดงจำนวนและร้อยละของการสร้างความสุขในชีวิต	135
4.19	แสดงลำดับของการสร้างความสุขในชีวิตจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด	136

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	กราฟแสดงการเปรียบเทียบคะแนนชีวสุข ก่อนและหลังการทดลอง	114
4.2	กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมองกับคะแนนชีวสุข ก่อนการทดลอง	115
4.3	กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมองกับคะแนนชีวสุข หลังการทดลอง	116
4.4	กราฟแสดงกราฟแสดงอัตราค่าเฉลี่ยอัตราการเปลี่ยนแปลงสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมอง (α/β ; Ratio/Second) ของพระนิสิต ในวันที่ 17 ธันวาคม 2560	117
4.5	กราฟแสดงกราฟแสดงอัตราค่าเฉลี่ยอัตราการเปลี่ยนแปลงสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมอง (α/β ; Ratio/Second) ของพระนิสิต ในวันที่ 17 และ 20 ธันวาคม 2560	118
4.6	กราฟแสดงกราฟแสดงอัตราค่าเฉลี่ยอัตราการเปลี่ยนแปลงสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมอง (α/β ; Ratio/Second) ของพระนิสิต ในวันที่ 17, 20 และ 25 ธันวาคม 2560	119
4.7	กราฟแสดงคะแนนชีวสุข ด้านสุขทางกายภาพ	122
4.8	กราฟแสดงคะแนนชีวสุข ด้านสุขทางสังคม	123
4.9	กราฟแสดงคะแนนชีวสุข ด้านสุขทางปัญญา	130
4.10	กราฟแสดงคะแนนตัวแปรชีวสุข ก่อนและหลังทดลองในรายด้าน	
4.11	เปรียบเทียบคะแนนชีวสุขก่อนการทดลอง จำแนกตามกลุ่มสูง และกลุ่มต่ำ	
4.12	เปรียบเทียบคะแนนชีวสุขหลังการทดลอง จำแนกตามกลุ่มสูง และกลุ่มต่ำ	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคีเครือข่ายการทำงานด้านการพัฒนาสุขภาวะองค์กรทางพระพุทธศาสนา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนาให้เป็นสถาบันที่สำคัญของการร่วมผลักดันนโยบายทางสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ที่ผ่านมาภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพได้เกิดข้อตกลงความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมสนองกิจการคณะสงฆ์¹ และการทำงานเพื่อสังคมหลายประการ อาทิ การพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม การพัฒนาองค์ความรู้และแนวทางการทำงาน เพื่อสนับสนุนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หมู่บ้านรักษาศีล 5) รวมทั้งการพัฒนาการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในพื้นที่ทั่วประเทศ การผลักดันความร่วมมือการทำงานในลักษณะดังกล่าวนำไปสู่ความร่วมมือระดับท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมบทบาทการทำงานร่วมกันในลักษณะภาคีเครือข่ายได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การดำเนินงานที่ผ่านมายังได้มีส่วนต่อการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรทางพระพุทธศาสนา ที่มีองค์ความรู้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้อีกด้วย

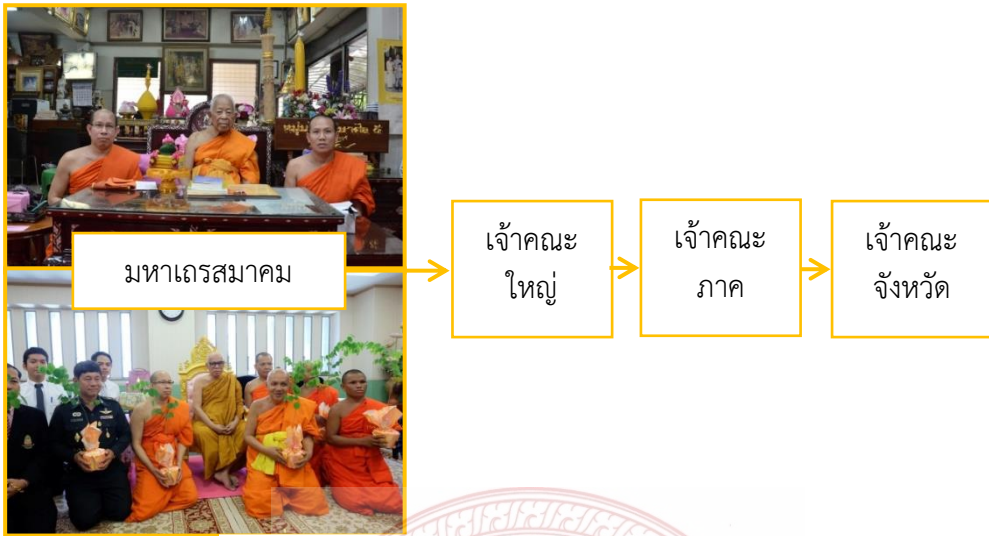
การที่มหาเถรสมาคมได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ถือเป็นหนึ่งในบทบาทหนึ่งขององค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่พยายามให้ความสำคัญกับการพัฒนากลไกการทำงาน องค์ความรู้และการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้สามารถมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมมากขึ้น ทั้งนี้การที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์กล่าวคือให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ จึงถือเป็นโอกาสสำคัญของการพัฒนาองค์กรการทำงานที่จะบูรณาการแนวทางการขับเคลื่อนกิจการคณะสงฆ์ ร่วมกับการพัฒนาแนวทางการพัฒนาสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนาให้ปรากฏอย่างเด่นชัดในกระบวนการทำงานของพระสงฆ์ในอนาคต หากพิจารณาจากการศึกษาของ ชลวิทย์ เจียรจิตต์ (2559) ที่ชื่อว่า “เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา: ปฏิบัติการ การเรียนรู้และความสัมพันธ์ทางสังคม” ซึ่งทำการสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการทำงานพัฒนาสังคมและสุขภาวะ พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.6 เห็นด้วย

¹ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2535) กำหนดหน้าที่และกิจการคณะสงฆ์อยู่ 6 ประการประกอบด้วยด้านปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์และด้านเผยแผ่

ในระดับมาก ว่าพระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ความรู้ด้านการดูแลและรักษาสุขภาพในระดับที่มาก รองลงมา ร้อยละ 34 เห็นด้วยในระดับมากที่สุดว่าพระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ความรู้ด้านการดูแลและรักษาสุขภาพในระดับที่มากที่สุด ขณะที่มุมมองต่อความเห็นว่าเป็นพระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 37.4 เห็นด้วยมากกว่าพระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน รองลงมา ร้อยละ 30 เห็นด้วยมากที่สุดว่าพระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาในเบื้องต้นได้สะท้อนความต้องการพัฒนาองค์ความรู้และการทำงานเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ช่วยเหลือสังคมได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาให้พระสงฆ์มีความพร้อมและความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาสุขภาพขององค์กร ยังจำเป็นที่จะต้องสร้างการรับรู้และการขยายจำนวนต้นแบบของการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมให้มากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาการระดมทรัพยากรและการสนับสนุนการทำงาน ทั้งในส่วนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคีเครือข่าย² ได้มีส่วนต่อการสร้างความตื่นตัวและการตระหนักถึงการพัฒนากิจกรรมที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพขององค์กร ตลอดจนการประยุกต์แนวคิดทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนร่วมกัน ผลสัมฤทธิ์ลักษณะดังกล่าวปรากฏในงานที่ทำการพัฒนาต้นแบบโครงการเสริมสร้างสุขภาพและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยพระมหาสุทิตย์ อาภาภิโร และคณะ (2559) พบว่า ความโดดเด่นอย่างยิ่งของการดำเนินงานดังกล่าวคือสามารถสร้างผลกระทบการดำเนินงานได้ในระดับของผู้นำและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาคและเจ้าคณะจังหวัด ส่งผลให้เกิดการทำงานรูปแบบใหม่ที่สำคัญกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ผ่านการระดมความคิดเห็นและการสร้างการมีส่วนร่วมโดยคณะสงฆ์ร่วมกัน

² การดำเนินงานร่วมกันในลักษณะภาคีเครือข่ายที่มีความชัดเจนอย่างมากมี 2 ตัวอย่างคือ (1) ความร่วมมือระหว่างสำนักบริหารวิชาการสู่สังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะสหเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ในการพัฒนาต้นแบบในการดูแลสุขภาพพระภิกษุ และ (2) ความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ในการพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัยเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาสุขภาพองค์กรทางพระพุทธศาสนา

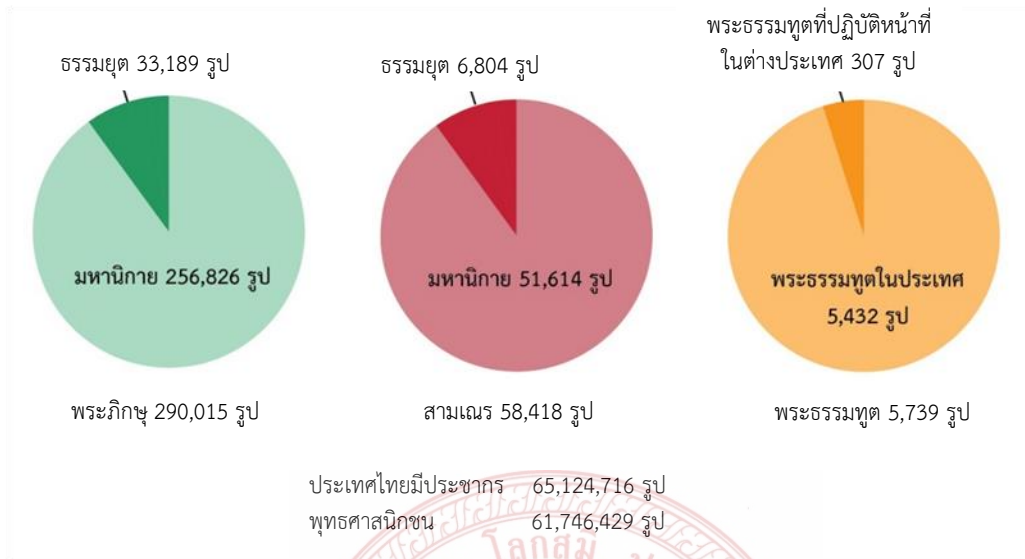

แผนภาพที่ 1 : ผู้นำและองค์กรปกครองคณะสงฆ์

ทั้งนี้จากรายงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำปี พ.ศ. 2557 พบว่าปัจจุบันมีพระสงฆ์จำนวนทั้งสิ้น 348,433 รูป³ แต่การจัดประชุมพระสังฆาธิการระดับภาคและระดับจังหวัด ยังขาดความสม่ำเสมอ ยกตัวอย่างเช่น การจัดประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะใหญ่เพื่อประชุมเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเลขาธิการ กำหนดเพียงปีละ 2 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน⁴ ส่งผลให้การพัฒนายุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินงานยังไม่สามารถสนองตอบและเท่าทันต่อสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือแม้แต่ชุดองค์ความรู้สำหรับการอบรมเพื่อถวายแด่พระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส ตลอดจนเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับตำบล โดยสถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มุ่งเน้นเฉพาะแต่เรื่องของกฎ ระเบียบ องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านพระพุทธศาสนา ยังขาดในแง่ของการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาสถาบันสงฆ์ ตลอดจนการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และดำเนินกิจกรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในอนาคต

³ ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2557 จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

⁴ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. มติที่ 143/2546 มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 8/2546.

แผนภาพที่ 2 : แสดงจำนวนบุคลากรทางพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชน

การดำเนินโครงการสังฆพัฒน์นิเวศน์ ซึ่งมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานดำเนินการนั้น จะสามารถใช้เครือข่ายของมหาวิทยาลัยที่มีวิทยาเขตทั้งสิ้น 12 แห่ง และมีจำนวนนิสิตที่เป็นพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งสิ้น 26,330 รูป/คน⁵ จะเป็นเครือข่ายที่มีส่วนสำคัญต่อการจะพัฒนาให้ศักยภาพการทำงานด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการพัฒนาสุขภาวะองค์กรของสถาบันสงฆ์ได้ ดังนั้น การพัฒนาบทบาทให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถบูรณาการการพัฒนาบุคลากรที่มีความพร้อมต่อการเป็น “พระสงฆ์เพื่อสังคม” ที่เชื่อมโยงกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการด้านการปกครองและการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้เข้ามาพัฒนาองค์ความรู้ การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาสถาบันสงฆ์ ตลอดจนการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และดำเนินกิจกรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในอนาคต จะสามารถช่วยยกระดับการทำงานให้สามารถรองรับการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนาในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น การดำเนินโครงการสังฆพัฒน์นิเวศน์ จึงมุ่งเน้นการพัฒนาพระสงฆ์และฆราวาสให้มีองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาสุขภาวะตลอดจนการทำงานเชิงเครือข่ายพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม รวมทั้งเพื่อสร้างให้เกิดการประสานและสนับสนุนการดำเนินเครือข่ายการบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนาให้สามารถสนองตอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนเพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนากิจการคณะสงฆ์

⁵ ข้อมูลปีการศึกษา 2557 จากสำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผ่านการศึกษาและปฏิบัติการในพื้นที่ ทั้งการพัฒนาศาสตร์การทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมให้กับสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดต้นแบบ เพื่อยกระดับข้อเสนอเชิงนโยบายและผลักดันการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อสังคมให้สามารถเป็นนโยบายที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อประเมินความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana 4 ในผู้นอนติดเตียง

1.2.2 พัฒนาหลักสูตรและอบรมพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana 4 ในผู้นอนติดเตียง

1.2.3 เพื่อสร้างชุดความรู้การขับเคลื่อนพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภavana 4 ในผู้นอนติดเตียง

1.3 นิยามศัพท์เฉพาะ

1) เครือข่ายการบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา หมายถึง กลุ่มองค์กรและสถาบันที่มีพันธกิจในการปกครองและดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม สำนักงานเจ้าคณะใหญ่ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด

2) การพัฒนาสุขภาวะองค์กรทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาให้วัดและสำนักงานเจ้าคณะปกครองทางคณะสงฆ์ได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้และกระบวนการจัดการ ที่จะสามารถยกระดับการพัฒนาสุขภาพทางกาย สุขภาพทางปัญญา สุขภาพทางจิตใจและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

3) การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง การยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจและวิถีวัฒนธรรมให้ดีขึ้น โดยมีการประยุกต์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้าร่วมกับกิจกรรมการดำเนินงานลักษณะดังกล่าว

4) สุขภาวะองค์รวม หมายถึง สภาพทางร่างกายและจิตใจที่มีความสมบูรณ์ โดยมีองค์ประกอบของลักษณะทางสุขภาพที่ดีเบื้องต้น 4 ประการกล่าวคือ สุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิต สุขภาพทางปัญญา และสุขภาพทางสังคม

5) การปฏิรูปสถาบันสงฆ์ หมายถึง การปรับปรุงและพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยให้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น โดยแนวทางการดำเนินการต้องคำนึงถึงลักษณะ

พื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการของคณะสงฆ์ไทยคือ จาริตและประเพณีปฏิบัติ พระธรรมวินัย และกฎหมายของสังคมไทย

6) พระสงฆ์เพื่อสังคม หมายถึง พระสงฆ์ที่มุ่งเน้นการทำงานในประเด็นการพัฒนาสังคม โดยมีการปรับประยุกต์ใช้หลักธรรม เครือข่ายหรือกลไกการทำงานทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงาน และมีบทบาทในการจัดทำและดำเนินนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ รวมทั้งการทำงานเชิงปฏิบัติการ โดยเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์เพื่อสังคมที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒน์วิซาลัย อาทิ พระสังฆาธิการระดับเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเครือข่ายครูพระสอนศีลธรรม

7) พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม หมายถึง การนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกกับการพัฒนา การแก้ไขปัญหาในสังคมโลกสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นประเด็นการพัฒนาสังคมบนฐานของการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเครือข่ายการทำงานทางพระพุทธศาสนาให้เข้าไปขับเคลื่อนเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม

1.4. วิธีดำเนินการวิจัย

1) **รูปแบบการวิจัย** การศึกษาวิจัยในโครงการสังฆพัฒน์วิซาลัย คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นกรอบในการดำเนินงาน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ตามลำดับ ดังนี้

2) ประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีดังนี้

1. พระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมพัฒนาโครงการสังฆพัฒน์วิซาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม คือ พระสังฆาธิการระดับเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเครือข่ายครูพระสอนศีลธรรม จำนวน 8 พื้นที่ (1 พื้นที่ประกอบด้วย 3 จังหวัด) พื้นที่ละ 48 รูป รวมทั้งสิ้น 384 รูป

2. ข้าราชการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกิจกรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัด และผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 12 คนต่อ 1 พื้นที่ (1 พื้นที่ประกอบด้วย 3 จังหวัด) รวมทั้งสิ้น 96 คน

3) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

โครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย” ใช้เครื่องมือวิจัยเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1) แบบสังเกต (Observation Form) แบ่งแบบสังเกตออกเป็น 2 ส่วน คือแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) เพื่อใช้สังเกตกิจกรรมการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัยและการขยายผลโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม โดยนักวิจัยประจำโครงการและคณะผู้ประเมินภายนอก

2) แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) โดยทั้งสองแบบใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กับกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 8 กลุ่ม คือ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ After Action Review จากผู้เข้าอบรมและ ศึกษาผลกระทบจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขยายผลโครงการ

3) ประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จัดประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย จากนักวิชาการ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา วิทยากรหรือพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบ เพื่อวางยุทธศาสตร์การทำงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ก่อนการดำเนินงาน หลักจากเสร็จสิ้นโครงการแล้วดำเนินการประชุมเพื่อถอดบทเรียน ค้นหาปัญหา อุปสรรค และพิจารณาผลการดำเนินงานก่อนรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล/การดำเนินการตามโครงการ

การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การสำรวจ (Survey) เป็นการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในยุคพุทธกาล บทบาทพระสงฆ์ไทยในการทำงานพัฒนาสังคม บทบาทของสังฆพัฒนาในแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนโครงการ

2) การสังเกต (Observation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่ต้องการให้กลุ่มตัวอย่างได้รู้ตัว ซึ่งกิจกรรมบางอย่างอาจถูกปรุงแต่งได้ โดยใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)

3) การสัมภาษณ์ (Interview) แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) โดยใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview)

4) ประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จัดประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ข้อเสนอแนะ

5) **ประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting)** จัดประชุมผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย จาก นักวิชาการ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา วิทยากรหรือพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบ เพื่อวาง ยุทธศาสตร์การทำงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งประกอบด้วยวิธีการ วิเคราะห์ 3 วิธี ได้แก่

- 1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือวิธีตีความสร้าง ข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมโดยการนำข้อมูลที่ได้มาตีความสรุปเบื้องต้นเพื่อตรวจสอบต่อไป
- 2) การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกข้อมูลเป็นชนิดตามลักษณะของแนวคิด ทฤษฎี หรือกรอบแนวคิดในการวิจัย
- 3) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือการใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเพื่อหาความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่ การสร้างข้อสรุป

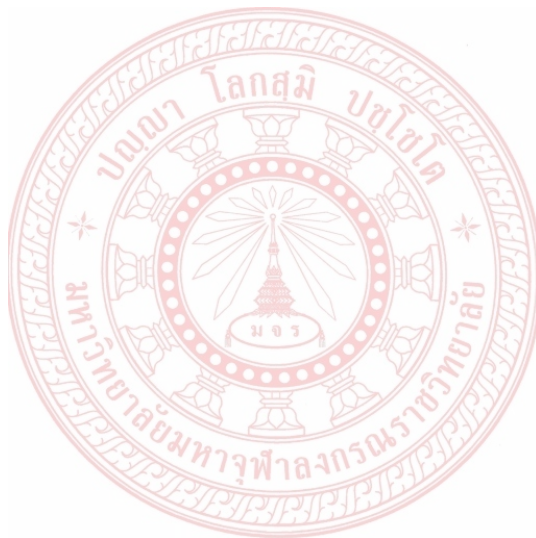
ทั้งนี้ มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

- 1) การจัดกระทำกับข้อมูล (Data Making) ประกอบด้วยการจัดทำ หน่วยวิเคราะห์(Utilization) การกำหนดตัวอย่าง (Sampling) การบันทึก (Recording)
- 2) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) คือการเลือก การจับ สาระสำคัญของข้อมูลและการปรับเปลี่ยนข้อมูลให้ชัดเจนและง่ายต่อการเข้าใจ
- 3) การสกัด (Inference) คือการอ้างอิงสรุปสาระ
- 4) การวิเคราะห์ (Analysis) เพื่อนำไปสู่กระบวนการที่ก่อให้เกิดความ ตรง (Direct Validation) การตรวจสอบ (Testing) และความสอดคล้องของการวิเคราะห์ สาระ

6) การนำเสนอผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำเสนอผลการวิจัย แบบพรรณนา (Descriptive Presentation) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ สังฆพัฒนาวิชาลัย ในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาพระสงฆ์และฆราวาสให้มีองค์ความรู้ด้านการ บริหารจัดการองค์กร การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาสุขภาวะตลอดจนการทำงานเชิงเครือข่าย พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม รวมทั้งเพื่อสร้างให้เกิดการประสานและสนับสนุนการดำเนินเครือข่าย การบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนาให้สามารถสนองตอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนเพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนากิจการคณะสงฆ์ผ่านการศึกษาและ

ปฏิบัติการในพื้นที่ ทั้งการพัฒนายุทธศาสตร์การทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมให้กับสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดต้นแบบ เพื่อยกระดับข้อเสนอเชิงนโยบายและผลักดันการพัฒนา ศักยภาพการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อสังคมให้สามารถเป็นนโยบายที่สำคัญของ คณะสงฆ์ไทยต่อไป

บทที่ 2

บทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนา

2.1 บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในยุคพุทธกาล

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีจิตใจเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี เป็นที่รวบรวมหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ไว้อย่างครบถ้วน ทั้งทางด้านหลักการ วิธีการ อุดมการณ์ และนโยบายของพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่ศาสนาของพระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนผู้ประกาศศาสนา ดำรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนในสังคมให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ดังคำว่า “โลกร่มเย็นดับเข็ญได้ด้วยศาสนา”

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่ให้การศึกษ เพราะสมัยก่อนการศึกษาเริ่มต้นจากวัด และยังเป็นสถาบันการช่วยเหลือต่อสังคมตลอดมา โดยมีส่วนช่วยในการกล่อมเกล่าจิตใจ และลักษณะนิสัยของคน แม้ในปัจจุบันความสำคัญในด้านนี้ยังมีอยู่ ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมทำนุบำรุงการศาสนา เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นสถาบันอบรมศีลธรรมอันดีงามแก่ประชาชน ยิ่งปัจจุบันนี้สิ่งเสพติดมีจำนวนมากและเยาวชนหลงมัวเมาในยาเสพติดจึงทำให้เกิดปัญหาแก่สังคม พระสงฆ์และวัดก็ต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมอยู่ตลอดเวลา

พระพุทธเจ้าทรงเห็นความสำคัญของพลังพระสงฆ์สาวกที่ผ่านการฝึกอบรมตนเองดีแล้ว เมื่อตนฝึกตนดีแล้วในแนวทางมรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางนำไปสู่ความเจริญ เป็นอารยธรรม จนบรรลุดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรจะเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้น จึงมีพุทธดำรัสส่งพระสงฆ์สาวกออกประกาศพระศาสนาว่า “จรรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัม เทเสถ ภิกขเว ธมฺมํ อาทิกุลยาณัม มชฺฌเมกกุลยาณัม : ดุกรภิกฺขุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของคนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ผู้มีกิเลสธุลีในดวงตาน้อยมีอยู่”¹

ในสมัยพุทธกาล พระราชาหรือผู้ปกครองฝ่ายอาณาจักร จะมีหน้าที่ต่อพระสงฆ์ 2 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่

1. การให้อารักขาแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้อยู่เป็นสุขดังหลักของวัชชีธรรมที่ว่า “จักให้ความคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ยังมีได้มาสู่แว่นแคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก”

¹ วิมทา. (ไทย) 4/32/40.

2. การเข้าไปสอบปรึกษาปัญหากับพระสงฆ์ ที่เรียกว่า สมณพราหมณ์ ปรึกษาอันเป็นข้อหนึ่ง จักกวดัตติวัตของพระราชา เพื่อให้รู้ว่า อันใดดี อันใดชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ และประพฤติดีปฏิบัติให้ถูกต้อง²

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์หรือจากได้รับความคุ้มครองดีแล้วก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐ 2 ประการ คือ

1. หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน เผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจถูกต้อง ก็จะไม่ประพฤติดีอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญา ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประพฤติดีปฏิบัติชอบแล้วก็เป็ผลประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

2. หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชา และนักปกครองในทางธรรม แต่จะไม่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองอย่างนักบวชบางลัทธิ

1) กำเนิดสังคมพระสงฆ์

พระภิกษุที่อุปสมบทแล้วได้ศึกษาปฏิบัติธรรมจนกระทั่งบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์จะแยกกันไปประกาศธรรมตามรับสั่งของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า “พวกเธออย่าไปร่วมทางเดียวกัน 2 รูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณคมเพื่อแสดงธรรม” เมื่อแยกกันไปเช่นนี้สังคมสงฆ์จึงยังไม่เกิดขึ้น เท่าที่มีหลักปรากฏพระภิกษุอยู่ร่วมกันครั้งแรกเมื่อมีประชาชนกล่าวติเตียนพระภิกษุว่าจาริกไปตลอดปีเหยียบต้นหญ้า และสัตว์เล็ก ๆ พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้พระภิกษุอยู่จำพรรษาในฤดูฝน³

เมื่ออยู่จำพรรษากันนานถึง 3 เดือน พระพุทธเจ้าก็ทรงกำหนดให้พระภิกษุพาวรรณากันในวันออกพรรษา กล่าวคือ ให้มีการประชุมสงฆ์แล้วพระภิกษุแต่ละรูปขอให้สงฆ์ว่ากล่าว หากได้เห็น ได้ฟัง หรือแม้แค่สงสัยว่ามีพฤติกรรมใดไม่สมควรเพื่อพระภิกษุนั้นจะได้แก้ไขปรับปรุงต่อไป

เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้มีการพาวรรณากันเนื่องจากทรงทราบว่าพระภิกษุบางกลุ่มจำพรรษาร่วมกันโดยไม่พูดกันเลย ต่างคนต่างหน้าที่ของตน แม้พระภิกษุเหล่านั้นจะอยู่ร่วมกันด้วยดีตลอดพรรษา โดยที่ทุกรูปปรับผัดชอบหน้าที่การงานไม่บกพร่อง พระพุทธเจ้ามิได้ทรงเน้นผลของงาน แต่ทรงให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุ และทรงส่งเสริมให้พระภิกษุที่อยู่ร่วมกันให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อกัน เป็นการพัฒนาการอยู่ร่วมกันของสังคมที่

² สมศักดิ์ บุญปุ, พระสงฆ์กับการศึกษาไทย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า 23-25.

³ วิ.ม. (ไทย). 4/172/224.

ใหญ่ขึ้น นอกจากการปวารณาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการอีกหลายประการที่ส่งเสริมพัฒนาพระภิกษุด้วยกระบวนการทางสังคม

2) การพัฒนาพระภิกษุ

นอกจากการพัฒนาด้วยการเรียนรู้ตามธรรมชาติแล้ว สังคมสงฆ์มีกิจกรรม 2 ประการที่ทำให้พระภิกษุได้พัฒนาตนเอง คือ การทำอุโบสถ และการปวารณา

การทำอุโบสถ

เหตุที่มีการทำอุโบสถในสังคมสงฆ์ เกิดจากพระเจ้าพิมพิสารได้ทูลพระพุทธเจ้าขอให้พระภิกษุสงฆ์ประชุมกันในวัน 8 ค่ำ และ 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เช่นเดียวกับบริพาชกที่ได้ประชุมกันแสดงธรรมให้ประชาชนฟัง พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตตามที่พระเจ้าพิมพิสารทูลขอ ต่อมาทรงกำหนดให้มีการสวดปาฏิโมกข์ เพื่อทบทวนพระวินัยทุกกึ่งเดือน ในวัน 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เรียกว่า การทำอุโบสถระหว่างที่สวดปาฏิโมกข์ พระภิกษุจะได้ทบทวนตนเอง หากปฏิบัติล่วงละเมิดวินัยก็จะได้ปลงอาบัติและแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป การทำอุโบสถจึงเป็นการย้ำเตือนให้พระภิกษุมั่นคงในแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่กำหนดไว้แล้ว

มีข้อความในพระไตรปิฎกที่แสดงถึงความสำคัญของการทำอุโบสถ คือครั้งหนึ่ง พระมหากบปนิจะเกิดความลังเลใจว่า ควรจะไปทำอุโบสถหรือไม่ พระพุทธเจ้าทรงทราบแล้วได้ตรัสแนะนำให้พระมหากบปนิจะ เคารพสักการะอุโบสถและเข้าร่วมทำอุโบสถ แม้ตนเองจะบริสุทธิ์แล้วก็ตาม อีกตอนหนึ่งพระมหากัสสปะเดินทางจากอันธกวันทวิหารไปพระนครราชคฤห์ เพื่อทำอุโบสถระหว่างทางต้องข้ามแม่น้ำภูคน้ำพัดจิวเรียมแต่ก็ยังพยายามเดินทางด้วยความยากลำบากเพื่อให้ทันเข้าร่วมอุโบสถ⁴

การทำอุโบสถเป็นแบบแผนการปฏิบัติร่วมกันของภิกษุสงฆ์ที่คอยกระตุ้นเตือนสำนึกของพระภิกษุอย่างสม่ำเสมอทุกปักษ์ แม้พระภิกษุที่ไม่สนใจศึกษาพระวินัยก็จะรู้ได้จากการฟังพระปาฏิโมกข์ในวันอุโบสถ พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงบัญญัติ พระภิกษุจะอ้างว่าไม่รู้บทบัญญัติในพระปาฏิโมกข์ไม่ได้ สำหรับพระอรหันต์การเข้าร่วมทำอุโบสถ นอกจากจะเป็นการช่วยรักษาพุทธประเพณีแล้ว ยังมีส่วนในการแนะนำภิกษุอื่น เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับพระวินัยในที่ประชุมสงฆ์ด้วย

ตลอดเวลาของการเป็นพระภิกษุ การศึกษาปาฏิโมกข์เป็นสิ่งที่จะต้องกระทำทุกปักษ์ โดยศึกษาร่วมกันในที่ประชุมสงฆ์ พระภิกษุที่มีปัญหาเกี่ยวกับวินัยสามารถแจ้งสงฆ์ว่า ต้องการจะถามพระวินัยกับใคร แล้วจึงถามขึ้นในที่ประชุมสงฆ์ พระภิกษุที่ถูกถามก็จะแจ้งสงฆ์ว่าตนจะตอบแล้วจึงตอบ การศึกษาพระปาฏิโมกข์เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งในส่วนที่เป็น

⁴ วิ.ม. (ไทย). 4/162/172

ภาคทฤษฎี คือ เนื้อความในพระปาฏิโมกข์และภาคปฏิบัติ คือ การตรวจสอบการกระทำของตน ทั้งกาย วาจา ใจ

ปวารณา

ปวารณา คือ การเสนอตัวให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนไว้ โดยสงฆ์จะประชุมกันในวันออกพรรษาเพื่อแนะนำซึ่งกันและกันให้ประพฤติตนเหมาะสมตามพระวินัย เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุปวารณากันในสงฆ์ก็เนื่องจากพระภิกษุที่อยู่ในโกศลชนบทปวารณาให้เกิดความพร้อมเพรียงกัน ประองตองกันไม่วิวาทกัน จึงตกลงกันว่าจะไม่ทักทาย พุดจาปราศรัยกัน ตลอดพรรษา โดยต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนถ้าทำงานใดไม่ไหวก็ให้ภิกษุมือเรียกพระภิกษุรูปอื่นมาช่วยแต่ไม่ต้องพูดกัน และพระภิกษุเหล่านี้ก็อยู่ด้วยกันอย่างผาสุกตลอดพรรษา พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องนี้แล้วจึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุที่อยู่จำพรรษา ปวารณาให้โอกาสพระภิกษุที่อยู่ร่วมกันแนะนำตักเตือนการกระทำอันไม่สมควรที่ได้เห็น หรือ สงสัย ผู้ปวารณาจะได้ปรับปรุงแก้ไขตนเองให้มีพฤติกรรมดีขึ้น

การที่สงฆ์มีการแนะนำตักเตือน และรับฟังคำแนะนำซึ่งกันและกัน แสดงว่าสังคมสงฆ์มีความเป็นอยู่ร่วมกันในฐานะกัลยาณมิตรที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกันและชักนำกันให้ประพฤติปฏิบัติงานตามพระธรรมวินัย นอกจากนี้ยังแสดงถึงความรับผิดชอบซึ่งกันและกันเป็นการปกครองตนเองในลักษณะของการให้การศึกษาทางธรรม เพื่อส่งเสริมซึ่งกันและกันในธรรมวาทีภิกษุ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การปกครองบริหารสงฆ์ด้วยการประชุมสังฆกรรมเป็นไปโดยธรรม

การทำอุโบสถและปวารณาเป็นกระบวนการพัฒนาพระภิกษุซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญมั่นคงแก่สถาบันสงฆ์ โดยอาศัยหลักธรรมประการหนึ่ง คือ อปริหานิยธรรม

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
4. เคารพนับถือและรับฟังพระภิกษุผู้ใหญ่เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก
5. ไม่ลู่อำนาจตณหาหรือความอยากที่เกิดขึ้น
6. ยินดีในเสนาสนะป่า
7. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มาขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่ผาสุก

การสร้างพระสงฆ์ในการพัฒนาสมัยพุทธกาล

ครั้งพุทธกาลหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ส่งพระสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เมืองต่างๆ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ มีประชาชนเข้ามานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระพุทธศาสนาเจริญไปสู่เมืองต่าง ๆ เป็นลำดับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีการสืบทอดและพัฒนาตามยุคสมัยจากพระศาสดามาสู่พระสาวก รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ที่ใช้มีการสืบทอดเรื่อยมาหลายรูปแบบ อาทิ การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจ โดยที่พระพุทธเจ้าได้ประทานหลักการและเทคนิคการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการเผยแผ่ เมื่อพระพุทธศาสนามีความมั่นคงแล้ว พระพุทธองค์ก็ประกาศดับขันธปรินิพพาน ดังพุทธดำรัสว่า “มารผู้มีบาป ท่านจงอย่ากังวลเลย อีกไม่นาน การปรินิพพานของตถาคตจะมีจากนี้ไปอีก 3 เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน” จากพระพุทธดำรัสนี้ แสดงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะมีศาสนทายาทสืบทอดครบทั้งบริษัท 4 ซึ่งมีพระธรรมทูตทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนตามอุดมการณ์ที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ นับตั้งแต่การปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นต้นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูตก็มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแผ่มาตามลำดับ

พระสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนาเป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญต่อความรุ่งเรือง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ที่จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ คือการนำหลักธรรมไปสู่ประชาชนเพื่อให้ชนทั้งหลายได้มีสัมมาทิฐิและมีการประพฤติตนเป็นสัมมาปฏิบัติ จึงจะก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง สังคม และครอบครัว⁵

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาล

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่จะทรงสั่งสอน ดังนั้นการพิจารณาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์จึงเริ่มตั้งแต่ คุณสมบัติของผู้สอน ลีลาการสอนและหลักการสอน

คุณสมบัติของผู้สอนหรือนักเผยแผ่ พุทธวิธีในการสอนนั้นต้องเริ่มต้นจากปรัชญาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ กัลยาณมิตรและมีสติปัญญาไหวพริบที่ชาญฉลาดเป็นเบื้องต้น จากนั้นต้องประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเป็นอันดับต่อไป เพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกันโดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอนนั้น

⁵ พระมหาสมชาย ญาณจันทร์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย จังหวัดเชียงใหม่, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2559, หน้า 17-18.

ย่อมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอนซึ่งเรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น พระธรรมกถึกหรือนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร 7 ประการ ดังนี้

1. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ในฐานะเป็นที่สบายและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม
2. ครุ เป็นที่เคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย
3. ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ
4. วตฺตา จ เป็นนักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี
5. วจนฺทโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม คำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว
6. คมภิรณฺจ กถ กตฺตา เป็นผู้พูดด้วยถ้อยคำลึกซึ้งได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป
7. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

ลีลาการสอน การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้ที่เป็นเพียงธรรมมีกถา หรือการสนทนาทั่วไปซึ่งมิใช่คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะต้องดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดี โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นลีลาในการสอน มี 4 ประการ คือ

1. สันทิสฺสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือจะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังงูมีมือไปดูเห็นกับตา
2. สมาทปฺนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือสิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้ามนั้น ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ
3. สมุตเตชฺณา เราใจให้อาจหาญแก่งกล้า คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก
4. สัมปหังสฺนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ

หลักการสอน

พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึก 5 ประการ คือ

1. อนุพุทฺธิกถ กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรม หรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ
2. ปริยายทสฺสาวี ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ยักเยื้องไปต่าง ๆ ตามแนวเหตุผล
3. อนุทฺยต ปฏิจจ แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่เขา
4. นอามิสฺนตโร ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส คือ สอนเขามีใช้เพราะมุ่งที่ตนจะได้ลาภ หรือผลประโยชน์ตอบแทน

5. อุตฺตานญจ ปรมฺยจ อนุปฺหจจ แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เมื่อทรงพระดำริที่จะประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงระลึกถึงพระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 จึงเสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระองค์ได้แสดงปฐมเทศนาเป็นครั้งแรกในโลก คือ พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร จนท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นคนแรก และได้ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุพระองค์ทรงประทานอนุญาตให้การอุปสมบท ถือว่าท่านเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนาต่อมาพระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอนัตตลักขณสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์ที่เหลือ จนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์หมดทุกรูป และได้ทรงแสดงธรรมแก่สกุลบุตรพร้อมเพื่อนอีก 54 คน จนบรรลุอรหัตผลในกาลต่อมา จึงมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในขณะนั้น 61 รูป รวมทั้งพระพุทธองค์ด้วย ดังนั้น พระองค์ทรงส่งพระภิกษุสงฆ์ทั้ง 60 รูปออกไปประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยให้แยกกันไปในทิศทางต่าง ๆ ให้ไปรูปเดียว ส่วนพระองค์เองเลือกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม⁶

การประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกของพระพุทธเจ้าได้เริ่มขึ้นแล้ว โดยรูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล สรุปเป็นภาพรวมได้ 10 วิธี คือ

1. วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ ภายหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ออกประกาศพระพุทธศาสนาโดยเริ่มต้นที่ผู้นำศาสนาด้วยการเสด็จไปโปรดพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ผู้คงแก่เรียนมีจิตใจที่มุ่งมั่นเต็มเปี่ยมด้วยความปรารถนาว่าจักได้บรรลุธรรมตามพระ

⁶ มั่น เสือสูงเนิน, จิตวิทยาเกี่ยวกับการพูดของพระพุทธเจ้า, พุทธจักร ปีที่ 72 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2561, หน้า 85-87.

พุทธองค์จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ หลังจากนั้นเสด็จไปโปรดชฎิล 3 พี่น้องซึ่งมีบริวาร 1,000 คน โดยชฎิล 3 พี่น้องนี้เป็นเจ้าลัทธิใหญ่ที่นิยมการบูชาไฟและเป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวแคว้นมคธเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรและแสดงปาฏิหาริย์เพื่อให้ชฎิลกลุ่มนี้เข้ามานับถือพระพุทธศาสนาจนประสบความสำเร็จได้ บรรลุธรรมและอุปสมบทเป็นภิกษุทั้งหมด ต่อจากนั้นพระองค์เสด็จไปหาผู้นำทางการเมือง คือพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธและข้าทาสบริวารพระเจ้าพิมพิสารและข้าราชบริพารพอเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่ตนนับถือได้ประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธองค์แล้วก็คลายทิฐิมานะและน้อมใจฟังพระธรรมเทศนาด้วยความเคารพ ในที่สุดก็ได้ดวงตาเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา ต่อมาพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายวัดเวฬุวันแด่พระสงฆ์โดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้พระองค์ยังทรงแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนเหล่าผู้นำทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อสังคมและประเทศชาติด้วยพระองค์เอง ผู้นำทางเศรษฐกิจที่พระองค์เสด็จไปโปรด คือ ยสกุลบุตรพร้อมบิดามารดา ภรรยาและมิตรสหายรวม 54 คน วิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็นผู้นำทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจเช่นนี้นับเป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาดและแยบยลในตัวอย่างมาก เหมือนกับยิงปืนนัดเดียวได้นกทั้งฝูง เพราะคนเหล่านี้ต่างมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่งทั้งเป็นผู้ที่มีพวกพ้องและบริวารมาก เมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใด ผู้คนในสังคมนั้นก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการเผยแผ่ธรรมะนั้นพระองค์ทรงใช้วิธีการนี้มาโดยตลอด ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักมีประชาชนให้ความสนใจเลื่อมใสศรัทธาเข้ามานับถืออย่างมากมาจนนับได้ว่าเป็นพระปรีชาสามารถของพระพุทธองค์และพระสาวกทั้งหลายด้วย ผู้นำศาสนานั้นบางทีอาจจะมีความสำคัญหรือทรงอิทธิพลต่อจิตใจของประชาชนมากกว่านักปกครอง เพราะนักปกครองมักควบคุมประชาชนด้วยอาวุธหรือด้วยอำนาจ ส่วนผู้นำทางศาสนานั้นควบคุมประชาชนด้วยธรรมะ ฉะนั้นประชาชนจึงมีความมั่นใจเลื่อมใสต่อพระและนักบวช นอกจากความเลื่อมใสศรัทธาแล้วยังช่วยอำนวยความสะดวกในการทำนุบำรุงพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาอย่างดีด้วยการสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ และสร้างวัดวาอารามต่าง ๆ

2. วิธีการปฏิบัติหลักคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของลัทธิศาสนาดั้งเดิม

พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติทางสังคมขั้นที่ชาวชมพูทวีปยึดถือมานาน เช่น ศาสนาพราหมณ์มีข้อบัญญัติทางสังคมหลายด้าน เช่น เรื่องวรรณะ ที่กำหนดให้แต่ละวรรณะมีความแตกต่างกันอย่างเด่นชัด มีการกำหนดให้แต่ละวรรณะยึดถือและปฏิบัติอยู่ในวรรณะของตนเองมิให้สมาคมกับวรรณะอื่น ๆ โดยเฉพาะวรรณะศูทรที่ไม่สามารถมีสิทธิ์ในสังคม กำหนดให้วรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐสูงสุด อันถือได้ว่าเป็นการถือลัทธิของวรรณะนั้น ๆ พระองค์ตรัสปฏิเสธแนวคิดดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง และทรงสอนว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรมหรือไม่เป็น

พราหมณ์ก็เพราะกรรม” หมายความว่า คนดี หรือผู้มีใจชาติตระกูล แต่ขึ้นอยู่กับกรกระทำของผู้นั้น หากทำดีก็เป็นคนดี และหากทำชั่วก็เป็นคนชั่วนอกจากนั้นพระองค์ยังทรงปฏิเสธทางสุดโต่ง 2 ทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยค คือการหมกมุ่นในกามสุข กับอัตตกิลมณานุโยค คือการทรมานตนเอง พระองค์ทรงเคยปฏิบัติเช่นนั้นมาก่อนแล้วทรงยืนยันว่าเป็นหนทางที่ผิดไม่ใช่หนทางที่จะนำสัตว์โลกไปสู่ทางบรรลุนิพพานได้ ทรงแนะนำให้ดำเนินในทางสายกลางอันได้แก่ มรรคมีองค์ 8 หรือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางปฏิบัติที่ไม่เข้มงวดและไม่หละหลวมเกินไปทรงถือว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

3. วิธีการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมและลัทธิต่าง ๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำทางศาสนา ด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ทรงหักล้างคำสอนหรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันที แต่พยายามให้กลมกลืนกันไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัวหรือบางทีก็ใช้วิธีการโอนอ่อนผ่อนตาม คำสอนใดถูกต้องดีงาม พระองค์ก็ทรงรับรองว่าถูกต้องดีงามเป็นของสากลโดยธรรมชาติ คำสอนของศาสนาพราหมณ์มีอยู่อย่างใด พระองค์ไม่ทรงหักล้าง แต่จะทรงปฏิรูปใหม่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่น คำว่า พรหม ทางศาสนาพราหมณ์หมายถึง ผู้สร้างโลก แต่พระองค์ทรงเอามาใช้ในความหมายใหม่ หมายถึงมารดาบิดา คำสอนใดที่มีความขัดแย้งกับพุทธศาสนาทรงชี้แจงแถลงให้เห็นว่าการปฏิบัติเช่นนั้นไม่ใช่แก่นสารพร้อมทั้งแนะนำแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้ เช่น การบูชาขี๋ย ในคำสอนเดิมหมายถึงการฆ่าสัตว์บูชาขี๋ยแต่พระองค์ทรงสอนในความหมายใหม่ หมายถึงการบูชามารดาบิดา สมณพราหมณ์ เป็นต้น

4. วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

วิธีการนี้เป็นวิธีที่สืบเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น กล่าวคือ เมื่อทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์แล้ว ได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว ๆ ขึ้นแทนที่และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์และสรรพสิ่ง หลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ คือความเป็นของไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และหลักอริยสัจ 4 ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนารวมอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรลุนิพพานด้วยหลักธรรมข้อนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด

5. วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเยี่ยมเยือนตามบ้าน เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอดการเผยแผ่ธรรมะ ทรงแผ่ข่ายคือพระญาณของพระองค์เพื่อสำรวจดูแนวโน้มสัตว์ที่มีอุปนิสัยแก่กล้าพอที่จะบรรลุดุธรรมแล้วเสด็จไปเทศนาโปรดถึงบ้าน อันเป็นพระกรณียกิจประจำวันของพระองค์ อีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน ผู้ที่ได้รับการเทศนาโปรดเช่นนี้มักจะได้อบรมธรรมอยู่เสมอ เรียกว่า พุทธกิจ 5 ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาสายทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาท กลางคืนตอบปัญหาเทวดา และเวลาจวนสว่างตรวจดูสรรพสัตว์ผู้ที่สมควรและยังไม่สมควรตรัสรู้

6. วิธีการบริการชุมชน วิธีการนี้เป็นการเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายจะเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยกับสังคมอยู่เนือง ๆ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนในภูมิก้นตลบตรพระองค์ได้ทรงเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหาโดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม

7. วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เป็นวิธีการเผยแผ่ที่ใช้ความสามารถพิเศษเข้ามาช่วยโดยมีจุดประสงค์เพื่อปราบปรามคนที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่องไม่ยอมรับนับถือหรือยากดองดีให้สิ้นพยุศ การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้นักเพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมีทั้งดีและไม่ดีในตัวเอง คือผู้ที่มิศรัทธาเลื่อมใสก็ยิ่งยกย่องส่งเสริมมากขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่เลื่อมใสอาจจะดูหมิ่นว่าการแสดงปาฏิหาริย์แบบนี้ไม่เห็นแปลกอะไรเพราะคนที่เรียนวิชา “คันทาริ” ก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน และตรัสว่า “เราเล็งเห็นโทษในอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้ จึงอัดอั้นระอาเกลียดการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์” แต่วิธีการที่ทรงโปรดและใช้อยู่เสมอคือ อนุสาสนีปาฏิหาริย์คือการสอนอย่างธรรมดา อธิบาย ชี้แจง โต้ตอบกันไปมาโดยไม่ต้องมีการใช้ฤทธิ์เดชเข้ามาช่วย เป็นวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้ตามพุทธประสงค์และมีความมั่นคงยืนยาวมาถึงปัจจุบัน

8. วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้นทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเองจึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนาแต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต และทรงปรับอภิปุทธิทุกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤต ทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็วทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ที่จำกัดสิทธิการศึกษาทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะ เช่น วรรณะศูทรในการสั่งสอนอีกด้วย

9. วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่สง่างาม นามองน่าเลื่อมใสย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นได้ พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างามประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ดังมีจังกิพราหมณ์ชมว่า “พระสมณโคดมมีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรหม มีพระวรกายดุจพรหม โอกาสที่จะพบเห็นยากนัก”⁷ การเผยแผ่พระพุทธศาสนานอกจากมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่แล้ว คุณสมบัติของนักเผยแผ่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ เพราะนักเผยแผ่ที่ดีนั้นแม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีงามก็ยังความผ่องใสแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

10. วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา วิธีสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้บ่อย มี 3 แบบ ได้แก่

1) แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาเลน ธมมสากัจฉา เอตมมมงคลมุตตม การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม”

2) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอที่จะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุม นั้น แต่ละคนจะรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

3) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้

⁷ ม.ม. (ไทย). 4/172/224.

พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ในสังคิยสูตร ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตาม ลักษณะวิธีตอบเป็น 4 อย่างคือ

1. เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่พึงตอบตรงไปตรงมาตายตัว พระอรรรกถาจารย์ยกตัวอย่าง เช่น ถามว่า “จักขุเป็นอนิจจังหรือ” พึงตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า “ถูกแล้ว”
2. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงแก้ พระอรรรกถาจารย์ยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่า “โสตะก็เหมือนจักขุหรือ” พึงย้อนถามก่อนว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงใด” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นเครื่องมือมองเห็น” พึงตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นอนิจจัง” จึงควรตอบรับว่า “เหมือน”
3. วิวัชชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่น เมื่อเขาถามว่า “สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักขุใช่ไหม ?” พึงแยกความออกตอบว่า “ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึงโสตะ ฆานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง” หรือปัญหาว่า “พระตถาคตตรัสว่าซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่นไหม ?” ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสว่าจา หรือปัญหาว่าพระพุทธเจ้าทรงดิเตยนตะทั้งหมดจริงหรือ” ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดดิเตยน ชนิดใดไม่ดิเตยน ดังนี้ เป็นต้น
4. ฐปณียปัญหา ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์อันจักเป็นเหตุให้เขว ยึดเยื้อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า พึงยับยั้งเสีย แล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่าง เมื่อถามว่า “ชีวะอันใด สรรีจะก็อันนั้นหรือ ?” อย่างนี้เป็นคำถามประเภทเกินความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจได้ พิสูจน์ไม่ได้ ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก พระองค์ได้ทรงให้ความอุปถัมภ์โดยทรงจัดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ขึ้นในปี พ.ศ. 236 ณ วัดอโศการาม นครปาฏลิบุตร แคว้นมคธ (ปัจจุบันคือ เมืองปัตนะ เมืองหลวงของรัฐพิหาร) ทรงอาราธนาพระโมคคัลลียบุตรติสสเถระเป็นประธาน หลังจากสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยเสร็จสิ้นแล้ว พระโมคคัลลียบุตรติสสเถระ ได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะแล้วส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ดังนี้

สายที่ 1 มีพระมัทสนติกเถระเป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นกษัมิระ คือ รัฐแคชเมียร์ ประเทศอินเดียปัจจุบัน และแคว้นคันธาระ ในปัจจุบัน คือ รัฐปัญจาบ ทั้งของประเทศอินเดียและประเทศปากีสถาน

สายที่ 2 พระมหาเทวเถระ เป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมทิสมนท ปัจจุบันได้แก่ รัฐไมเซอร์และดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารี ซึ่งอยู่ในตอนใต้ประเทศอินเดีย

สายที่ 3 พระรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ วนวาสีประเทศในปัจจุบันได้แก่ ดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย

สายที่ 4 พระธรรมรักขิตเถระ หรือพระโยนกธรรมรักขิตเถระ (ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นฝรั่งคนแรกในชาติกรีกที่ได้เข้าบวชในพระพุทธศาสนา) เป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อปรันตกชนบทปัจจุบันสันนิษฐานว่าคือดินแดนแถบชายทะเลเหนือเมืองบอมเบย์

สายที่ 5 พระมหาธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นมหาราษฎร์ ปัจจุบัน ได้แก่ รัฐมหาราษฎร์ของประเทศอินเดีย

สายที่ 6 พระมหารักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเอเชียกลาง ปัจจุบัน ได้แก่ ดินแดนที่เป็นประเทศอิหร่านและตุรกี

สายที่ 7 พระมัชฌิมเถระ พร้อมด้วยคณะ คือพระกัสสปโคตรเถระ พระมุลกเทวเถระ พระทุนทภิสสระเถระ และพระเทวเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย สันนิษฐานว่า คือ ประเทศเนปาล

สายที่ 8 พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งปัจจุบันคือ ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว เขมร เป็นต้น

สายที่ 9 พระมหินทเถระ (โอรสพระเจ้าอโศกมหาราช) พร้อมด้วยคณะ คือพระอริฏฐเถระ พระอุทริยเถระ พระสัมพลเถระ และพระหัททสารเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ลังกาทวีป ในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ กษัตริย์แห่งลังกาทวีป ปัจจุบัน คือ ประเทศศรีลังกา

2.2 บทบาทพระสงฆ์ไทยในการทำงานพัฒนาสังคม

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีหลายอย่างที่เราเห็นการมีส่วนร่วมเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด เช่น งานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาทก็มีความชัดเจนมากขึ้น

พระสงฆ์ในสังคมไทยมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากประชาชน มีระเบียบวินัย สำหรับการเป็นอยู่ และได้รับการยกย่องจากประชาชนให้อยู่ในฐานะที่เคารพและสักการะ จึงทำ

ให้พระสงฆ์จำนวนมากได้ทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือสังคมได้ เช่น การอบรมสั่งสอนให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่ประชาชน แต่โดยทั่วไปแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลสังคมโดยภาพรวมแล้วมีอยู่ 2 บทบาทใหญ่ ๆ คือ

1. บทบาทตามอุดมคติ

เนื่องจากวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตมามีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันเหมือนกับญาติสนิทที่ต้องให้ความเคารพนับถือเชื่อฟัง โดยภาระหน้าที่ของพระสงฆ์มีหน้าที่สอนธรรมะ การสอนธรรมะต้องมีความรู้และธรรมะนั้นเป็นความรู้เกี่ยวกับความดี ผู้สอนต้องปฏิบัติดี คนเรียนถึงจะมั่นใจในสิ่งที่ตนเรียน พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สั่งสอนให้ได้ผลต้องปฏิบัติตามที่ดีสอน และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าจึงมีลักษณะ ดังนี้

1.1 ปฏิบัติดี คือ เป็นผู้สำรวมกาย วาจา ใจ ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าบัญญัติ ทำให้เป็นผู้มีกิริยาอาการงดงาม สงบ ผ่องใส สุขุมเยือกเย็น

1.2 ปฏิบัติตรง คือ ปฏิบัติตรงตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า พิจารณาธรรมทั้งหลายด้วยเหตุและผล ปราศจากอคติ 4 คือ ความลำเอียงเพราะรัก ความหลง ความโกรธ ความกลัว ปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ไม่ปฏิบัติให้ผิดหรือเลวจากพระธรรมวินัยด้วยกิเลสตัณหา

1.3 ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม คือ ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ปฏิบัติศีลสมาธิปัญญาด้วยความเพียร ด้วยขันติ

1.4 ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติทางสายกลาง ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์หรือกิเลส ไม่ปฏิบัติสุดโต่งไปข้างทรมานตนเอง คือ มีทวิภูติที่ต้อง ทั้งปฏิบัติตนด้วยความเพียร 4 อย่าง คือ เพียรระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้น เพียรกุศลให้เกิดขึ้นในสันดาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมลง

2. บทบาทตามความหวัง

ความคาดหวังเป็นลักษณะของความคิดหรือความต้องการของบุคคลซึ่งมีอยู่ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ที่ต้องการกระทำในสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบทบาท ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ และฝ่ายที่จะได้รับผลต่อบทบาทนั้น หรือ ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้กระทำ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม 2 แนวทาง คือ (1) บทบาทหลัก หรือ บทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชนเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งเป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคมอย่างแท้จริง (2) บทบาทรองในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็น และควรเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นลู่ทางในการพัฒนาด้านวัตถุที่เหมาะสมหรือเป็น

ผู้ประสานรวมตัวชาวบ้านในการพัฒนาและอาจใช้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม และอีกบทบาทของพระสงฆ์ คือ ธรรมทาน การให้ธรรมะ การให้ธรรมะนั้นมีความหมายกว้างมาก และคำว่า ธรรมะในภาษาบาลีก็เป็นคำที่มีความหมายกว้างที่สุด แต่ถ้าแยกประเภทใหญ่ ๆ มี 2 อย่าง คือ ความจริงกับความดีงาม เป็นเรื่องของปัญญาอย่างหนึ่ง คุณธรรมอย่างหนึ่ง การให้ธรรมะเป็นทาน หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจ และหลักแห่งความดีหรือหลักที่จะให้เข้าถึงมนุษย์เข้าถึงสัจจะธรรม และได้ประสบสิ่งที่ดีงามคือทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ตั้งแต่ความรู้ลึกซึ้งสูงสุด เข้าในชีวิตว่า คืออะไรสภาวะที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไรลงมาถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิตเป็นแง่ของสัจจะธรรมอย่างหนึ่ง จริยธรรมอย่างหนึ่ง รวมความคือ ช่วยเหลือประชาชนในทางปัญญา และในทางคุณธรรมอันเป็นบทบาทหลัก เป็นต้น

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันว่าต้องอาศัยคุณสมบัติของวัดและพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาอันบ่อของประชาชนมาประยุกต์ใช้ในการชักนำประชาชนร่วมกันพัฒนาสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและยังเสนอแนวคิดที่ว่าพระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนประสบการณ์และอุดมการณ์ในลักษณะที่ตอบสนองปัญหาความต้องการของชุมชนในลักษณะประสมประสานกับการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าข้าราชการองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำชุมชนรวมทั้งประชาชนในชนบท 6 ประการ^๘ ดังนี้

1) การพัฒนาชุมชนคือกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น โดยเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับทุก ๆ ฝ่ายทั้งพุทธจักร (วัดและพระสงฆ์) และอาณาจักร (ข้าราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชน) การพัฒนาจึงต้องดำเนินการให้ทั่วถึงครอบคลุมประชาชนทุก ๆ กลุ่มไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและจะต้องประสานงานร่วมมือกันทำงานโดยพระสงฆ์ควรสำนึกอยู่เสมอว่าถ้าอาณาจักรเสื่อมลงพุทธจักรจะเจริญอยู่ได้อย่างไร พระสงฆ์จึงควรจะต้องถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่ควรจะต้องเข้าไปดำเนินการ

2) การพัฒนาจะต้องเน้นการพัฒนาบุคคลเพื่อสร้างความพร้อมของประชาชนที่จะเข้าร่วมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาแก้ไขปัญหาของตนเองโดยจะต้องพัฒนาประชาชนให้พร้อมทั้งทางด้านคุณภาพและคุณธรรมทั้งทางด้านรูปธรรมหรือด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาด้านจิตใจให้ประชาชนได้เข้าใจถึงความหมายและคุณค่าของการพัฒนาชนบท

3) การพัฒนาชุมชนควรจะเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชนโดยอาศัยความรู้ความสามารถทักษะและสติปัญญาของประชาชนในการคิดค้นและริเริ่มโครงการพัฒนา

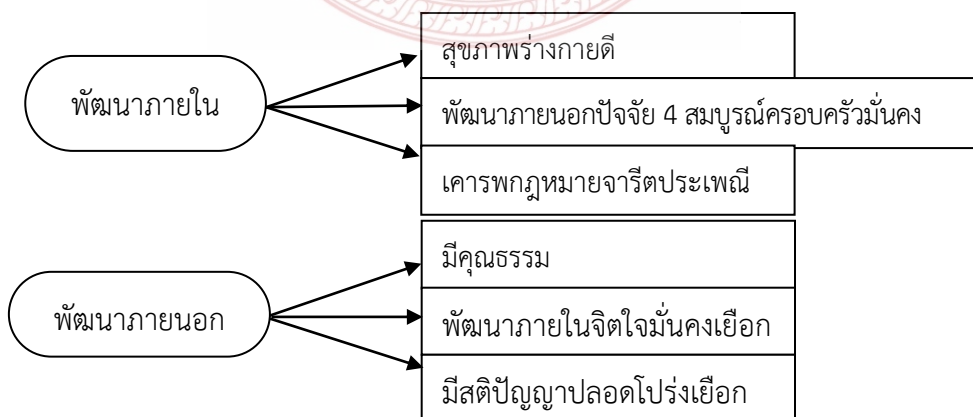
^๘ อภิชาติ พันธุเสน, พัฒนารูปแบบไทย: สมุทัยและมรรค ตอนที่ 3 ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539), หน้า 205 - 206.

ต่าง ๆ เองอันจะนำผลสำเร็จมาสู่ชุมชนได้มากกว่าการพึ่งพิงบุคคลจากภายนอกชุมชนที่ไม่รู้ชี้ถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน

4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจะเกิดขึ้นได้จะต้องตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนได้จะต้องตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานได้ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมการตอบสนองแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้นจะไม่ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์

5) การพัฒนาชนบทที่จะสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนได้ควรจะเป็นการพัฒนาโดยประชาชนและเพื่อประชาชนเองคือการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนมิใช่ให้ประชาชนเข้าร่วมเฉพาะการใช้แรงงานเท่านั้นเพราะจะไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในผลิของงานพัฒนาชนบท

6) การพัฒนาชุมชนที่จะประสบผลสามารถทดลองหรือขจัดปัญหาของประชาชนได้อย่างแท้จริงควรมุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งตนเองของประชาชนซึ่งวิถีทางที่จะเป็นไปต่อสภาพการพึ่งตนเองในปัจจุบันคือการให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านต่างๆ เพื่อนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้สุขสบายมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้านควรจะพึ่งพาจากภายนอกเฉพาะเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและหาไม่ได้ อย่างไรก็ตามในการพัฒนาที่แท้จริงจะต้องเป็นการพัฒนาใน 2 ลักษณะที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีบทบาท คือ การพัฒนาภายนอกกับพัฒนาภายใน ในการพัฒนาภายนอกได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย 4 การอยู่ดีกินดีและการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่างๆ ให้มีคุณภาพที่ดี

แผนภาพที่ 5 : แสดงการพัฒนาภายนอกและภายใน

๖

ปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีบทบาทกับการพัฒนาเป็นอย่างดี มีวัดหลายแห่งทั่วประเทศที่ขับเคลื่อนการ

พัฒนาสังคมและชุมชนให้มีความสุขอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีพระสงฆ์นักพัฒนาเกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ จากการพัฒนาและบ่มเพาะจากวัดและชุมชนนั้น ๆ ซึ่งพอจะสรุปบทบาทและหน้าที่การพัฒนาของพระสงฆ์กับสังคม ออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้นำด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (spiritual guide) บทบาทนี้จะเห็นได้ชัดจากองค์กรสงฆ์ต่อไปนี้

1.1 การเกิดขึ้นของคณะธรรมทานไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ.2475 โดยการนำของท่านพุทธทาส ทำให้เกิดวัดในลักษณะสวนโมกขพลาราม ไชยา ทำให้เกิดวัดป่าเพื่อปัญญาชน มีการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยหนังสือวารสาร การมีโรงมหรสพทางวิญญาณ การผลิตหนังสือธรรมที่มีลีลาการประพันธ์แบบทันสมัย ทำให้คนยุคปัจจุบันเห็นคุณค่าของพระศาสนา ทำให้คนไทยใส่ใจการประพฤติธรรม

1.2 การเกิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกาย จนถึงสมัยพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต สายภาวนาพุทธโธ จึงทำให้เกิดสำนักปฏิบัติธรรมในสายวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ของอาจารย์ชา สุภทฺโท ทำให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นคุณค่าของความสงบทางจิตใจ และเห็นว่าการมีชีวิตแบบสมัยพุทธเจ้าอยู่คู่กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดี

1.3 การเกิดขึ้นของสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบ พองหนอ – ยุบหนอ ซึ่งมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปี พ.ศ.2493 อันมีต้นแบบมาจากท่านมหาสีสะยาตอ วัดศาสนียสสา ประเทศพม่า ทำให้ระบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเจริญรุ่งเรือง และมีผู้ได้ประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมสายนี้

1.4 การเกิดขึ้นของการปฏิบัติธรรมแบบสัมมาอรหัง ของพระมงคลเทพมุนี(สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดขบวนการพุทธภาวนาวิชาธรรมกาย หรือเรียกสั้น ๆ ว่า สายพระธรรมกาย ทำให้เกิดกัลยาณมิตรมากมายทั้งในวงการพระสงฆ์และประชาชน นี่เป็นตัวอย่างสำนักปฏิบัติที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชน

2. ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน สถาบันสงฆ์ที่ทำหน้าที่นี้มาตลอด คือ สำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี ตลอดทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่วัดบวรนิเวศวิหารและมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำให้เรามีแหล่งเพาะภูมิปัญญาแบบพุทธของประชาชน ระบบการศึกษาสายเดิมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อให้เกิดนักคิดนักเขียน เช่น สุชีพ ปุญญานุภาพ ,แสงจันทร์งาม, พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), จานง ทองประเสริฐ, เสถียรพงษ์ วรรณปก, และวคิน อินทสระ แก่วงการนักวิชาการ

3. เป็นผู้นำการพัฒนาชนบท พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำการพัฒนาชนบทที่มีทั่วทุกภาคของประเทศ ซึ่งพอจะแยกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.1 การตั้งมูลนิธิศึกษาและพัฒนาชนบท พระเถระที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าอุทิศตนเองเพื่อการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมาโดยตลอด คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุดคฺชีโว) วัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ผู้ตั้งโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา พระเทพกวี วัดป่าดาราภิรมย์ อำเภอแม่ริม เชียงใหม่ ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษา ที่วัดเจติยหลวง เชียงใหม่ และมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท โดยมีอุดมการณ์ว่า “มุ่งส่งเสริมกลีกร – ส่งสอนวิทยา – อารงพระศาสนา และพัฒนาท้องถิ่น” ได้ขยายโครงการเกษตรพัฒนาและเมตตานารี เพื่อเตรียมคนในด้านการพัฒนาชนบท พระเถระอีกรูปหนึ่ง คือ พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย ธมมทินโน) วัดกวีศราราม ลพบุรี ได้จัดตั้งโรงเรียนวินิตศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาของเยาวชนในจังหวัดลพบุรี เป็นโรงเรียนตัวอย่างแห่งหนึ่งของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

3.2 การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระสงฆ์ได้รวมพลังกันทั้งระดับภาค และระดับย่อย ระดับภาคเรียกว่า ศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อร่วมมือกันด้านการปกครอง การศึกษาและการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะจังหวัดทั้ง 17 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระดับย่อยที่เรียกว่า เครือข่าย (network) ของงานพัฒนาชุมชนชนบทมีหลายกลุ่ม กลุ่มเด่น ๆ ที่น่ารู้จักมีดังนี้

1) กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีพระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตติเมธี) เป็นแกนนำ มีพระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มนี้ประมาณ 20 – 30 รูป ที่มีผลงานเด่น ๆ ในกลุ่มนี้ คือ พระบัญญัติ อนุตฺตโร ผู้สร้างนิคมเกษตรชาวพุทธที่อำเภอบัวใหญ่ พระสมุห์เฉลิม ฐิตสีโล ผู้สร้างหมู่บ้านปลอดอบายมุขที่โนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง พระครูถาวรธรรมวัฒน์ ผู้สร้างชุมชนชาวพุทธที่วัดกุสุมนวน ตำบลคูขาด อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยระบบบุญสุทธกรรมและบุญพัฒนา

2) กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวของพระสงฆ์นักพัฒนาในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียง ประมาณ 30 รูป เพื่อช่วยเหลือกันในการพัฒนาชนบท มีพระครูพิพิธประชานาถ วัดสามัคคี บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นแกนนำ ซึ่งท่านใช้หลักอบรมจิตใจคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่นอบรมเยาวชนเพื่อเป็นฐานในการพัฒนา ด้วยการตั้งสหกรณ์ ร้านค้า ธนาคารข้าว และเกษตรแบบผสมผสาน

3) กลุ่มกระบองก้อม เป็นกลุ่มพระกัมมัฏฐานในเขตจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่นและนครราชสีมา ซึ่งเป็นศิษย์ของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโข จุดใหญ่มุ่งรณรงค์การปฏิบัติธรรม การสวณป่าไม้ การปลูกป่า การอบรม ประชาชนทางด้านจิตใจด้วยการบวชศีลจารินี รณรงค์การลดละเลิกอบายมุขอย่างเด็ดขาด มีสมาชิกประมาณ 10 รูป มีพระอาจารย์บุญธรรม วัดบ้านหนองแกและพระอาจารย์คำเขียน สุวณฺโณ วัดป่าสุคโต อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิเป็นแกนนำ

4) กลุ่มวิทยากรแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ซึ่งมีศูนย์ที่วัดเทพสถิต อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีพระครูมงคลวรรัตน์เป็นแกนนำ มีคณาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นผู้สนับสนุน พระสงฆ์กลุ่มนี้มีประมาณ 30 รูป ทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจ เพื่อรณรงค์การลดละอบายมุขและส่งเสริมสัมมาชีพ ตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองที่ว่าการพัฒนาชนบทนั้นจะต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ

ที่น่าสนใจคือ ที่จังหวัดอุบลราชธานีนั้น มีพระสายอริยัญญิก คือพระป่า ศิษย์ของพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อบุญ สุภโท) ได้ขยายสาขางานพัฒนาจิตใจออกไปถึง 60 กว่า สาขานับเป็นความเคลื่อนไหวที่มีค่าต่อพระศาสนา มาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะในต่างประเทศได้ขยายไปที่อังกฤษ และออสเตรเลีย ในนามศูนย์จิตติวิเวก และอมราวดี

5) กลุ่มพระสงฆ์เผยแพร่ชีวิตอันประเสริฐ (ผขป.) กลุ่มนี้มีหน้าที่เผยแผ่ธรรมทางพุทธศาสนาตามแนวของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ มีศูนย์อยู่ที่วัดป่าเรไรย์ อำเภอบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีพระครูพิศาลธรรมภาณี (อาจารย์สมมติ) เป็นแกนประสานทำการอบรมด้านจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาชนบท ตามคติที่ว่า “เศรษฐกิจจิตใจต้องไปด้วยกัน” กลุ่มนี้มีมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตอันประเสริฐ (ผขป.) เป็นผู้อุปถัมภ์ เขตปฏิบัติการอยู่ในจังหวัดอุดรธานี เลย และหนองคาย

6) กลุ่มพระสงฆ์ส่งเสริมสมุนไพรเพื่อการพัฒนา เป็นกลุ่มที่สนใจด้านพัฒนาชุมชนด้วยการใช้สมุนไพรตามนโยบายสาธารณสุขมูลฐานของกระทรวงสาธารณสุข มีศูนย์ที่วัดอุทัยทิศ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

เรื่องพระสงฆ์รักษาโรคของประชาชนด้วยสมุนไพรนี้มีทำอยู่หลายแห่ง ที่สมควรนำมากล่าวคือ การรักษาโรคกระดูกที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ของพระมงคลทิพย์มุนี (หลวงพ่อบุญ) การรักษาโรคกระดูกของพระครูวรเวทวิศาล วัดยุคลราชวรวิหารสามัคคี อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี การรักษาโรคทั่ว ๆ ไปของหลวงพ่อนิล วัดครบุรี อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา การรักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษของสำนักสงฆ์ถ้ำกระบอก อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี โดยการนำของพระอาจารย์จตุร ปานจันทร์ การปลูกสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองของพระอธิการสมนึก วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน นครปฐม เป็นอาทิ

7) กลุ่มประสานงานเทคโนโลยีเกษตรและสัมมาชีพ พระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอำเภอเสลภูมิ อำเภอโพนทอง และอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด พระครูสุทธิญาณ วัดนิคมคณาราม อำเภอโพนทอง พระครูโสภณธรรมการ วัดศรีรัตนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พระครูพิศิษฐ์นันทนาการ วัดสุนันทราช อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งสามท่านต่างก็เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยการส่งเสริมสัมมาชีพการจัดระบบธนาคารหมู่บ้าน และการอบรมเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่ประชาชน

การส่งเสริมสัมมาชีพนี้ใช้จะมีแต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแห่งเดียว แม้ในภาคกลาง พระครูสาครสังวรกิจ เจ้าคณะตำบลยกกระบัตร วัดยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ก็เคยรณรงค์ให้ประชาชนปลูกมะพร้าว และพืชเกษตรอื่น ๆ จนยกกระบัตรมีรายได้ดีขึ้น พระอุดมกิตติมงคล วัดบุพผาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ท่านก็ได้ขยายงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยสะกัดซึ่งท่านในฐานะเป็นเจ้าคณะอำเภอโดยสะกัดได้จัดทำขึ้นร่วมกับข้าราชการและประชาชนชาวดอยสะกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การพัฒนาอาชีพของเกษตรกร ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และศาลารวมน้ำใจ สร้างไว้เพื่อรักษาผู้เจ็บป่วยโดยหมอพื้นบ้านหรือหมออาสาสมัคร งานที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของพระสงฆ์ที่มีส่วนในการพัฒนาชนบทของไทยรวมทั้งการสร้างแหล่งน้ำ การสร้างถนนหนทาง การสร้างหอกระจายข่าว ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ห้องสมุด และพิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีของชุมชน ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานี้ท่านสามารถดูได้จากโครงการโคราชพัฒนา ในจังหวัดนครราชสีมา คิดว่าคงจะทำให้เห็นภาพงานของพระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทบ้าง

2.3 บทบาทของพระธรรมทูตสู่ภาวะในแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2560-2564 มีวิสัยทัศน์ (Vision) คือ พุทธศาสนมั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน มีพันธกิจ (Mission) คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ มียุทธศาสตร์ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1. สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2. ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน 3. พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ 4. มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา มีกลยุทธ์เพื่อปฏิรูปพระพุทธศาสนา 10 กลยุทธ์ ได้แก่

- กลยุทธ์ 1 ปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- กลยุทธ์ 2 เพิ่มศักยภาพทางปัญญา
- กลยุทธ์ 3 ร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล
- กลยุทธ์ 4 พัฒนาระบบธรรมาภิบาล
- กลยุทธ์ 5 พัฒนาระบบสารสนเทศ 4.0
- กลยุทธ์ 6 พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมให้ทันสมัย
- กลยุทธ์ 7 เพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล
- กลยุทธ์ 8 เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา
- กลยุทธ์ 9 บริหารศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ
- กลยุทธ์ 10 จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

การทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาหรือสังฆพัฒนามีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในการทำงานขับเคลื่อนงานพัฒนาเพื่อไปสนองตอบแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามมติมหาเถรสมาคมได้มีมติและให้ดำเนินการ และสำนักงานพระพุทธศาสนาได้มีการติดตามประเมินผลงานอยู่เรื่อย ๆ จากการทำงานร่วมกับเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาหลายพื้นที่ของโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ได้แก่ จังหวัดพะเยา เชียงราย น่าน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ตรัง ภูเก็ต กระบี่ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร ศรีสะเกษ ยโสธร อุบลราชธานี เพชรบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีพระสงฆ์นักพัฒนาที่ทำงานตอนสนองงานกิจการคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ดังมีพระสงฆ์นักพัฒนาที่ทำงานเพื่อชุมชนและสังคม ดังต่อไปนี้

1) พระครูอุภัยโกศล (หลวงพี่ช้าง)

พระครูอุภัยโกศล หรือ หลวงพี่ช้างคนคั่นคน

เจ้าอาวาสวัดกักรับพวงเหนือ เจ้าคณะตำบลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาผู้คิดนอกรอบชูปชีวิตผู้ด้อยโอกาสในชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ได้ช่วยเหลือชุมชน คือ การสร้าง

ใบข่าวที่คนในพื้นที่เห็น

ภาพของการขายของเพื่อช่วยเหลือคนอยู่บ่อยครั้ง เพื่อหาเงินสนับสนุนการศึกษา การสร้างอาคารเรียน การสร้างโรงพยาบาล ช่วยเหลือผู้ไร้โอกาสทางสังคม ช่วยเหลือผู้พิการ ช่วยเหลือผู้วิกลจริต ช่วยเหลือเด็กยากจน เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลจากกิจกรรมที่ท่านทำเป็นงานพัฒนาเพื่อคนในชุมชนและสังคม จากเงินปัจจัยที่ได้จากการขายอาหาร งานฝีมือหัตถกรรม และการบรรยายพิเศษ เป็นต้น

แนวคิดการพัฒนาของพระครูอุภัยโกศล เป็นแนวคิดที่แตกต่างจากแนวคิดของพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ที่เคยทำมา ซึ่งเป็นจุดเด่นของท่านที่สามารถสร้างความน่าสนใจและให้ผู้คนติดตาม และสามารถระดมทุนในการช่วยเหลือคนในชุมชนของท่านได้โดยไม่ต้องขอบริจาค หรือขายวัตถุมงคลเหมือนกับวัดอื่น ๆ แนวคิดเรื่องการขายอาหารเพื่อช่วยเหลือคนจน ผู้ยากไร้ เด็กขาดโอกาส ผู้พิการ หรือแม้กระทั่งเพื่อสร้างโรงพยาบาล อาจเป็นเรื่องที่น่าขำ แต่พระสงฆ์นักพัฒนารูปนี้สามารถทำได้ ซึ่งพอจะสรุปให้เห็น ดังต่อไปนี้

1. การขายอาหารเพื่อสร้างตึกผู้ป่วยโรงพยาบาลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างตึกผู้ป่วย จำนวน 30 เตียง พร้อมเครื่องมือทาง

การแพทย์พร้อม ราคา 22 ล้านบาท ใช้ระยะเวลา 10 ปี ในการสร้างเพื่อให้แล้วเสร็จ ซึ่งเป็นความท้าทายเป็นอย่างมากสำหรับพระสงฆ์นักพัฒนา แนวทางในการระดมทุนก็คือการขายห่อหมก ขนมตาล และขายกับข้าวเมนูต่าง ๆ ตามแต่ละวันที่สามารถคิดเมนูได้ เผลยแล้วในแต่ละวันในการทำอาหารเพื่อขายตามหมู่บ้านและตลาดนัดต่าง ๆ จำนวน 30 รายการ ทั้งนี้ ได้มีการนำอาหารเข้ามาขายหน้ากระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้เจ้าหน้าที่และผู้บริหารในกระทรวงฯ ได้ลิ้มลองรสชาติ พร้อมทั้งให้รู้วัตถุประสงค์ในการขายอาหาร ซึ่งปรากฏว่าได้ผลเกินคาด มีคนสนใจและให้ความสนใจเกี่ยวกับแนวคิดซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างกับแนวคิดเดิมของพระสงฆ์ทั่วไป คือขายความเชื่อเรื่องความลึกลับ ไสยศาสตร์ เป่าน้ำหมาก ครากน้ำลาย เป็นต้น ทำให้มีการบอกต่อแชร์ข้อมูลทั้งในประเทศและต่างประเทศ เกิดการระดมทุนเพื่อสร้างตึกของโรงพยาบาลพรหมพิรามจนแล้วเสร็จ จนเป็นที่มาของคำว่า **“ขายห่อหมกเห็ดบาน ขนมตาล สร้างโรงพยาบาล”**

2. การขายอาหารเพื่อสร้างโรงเรียน เป็นโรงเรียนเดิมที่หลวงพี่ช้างเคยศึกษาเล่าเรียนสมัยเป็นเด็ก โดยท่านมีวัตถุประสงค์จะให้เป็นโรงเรียนสงเคราะห์ให้กับเด็กในพื้นที่ได้มีโอกาสในการศึกษา ไม่ต้องเดินทางไปเรียนไกล ๆ นอกจากการระดมทุนจากการขายกับข้าวแล้วยังมีการระดมทุนจากแนวคิด “9 บาท 9 ทู่น” ผ่านรายการคนค้นคน ประกอบไปด้วย

- ทู่นที่ 1 คือ ซ่อมแซมโรงเรียน
- ทู่นที่ 2 คือ ทุนการศึกษาเด็กนักเรียน 98 คน คนละ 500 บาท
- ทู่นที่ 3 คือ ห้องสมุด
- ทู่นที่ 4 คือ ห้องวิทยาศาสตร์
- ทู่นที่ 5 คือ โสตทัศนศึกษา
- ทู่นที่ 6 คือ สวัสดิการครู
- ทู่นที่ 7 คือ สวัสดิการรถรับส่งนักเรียน
- ทู่นที่ 8 คือ นันทนาการ ฉันทนาการ และกีฬา
- ทู่นที่ 9 คือ สื่อการเรียนการสอน

3. ดูแลผู้ป่วยติดเชื้ ผู้ป่วยติดเตียง โดยการเข้าไปเป็นจิตอาสาช่วยอาบน้ำคนไข้ วัดความดันคนไข้ เปลี่ยนผ้าอ้อมให้คนไข้ เทศนนาธรรมะให้ผู้ป่วยฟัง เล่นนิทาน เล่าเรื่องซ้ำขึ้น เป็นต้น เพื่อให้ผู้ช่วยได้ผ่อนคลาย เพื่อให้ผู้ป่วยมีกำลังใจต่อสู้กับโรคร้ายที่ประสบและต่อสู้อยู่ในขณะนั้น

4. ดูแลคนไร้โอกาส ผู้พิการ คนวิกลจริต เป็นกิจกรรมที่คอยติดตามดูพฤติกรรมของคนกลุ่มนี้ มีพฤติกรรมอย่างไร มีความต้องการอะไร ขาดเหลืออะไร โดยเฉพาะกลุ่มคนวิกลจริต ต้องศึกษาพฤติกรรม อารมณ์ ใช้จิตวิทยาเพื่อเข้าไปช่วยเหลือว่าเขาพร้อมรับความช่วยเหลือหรือไม่ ต้องคอยลงพื้นที่ไปดูบ่อย ๆ เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนี้ซึ่งถือได้ว่าเป็นความห่วงของหลวงพี่ช้างเป็นอย่างมาก

“การพัฒนาบางครั้งอาจมีการเสียดสีพระธรรมวินัย บางคนบางท่านอาจจะกล่าวว่า ไม่เหมาะสม ผิดพระธรรมวินัย ไม่ใช่กิจของสงฆ์ แต่ให้ดูที่แก่นแท้และจุดมุ่งหมายในการกระทำ คือ การทำเพื่อพุทธศาสนา เพื่อตอบแทนคุณของค่าข้าวค่าน้ำที่ญาติโยมในชุมชนให้ เพื่อให้คนในชุมชนได้ประโยชน์นั่นเอง เพื่อให้ทรงคุณค่าของความเป็นสงฆ์ที่คนกราบไหว้ โดยแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นให้น้อยลงไม่มากก็น้อยดีกว่านั่งดูอยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไรเลย”

2) พระครูวิบูลสิทธิธรรม (หลวงพ่อต๋ม)

พระครูวิบูลสิทธิธรรม เจ้าอาวาสวัดหนองพยอม เจ้าคณะอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ท่านเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน จังหวัดพิษณุโลกโดยเน้นไปในเรื่องของวัด ชุมชนข้างวัด จากปัญหาที่ท่านพบก็คือ “ทำบุญก็แบ่งพวก บวชก็แบ่งญาติ โยมก็ยึดอำนาจ อาวาสก็ทรุดโทรม” นอกจากนั้น ท่านยัง แบ่งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทางวัดและชุมชนออกได้เป็น ดังนี้

แต่ผลประโยชน์ของตัวเอง

2. ขาดการมีส่วนร่วม คือ วัดและชุมชนขาดการมีส่วนร่วมและร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ

3. ขาดการบริหารจัดการกิจกรรมที่ดี คือ วัดขาดการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันกับชุมชนที่ดี

4. ขาดงบประมาณที่จะพัฒนาวัด

5. ขาดกำลังใจที่จะสู้ คือ หากไม่มีจุดหมาย เป้าหมาย ก็ขาดแรงจูงใจที่จะต่อสู้เพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทาง

ดังนั้น พระครูวิบูลสิทธิธรรมท่านจึงมีแนวคิดที่จะทำให้วัดเป็นที่พึ่งของชาวบ้านและเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน เพื่อให้วัดและชุมชนมีการร่วมมือกันที่ดี ไม่แบ่งฝ่าย และทำให้คนรอบวัดมีส่วนร่วมกับวัดและไม่มีอคติต่อวัด ทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีกัน โดยการเริ่มต้นที่ตัวของท่านเอง ต้องศึกษาหาความรู้จากหนังสือ ตำรา อินเทอร์เน็ต และศึกษาดูงานจากโครงการต่าง ๆ ซึ่งท่านแบ่งการพิจารณาผู้นำที่ได้ออกเป็น ดังนี้

1. หวงอำนาจ
2. ญาติอุปถัมภ์
3. ทำงานคนเดียว
4. เชี่ยวลากดิน
5. กินไก่อวัด
6. จัดข้อไปทั่ว

7. มั่วสีกา

8. แสวงหาผลประโยชน์

จากปัญหาที่ได้พบในสมัยที่มาเป็นเจ้าอาวาสใหม่ ๆ ท่านจึงมีการนำปัญหานั้นมาปรับแก้ และหาแนวทางในการหาทางออก เพื่อให้ชุมชนและวัดอยู่ร่วมกันได้และให้วัดเป็นที่พึ่งของญาติโยมและเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนดังปณิธานที่ได้ตั้งไว้ คือ

1. การตั้งกองทุนสัจจะออมทรัพย์ ให้คนในชุมชนเป็นสมาชิกสะสมเงินวันละ 1 บาท เพื่อเป็นเงินออม มีเงินเก็บเพื่อใช้จ่ายในยามจำเป็น นอกจากนั้นสมาชิกของกองทุนฯ ยังมีสวัสดิการเพิ่มเติม เช่น

1.1 การเกิด จะจัดสวัสดิการรับขวัญเด็กเกิดใหม่ ตั้งแต่ 500-1,000 บาท เพื่อให้พ่อแม่ที่เป็นสมาชิกของกองทุนฯ กรณีนอนโรงพยาบาลคืนละ 100-500 บาท/ครั้ง

1.2 การป่วย สวัสดิการเยี่ยมไข้ กรณีนอนโรงพยาบาล ครั้งละ 300-500 บาท กำหนดเพดานปีละไม่เกิน 2 ครั้ง

1.3 ผู้สูงอายุ จะจัดสวัสดิการเรื่องเบี้ยยังชีพหรือบำนาญผู้สูงอายุไว้ ต้องเป็นสมาชิกครบ 15 ปี ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะได้บำนาญเดือนละ 300 บาท

1.4 เสียชีวิต กองทุนจะเป็นเจ้าภาพงานศพ ไปร่วมงาน จัดพวงหรีด จ่ายค่าทำศพตามระยะเวลาที่เป็นสมาชิก

2. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการวัดหนองพยอม เป็นการฝึกฝนพระสงฆ์ในเรื่องการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้เกิดความศรัทธาให้แก่ญาติโยม ในการเผยแผ่ศาสนา และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสามัคคีระหว่างวัดกับชุมชน

3. สร้างการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนร่วมกัน โดยการชักชวนญาติโยมรอบวัดเข้ามาร่วมกิจกรรม แล้วค่อยขยายไปสู่โยมทั้งชุมชน ให้มีส่วนร่วมกักิจกรรมของวัด โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ได้แก่ การอนุเคราะห์ สงเคราะห์ให้ชาวบ้าน เช่น การยืมสิ่งของจากวัดเพื่อไปใช้ในงานกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เป็นต้น ปิยวาจา ได้แก่ การพูดจากไพเราะกับญาติโยม ไม่ว่าจะกล่าว ไม่ด่า ไม่พูดคำหยาบ สื่อสารเรื่องวัดและเรื่องชุมชนให้ชาวบ้านฟัง เป็นต้น อตถจริยา ได้แก่ ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ ให้ญาติโยมในชุมชนนับถือ ช่วยสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชน เป็นต้น สมานัตตา ได้แก่ ไม่ถือเนื้อถือตัว โดยมีคติว่า “พวง่าย ใช้คล่อง หน้าไม่งอ รอไม่นาน งานไม่มาก ปากไม่เสีย”

4. สร้างงานให้กับคนในชุมชน โดยทางวัดได้มีการซื้อพื้นที่เพิ่มรอบ ๆ วัดเพิ่มเติม เพื่อสร้างโรงงานผลิตอิฐฐาน ให้พระเณร และญาติโยมในชุมชนมีงานทำ สามารถสร้างรายได้และหาเงินเพื่อเลี้ยงครอบครัวได้ ซึ่งท่านได้แบ่งพระเณรในวัดหนองพยอมไว้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

4.1 พระครู หมายถึง พระเณรที่ต้องเรียนรู้ ต้องการศึกษามีความฝักใฝ่ในการเรียน ก็สนับสนุนให้มีทุนให้เป็นค่าเล่าเรียนและค่ายานพาหนะเพื่อการศึกษา

4.2 พระเครื่อง หมายถึง พระเนตรที่ชอบการปฏิบัติธรรม ฝึกฝนเรื่องธรรมาศปฏิบัติ ก็นับสนุนให้มีการปฏิบัติธรรม โดยสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมและมีเครือข่ายสำหรับการปฏิบัติธรรม ให้ปฏิบัติธรรมตามปฏิทินประจำปีของเครือข่าย

4.3 พระเครื่อง หมายถึง พระเนตรที่ไม่เอาทั้งการศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติ ก็นับสนุนให้ทำงานเพื่อไม่ให้ว่างหรืออยู่เฉย ๆ โดยสร้างโรงงานผลิตอิฐผสาน ทำการผลิตอิฐ ผสานเพื่อส่งตามที่ต่าง ๆ ตามที่มีการสั่งให้ทำ ทำให้มีรายได้และมีงานทำ

“การพัฒนาของพระสงฆ์ต้องทำให้วัดและชุมชนมีความสามัคคีกัน วัดสามารถเป็นที่พึ่ง และเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนไม่ว่าจะการเกิด การป่วย การ ตาย หรืองานกิจกรรมของชุมชนพระสงฆ์ในวัดต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือคนในชุมชน การสร้างงาน ในชุมชน การมีเงินออมและกองทุนสัจจะออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกกู้ยืม ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่ทำ ให้ญาติโยมมีรายได้ สามารถเลี้ยงครอบครัวให้อิ่มท้องได้ ซึ่งพร้อมที่จะรับฟังธรรมะจากพระสงฆ์ ต่อไป”

3) พระครูพิทักษ์นันทคุณ

พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าอาวาสวัดอรุณวาส

ต.โนนเวียง อ.เมือง จ.น่าน ที่ปรึกษาประธานมูลนิธิอีกเมืองน่าน เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่เน้นการรักป่าเมืองน่าน ก่อตั้งมูลนิธิอีก เมืองน่านร่วมกับนายสำรวย ผัดผล ซึ่งเห็นว่าในขณะนั้นป่าในบ้าน เกิดของท่านได้ทุดโทรมเป็นอย่งหนักจากที่เคยเป็นป่า ที่อุดม

ทำให้ป่าเสื่อมโทรม สัตว์ป่า

สิ่งมีชีวิตในป่า รวมไปถึงแหล่งอาหารในป่าที่เคยเป็นที่ทำกินของคนในชุมชนหายไป ดังนั้น ท่านจึงเกิดแรงจูงใจที่จะชักชวนให้ชาวบ้านเกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เหมือนเดิม โดยมีกติการ่วมกัน ดังนี้

1. มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด
2. มีความกตัญญูต่อแผ่นดินถิ่นเกิด
3. มีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ คือ หน้าที่โดยกำเนิด และหน้าที่โดยการแต่งตั้ง

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบของจังหวัด น่าน เพราะท่านมีผลงานในการพัฒนาหลายด้านเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของพระสงฆ์และญาติ โยมทั่วไป ซึ่งหากจำแนกออกเป็นด้าน พอสรุปได้เป็นดังนี้

1. ด้านส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาด้านแรกๆ ที่ท่านได้พัฒนา เพราะ เห็นว่าป่าในชุมชนเสื่อมโทรมเป็นอย่างหนักจากนายทุนที่เข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ในสมัยนั้น จน ทำให้ต้องลุกขึ้นมาชักชวนคนในหมู่บ้านต่อต้านการทำสัมปทานป่าไม้ และสร้างจิตสำนึกให้รักป่า

และถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เพื่อที่จะให้ลูกหลานในอนาคตมีผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้อาศัยในภายภาคหน้า

วิธีการในการอนุรักษ์ป่าของท่านในสมัยนั้น ต้องขึ้นไปหมู่บ้านต่าง ๆ บนเขา บางครั้งต้องเดินเท้าเปล่า บางครั้งต้องนั่งรถโดยสารประจำทาง เพื่อให้ไปถึงหมู่บ้านนั้น ๆ เพื่อชักชวนให้คนในหมู่บ้านนั้น ๆ ร่วมกันเกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านเกิดของตนเอง บางครั้งก็ได้รับการร่วมมือ บางครั้งก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือ ซึ่งท่านก็ไม่เคยย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น ยังตั้งหน้าตั้งตาดำเนินการต่อไปเรื่อยมา

การบวชป่าถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้วัดทั่วไปและหน่วยงานองค์กรของรัฐในปัจจุบันนำกิจกรรมนี้ไปใช้ในการอนุรักษ์ป่า พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ใช้วิธีการบวชป่าโดยการนำผ้าจีวรไปห่มให้กับต้นไม้ เป็นกิจกรรมที่วัดร่วมกับชุมชนและหน่วยงานราชการ และทำพิธีบวชให้กับต้นไม้ และถือว่าต้นไม้ที่ได้อบขแล้วในพุทธศาสนา ทุกคนในชุมชนต้องคอยให้ความดูแลและความเคารพต่อต้นไม้ที่เปรียบเสมือนกับพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ดังนั้นจึงทำให้ป่าชุมชนมีจำนวนมากขึ้น ลดการตัดไม้ทำลายป่า ป่าชุมชนกลับมาสมบูรณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งอาหารของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนี้มูลนิธิอีกเมืองน่านยังดำเนินกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี

การสืบทอดแม่บ้านและผ้าป่าพันธุปลา เป็นกิจกรรมที่รักษาแม่น้ำลำธารและสัตว์น้ำซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เนื่องจากในขณะนั้นการทำลายป่าไม่มีจำนวนเยอะมาก แหล่งน้ำเริ่มเสื่อมโทรมเหมือนกับป่าไม้ พระครูพิทักษ์นันทคุณได้ชักชวนพระสงฆ์หลายรูปร่วมทำกิจกรรมสืบทอดแม่บ้านและทอดผ้าป่าพันธุปลา ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อสืบทอดแม่บ้านให้แม่น้ำลำธารมีความใสสะอาด สามารถเป็นแหล่งน้ำบริโภคและอุปโภคให้กับคนในชุมชนได้ นอกจากนั้นการทอดผ้าป่าพันธุปลายังช่วยให้มีปลาในแม่น้ำได้ขยายพันธุ์และเป็นอาหารต่อไปได้

2. ด้านส่งเสริมการศึกษาและอาชีพ วัดป่าอริยญาณาวาสมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนชื่อว่า “ศูนย์การเรียนรู้ใจใจ” เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องพืชพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ มีกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรรมสู่เกษตรอินทรีย์ มีเครือข่ายออมทรัพย์

3. ด้านส่งเสริมการปฏิบัติธรรม มีการจัดบรรยายธรรมและการปฏิบัติธรรมทุกวันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ร่วมกันปฏิบัติธรรม นั่ง เดิน จกรม ผีกลสมาธิ ตามแนวปฏิบัติของหลวงพ่อดาวรังสรรค์ สิริธโร โดยทางวัดได้รับงบประมาณสร้างอาคารปฏิบัติธรรมจากสถาบันจิตตานุภาพ

4. ด้านส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการจัดกิจกรรมช่วยเหลือคนในชุมชนช่วยเหลือเด็กไร้โอกาสทางการศึกษาบนดอยและที่ห่างไกลความเจริญ มีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

4) พระครูสุจินนันทกิจ

พระครูสุจินนันทกิจ เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน ประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีผลงานการพัฒนาหลายด้าน ปรากฏชัดเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาคนทั่วไปตามสื่อต่าง ๆ มีแรงบันดาลใจให้ลุกขึ้นมาเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาเนื่องจากเมื่อปี

สัมปทานป่าเมืองน่าน ตัดไม้ใหญ่ถูกตัดลงไปแล้วนำพืชเศรษฐกิจคือข้าวโพดเข้ามาปลูกทดแทน จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2529 ป่าไม้เมืองน่านซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่ได้หมดไปจากการสัมปทานป่าไม้ ผู้มีอำนาจในชุมชนได้ทำการค้าไม้ในป่าเมืองน่าน ปี พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง หนุ่มสาวโรงงานตกงาน ได้เดินทางกลับถิ่นฐานบ้านเกิด และได้ลงมือทำอาชีพปลูกข้าวโพดอย่างจริงจัง หวังเพื่อจะรวยเนื่องจากเป็นพืชเศรษฐกิจ แต่ตรงกันข้ามยิ่งทำยิ่งจน เนื่องจากต้องพึ่งพาเครื่องจักร บူး ยาฆ่าแมลง และสารเคมีเร่งการเจริญเติบโตข้าวโพด ทำให้ชาวบ้านยิ่งจนลง กลายเป็นหนี้ท่วมหัว ดังนั้น พระครูสุจินนันทกิจ จึงได้ลุกขึ้นมาเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อให้

ญ า ตี พื น์ อ ง ญ า ตี โย ม มี ชี วิ ต ที่ ดี ขึ้น
ซึ่งโครงการต่าง ๆ ของท่านมีจำนวนมากมาย ในที่นี้พอสรุปคร่าว ๆ ได้ดังนี้

1. โครงการสวมหมวกให้ภูเขา ใส่ธงทำให้ดินดอย มีเป้าหมายคือการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้ภูเขา พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากพบปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทั้งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นจึงเล็งเห็นว่าพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และอยู่ได้เพราะชุมชน และชุมชนจะอยู่เย็นเป็นสุข ก็เพราะการขัดเกลาอบรมจากพระสงฆ์ ฉะนั้นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชนมิใช่ปัญหาของสมาชิกในชุมชน แต่เป็นปัญหาของทุก ๆ คนที่ต้องรับทราบ เรียนรู้และพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อที่ต้องทำร่วมกัน คือ

1.1 เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ ด้วยวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสม

1.2. เพื่อส่งเสริมการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์และมูลค่าสูงสุด และส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป้าหมายอย่างยั่งยืน

1.3 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายศูนย์เรียนรู้การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

2. โครงการเพาะหมอกกล้า “รักเมื่อน่าน” ใช้ธรรมเป็นฐาน ใช้งานเป็นทุน ไม่อยากให้คนน่านทิ้งกัน คนน่านจะต้องไม่ทิ้งกัน ถ้าคนน่านได้แสดงตนเป็นต้นแบบก็จะเกิดเป็นพลังของคนน่าน ด้วยวิสัยทัศน์ของพระสงฆ์นักพัฒนาจึงมีการเพาะบ่มต้นกล้า หน่ออ่อนของเมื่อน่าน เพื่อให้คนเหล่านั้นเติบโตมาพัฒนาชุมชนของตนเอง ให้สามารถจัดการตนเองตามวิถีของคนเมื่อน่านได้ โดยเสริมศักยภาพเครือข่ายเยาวชนจังหวัดน่าน เพื่อสร้างให้เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้ และตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนตนเอง รู้จักตนเองผ่านการทำโครงการ เพื่อให้เขารักและหวงแหนผืนแผ่นดินที่ตนอยู่

3. โครงการสันติสุข โมเดล มั่งคั่ง ยั่งยืน ร่วมเย็น หลักสูตรการปลูกผัก และ การเลี้ยงปลาบ่อเล็ก การทำอาหารปลา ให้กับเกษตรกรพื้นที่อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน เพื่อเป็นแนวทางในการทำการเกษตรให้กับชุมชน

สังฆพัฒน์วิทยาลัยสร้างเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาหน้าใหม่จากแรงบันดาลใจของพระสงฆ์นักพัฒนารุ่นเก่าที่ถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป ทำให้มีพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคมได้วางเป้าประสงค์กลยุทธ์ และพันธกิจ ที่ได้ตั้งเอาไว้ ดำรงความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยและประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์เหล่านี้ที่ได้ผ่านการอบรมและการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่ายสังฆพัฒน์วิทยาลัยจะทำหน้าที่เป็นสังฆพัฒน์ ทูตสุภาพะ ทำงานเพื่อพัฒนาสังคมให้สังคมอยู่อย่างสันติสุข พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมสามารถทำงานร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ศูนย์ราชการ เพื่อบวรที่ร่วมเย็นต่อไป

บทที่ 3

การขับเคลื่อนงานสู่ภาวะของพระธรรมทูตสู่ภาวะ

ในเชิงรูปธรรมโครงการนี้มีเป้าหมายที่จะพัฒนาพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานคณะสงฆ์ให้มีความพร้อมที่จะทำงานพัฒนาสังคม และสู่ภาวะอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านสาธารณสงเคราะห์ นำร่องในเขตปกครองคณะสงฆ์ 8 ภาค ได้แก่ ภาค 2 ภาค 4 ภาค 6 ภาค 7 ภาค 9 ภาค 10 ภาค 15 และภาค 17 ครอบคลุมพื้นที่ 24 จังหวัด ในแต่ละพื้นที่มีระยะเวลาดำเนินกิจกรรมรวม 5 วัน 4 คืน หรือตามความเหมาะสม ด้วยการคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเป็นเลขานุการเจ้าคณะ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หรือผู้มีคุณสมบัติตามที่คณะสงฆ์เห็นสมควร และเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้าร่วมโครงการ จำนวน 480 รูป/คน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับเครือข่ายได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย

ประการแรกเพื่อเป็นการต่อยอดวัตถุประสงค์ในประเด็นการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัยที่ผ่านมามีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร องค์ความรู้กระบวนการพัฒนาและกลุ่มพระสงฆ์เพื่อสังคมได้อย่างไรนั้น ผู้วิจัยขอเสนอดังต่อไปนี้

3.1 การพัฒนาหลักสูตร

การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีทั้งส่วนที่เป็นภาควิชาการโดยการออกแบบหลักสูตรในสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และเชิงปฏิบัติการโดยให้พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าคณะปกครองและพระสงฆ์นักพัฒนาทั้งในและนอกพื้นที่ ได้เข้ามามีบทบาทในการปลูกให้พระสงฆ์รุ่นใหม่สร้างพลังในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์ที่สามารถแผ่ขยายไปถึงประชาชน ก่อให้เกิดสุขภาวะองค์กรรวมได้ จึงเป็นที่มาของการสร้างองค์ความรู้ กระบวนการพัฒนาและกลุ่มพระสงฆ์เพื่อสังคม ตามลำดับดังนี้

3.1.1 แนวคิดหลักสูตรการพัฒนาพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบสู่ภาวะ

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาโดยมหาเถรสมาคม จากเสียงเรียกร้องจากหลายฝ่ายให้มีปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น เรื่องทรัพย์สินของวัด และพระภิกษุสงฆ์ ปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย และฝ่ายอาณาจักรต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการของฝ่ายศาสนจักร

มหาเถรสมาคมได้มีมติมอบหมายให้พระพรหมมุนี พระพรหมโมลีและพระพรหมบัณฑิต กำหนดกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 6 ด้าน + 1 คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และ

การพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา รวมทั้งกำหนดกรอบการดำเนินงาน ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ดำเนินงานตามกรอบภารกิจของคณะสงฆ์ และขับเคลื่อน นโยบายสู่การปฏิบัติ

พุทธศาสนิกชนไทยจึงควรเข้าใจแนวทางการปฏิรูปพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ เรื่องแรกคือด้านการปกครอง ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่าน กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น

2. ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบ สารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

3. พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศก์ พระวินยธิการ ตลอดจนไวยาวัจกร และ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

4. มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการ ศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

ที่สำคัญคือในกรอบการปฏิรูปทุกด้าน ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนให้ “ยกระดับกระบวนการ บริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย” และที่ประชุมมหาเถรสมาคม (มส.) ได้เห็นชอบแผนยุทธศาสตร์นี้แล้ว

ดังนั้น “โครงการสังฆพัฒน์วิทยาลัย” เป็นโครงการที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้เสนอโครงการสังฆพัฒน์วิทยาลัยต่อมหาเถรสมาคมเพื่อบรรจุไว้ในแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และในคราวประชุม ครั้งที่ 2/2560 มหาเถรสมาคมได้มติเห็นชอบและอนุมัติให้บรรจุโครงการไว้ในแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์

อีกประการหนึ่ง สถานการณ์ในปัจจุบันองค์กรปกครองคณะสงฆ์ที่ผ่านมาจะเน้นหนักการทำงานไปในด้านการปกครอง จนอาจทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ซึ่งเดิมประชาชนเมื่อมีปัญหาจะนึกถึงพระสงฆ์ และขอคำปรึกษาจากพระสงฆ์ทุกๆ กิจกรรมตั้งแต่เกิด จนถึงเสียชีวิต ผ่านพิธีกรรมต่างๆ จนกลายเป็นวิถีชีวิตและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยความเอื้ออาทรที่มีลักษณะอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกันทำให้พระสงฆ์กลายเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณ ภายหลังเห็นได้ชัดขึ้นมีพระสงฆ์จำนวนไม่มากที่ทำงานด้านพัฒนาภายใต้อุดมการณ์

ของแต่ละบุคคล แต่พระสงฆ์เหล่านั้นเปรียบเสมือนอัญมณีที่ล้ำค่า และควรมีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างอุดมการณ์ในการทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมแก่พระสงฆ์รุ่นใหม่ที่จะเป็นกำลังในการสืบทอดกิจการพระพุทธศาสนา จากพระเถรจารย์ในอนาคตต่อไป จึงเป็นที่มาของการพัฒนาหลักสูตร เพื่อจะปลูกพลังกับพระสงฆ์รุ่นใหม่ ให้หันกลับมาทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม และสนองต่อแผนปฏิรูปกิจกรรมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านสาธารณสงเคราะห์

3.1.2 รายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรการพัฒนาพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบสุภาพะ

หลักสูตรที่ใช้ในการอบรมนั้นเป็นหลักสูตรระยะสั้น มีสาระสำคัญ Module ประกอบไปด้วย แนวคิด 3 ประการสำคัญ คือ ประการแรก “สังฆพัฒนาสุขาภิบาล” ที่มุ่งเน้นพัฒนาองค์ความรู้การบริหารจัดการคณะสงฆ์รูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับความเป็นพลวัตของสังคม “สังฆพัฒนาสุภาพะ” ที่มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาสุภาพะพระสงฆ์ผ่านพฤติกรรมของพระสงฆ์และการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่แห่งสปปายะ และ “สังฆพัฒนาวิชาลัย” การผลักดันให้เกิดสังฆพัฒนาวิชาลัยอย่างยั่งยืน โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และภาคีเครือข่าย ในการสร้างพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบสุภาพะ โดย Module ดังกล่าวใช้เวลาในการอบรมทั้งสิ้น 5 วัน มีรายละเอียดดังนี้

รายวิชา (ช่วงเช้า)		รายวิชา (ช่วงบ่าย)	
วันที่ 1 (สังฆพัฒนาสุขาภิบาล)			
สถานการณ์บริหารจัดการคณะสงฆ์		การบริหารกิจการคณะสงฆ์รูปแบบใหม่	
วิทยากร	คณะสงฆ์ในพื้นที่ และสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด	วิทยากร	คณะสงฆ์ในพื้นที่และสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด
วันที่ 2 (สังฆพัฒนาสุภาพะ)			
สถานการณ์สุภาพะพระสงฆ์		แนวทางพัฒนาวัดตามหลัก 5 ส	
วิทยากร	เครือข่ายสงฆ์ไทยไกลโรค คณะสหเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	วิทยากร	- เครือข่ายวัดบันดาลใจ สถาบันอาศรมศิลป์ - เครือข่ายวัดสร้างสุขสมาคม ส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
วันที่ 3			
ปฏิบัติการฝึกเขียนโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเชิงบูรณาการ		การเขียนโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเชิงบูรณาการ	
วิทยากร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ	วิทยากร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

	ราชวิทยาลัย		ราชวิทยาลัย
วันที่ 4			
ศึกษาดูงานภาคสนาม/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบ		ศึกษาดูงานภาคสนาม/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบ	
วิทยากร	เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาใน พื้นที่	วิทยากร	เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาใน พื้นที่
วันที่ 5			
นำเสนอโครงการเพื่อปรับแก้ไขและพัฒนา ได้จริง		ปรับแก้ไขและพัฒนาโครงการให้สมบูรณ์/ ชี้แจงแนวทางการขับเคลื่อนโครงการ	
วิทยากร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	วิทยากร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3.1.3 รูปแบบกระบวนการอบรม

สำหรับกระบวนการอบรมจะมุ่งเน้นกลยุทธ์การอบรมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบที่จะสามารถนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดสู่สังคม และต่อยอดในการสร้างสุขภาวะให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไป โดยรูปแบบการอบรมสมัยใหม่มีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 6 : รูปแบบการอบรมสมัยใหม่

หลังจากโครงการจะได้ผลผลิตคือ “พระธรรมทูตสุภาพะ” จะต้องออกแบบโครงการ พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเพื่อนำไปขยายผลในเชิงพื้นที่ต่อไป

3.1.4 องค์ความรู้กระบวนการพัฒนาและกลุ่มพระสงฆ์เพื่อสังคม

ในปัจจุบันนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ได้พยายามอธิบายถึงพลวัตการทำงานของ พระสงฆ์ โดยสามารถแบ่งลักษณะงานของพระสงฆ์ออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) พระสงฆ์เชิง วัฒนธรรมแบบชาวบ้าน 2) พระสงฆ์เชี่ยวชาญวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3) พระสงฆ์นักวิชาการและ นักพัฒนา 4) พระสงฆ์ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการและพระสมณศักดิ์สูง พระสงฆ์ทั้ง 4 กลุ่มนี้ ล้วนแล้วมีอุดมการณ์ในการพัฒนาสังคมให้มีความวัฒนาถาวร โดยเฉพาะด้านการปลูกฝัง คุณธรรม ให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกัน และกัน ในขณะเดียวกัน องค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่เมื่อนำมาผนวกกับหลักธรรม คำสอน ทางพระพุทธศาสนา เช่น โครงการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา (โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5) ที่เป็นคำริของ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า เพื่อให้พระสงฆ์ขับเคลื่อนให้ทุกหมู่บ้านมีภูมิคุ้มกัน และหลักประกันชีวิตตามหลักการของศีล 5 แม้กระทั่งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ริเริ่มโดยพระสุบิน ปณีโต โดยการนำหลักการของสหกรณ์มา บูรณาการกับองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม ตามปกติวัดจะ เป็นศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชนอยู่แล้ว เป็นการมารวมตัวกันโดยไม่ได้นัดหมายเพื่อทำกิจกรรม ทางศาสนาตามแต่ศรัทธาของแต่ละบุคคล “วัด” จึงเป็นศูนย์รวมในการทำบุญทำทานและ บริจาค จึงเป็นแหล่งรวมของ “เงิน” หรือทรัพยากร “ทุน” ที่เป็นเครือข่ายที่ใหญ่ที่สุด เพราะไม่ว่าคนจนคนรวยต่างใช้วัดเป็นที่ “สละออก” ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งแม้จะมีการ “สละออก” มากมาย แค่นั้น แต่ทุกข์ของคนก็ยังไม่ถูกปลดปล่อย ยังคงเป็นปัญหาสังคมและนับวันจะเป็นปัญหาที่ ใหญ่ขึ้น กว่า 21 ปี ที่พระสุบินยังคงทำให้ “วัด” เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ มีการสืบทอดพระ ศาสนาอย่างจับต้องได้ อย่างรู้เท่าทันโลกและทันสถานการณ์อย่างแท้จริง

พระสุบินก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพราะต้องการเติมเต็มให้แก่สังคม เติมเต็มสิ่งที่ ขาดแคลนโดยเข้าใจ “ราก” ของสังคมอย่างทะลุปรุโปร่ง ได้ถอดกระบวนการคิด “การเงินเพื่อ ชุมชน” โดยใช้ “วัด-พระ” เป็นศูนย์กลาง เพื่อแก้ปัญหาปากท้อง สร้างสังคมอยู่ดีมีสุข โดยใช้คำ สอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ธรรม” ที่ทำให้โลกรอดได้คือ “เมตตาธรรม” ที่เปี่ยมไปด้วยจิตที่ เมตตากรุณาต่อบุคคลคนอื่นและสัตว์โลก

จากตัวอย่างโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่ดำเนินการจนประสบผลสำเร็จนั้นต้อง นำหลักการสู่การปฏิบัติให้ประชาชนสามารถสัมผัสได้ ยังสะท้อนให้เห็นว่าการทำงานขององค์กร พระพุทธศาสนาจะต้องมีการปรับตัว ไม่ว่าจะเป็นทั้งวิธีคิด และการปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดผลที่ เป็นสาธารณะมากขึ้น ดังนั้นโครงการสังคมพัฒนาวิชาชีพฯ จึงมีกระบวนการพัฒนาให้พระสงฆ์เป็น

พระสงฆ์นักพัฒนา และทำงานเพื่อสังคมโดยเฉพาะการสร้างองค์ความรู้กระบวนการพัฒนาและกลุ่มพระสงฆ์เพื่อสังคม มีขั้นตอนดังนี้

1. ปลุกอดมการณ์ ผู้ที่มีคุณสมบัติเข้าฝึกอบรมในโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ประกอบด้วย พระสังฆาธิการระดับเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเครือข่ายครูพระสอนศีลธรรม และฆราวาสที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ การสนับสนุนกิจกรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัด และผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เดิมพระสงฆ์เหล่านี้ปฏิบัติงานสายบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และมีแนวโน้มว่าอนาคตจะมีโอกาสดำรงตำแหน่งในระดับเจ้าคณะพระสังฆาธิการ หากพระสงฆ์มีอุดมการณ์ จะทำให้พระสงฆ์รุ่นใหม่มีความพร้อมที่จะปกครอง บริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีองค์ความรู้เดิมเป็นฐานอยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ที่เข้ากระบวนการกลายเป็นพระสงฆ์ นักพัฒนาแล้ว จะได้รับการปลุกอดมการณ์ให้ทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมไปพร้อมๆ กัน มีเวทีแลกเปลี่ยนกับพระสงฆ์ในพื้นที่ที่เป็นเจ้าคณะปกครอง เพื่อฟังนโยบายอีกมิติหนึ่ง นอกเหนือจากการปกครอง และยังไม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพระสงฆ์นักพัฒนา ที่ผ่านการ ทำงานเพื่อสังคมมาอย่างมากมาย และมากด้วยประสบการณ์ ศึกษาดูงานในพื้นที่ของตนเอง เพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงาน โดยมีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐที่เข้าร่วมเป็นภาคีคอยให้ความ ช่วยเหลือ ทำงานความคู่กันโดยมีระบบพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา กระบวนการทั้งหลายเหล่านี้ เรียกว่า การปลุกอดมการณ์ให้พระสงฆ์รุ่นใหม่อยากที่จะทำงานเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น และให้ สอดรับกับแนวคิดการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

2. สร้างเครือข่าย จากการศึกษาพบว่า การทำงานขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ที่แล้ว มานั้นมีลักษณะที่แยกส่วน หมายถึง สายปกครองก็ทำงานในเฉพาะงานปกครองคณะสงฆ์ และ สงฆ์นักพัฒนาก็มักจะปลีกวิเวก เข้าไปอยู่กับชุมชน จึงทำงานให้งานทั้งสองสายนี้แยกออกจากกัน โดยปริยาย นี่เป็นเพียงระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์เท่านั้น และยังพบอีกว่า มีพระสงฆ์นักพัฒนา ซึ่งมีจำนวนค่อนข้างที่จะน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนของประชากรคือพระสงฆ์กว่า 300,000 รูป ทั่วประเทศ ประเด็นที่น่าสนใจคือสาเหตุที่มีพระสงฆ์นักพัฒนาจำนวนน้อย ไม่ใช่เหตุที่ว่า พระสงฆ์รูปใหม่ไม่อย่างทำงานเพื่อสังคม สาเหตุหลักจากการสอบถามพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติดังที่ กล่าวไปแล้วในเบื้องต้น ส่วนใหญ่ไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร

ดังนั้น เวทีสังฆพัฒนาวิชาลัย จึงมองเห็นโอกาสดังกล่าว ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสาน ทรัพยากรบุคคลที่กระจัดกระจาย องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ให้สามารถรวมกันเป็นเครือข่ายด้วย พลัง “บวร” จากคนในพื้นที่เพื่อวางรากฐานการทำงานด้านพัฒนาสังคมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

3. ขยายกิจกรรม ภายใต้แนวคิดการทำงานของโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือการขับเคลื่อนโครงการตาม 8 พื้นที่เป้าหมาย โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาในพื้นที่ด้วยการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายฆราวาส เข้าร่วมโครงการโดยใช้หลักสูตรตามที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ผ่านกระบวนการกลายเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาในนาม “พระธรรมทูตสุขภาวะ” ได้นำความรู้ และมุมมองต่างมาพัฒนาโครงการขยายผล ที่สอดคล้องกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคลเว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือ เกื้อกูลอุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำ คำสอน ความคิด และวัตถุสิ่งของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าทำให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง ฉะนั้น การสอนหนังสือก็ตีการแนะนำ ที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้นการสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะ คือ

1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นหน่วยอบรม อ.ป.ต.ห้องสมุดเพื่อประชาชนมูลนิธิเพื่อคนยากจน
2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งนำไปเพื่อการสาธารณประโยชน์เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น
3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัด พัฒนาโรงเรียน เป็นต้น
4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัยเหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้น รวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ในด้านสังคม สงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการ บริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่าง คนจนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้วการสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้ การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดทวยกทายิกาของวัดหรือประชาชน ทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัดวัดเป็น ศูนย์กลางของสังคมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใด เรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็น หน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์

ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสามเณรในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัดหรือที่อื่นใดในหมู่บ้านตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

3.1.5 หลักสูตรสังฆพัฒนาวิชชาลัย

ส่วนที่ 1 การดำเนินงานโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย

โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ซึ่งดำเนินการขับเคลื่อนโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. และได้เสนอขอความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม ในคราวประชุมครั้งที่ 2/2560 รับเป็นโครงการบรรจุแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยมีเป้าหมายยกระดับคุณภาพพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งพระเลขาธุการเจ้าคณะ ให้มีอุดมการณ์และศักยภาพในการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อทำงานด้านการพัฒนาร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่นๆ โดยมีเป้าหมายจำนวน 480 รูปทั่วประเทศ ใน 8 พื้นที่ 24 จังหวัด พระสงฆ์ที่เข้าร่วมเมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแล้วทางโครงการจัดทำเป็นฐานข้อมูลพระสงฆ์นักพัฒนาที่เรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” เสนอต่อมหาเถรสมาคมและ สสส. เพื่อจะใช้ประโยชน์ในการทำงานร่วมเป็นส่วนหนึ่งของภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนงานด้านสุขภาวะต่อไป ปัจจุบันได้ดำเนินการสำเร็จลุล่วงตามที่กำหนดไว้แล้ว

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในด้านเทคนิคและวิธีการทำงานพัฒนาชุมชนของพระธรรมทูตสุขภาวะกลุ่มดังกล่าว ทางโครงการพิจารณาเห็นว่า จะต้องจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการทำงานกับชุมชน โดยคัดเลือกแกนนำพระธรรมทูตสุขภาวะเข้าร่วมจำนวน 30 รูป และเมื่อแกนนำผ่านการฝึกอบรมอย่างเข้มงวดแล้ว จะได้นำความรู้และเทคนิควิธีการไปขยายผลต่อกลุ่มในพื้นที่ของตนต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อให้พระสงฆ์นักพัฒนาที่ผ่านการเข้าร่วมการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” ทำความเข้าใจกับการทำงานชุมชนทั้งในมิติสุขภาวะ และมีมิติการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน

๒. เพื่อให้พระสงฆ์นักพัฒนาที่ผ่านการเข้าร่วมการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” เกิดทักษะในการทำงานชุมชนและสามารถเป็นแกนนำในการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อพัฒนาชุมชนสุขภาวะ
๓. เพื่อสร้างเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาที่ผ่านการเข้าร่วมการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” ให้สามารถทำงานประสาน แบ่งปันรูปแบบและวิธีการในการพัฒนาชุมชนจากหลากหลายพื้นที่

เป้าหมายของโครงการ

๑. เชิงปริมาณ : พระสงฆ์นักพัฒนาผ่านการเข้าร่วมการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” จำนวน 30 รูป จากการคัดเลือกมาจาก 6 พื้นที่ๆ ที่ขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย จำนวนพื้นที่ละ 5 รูป
๒. เชิงคุณภาพ : พระธรรมทูตสุขภาวะ เป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนผ่านการทำงานสร้างชุมชนสุขภาวะ โดยใช้เทคนิคและวิธีการที่ได้รับจากการฝึกอบรม

ระยะเวลาในการดำเนินงาน

ระยะเวลา 3 วัน ตั้งแต่วันที่ 28-30 พฤศจิกายน 2561

สถานที่

ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ภาคความรู้ : วังยางรีสอร์ท หมู่ที่ 6 ถนนสุพรรณ-ชัยนาท ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ภาคสนาม : ชุมชนวังยาง บริเวณวัดสัปปะระตเทศ ตำบลวังยาง จังหวัดสุพรรณบุรี

วิทยากร

แพทย์หญิงทานทิพย์ อารังวรารังกูร และคณะ

น.อ.(พิเศษ) พัสชา เข้มเพชร สภาความมั่นคงแห่งชาติ

ดร.เบญจมาศ สุขสถิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. พระสงฆ์นักพัฒนาที่ผ่านการเข้าร่วมการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” ได้เข้าใจกับการทำงานชุมชน ทั้งในมิติสุขภาวะ และมิติการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน
๒. พระสงฆ์นักพัฒนาที่ผ่านการเข้าร่วมการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” มีทักษะในการทำงานชุมชนและสามารถเป็นแกนนำในการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อพัฒนาชุมชนสุขภาวะ
๓. เกิดเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาที่ผ่านการเข้าร่วมการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมทูตสุขภาวะ” ทำงานประสาน แบ่งปันรูปแบบและวิธีการในการพัฒนาชุมชนจากหลากหลายพื้นที่

ส่วนที่ 2 หลักสูตรสังฆพัฒนาวิชาลัย

ภาคความรู้

กลุ่มสังฆพัฒนาสุขาภิบาล

Module 1 สถานการณ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

สังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมโบราณไปมาก เข้าไปสู่การเป็นระบบที่เชื่อมโยง สลับซับซ้อนและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ข้อมูลข่าวสารเงินตราเดินทางรอบโลกด้วยความเร็วของแสงทำให้เร่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงให้เร็วมากยิ่งขึ้น ในสภาพใหม่ที่สังคมมีความสลับซับซ้อนและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ไม่มีสถาบันใด ๆ ในสังคมที่จะมีความสามารถเพียงพอที่จะป้องกันแก้ไขวิกฤตการณ์ได้ เช่น สถาบันทางบ้านเมือง สถาบันทางราชการ สถาบันการศึกษา สถาบันความยุติธรรม และสถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้วย โดยเฉพาะวงการคณะสงฆ์ไทย ก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้จำนวนพระภิกษุและสามเณรในประเทศไทยได้ลดน้อยลงอย่างมาก เพราะพระราชบัญญัติการศึกษาไม่เอื้อต่อการบรรพชาสามเณร คือต้องเรียนในระบบจนมีอายุมาก ลักษณะอย่างนี้ทำให้เกิดช่องว่างในวงการสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาสมีอายุมาก แต่พระลูกวัดมีอายุพรรษาน้อย เมื่อต้องมาบริหารจึงมีประสบการณ์ไม่พอ จึงเป็นเหมือนผ้าที่กัดเนื้อตัวเอง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ในปัจจุบัน พอจะสรุปได้ดังนี้

1) **ปัญหาที่พระสงฆ์เอง** คนส่วนใหญ่มองว่าพระสงฆ์คือศาสนา พระสงฆ์ถูกมองโดยเล็งผลเลิศ พอประพฤติไม่ดีจะถูกมองทั้งกลุ่ม แต่ถ้าเด่นดังขึ้นมาจะดังรูปเดียวทั้ง ๆ ที่วัดก็มีพระสงฆ์ตั้งหลายรูป ซึ่งวงการคณะสงฆ์มีวัฒนธรรมเป็นอย่างนี้มานานแล้วตั้งแต่ในอดีต ความจริงพระสงฆ์มิใช่บุคคลสำเร็จรูป ถ้าทำผิดจะเกิดวิกฤตศรัทธาได้ง่าย เช่นกรณียันตระ นิกร ภวานาพุทโธ เป็นต้น มันจะจรรีกรในความทรงจำของผู้คนนานมาก สรุปว่า เวลาทำดีไม่ค่อยมีคนขยายผล แต่เวลาทำผิดมักจะถูกกระหน่ำซ้ำเติม จนพระสงฆ์ต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์ก็คือประชาชนคนหนึ่งที่ยพยายามปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาตนเอง มีเรื่องในอรรถกถาหมหาสมัยสูตร ที่

พระพุทธเจ้าทรงให้กรรมฐานแก่พระภิกษุหำร้อยรูป จากนั้นจึงส่งไปปฏิบัติกรรมฐานที่ป่าหวิวน พอผ่านไประยะเวลาหนึ่งภิกษุก็มารายงานผลแก่พระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่น่าสนใจ พระสงฆ์ในปัจจุบันส่วนมากจะพัฒนาแต่วัดของท่าน ไม่ค่อยสนใจวัดอื่น ๆ ถ้าหันมาร่วมมือกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่านี้ เพราะพระแต่ละรูปเก่งหรือถนัดไม่เหมือนกัน ถ้านำเอาความถนัดของแต่ละรูปมารวมกันและทำงานร่วมกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่า ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์สรุปแล้วมี 4 ประการคือ 1) การศึกษา 2) การปฏิบัติ 3) การเผยแผ่ 4) การดูแลรักษาพระศาสนา ถ้าพระสงฆ์ไม่ทิ้งภาระหน้าที่เหล่านี้พระพุทศาสนาจะมีภูมิคุ้มกัน

2) การไหลบ่าของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยี ปัจจุบันโลกอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสาร ต้องติดตามข่าวทุกชั่วโมงพระสงฆ์จะเป็นพระปิดตาไม่ได้ ถ้าไม่ติดตามข่าวสารแค่ชั่วโมงจะกลายเป็นผู้ตกข่าวและตามข่าวไม่ทัน ต้องติดตามข่าวสารทุก ๆ ชั่วโมง ต้องรู้ทันข่าวสาร ดังนั้น จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ บางครั้งเจ้าอาวาสกับลูกวัดพูดกันคนละเรื่องเพราะรับสื่อกันคนละอย่าง พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า “ตถ ตถถ วิปัสสี” ให้เห็นชัดเจนในทุกขณะ เทคโนโลยีมีประโยชน์แต่เราต้องใช้ให้เป็น ใช้อย่างเข้าใจ อิทธิพลของสื่ออาจทำคุณประโยชน์หรือทำอันตรายต่อพระพุทธศาสนาได้เหมือนกัน ในอนาคตจะเกิดการไหลบ่าของคลื่นมนุษย์และกระแสเงินตราจากต่างประเทศ ดังนั้น เราต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้มันคง

3) ปัญหาจากศาสนาอื่น ในปัจจุบันศาสนาต่าง ๆ ทั่วโลกมีการแย่งศาสนิกชนกัน เช่นเดียวกันกับห้างสรรพสินค้าทั้งหลายที่มีการแย่งมวลชน และลูกค้ากัน มีการลอกเลียนแบบพิธีกรรมทางศาสนาที่คล้าย ๆ กัน มีการส่งเสริมให้ทุนการศึกษา สร้างโรงเรียน สิ่งอำนวยความสะดวก และบริจาคสิ่งของเพื่อโน้มน้าวใจให้หันไปนับถือศาสนาของตน

ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากโลกตะวันตก ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงเพศสมณะของสงฆ์ไทยอย่างมากขึ้นอย่างชัดเจนทุกขณะ ตลอดจนการให้ความหมายและคุณค่าของคำว่า “ความดี ความเจริญทางสังคม และการพัฒนาเทคโนโลยี” ผลจากการนำวัฒนธรรมจากโลกตะวันตกเข้ามาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ได้ส่งผลกระทบต่อการบริโภค แบบแผนการเลี้ยงดูและปฏิสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมในระดับต่าง ๆ ให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีลักษณะไร้รากฐานทางวัฒนธรรมและชาติโลกทัศน์ทางคุณธรรมและจริยธรรม เป็นปัญหาโครงสร้างความสัมพันธ์ของสังคมไทย การเสื่อมศรัทธาในสถาบันทางศาสนาและคำสอน โดยเฉพาะวงการสงฆ์ไทย มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธา ไม่ว่าจะเป็นความสนใจในเรื่องวัตถุนิยมและทุนนิยมที่มากขึ้น การหมกมุ่นกับการแก่งแย่งแข่งขันในชีวิตประจำวัน ข้อจำกัดทางด้านเวลา ความเป็นปัจเจกนิยม ตลอดจนความต้องการทางจิตวิญญาณที่ยึดโยงกับอุดมการณ์ทางโลกที่หลากหลาย และความซับซ้อนของปัญหาชีวิตที่แต่ละคนมีแตกต่างกันออกไป ความทันสมัยและวัตถุนิยมถูกมองว่าไม่เพียงแต่ส่งผลด้านลบต่อพระสงฆ์ไทย หากแต่

องค์กรทางศาสนาเองก็ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของความเสื่อมถอยที่มีปัจจัยมาจากความทันสมัยดังกล่าวด้วย

สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยกำลังจะประสบภาวะวิกฤติ เนื่องจากญาติโยมเริ่มไม่นิยมเข้าวัด ฟังเทศน์ ฟังธรรม หันไปนิยมเดินห้างสรรพสินค้า พักผ่อนหย่อนใจตามสถานที่ธรรมชาติ สวนสาธารณะ โรงหนัง เป็นต้น พระสงฆ์เองและวัดวาอารามต่าง ๆ จำนวนไม่น้อยนั้นต่างเน้นการครอบครองวัตถุ และการแข่งขันกันปลูกสร้างศาสนสถานอย่างใหญ่โตมโหฬาร เพื่อแข่งขันกันดึงดูดความสนใจจากคนชั้นกลางและคนร่ำรวยในเมืองให้หลั่งไหลมาบริจาคทาน เพื่อให้ได้มาซึ่งบุญ ในฐานะของการเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาสมัยใหม่ คณะสงฆ์ไทยยังขาดพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีทั้งตอบโจทยและไม่ตอบโจทยของสังคมไทยอย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่าวัดและพระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับชุมชนหรือผู้คนจำนวนมาก การพัฒนาพระสงฆ์ วัด และองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งที่จะต้องทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะสามารถนำมาซึ่งกระบวนการพัฒนาทางสังคมที่หลากหลายและขยายผลไปสู่ชุมชนอีกหลาย ๆ ชุมชนต่อไป

Module 2 อุดมการณ์การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา

Module 3 ถอดบทเรียนพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบ

กลุ่มสังฆพัฒนาสุขภาวะ

Module 1 คน วัด และชุมชน ในงานพัฒนาสุขภาวะ(เน้นเอางานจากภาคี สสส.มาใส่)

Module 2 พระสงฆ์ต้นแบบส่งเสริมสุขภาวะ

Module 3 เทคนิคการทำงานพัฒนาชุมชนสุขภาวะแบบองค์รวม

ภาคเสริมสร้างประสบการณ์ภาคสนาม

Module 1 ลงพื้นที่ถอดบทเรียนพื้นที่ต้นแบบงานพัฒนาสุขภาวะโดยพระสงฆ์

Module 2 ปฏิบัติการเขียนข้อเสนอโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Cap Connor Stone)

Module 3 กิจกรรมสร้างเครือข่ายและระดมความคิดเห็นการขยายผลโครงการ

3.4 เทคนิคการเขียนโครงการ

1. แนวคิดการเขียนโครงการ

โครงการเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งในการวางแผนพัฒนา ซึ่งช่วยให้เห็นภาพและทิศทางการพัฒนา ขอบเขตของการที่สามารถติดตามและประเมินผลได้ แผนงานที่ปราศจากโครงการย่อมเป็นแผนงานที่ไม่สมบูรณ์ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้ ดังนั้น การเขียนโครงการขึ้นมารองรับแผนงานย่อมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าโครงการบรรลุผลสำเร็จ แผนงานและนโยบายย่อมบรรลุผลสำเร็จด้วยโครงการจึงเป็นสิ่งที่ทำให้สามารถนำแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดผลและบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้และเป็นจุดเชื่อมโยงจากแผนงานไปสู่แผนเงินและแผนคนด้วยซึ่งปัญหาของการเขียนโครงการที่พบบ่อยเสมอ คือ การเขียนโครงการไม่เป็น เขียนโครงการไม่ชัดเจน เขียนโครงการไม่สอดคล้องกับนโยบายและประเด็นยุทธศาสตร์ของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบงานมีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเขียนโครงการน้อยขาดการให้ความสำคัญกับข้อมูลและข้อความในโครงการ การเขียนโครงการแบบขอไปทีหรือนำโครงการเดิม ๆ ที่เคยทำอยู่มาปรับเปลี่ยนใหม่ ขาดความเป็นไปได้และสุดท้ายตอบไม่ได้ว่าโครงการที่เขียนขึ้นจะนำมาซึ่งการแก้ปัญหาหรือพัฒนาหน่วยงานได้จริงหรือไม่

2. ความหมายของโครงการ

โครงการ (Project) คือ กิจการใด ๆ ที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 😊 มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน
- 😊 มีกำหนดเวลาเริ่มและสิ้นสุด
- 😊 การดำเนินงานจะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของ
 - ☞ งบประมาณ
 - ☞ กำหนดเวลาของงานต่าง ๆ
 - ☞ คุณภาพของงานตามกำหนด

3. ลักษณะของโครงการที่ดี

โครงการมีหลายลักษณะ และมีสารพัดเทคนิคในการออกแบบโครงการ แต่โดยรวมโครงการจะมีลักษณะที่ดี ควรต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของหน่วยงานได้
2. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน วัดได้ ปฏิบัติได้ โครงการหนึ่ง ๆ อาจมีมากกว่าหนึ่งวัตถุประสงค์ก็ได้
3. สามารถนำไปปฏิบัติได้ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและสามารถติดตามประเมินผลได้

4. โครงการต้องกำหนดขึ้นจากข้อมูลที่เป็นจริงและเป็นข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ

5. โครงการต้องได้รับการสนับสนุนในด้านทรัพยากรและการบริหารอย่างเหมาะสม

6. โครงการต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของกิจกรรม มีการกำหนดระยะเวลาแน่นอนว่าเริ่มต้นเมื่อไรและสิ้นสุดเมื่อไร

7. มีพื้นที่ดำเนินการของโครงการอยู่ที่ใด ผลตอบแทนที่ได้คุ้มค่าหรือไม่ ถ้าเลือกสถานที่ดำเนินการไม่เหมาะสมก็อาจทำให้เสียค่าใช้จ่ายมากหรือลงทุนมากการประเมินผลโครงการอาจทำได้ยาก

8. มีบุคลากรหรือหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจนเพื่อเป็นหลักประกันว่าบุคคลนั้นหรือหน่วยงานนั้นจะปฏิบัติอย่างจริงจัง

9. รายละเอียดของโครงการต้องสอดคล้องและสัมพันธ์กันตั้งแต่ประเด็นแรกถึงประเด็นสุดท้าย กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของโครงการต้องสอดคล้องกับหลักการและเหตุผล วิธีการดำเนินงาน ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น

10. รายละเอียดโครงการสามารถเข้าใจได้ง่ายมีการใช้ภาษาที่เข้าใจกันทั่วไป สะดวกต่อการดำเนินงานตามโครงการโดยสามารถตอบคำถาม ต่อไปนี้ได้คือ

☞ โครงการอะไร	⇒ ชื่อโครงการ
☞ ทำไมต้องริเริ่มโครงการ	⇒ หลักการและเหตุผล
☞ ทำเพื่ออะไร	⇒ วัตถุประสงค์
☞ ปริมาณที่จะทำเท่าไร	⇒ เป้าหมาย
☞ ทำอย่างไร	⇒ วิธีดำเนินการ
☞ จะทำเมื่อไร นานแค่ไหน	⇒ ระยะเวลาดำเนินการ
☞ ใช้ทรัพยากรเท่าไร	⇒ งบประมาณ แหล่งที่มาและได้มาจากไหน
☞ ใครทำ	⇒ ผู้รับผิดชอบโครงการ
☞ บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่	⇒ การประเมินผล
☞ เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ	⇒ ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับแล้วจะได้อะไร

4. แนวคิดก่อนที่จะทำโครงการ

ก่อนที่จะดำเนินการพัฒนาโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของเจ้าของโครงการ โครงการพัฒนาที่เน้นการขับเคลื่อนในชุมชนหรือในพื้นที่ที่ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิต ควรจะต้องดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการทั้งหมด โดยมีประเด็นที่ต้องคำนึงถึงดังนี้

๑. ช่วยกันจินตนาการให้เป็นจินตนาการร่วมของทุกรูป/คน

๒. วิเคราะห์ปัญหา/ทุนของพื้นที่และนำเสนอต่อวงเสวนา
๓. มองต่อว่าจะใช้ปัญหา/ทุนนั้นเป็นโอกาสได้อย่างไร
๔. คิดถึงภาคีเครือข่าย คือ คน/องค์กรที่จะชวนมาร่วมงาน
๕. ชักชวนคนเหล่านั้นมาร่วมงานและแบ่งบทบาทหน้าที่
๖. ต้องทำอะไรต่อเพื่อให้ได้สิ่งที่สร้างสุขภาวะของพื้นที่
๗. ต้องทำกิจกรรมอะไร ขั้นตอนอย่างไร ใช้เวลาเท่าไร
๘. ใช้งบประมาณเท่าไร เอามาจากไหนได้บ้าง
๙. คิดถึงสิ่งที่อยากให้เกิดและไม่อยากให้เกิดในโครงการและวัดผลได้อย่างไร
๑๐. ทำอย่างไรโครงการนั้นจึงจะมีความยั่งยืน

5. แบบฝึกหัดการระดมความคิดเห็นในการพัฒนาโครงการ

เพื่อให้เกิดแนวทางในการระดมความคิดเห็นในการพัฒนาโครงการประกอบโครงการ
สังฆพัฒน์วิชาลัย จึงมีประเด็นที่ผู้ร่วมพัฒนาโครงการจะต้องร่วมคิด ดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ปัญหาในคณะสงฆ์/หมู่บ้าน/ชุมชนมีอะไรบ้าง

1.....	2.....
3.....	4.....
5.....	6.....

2. จากสถานการณ์ปัญหา ส่งผลต่อสุขภาวะ (กาย จิต ปัญญา สังคม) อย่างไร

1.....	2.....
3.....	4.....
5.....	6.....

3. สิ่งที่ต้องการเห็น

1.....	2.....
3.....	4.....
5.....	6.....

4. สิ่งที่ต้องการทำร่วมกันมีอะไรบ้าง ทำอย่างไร

1.....	2.....
3.....	4.....
5.....	6.....

5. สิ่งที่จะสร้างสุขภาวะ (กาย จิต ปัญญา สังคม) อย่างไร

1.....	2.....

3..... 4.....

5..... 6.....

6. ถ้าเกิดผลแล้วจะรู้ได้จากอะไร

1..... 2.....

3..... 4.....

5..... 6.....

7. ทำอย่างไร จึงจะยั่งยืน

1..... 2.....

3..... 4.....

5..... 6.....

6. ประเด็นปัญหาที่ทำให้การดำเนินโครงการไม่บรรลุตามเป้าหมาย

1. โครงการที่กำหนดขึ้น ไม่ได้แสดงถึงปัญหาที่ต้องการจะแก้ไขอย่างแท้จริง ไม่มีการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการอย่างจริงจัง

2. ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการวัตถุประสงค์มากเกินไปควรมีเพียง 1-3 วัตถุประสงค์ก็เพียงพอแล้วไม่ว่าโครงการนั้นจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ตาม

3. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมาย (Target) หรือเกณฑ์การวัดผลสำเร็จของโครงการวัตถุประสงค์ จะกำหนดทิศทางที่ต้องการจะบรรลุไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์จึงต้องมีการกำหนดเป้าหมาย (Target) หรือดัชนีวัดผลสำเร็จของผลผลิตไว้อย่างชัดเจน เพื่อง่ายในการปฏิบัติและสะดวกในการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าและผลสำเร็จของโครงการ

4. ปัญหาในการวางแผนการจัดโครงการ เช่น

☺ ด้านกำหนดวัน และระยะเวลาและสถานที่

- การกำหนดระยะเวลาในการจัดโครงการไม่เหมาะสมกับรูปแบบโครงการทำให้ไม่สามารถจัดโครงการให้เป็นไปตามแผน

- กำหนดวันจัดโครงการและสถานที่ชนกับของภารกิจอื่น และของนิสิต

- ไม่ได้ตั้งรับการจัดโครงการสำหรับโรคที่มาเร่งด่วน

☺ ด้านจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

- จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

☺ ด้านบุคลากร

- สำหรับโครงการที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากแต่มีเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมจำนวนน้อยทำให้ดูแลโครงการได้ไม่ทั่วถึง

☺ ด้านงบประมาณ

- งบประมาณที่ได้รับมีจำนวนจำกัด จึงไม่สามารถพัฒนาโครงการได้อย่างเต็มที่

☺ กลุ่มเป้าหมาย

- กำหนดกลุ่มเป้าหมายไม่ชัดเจน

☺ การนำผลมาปรับปรุง

- ไม่มีการนำผลจากการจัดการโครงการในครั้งที่ผ่านๆ มาศึกษาและปรับปรุงในการจัดโครงการในครั้งต่อไป

7. โครงสร้างของโครงการ

1) ชื่อโครงการ

การตั้งชื่อโครงการต้องมีความชัดเจน เหมาะสม เฉพาะเจาะจง กระชับรัด ทันทสมัย ใจให้เข้าร่วมโครงการ และสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน เป็นที่เข้าใจได้โดยง่าย ชื่อโครงการจะบอกให้ทราบว่าทำอะไรบ้าง โครงการที่จัดทำขึ้นนั้นเพื่ออะไร โดยทั่วไปจะต้องแสดงลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติ ลักษณะเฉพาะของโครงการ และจุดมุ่งหมายของโครงการ นอกจากนี้การเขียนโครงการต้องระบุนโยบายสอดคล้องกับนโยบายและประเด็นยุทธศาสตร์ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าโครงการนั้นสามารถสนับสนุน และสอดคล้องกับนโยบายและประเด็นยุทธศาสตร์นั้นได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

2) ผู้รับผิดชอบโครงการ

การเขียนโครงการจะต้องระบุผู้รับผิดชอบในการจัดทำโครงการนั้น ๆ โดยตรง เพื่อสะดวกต่อการติดตามและประเมินผลโครงการ ถ้าเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การเขียนหน่วยงานที่รับผิดชอบก็ต้องระบุหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งหมด

3) ช่วงระยะเวลาดำเนินโครงการ

เป็นการระบุระยะเวลาเริ่มต้นโครงการจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการว่าใช้เวลาทั้งหมดเท่าใด โดยระบุวันเดือนปีที่เริ่มทำและสิ้นสุดที่ชัดเจน ไม่ควรระบุระยะเวลาที่ลงนามเกินความจำเป็นถ้าหากเป็นโครงการระยะยาว และมีหลายระยะก็ต้องแสดงช่วงเวลาในแต่ละระยะของโครงการนั้นด้วย เพื่อเป็นรายละเอียด ประกอบการพิจารณาอนุมัติโครงการ

4) สถานที่

เป็นการระบุสถานที่ที่จะทำโครงการ หากเป็นโครงการที่ต้องดำเนินการนอกมหาวิทยาลัยอาจมีการสำรวจสถานที่ก่อนจัดโครงการเพื่อความพร้อมและความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมโครงการ

5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมโครงการ

กำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนว่าใครคือกลุ่มเป้าหมายของโครงการ

6) ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยกับหน่วยงาน

เป็นการระบุว่าโครงการที่จะจัดขึ้นตอบสนองยุทธศาสตร์ของหน่วยงานในประเด็นไหน

7) ประเภทกิจกรรม

เป็นการกำหนดว่าโครงการที่จัดเข้ากับประเภทกิจกรรม 5 ประเภท ในด้านใดบ้าง

8) การบูรณาการโครงการ

เพื่อระบุให้เห็นว่าโครงการที่จัดขึ้นมีการบูรณาการกับโครงการหรือกิจกรรมใด

9) หลักการและเหตุผล

เป็นส่วนสำคัญที่แสดงถึงปัญหา สาเหตุ ความจำเป็น หรือความต้องการที่ต้องมีการจัดทำโครงการขึ้น เพื่อแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ โดยผู้เขียนโครงการจำเป็นต้องเขียนแสดงให้เห็นถึงปัญหาหรือความต้องการ พร้อมทั้งระบุเหตุผลและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อสนับสนุนการจัดทำโครงการอย่างชัดเจนต้องพยายามหาเหตุผลหลักการ ทฤษฎีต่าง ๆ ตลอดจนความต้องการในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา เพื่อสนับสนุนโครงการที่จัดทำขึ้นอย่างสมเหตุสมผล แสดงข้อมูลที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือโดยมีการอ้างอิงแหล่งที่มา เพื่อให้ผู้ที่มีอำนาจเห็นชอบและอนุมัติโครงการให้ดำเนินการได้ เช่น ถ้าเป็นโครงการเพื่อพัฒนาก็ควรอธิบายให้เห็นว่า หากอนุมัติโครงการนี้แล้วจะเป็นการเพิ่มโอกาสหรือเกิดมูลค่าเพิ่มอย่างไร

10) วัตถุประสงค์

เป็นข้อความที่แสดงถึงความต้องการที่จะกระทำการต่าง ๆ ภายในโครงการให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรมต้องเขียนให้ชัดเจน ไม่คลุมเครือ สามารถวัดและประเมินผลได้ โดยโครงการหนึ่ง ๆ อาจมีวัตถุประสงค์มากกว่า 1 ข้อ แต่ไม่ควรเกิน 3 ข้อ หากเขียนวัตถุประสงค์ไว้มากข้อ จะทำให้ผู้ปฏิบัติมองภาพไม่ชัดและอาจดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ยากการเขียนวัตถุประสงค์และการประเมินตามวัตถุประสงค์ต้องมองให้ออกว่ากิจกรรมนี้ต้องทำอะไร มีเทคนิควิธีการวัดเพื่อให้ได้มาจริง ๆ และมีการวิเคราะห์ว่าจะใช้เครื่องมือไหนมาวัดวัตถุประสงค์

หลักการเขียนวัตถุประสงค์ “หลัก SMART”

S = Sensible (เป็นไปได้)

หมายถึง ต้องมีความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ

M = Measurable (วัดได้)

หมายถึง ต้องสามารถวัดและประเมินผลได้

A = Attainable (ระบุสิ่งที่ต้องการ)

หมายถึง ระบุสิ่งที่ต้องการดำเนินงานอย่างชัดเจนปฏิบัติได้ มิใช่สิ่งเพ้อฝัน

R = Reasonable (เป็นเหตุเป็นผล)

หมายถึง ต้องมีความเป็นเหตุเป็นผลในการ

T = Time (เวลา)

ปฏิบัติสอดคล้องกับความเป็นจริง
หมายถึง ต้องมีขอบเขตของเวลาที่แน่นอน
ในการปฏิบัติงาน

นอกจากนั้น การเขียนวัตถุประสงค์ ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ใช้คำที่แสดงถึงความตั้งใจ และเป็นลักษณะเชิงพฤติกรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานโครงการ เช่น เพื่อเพิ่ม เพื่อลด เพื่อส่งเสริม เพื่อปรับปรุง.....เพื่อรณรงค์..... เพื่อเผยแพร่ เพื่ออธิบาย เป็นต้น
 - เพื่อให้สามารถอธิบายถึงวิธีการเขียนโครงการได้
 - เพื่อเผยแพร่ความรู้ในการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน
 - เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในชุมชน
2. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานของความสำเร็จที่วัดได้ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ
3. กำหนดช่วงเวลา พื้นที่ หรือกลุ่มเป้าหมาย

คำที่ควรใช้	คำที่ควรหลีกเลี่ยง
เพื่อกล่าวถึง	เพื่อเข้าใจถึง
เพื่ออธิบาย	เพื่อทราบถึง
เพื่อพรรณนาถึง	เพื่อคุยคุยกับ
เพื่อเลือกสรร	เพื่อخابซึ่งใน
เพื่อระบุ	เพื่อรู้ซึ่งถึง
เพื่อจำแนกแยกแยะ	เพื่อสนใจใน
เพื่อลำดับหรือเพื่อแจกแจง	เพื่อเคยชินกับ
เพื่อประเมิน	เพื่อยอมรับใน
เพื่อสร้างเสริม	เพื่อเชื่อถือใน
เพื่อกำหนดรูปแบบ	เพื่อสำนึกใน
เพื่อแก้ปัญหา	

11) เป้าหมาย/ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

ต้องเขียนให้ชัดเจนเพื่อแสดงให้เห็นผลงาน หรือผลลัพธ์ที่เป็นเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพที่คาดว่าจะทำให้เกิดขึ้นในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งอาจกำหนดเป็นร้อยละจำนวนหน่วยที่แสดงปริมาณหรือคุณภาพและใช้ในการประเมินความสำเร็จของวัตถุประสงค์ของโครงการด้วย

12) การนำผลจากการจัดโครงการในครั้งที่ผ่านมาปรับปรุง

เป็นการนำผลของการประเมินโครงการที่ผ่านมา มาพิจารณาประกอบการดำเนินการเตรียมโครงการที่คล้ายคลึงหรือเกี่ยวข้อง

13) รูปแบบกิจกรรม

เป็นการอธิบายโดยย่อให้เห็นว่าโครงการที่จะจัดขึ้นมีรูปแบบของโครงการเป็นอย่างไร เช่น การประชุม สัมมนาเชิงปฏิบัติการ

14) วิธีการดำเนินงาน

แสดงขั้นตอนภารกิจที่จะต้องทำให้การดำเนินงานตามโครงการและระยะเวลาในการปฏิบัติแต่ละขั้นตอน เพื่อให้ผู้ทำโครงการสามารถลงมือปฏิบัติงานได้ มีระยะเวลากิจกรรมว่าจะทำเมื่อใด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมโครงการและเป็นแนวทางในการพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการโดยอาจเขียนในรูปแบบของแต่ละขั้นตอนในการดำเนินงาน หรือรูปแบบ PDCA

15) งบประมาณ

แสดงยอดรวมงบประมาณทั้งหมดที่ใช้ในการดำเนินโครงการ แหล่งที่มาและแยกรายละเอียดค่าใช้จ่ายที่ชัดเจนว่าเป็นค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง เพื่อช่วยในการตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสม รวมถึงช่วยให้การพิจารณาสนับสนุนและอนุมัติโครงการเป็นไปด้วยดี

16) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นการระบุประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากความสำเร็จเมื่อสิ้นสุดโครงการ เป็นการระบุว่าใครจะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบหรือมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องอะไรทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณและต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มิใช่คัดลอกวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายมาใส่

17) วิธีการติดตามประเมินผลโครงการ

เป็นการแสดงถึงการติดตาม การควบคุม การประเมินผล โครงการเพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ ควรระบุวิธีการที่ใช้ในการประเมินผลโครงการไว้ให้ชัดเจนอาจต้องระบุบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบประเมินโครงการพร้อมทั้งบอกรูปแบบการประเมินผลโครงการใช้เครื่องมืออะไรในการประเมินผล ระยะเวลาในการประเมินผล ใครเป็นผู้ประเมิน ผลของการประเมินสามารถนำมาพิจารณาประกอบการดำเนินการเตรียมโครงการที่คล้ายคลึง หรือเกี่ยวข้องในเวลาต่อไป

18) กำหนดส่งรายงานประเมินผล

เป็นการระบุ วันเดือนปี ที่จะต้องรายงานประเมินผลโครงการ ซึ่งต้องรายงานภายในกี่วันหลังสิ้นสุดโครงการ

8. แบบฟอร์มขออนุมัติโครงการ

สพว.๐๐๑

แบบขออนุมัติโครงการ

1. ชื่อโครงการ.....
2. ผู้รับผิดชอบโครงการ.....
3. ช่วงระยะเวลาดำเนินโครงการ.....
4. สถานที่.....
5. กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมโครงการ.....
6. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์

ระดับ	ประเภท	เรื่อง
แผนการปฏิบัติการ	ยุทธศาสตร์	
พระพุทธศาสนา	กลยุทธ์	
สาธารณสงเคราะห์	โครงการ	

7. ประเภทกิจกรรม (โครงการที่จัดเข้ากับประเภทกิจกรรม 2 ประเภท ในด้านใดบ้าง)

- ☐ 1. สังคมพัฒนาสุขภาวะ
- ☐ 2. สังคมพัฒนาสุขภาพ

8. การบูรณาการโครงการ (โครงการมีการบูรณาการเข้ากับงานของพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีอยู่อย่างไร) บูรณาการโครงการร่วมกับ

.....

.....

9. หลักการและเหตุผล

.....

.....

.....

10. วัตถุประสงค์ของโครงการ (สามารถวัดผลได้)

- 1.....
- 2.....
- 3.....

11. เป้าหมาย/ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

เชิงปริมาณ

1. ผู้เข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่าร้อยละ.....ของจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่ตั้งไว้
2. งบประมาณที่ใช้จริงไม่น้อยกว่าร้อยละ.....ของงบประมาณที่ได้รับอนุมัติ
3. อื่น ๆ.....

เชิงคุณภาพ (เป็นตัววัดผลวัตถุประสงค์)

1. ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจที่ค่าเฉลี่ย..... (กรณีที่มีแบบประเมินความพึงพอใจ)
2. บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์จำนวน.....ข้อ คิดเป็นร้อยละ.....
(ให้ระบุเป้าหมายความสำเร็จของวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อด้วย)

12. การนำผลจากการจัดโครงการในครั้งที่ผ่านมามาปรับปรุง (ถ้ามี)

.....

.....

13. รูปแบบกิจกรรม

.....

.....

14. วิธีการดำเนินงาน

กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลาดำเนินการ									
	ส.ค. 58	ก.ย. 58	ต.ค. 58	พ.ย. 58	ธ.ค. 58	ม.ค. 59	ก.พ. 59	มี.ค. 59	เม.ย. 59	พ.ค. 59

15. งบประมาณ(ให้ระบุแหล่งงบประมาณ, ปีงบประมาณ, รายละเอียดการใช้จ่ายงบประมาณ)

.....

.....

หมายเหตุ : ขอถัวจ่ายทุกรายการ

16. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.....
- 2.....

17. วิธีการติดตามประเมินผลโครงการ

.....

18. กำหนดส่งรายงานประเมินผล ภายใน 30 วัน หลังเสร็จสิ้นโครงการ คือ วันที่.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

9. การประเมินผลโครงการ

1. เพื่อตอบคำถามว่าโครงการมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร (ตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการและผลที่คาดว่าจะได้รับ และตามที่ระบุไว้ในโครงการ) อาจเป็นทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินงานโครงการ ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาและให้ได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับการตัดสินคุณภาพคุณค่าของโครงการว่ามีระดับคุณภาพและคุณค่าอย่างไร นำไปใช้พัฒนาสืบเนื่องต่อไปได้อย่างไร

3. เพื่อตรวจสอบว่างานได้ดำเนินต่อไปอย่างไรเป็นการป้องกันไม่ให้งานแต่ละช่วงแต่ละตอน ดำเนินการผิดจุดประสงค์และเป้าหมายเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และทำให้การดำเนินงานนั้นมีโอกาสประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้มากยิ่งขึ้น

แบบประเมินผลโครงการ

1. ชื่อโครงการ.....
2. ผู้รับผิดชอบโครงการ.....
3. ช่วงระยะเวลาดำเนินโครงการ.....
4. สถานที่.....
5. ผู้เข้าร่วมโครงการ.....
6. การประเมินผลความสำเร็จของโครงการ (ประเมินจากข้อ 10 และ 11 ของแบบขออนุมัติโครงการ)

เชิงปริมาณ

1. จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ.....คน คิดเป็นร้อยละ.....ของเป้าหมายที่ตั้งไว้
2. งบประมาณที่ใช้จริง.....บาท คิดเป็นร้อยละ.....ของงบประมาณที่ได้รับอนุมัติ

เชิงคุณภาพ

1. บรรลุตามวัตถุประสงค์.....ข้อคิดเป็นร้อยละ.....
(รายละเอียดการบรรลุวัตถุประสงค์)

7. ปัญหา ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ปัญหาสำหรับการดำเนินโครงการในครั้งต่อไป
ปัญหาที่พบจากการดำเนินโครงการ

- 1.....
- 2.....
- 3.....

ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ปัญหาสำหรับการดำเนินโครงการในครั้งต่อไป

- 1.....
- 2.....
- 3.....

8. งบประมาณค่าใช้จ่ายจริงตามรายการดังนี้

รายการ	ได้รับอนุมัติ	จ่ายจริง	คงเหลือ
รวม			

รวมค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน.....บาท (.....)

งบประมาณที่เบิกไปแล้วตามโครงการเป็นเงิน.....บาท (.....)

เงินเหลือจ่ายต้องคืนเป็นเงิน.....บาท (.....)

☐ ล้างหนี้.....

☐ ส่งจ่าย.....

9. สรุปรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆในโครงการพร้อมภาพประกอบพร้อมสรุปผลแบบประเมินความพึงพอใจ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

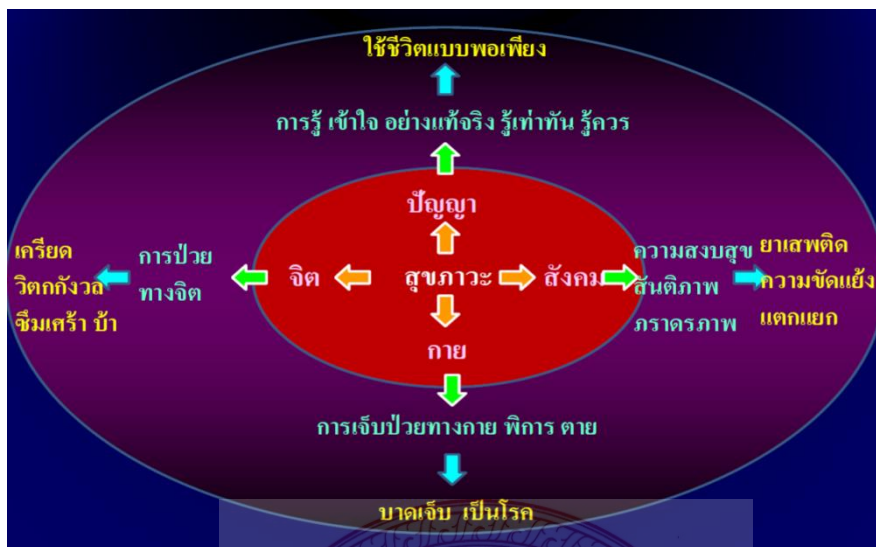
.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

10. ข้อมูลประกอบการพัฒนาโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม

ในการร่วมกันพัฒนาโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ผู้เข้าร่วมเป็นทีมงานในการพัฒนาโครงการจะต้องมีข้อมูลประกอบการพิจารณาเป็นพื้นฐาน โดยเป้าหมายของโครงการ สังฆพัฒน์วิชาลัย จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ที่มหาเถรสมาคมได้อนุมัติให้ดำเนินการขับเคลื่อนเพื่อการปฏิรูปคณะสงฆ์ ดังนั้น โครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม จะต้องวางอยู่บนหลักการตอบสนองต่อแผนปฏิรูปฯ ด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้เอื้อต่อการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ ดังเช่นโครงการ **โครงการยุวพุทธหยุดเหล้าบุหรี่** ซึ่งช่วยลดปัจจัยเสี่ยง เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยาสูบเยาวชนชนรณรงค์ ชุมชน การสร้างแกนนำการพัฒนา นโยบายสาธารณะ ดำเนินการที่จังหวัดเชียงใหม่ กับกลุ่มเป้าหมาย คือนักเรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ธรรมศึกษาชั้นโท-เอก รวม 9 วัด ผู้นำชุมชน คณะกรรมการวัด ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนัก รับผิดชอบต่อสถานการณ์ปัญหาเหล้าและบุหรี่ รณรงค์ให้เด็กเกิดทัศนคติที่ถูกต้องสร้างกระแสเลิกการดื่มเหล้าและบุหรี่ในชุมชน เกิดเครือข่ายยุวพุทธเหล้าบุหรี่และสร้างเขตปลอดการเมาเหล้า ขยายบุหรี่ในวัด ทั้งนี้ที่มาของโครงการเกิดจาก **พระตณีย์ ดิกขปรกโม** เคยเป็นที่ปรึกษาให้ เยาวชนกลุ่ม BBL (Brain Base Learning) ในการจัดทำโครงการสร้างเสริมสุขภาพเยาวชนด้วยการงดเหล้ากับ สสส. มาก่อน หลังจบโครงการแนะนำให้ท่านเขียนโครงการเสนอ สสส. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหาเหล้าและบุหรี่ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมชุมชน อาทิ การเกิดอุบัติเหตุอาชญากรรม และปัญหาครอบครัว ฯลฯ

โครงการดังกล่าวนี้มีการดำเนินการโดยใช้เครื่องมือที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย คือ

- 1) เวทีวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์เหล่าบุหรืในชุมชน อ.สันกำแพง
- 2) สสำรวจข้อมูลเหล่าบุหรืในชุมชนละแวกวัด 9 ชุมชน และวิเคราะห์สถานการณ์
- 3) จัดค่ายยุวพุทธหยุดเหล่าบุหรื ให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆระดมความคิดเห็นนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสถานการณ์มาหาทางแก้ไข ชักชวนให้เยาวชน เขียนคำขอร้องให้พ่อแม่เลิกเหล่าบุหรื จุดเทียนปัญญา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ ปฏิญาณตนต่อหน้าพระพุทธรูปว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับเหล่าบุหรื และยาเสพติด

- 4) จัดการเรียนรู้วิชาศีลธรรมพระพุทธศาสนาวินยาศีล
- 5) นำตัวแทนเด็กไปศึกษาดูงานที่โรงพยาบาลสวนดอก (ผู้ป่วยยาเสพติด) และทัศนสถานหญิงเชียงใหม่เน้นผู้ต้องโทษจากสาเหตุการดื่มสุรา ขาดสติ

- 6) งานชุมชน ยุวพุทธหยุดเหล่าบุหรืกิจกรรมในงาน เช่น แข่งขันบรรยายธรรมะ แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ มอบเกียรติบัตรแก่ผู้ที่ตั้งใจปฏิญาณตนงดเหล่าบุหรื และมอบโล่ให้ประกาศเกียรติคุณให้ครอบครัวตัวอย่าง เป็นต้น

โครงการมีผู้ขับเคลื่อนหลัก คือ พระดณัฎ และให้เด็กเป็นตัวประสานพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งเป็นกลุ่มที่เสพทั้งเหล่า บุหรื หลังสิ้นสุดโครงการมีการถอดบทเรียน พบว่า โครงการมีจุดแข็ง คือ การออกแบบโครงการและบริหารอย่างเป็นกระบวนการ รวมทั้งแกนนำคือ พระดณัฎ มีจุดเด่นด้านการเทศน์และมีโอกาสพบกลุ่มเป้าหมายเสมอ มีการสร้างเครือข่ายติดต่อสื่อสารกันต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการโพสต์คำถามลงในกระหู่ของวัด และทุกวันมีเด็กเข้ามาปรึกษามากโดยเฉพาะทาง msn วันหนึ่งประมาณ 50 คน จนต้องระดม พระ นักวิจย นักประชาสงเคราะห์ เข้ามาช่วยตอบปัญหา การที่พระดณัฎเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักผู้เดียว จึงเป็นข้อจำกัดในการผลักดันงานทั้งหมดให้สมบูรณ์และต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมานั้น เป็นตัวอย่างของโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ซึ่งพระสงฆ์ นักพัฒนาสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการของตนเองเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนต่อไป ทั้งนี้ การพัฒนาโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ผู้พัฒนาโครงการจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์ดังรายละเอียด

แผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์

ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	โครงการ	กิจกรรม
1 : สร้างความมั่นคง ด้านพระพุทธศาสนา	(1) ปลุกฝังศรัทธาใน พระพุทธศาสนา (Embedded Faith)	ร้อยละการเพิ่มขึ้นของ องค์กร/ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา	โครงการธารน้ำใจสู่ สาธารณประโยชน์	ช่วยเหลือผู้ประสบภัย พิบัติ
				ปันน้ำใจสู่ชุมชน
				พัฒนาพื้นที่รองรับ โครงการตลาดประชารัฐ
2 : ยกระดับ กระบวนการบริหาร จัดการภายใน	(3) ร่วมมือภาคี เครือข่ายให้เกิด สัมฤทธิ์ผล	จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น (เครือข่าย = องค์กร ทางศาสนา สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน)	โครงการส่งเสริมความ ความร่วมมือภาคีเครือข่าย	ส่งเสริมความร่วมมือ ภาคีเครือข่าย
			โครงการบูรณาการความ ร่วมมือ บ้าน วัด ราชการ (บวร)	ส่งเสริมความร่วมมือ บ้าน วัด ราชการ (บวร)
2 : ยกระดับ กระบวนการบริหาร จัดการภายใน	(4) พัฒนาระบบธรร มาภิบาล (Be a Great Governance)	กระบวนการทำงานได้รับ การปรับปรุงตามหลักธรร มาภิบาล	โครงการพัฒนา กระบวนการทำงานตาม คู่มือระบบธรรมาภิบาล	ปรับปรุงกระบวนการ ทำงานด้านสาธารณ สงเคราะห์

ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	โครงการ	กิจกรรม
2 : ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน	(5) พัฒนาระบบสารสนเทศ 4.0 (Implement Buddhism 4.0)	ร้อยละความสำเร็จของสารสนเทศพร้อมใช้ 7 ด้าน	โครงการจัดทำฐานข้อมูลด้านสารสนเทศสงเคราะห์	รวบรวมและพัฒนาฐานข้อมูลให้ทันสมัย
2 : ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน	(6) พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย (Develop Buddhist Oriented Curriculum and Innovation)	ร้อยละหลักสูตรที่ได้รับการปรับปรุง	โครงการพัฒนาหลักสูตรด้านสารสนเทศสงเคราะห์	พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรพระนักพัฒนา
				พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรสัมมาชีพ
				พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรสารสนเทศสงเคราะห์เชิงพุทธ
3 : พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ	(7) เพิ่มขีดความสามารถ ศาสนบุคคล (Ensure Human Capital Readiness)	ร้อยละของศาสนบุคคลที่มีขีดความสามารถตามเกณฑ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน	โครงการเพิ่มศักยภาพศาสนบุคคล	เพิ่มศักยภาพพระนักพัฒนา

ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	โครงการ	กิจกรรม
	(8) เสริมสร้างองค์ความรู้พระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง (Enhance Knowledge Capability)	จำนวนองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เพิ่มขึ้น	โครงการเสริมสร้างความรู้ด้านสาธารณสงเคราะห์	พระนักพัฒนาดีเด่น
				องค์กรด้านสาธารณสงเคราะห์ดีเด่น
				บุคคลด้านสาธารณสงเคราะห์ดีเด่น
				กิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์ดีเด่น
4 : มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา	(10) จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา (Funding Efficiency)	อัตราการคงอยู่ของกองทุนเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา	โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อสาธารณสงเคราะห์	จัดทำแผนงบประมาณประจำปีเสนอขอรับสนับสนุนจากภาครัฐ
				จัดกิจกรรมระดมทุน

11. เทคนิคการถอดบทเรียนตามกระบวนการสังขพัฒนาวิทยาลัย

บทเรียน (Lesson Learned) คืออะไร

บทเรียนคล้ายๆกับคำกล่าวว่า “ถ้า...จะเกิดอะไรขึ้น” (เช่นถ้าเราทำผิดกฎจราจรจะถูกปรับเป็นต้น) บทเรียนจะอธิบายเหตุการณ์และเงื่อนไขที่เกิดขึ้นและคำอธิบายนั้นจะต้องมีคุณค่าในการนำไปปฏิบัติซึ่งคำอธิบายที่ชัดเจนจะต้องมีตัวชี้วัดที่ดีที่สะท้อนว่าเกิดอะไรขึ้นและเกิดการเรียนรู้อะไรในกระบวนการนั้น

บทเรียนจะต้องระบุว่า “อะไรใหม่ (What)” หรือ “อะไรคือข้อมูลใหม่” บทเรียนต้องมีใช้การเล่าเรื่องในอดีตเท่านั้นลักษณะของบทเรียนอาจจำแนกได้ 2 แบบ คือ

1. บทเรียนที่เกิดขึ้นทันทีเมื่อจบเหตุการณ์ (Active process)
2. บทเรียนที่เก็บสะสมข้อมูลในอดีต (Passive process)

แนวทางในการถอดบทเรียน

การถอดบทเรียนมีมากกว่าการตั้งคำถามว่า “ได้บทเรียนอะไรจากการทำงานปีที่ผ่านมา” การถอดบทเรียนควรพิจารณาสิ่งต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้น หากไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไม่ควรไปแสวงหาคำตอบว่าได้บทเรียนอะไร

2. หากมีผลสืบเนื่องที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงคล้าย ๆ กันต้องพยายามตอบให้ได้ว่า “อะไรสำคัญที่สุด” และ “ทำไมจึงสำคัญ”

3. บทเรียนมิใช่ความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเพราะสิ่งนั้นคือสมมติฐานแต่หากมีสิ่งที่ไม่ได้คาดหวังเกิดขึ้นแสดงว่ามีอะไรทำให้เกิดความแตกต่างและ “อะไร” ที่ทำให้เกิดความแตกต่างนั้นก่อให้เกิดผลต่อพฤติกรรมอย่างไรสิ่งนั้นคือบทเรียน

การประยุกต์ใช้บทเรียน (Generalization)

การประยุกต์ใช้บทเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งของการเรียนรู้เป็นการนำบทเรียนจากสถานการณ์หนึ่งไปใช้ในอีกสถานการณ์หนึ่งการประยุกต์ใช้บทเรียนมี 2 ระดับ

ระดับที่ 1 – เมื่อมีการเผยแพร่บทเรียนและมีผู้เรียนรู้จากบทเรียนนั้น

ระดับที่ 2 – เมื่อผู้เรียนรู้บทเรียนจดบันทึกบทเรียนนั้น

ระดับที่ 1 มีข้ออ่อนที่ความจำของคนมีจำกัดหากไม่มีการบันทึกไว้ก็ไม่สามารถจะจำบทเรียนได้ทั้งหมดดังนั้นเมื่อไปสอบถามว่า “ให้ระบุบทเรียนที่ได้รับ” ก็จะระบุได้เพียงบางส่วน

การเรียนรู้จากการใช้ประโยชน์จากบทเรียนในการดำเนินโครงการมี 2 ลักษณะ คือ

1. ใช้บทเรียนดำเนินโครงการต่อไปให้ดีที่สุดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดิม
2. ใช้บทเรียนเพื่อดำเนินโครงการให้บรรลุเป้าหมายใหม่ที่สูงขึ้นกว่าเดิมเป็นการ

ยกระดับการเรียนรู้ (Second-order learning)

ในองค์กรธุรกิจนอกเหนือจากบทเรียนภายในกลุ่มจะมีการเรียนรู้ข้ามกลุ่มเพื่อแสวงหา “บทเรียนที่ดี (good practice)” หรือ “บทเรียนที่ดีที่สุดหรือวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด (best practice)” ในการดำเนินงานต่อไป

วงจรโครงการกับการเรียนรู้เพื่อการถอดบทเรียน

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการแบ่งได้ 3 ระยะ คือ

1. การเรียนรู้เมื่อเริ่มต้นโครงการ (Learn before) เรียนรู้จากเพื่อน (Learning from your peers) แลกเปลี่ยนกับผู้รู้
2. การเรียนรู้ระหว่างดำเนินการโครงการ (Learn during) – การสะท้อนกลับทันที (After Action Review - AAR) เมื่อจบกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งในกิจกรรมครั้งต่อไป
3. การเรียนรู้หลังสิ้นสุดโครงการ (Learn after) – เรียนรู้หลังจบสิ้นโครงการ (Learning after doing) หรือ Retrospect – พิจารณาว่าจะทำอะไรให้แตกต่างออกไปเพื่อให้งานดีขึ้นหากต้องการทำซ้ำอีก

ในการถอดบทเรียนการเรียนรู้ของโครงการตามวงจรการเรียนรู้ในโครงการจึงมีการใช้วิธีวิทยาในการถอดบทเรียนที่แตกต่างกันแม้จะมีใช้กฎตายตัวที่ต้องใช้วิธีวิทยานั้น ๆ แต่หากจะประยุกต์ใช้ต้องทำความเข้าใจให้ดีโดยเฉพาะต้องเข้าใจแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังเทคนิควิชานั้น ๆ มิฉะนั้นอาจเกิดการผิดพลาดได้

วิธีวิทยาในการถอดบทเรียน

คำว่าวิธีวิทยาทรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Methodology ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า Methodus + Logia และมาจากภาษากรีกว่า Methodos (Meta+hodos = way) + Logie (Webster, 1991) ดังนั้น จึงหมายถึงการศึกษาที่มีระบบเกี่ยวกับวิธีการหรือเทคนิควิธี

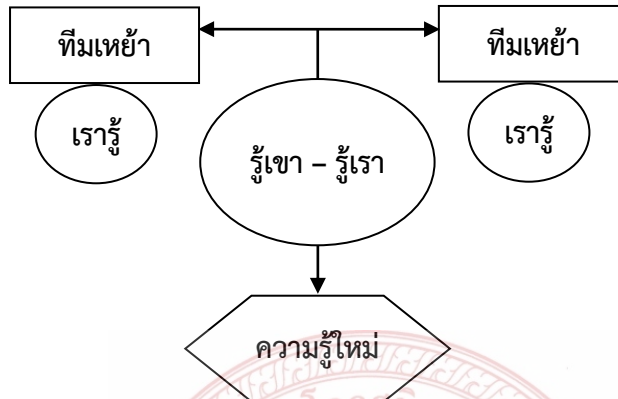
คุณค่าของวิธีวิทยามีได้อยู่ที่ความแพร่หลายหรือความนิยมชมชอบแต่อยู่ที่วิธีวิทยานั้นได้สร้างความรู้และนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากความรู้นั้นได้มากน้อยเพียงใดดังนั้นไม่ว่าจะใช้วิธีวิทยาใดต่อไปนี้สิ่งที่พึงตระหนักอยู่ตลอดเวลาคือความตรงในการสรุปบทเรียนทั้ง **ความตรงภายใน (Internal validity)** ที่สามารถสรุปได้ตรงกับความจริงที่เกิดขึ้นและ **ความตรงภายนอก (External validity)** ที่สามารถอ้างอิงใช้ประโยชน์ได้บทเรียนที่มีความตรงภายนอกจะถือว่าเป็นบทเรียนที่มีคุณภาพสูง (High-quality lesson learned)

วิธีวิทยาที่ใช้ในการถอดบทเรียน มีดังนี้

1. วิธีวิทยาการเรียนรู้จากเพื่อน (Peer Assist – PA)

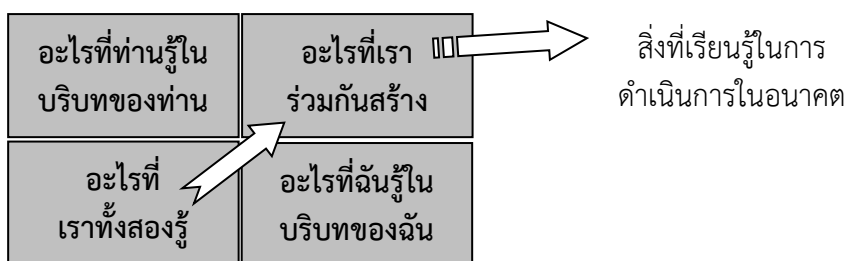
การเรียนรู้จากเพื่อน (Peer Assist) เป็นการเรียนรู้ก่อนทำกิจกรรมหรือ Learning Before Doing โดยคำว่า “เพื่อน” ในที่นี้หมายถึงทีมผู้ช่วยกับทีมปรึกษา ภายนอก มาเป็นเพื่อนร่วมอุดมการณ์

พื้นฐานของการเรียนรู้จากเพื่อน (Peer Assist) ได้รับการพัฒนาจากบริษัท BP Amaco ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันของประเทศอังกฤษเป็นการเชิญทีมภายนอก (ทีมเยือน) มาแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ให้กับทีมเจ้าของบ้าน (ทีมเหย้า)

ขั้นตอนในการทำ Peer Assist โดยสรุปดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์อะไรคือโจทย์ที่ต้องการเรียนรู้
2. ออกแบบการทำ
 - ใครคือผู้รู้
 - ใครคือผู้ดำเนินการ
 - ใครคือผู้ร่วม (ความหลากหลายของทักษะและประสบการณ์ของผู้ร่วม)
 - กำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจนในแต่ละช่วงเวลา 4 ช่วงหลัก
 - ✍ ทีมเหย้า - ให้ข้อมูลพื้นฐาน
 - ✍ ทีมเยือน - ซักถามสิ่งที่สงสัย
 - ✍ ทีมเยือน - เสนอมุมมอง
 - ✍ ทีมเหย้า - ทีมเยือนแลกเปลี่ยนความรู้

ที่มา : Collison Chris and Parcell Geoft, 2001, p.60-61

โดยสรุป การเรียนรู้จากเพื่อน Peer Assist (PA) มีลักษณะดังนี้

1. ทำอะไร

- ☺ ประชุม / ประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ☺ แลกเปลี่ยนความคิด, ความรู้

2. ใคร

- ☺ เพื่อน

3. เมื่อไร

- ☺ เมื่อต้องการเรียนรู้จากผู้อื่นก่อนเริ่มงาน

4. ทำทำไม

- ☺ เพื่อระบุแนวทางที่เป็นไปได้หรือแนวทางใหม่
- ☺ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ☺ ช่วยสร้างเครือข่าย
- ☺ ทั้งสองฝ่ายเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

5. ทำอย่างไร

เริ่มต้น

☒ ระบุปัญหา

☒ กำหนดวัน

☒ เลือกผู้เข้าร่วม

ดำเนินการ

☒ สร้างบรรยากาศที่ดี

☒ แลกเปลี่ยนข้อมูล

☒ กระตุ้นคำถามและให้ข้อมูลย้อนกลับ

หลังดำเนินการ

☒ วิเคราะห์สิ่งที่ได้พบ

☒ ร่างข้อตกลงในการปฏิบัติ

☒ นำเสนอเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ

☒ พิจารณาแลกเปลี่ยนบทเรียนกับผู้อื่น

2. การเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After Action Review) หรือ AAR เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินกิจกรรมในโครงการ

พัฒนาการของ AAR เกิดขึ้นในกองทัพสหรัฐอเมริกาเพื่อใช้ในการถอดบทเรียนจากสถานการณ์รบจำลองเมื่อทบทวนความสำเร็จหรือล้มเหลวภายหลังจากกลุ่มปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมายเพื่อหาทางที่จะทำให้ดีต่อไปในภายหน้าปัจจุบัน AAR ถูกนำมาใช้ในองค์กรหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าเป็นวิธีถอดบทเรียนที่ได้รับการกล่าวขวัญมากที่สุดวิธีหนึ่งในปัจจุบันนี้ (รายละเอียดของ AAR ศึกษาได้จากเอกสารการถอดบทเรียน : การประยุกต์ AAR ในการติดตามประเมินผลภายในโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่ โดย ศุภวัธย์ พลายน้อย)

หัวใจของกระบวนการ AAR คือการเปิดใจและความมุ่งมั่นร่วมที่จะเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์เพราะมิใช่การประเมินผลการปฏิบัติงานในกระบวนการของ AAR ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) มีบทบาทในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ทุกคนที่เข้าร่วมมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นทุกคนมีสิทธิเสมอเหมือนไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือลูกน้องผู้อำนวยความสะดวกมีหน้าที่ที่จะให้ผู้เข้าร่วม “เรียนรู้จากคำตอบ” มิใช่เพียงทำหน้าที่ “ให้ได้คำตอบ” ทั้งผู้เข้าร่วมเกิดการเรียนรู้ตนเองและกลุ่มเกิดการเรียนรู้

โดยสรุป วิธีวิทยาการเรียนรู้หลังปฏิบัติ : After Action Review มีลักษณะดังนี้

1. ทำอะไร ?

- ☺ รวบรวมความรู้ในช่วงสั้น ๆ เพื่อการดำเนินงานของทีม
- ☺ สะท้อนกลับในช่วงเวลาต่าง ๆ
- ☺ ทบทวนกิจกรรม, เหตุการณ์เป็นช่วง ๆ

2. ใคร ?

- ☺ ทีมทำงาน
- ☺ ผู้อำนวยการความสะดวก

3. เมื่อไร ?

- ☺ ทันทีที่สิ้นสุดและความจำยัง “สด”

4. ทำทำไม ?

- ☺ สร้างความไว้วางใจในกลุ่ม
- ☺ สร้างความตระหนักในการเรียนรู้

5. ทำอย่างไร ? ตั้งคำถามหลัก 4 ข้อ

- 1) คาดหมายว่าอะไรจะเกิดขึ้น
- 2) อะไรเกิดขึ้นจริง
- 3) ทำไมจึงเกิดความแตกต่างจากสิ่งคาดหมาย
- 4) ได้เรียนรู้อะไรจะทำอะไรต่อไปในอนาคต
จะดำรงจุดแข็งและปรับจุดอ่อนอย่างไร

3. วิธีวิทยาการเรียนรู้หลังการดำเนินงาน : Retrospect

หลักการ

1. Retrospect มีรายละเอียดลึกซึ้งกว่า AAR
2. นิยยคือได้บทเรียนที่นำไปใช้ในโครงการต่อไปมิใช่เพื่อให้ทีมบรรลุเป้าหมาย

ของงานเดิม

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. จัดประชุมพร้อมหน้า (face to face) ไม่ควรใช้การประชุมทางไกล (video conference) หรืออี-เมล
2. เชิญคนที่เหมาะสมเช่นแกนหลักของโครงการผู้รับผลจากโครงการ
3. คัดเลือกวิทยากรผู้อำนวยการความสะดวกที่มีทักษะและไม่ควรเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดโครงการเพราะจะทำให้ไปมุ่งเน้นอธิบาย “สิ่งที่เราทำผ่านมา” มากกว่าที่จะพิจารณาว่า “เราควรจะทำอะไรในอนาคตหากมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน”

4. ทบทวนวัตถุประสงค์และผลที่ส่งมอบของโครงการ
5. ทบทวนแผนงานและกระบวนการดำเนินโครงการ
6. ตั้งคำถามว่า “อะไรที่ไปได้ดี *what went well?*” และทำไม? (Why) หลีกเลี่ยงคำถามที่ตอกย้ำความผิด
7. ค้นหาว่าอะไรทำได้ดีและมีข้อเสนอแนะในอนาคตอย่างไร
8. อะไรที่สามารถทำให้ดียิ่งขึ้น “ทุกๆความสำเร็จมีช่องว่างของการพัฒนาเสมอ”
9. ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและพยายามหลีกเลี่ยงการทำผิดซ้ำ
10. แน่ใจว่าผู้เข้าร่วมจากการประชุมไปด้วยความชื่นชม
11. จะทำอะไรต่อ
12. บันทึกผลการประชุมโดยมีคำแนะนำสำหรับอนาคต

โดยสรุป วิธีวิทยาการเรียนรู้หลังดำเนินการ : Retrospect มีลักษณะดังนี้
1. ทำอะไร ? ☺ การรวบรวมความรู้ในระยะยาวสำหรับทีมหรือชุมชน ☺ ดำเนินในช่วงเวลาที่จบโครงการ ☺ เป็นการประชุมทีมเพื่อมองอนาคต 2. ใคร ? ☺ ทีมทำงาน ☺ ผู้อำนวยการความสะดวก ☺ ผู้ที่ใช้ความรู้ในอนาคต 3. เมื่อไร ? ☺ ทันทีที่เสร็จสิ้นโครงการ “เมื่อจบสงครามมิใช่เมื่อสิ้นสุดการโจมตีแต่ละครั้ง” 4. ทำทำไม ? ☺ ปรัชญาของการทำงานที่ว่า “ทุกครั้งเราทำอะไรซ้ำเราควรทำให้ดีกว่าครั้งสุดท้าย” ☺ ช่วยผู้อื่นให้ทำงานของเขาให้ดีขึ้น ☺ สร้างความตระหนักในการเรียนรู้
5. ทำอย่างไร ? ☺ คล้าย ๆ กับ AAR แต่ลงลึก (indepth) กว่า ☺ เป็นการทบทวนแผนและกระบวนการ

- ☺ ตั้งคำถามว่าเราได้ทำอะไรบรรลุผลที่เราตั้งใจไว้หรือไม่เราจะดำเนินการต่อไปให้ดีขึ้นอย่างไรด้วยวิธีใดทำให้เป็นที่พอใจได้อย่างไร
- ☺ บันทึกข้อเสนอที่เจาะจงนำไปปฏิบัติได้ (Specific Actionable Recommendations –SARS)

4. วิธีวิทยาการเรียนรู้จากบทเรียนที่ดีหรือวิธีปฏิบัติที่ดี (good / Better / Best Practice)

การเรียนรู้จากบทเรียนที่ดีมีการใช้คำว่า “ดี – Good, ดีกว่า – Better , ดีที่สุด –Best” โดยผู้ที่ไม่ชอบคำว่า “ดีที่สุด Best” ได้โต้เถียงว่าไม่มีอะไรดีที่สุดหรือดีที่สุดสำหรับใครหรือภายใต้สถานการณ์ใดเป็นต้นอันที่จริงแล้วสาระสำคัญของเรื่องนี้ได้อยู่ที่วิวัฒนาการของคำที่ใช้เรียกแต่อยู่ที่เนื้อหาสาระในที่นี้จึงขอใช้คำว่า “บทเรียนที่ดีหรือการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)”

Best Practice เป็นแนวคิดที่ก่อตัวจากทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Learning by doing) Best Practice ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการจัดการทางธุรกิจในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่นอกเหนือจากการประเมินสรุปผลรวม (Summative Evaluation) ในอดีตการประเมินสรุปผลรวมของความสำเร็จตามตัวชี้วัดที่เกิดขึ้นอาจไม่เพียงพอในการบ่งบอกทิศทางในอนาคตต่อมา Best Practice ถูกนำมาใช้ในงานดูแลคุณภาพและคลีนิกปัจจุบันนำมาใช้มากในรายงานของรัฐและเอกสารทางวิชาการ (Orb, Angelica and other, 2002)

American Productivity & Quality Center (APQC) ได้ให้คำจำกัดความ Best Practice ไว้ว่าเป็นวิธีการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรสู่ความเป็นเลิศกระบวนการเบนชมาร์กิง (Benchmarking) จะนำไปสู่การค้นหาผู้ปฏิบัติที่ดีที่สุด (Benchmark) และจะนำไปสู่คำตอบว่าวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศคืออะไร

แนวคิดหลักของบทเรียนที่ดี (Best Practice)

Best Practices เป็นแนวคิด (Approach) มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือ (Tool) แนวคิดหลักของ Best Practices เกี่ยวข้องกับคำว่า “คุณภาพ (Quality)” ที่ถูกนิยามด้วย “การทำสิ่งที่ถูกต้องและปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง”

องค์กรธุรกิจนำแนวคิด Best Practices มาใช้โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการและเป้าหมายที่กำหนดไว้จะนำมาซึ่งผลที่ดีที่สุดเพื่อให้บรรลุความเป็นองค์กรชั้นนำ
2. เพื่อใช้ Best Practices ในตลอดกระบวนการขององค์กรยกระดับของระบบการบริหารจัดการในทุกส่วนได้เทียบเคียงกับเป้าหมายความสำเร็จที่ใฝ่ฝัน (Benchmarking)
3. เพื่อตรวจสอบกระบวนการที่นำมาใช้ในองค์กรแลกเปลี่ยนความก้าวหน้าของการทำงาน

องค์กรมีการจัดงานวันแสดงบทเรียนที่ดี “Best Practices Day” เป็นเวทีที่นำองค์กรชั้นนำมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ฟังบทเรียนที่มีค่าจะอยู่นอกองค์กรที่ตนเองเป็นเจ้าของ เป็นการแบ่งปันการเรียนรู้ “Learning through sharing” การแบ่งปันบทเรียนที่ดีจะทำให้องค์กรไม่ถอยหลังและรุดหน้าการจัดงานมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคีช่วยกันตั้งเป้าหมายความสำเร็จที่ใฝ่ฝัน (Benchmark) ในเรื่อง (Area) หลัก ๆ ของธุรกิจต่าง ๆ เชื่อมมั่นในพลังวิเศษ (Synergy) กระบวนการนี้จะช่วยให้องค์กรกระบวนวิธีปฏิบัติที่จะปรับปรุงกระบวนการที่จะบรรลุผลที่เหมาะสมและหาวิธีการใหม่ที่จะดำเนินธุรกิจต่อไป

การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ (Sharing) จะทำให้เกิด

1. การแลกเปลี่ยนข่าวสารและนวัตกรรมความคิดที่หลากหลายจึงมีมุมมองข้ามองค์กรและค้นพบการแก้ปัญหาที่ท้าทายในอนาคต

2. ปรับตัวกับความซับซ้อนและการคาบเกี่ยวของการจัดการ/ เทคโนโลยี / วิทยาการ
3. สร้างและดำรงสภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้ในองค์กร

4. ค้นพบสิ่งที่นำไปสู่ภาคีกลยุทธ์ที่จะเพิ่มส่วนแบ่งการตลาด

ขั้นตอนการตรวจสอบบทเรียนที่ดีของโครงการ (Best Practice) มีดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมประชุมตกลงร่วมกันในรายการเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินโครงการในการประชุมถอดบทเรียน

2. แต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการและผลการดำเนินงานของตนเอง

3. กลุ่มช่วยกันสรุปกระบวนการทำงานในแต่ละขั้นตอนของโครงการที่จะให้ประสบความสำเร็จขั้นตอนที่ต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ขององค์กรเพื่อหาส่วนที่ดีที่สุด

จุดเริ่มต้นของความรู้คือการปฏิบัติ (All practices) และความสำเร็จของวิธีการปฏิบัติถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายเป็นวิธีปฏิบัติ (Common practices) และการสะท้อนกลับและตรวจสอบวิธีปฏิบัติซ้ำ ๆ จะทำให้เกิดการผุดบังเกิด (Emerge) ของบทเรียนที่ดีหรือการปฏิบัติที่ดี (Best practice)

ปัญหาหนึ่งในการจัดทำบทเรียนที่ดีคือมิได้พิจารณาว่าข้อมูลอะไรที่จำเป็นต้องเก็บจึงมี ปัญหาความกระจัดกระจายของหลักฐานข้อมูลในการทำวิจัยมีเทคนิคหนึ่งที่น่าสนใจในการสรุป ผลการวิจัยคือการวิเคราะห์ห่อภิมาณ (Meta-Analysis)

การวิเคราะห์ห่อภิมาณ (Meta-Analysis) เป็นการวิเคราะห์งานวิจัย (Research Synthesis) เดียวกันแต่อาจแตกต่างกันในกลุ่มตัวอย่างและแบบแผนการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อสรุปสุดท้ายการ สังเคราะห์งานวิจัยในระยะแรกเป็นการสังเคราะห์เชิงคุณภาพแต่เนื่องจากมีความเป็นอัตวิสัย (Subjectivity) สูงจึงได้มีการพัฒนาการสังเคราะห์เชิงปริมาณ (เนาวรัตน์ พลายน้อยและคณะ, 2543: 348) ในโครงการวิจัยอาจนำแนวคิดของการวิเคราะห์ห่อภิมาณมาใช้เพื่อให้ได้ข้อสรุป บทเรียนที่ดีที่สุดได้

บทที่ 4

พระธรรมทูตสุขภาวะกับงานในพื้นที่เป้าหมาย

การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยตลอด 15 เดือนที่ผ่านมา โดยเฉพาะการนำโครงการลงปฏิบัติในพื้นที่เป้าหมาย ได้รับการตอบรับจากองค์กรคณะสงฆ์ ภาคีเครือข่าย นอกจากนั้นยังให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี โดยการร่วมเป็นเครือข่ายที่ยั่งยืนไปยังกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่นั้น ทำให้ยกระดับการทำงานบรรลุเป้าหมายที่สูงขึ้นตามลำดับ ในขณะเดียวกันผลผลิตของโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย คือ “พระธรรมทูตสุขภาวะ” ที่ได้รับการปลูกอุดมการณ์ในการทำงานด้านพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ในบทนี้จะเป็นการตอบวัตถุประสงค์ในเรื่อง “โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยมีการสร้าง พัฒนาและยกระดับศักยภาพการดำเนินงานกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อสังคมอย่างไร” จะได้อธิบายถึงกระบวนการทำงานพร้อมทั้งการถอดบทเรียนเป็นกรณีศึกษาในแต่ละพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

4.1 กรณีศึกษาการขยายผลโครงการพุทธศาสนาสู่สังฆสงเคราะห์สัมมาชีพ

1. การขับเคลื่อนสังฆพัฒนาวิชชาลัยในพื้นที่ปกครองคณะสงฆ์ภาค 6

การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ในพื้นที่จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา ณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติฯ ระหว่างวันที่ 25-27 กันยายน พ.ศ.2560 กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมในการขับเคลื่อนนั้นประกอบด้วยพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเป็นพระเลขานุการเจ้าคณะ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัดที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ 3 จังหวัดที่กล่าวมาแล้ว

เริ่มต้นการขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่คณะทำงานได้เสนอโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยเข้าสู่วาระการประชุมของคณะสงฆ์ภาค 6 โดยคณะสงฆ์เห็นว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคีเครือข่ายการทำงานด้านการพัฒนาสุขภาวะองค์กรทางพระพุทธศาสนา ได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของ การ พัฒนา องค์กร ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นสถาบันที่สำคัญของการร่วมผลักดัน นโยบายทางสังคมเพื่อการ

พัฒนาที่ยั่งยืน ส่งผลให้ที่ผ่านมาภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
สร้างเสริมสุขภาพ สสส. ได้เกิดข้อตกลงความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมสนองกิจการ
คณะสงฆ์ เพื่อการพัฒนาสังคมการพัฒนาองค์ความรู้ และแนวทางการทำงาน เพื่อ
สนับสนุนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
(หมู่บ้านรักษาศีล 5) รวมทั้งการพัฒนาการดูแลสุขภาพพระสงฆ์

การผลักดันความร่วมมือการทำงานที่ผ่านมาที่ยังไม่มีส่วนต่อการเตรียมความ
พร้อมให้บุคลากรทางพระพุทธศาสนา ที่มีองค์ความรู้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม คณะสงฆ์จึงมีมติให้โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ซึ่งเป็นการ
สนับสนุนแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณะสงเคราะห์อีกช่องทางหนึ่ง โดย
สนับสนุนและร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมดังนี้

2. เวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพพระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา

ในการจัดเวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพพระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์

นักพัฒนาครั้งนี้ ถือเป็นภาพสะท้อนความสำเร็จของ
ก้าวแรกในการขับเคลื่อนโครงการ โดยมีพระสงฆ์นัก
ปกครองเป็นผู้แทนทั้ง 3 จังหวัด ได้เข้าร่วมโครงการ
ซึ่งดำเนินการเสวนา พร้อมกับการมอบนโยบายการ
ทำงาน ถือเป็น การติดต่อหารือกับพระธรรมทูตสุขภาวะ

และชี้ช่องทางให้พระสงฆ์นักพัฒนารุ่นใหม่ มีความกล้าหาญที่จะทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อ
สังคมมากยิ่งขึ้น เวทีดังกล่าวพระชยานันท์มณี, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติฯ เป็นผู้นำกระบวนการระดมความเห็นและจุดประกายความคิดเป็น
“พระสงฆ์นักพัฒนา” เกิดพลังให้การทำงานที่เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น กลไกทำงานของโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ได้ให้พระสงฆ์เป็นแกน
นำในการขับเคลื่อนการพัฒนาทุกมิติมาไว้ที่คณะสงฆ์ และเป็นศูนย์กลาง เพื่อทำหน้าที่เป็น
ตัวเชื่อมไปหาแต่ละจุด เช่น การดูแลสุขภาพ การสร้างนวัตกรรม กลุ่มภูมิปัญญา และองค์
ความรู้ที่กระจายอยู่ตามท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า งานของคณะสงฆ์จะต้องมีการ
ปรับตัว และจะต้องเพิ่มงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมมากยิ่งขึ้น จึงได้กำหนดแนวทางการ
ขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 6 ดังนี้

1. คณะสงฆ์จังหวัดต้องขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยเป็นวาระของ
จังหวัด และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทำเรื่องนำเรียนผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อ
แจ้งที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการจังหวัด ในขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ควรแจ้งไปยังเจ้าคณะจังหวัดเพื่อย้ำค้ำยันทำ เรื่องดังกล่าว

2. บทบาทของสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด จะต้องดำเนินโครงการให้เป็นไปตามตัวชี้วัดของโครงการทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการดำเนินกิจกรรมและคำนึงถึงคุณค่าของงบประมาณ ด้านเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ และด้านผลกระทบที่สามารถขับเคลื่อนสู่ภาวะแบบองค์รวมของผู้ให้ทุนทั้งตัวพระสงฆ์เอง กระจายแผ่ไปถึงประชาชนด้วย และสนองนโยบายคณะสงฆ์ส่วนกลางไปพร้อมๆ กัน

3. โครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย เป็นงานมุ่งเน้นให้พระสงฆ์เป็นผู้นำพัฒนาซึ่งเป็นงานที่คณะสงฆ์ไทย เมื่อปี 2518 โดยสมเด็จพระวัดสามพระยาฯ อดิสงฆ์แห่งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล อดปต. มี 8 หลักการ คือ 1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม 2) สุขภาพอนามัย 3) สัมมาชีพ 4) สันติสุข 5) ศึกษาสงเคราะห์ 6) สาธารณสงเคราะห์ 7) กตัญญู กตเวทีธรรม 8) สามัคคีธรรม จึงควรนำงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อดปต.) ทั้ง 8 ประการ มาเน้นในการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมจาก บ้าน วัด และส่วนราชการ (บวร) ในพื้นที่

3. ถอดบทเรียน: แนวคิดและกระบวนการกลายเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร.

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ได้พยายามสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการที่จะทำให้สังฆมณฑลมีความเข้มแข็ง กิจกรรมพระศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองได้มีอยู่

หลายองค์ประกอบ ปัจจุบันจะเห็นได้ว่ารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ ภายใต้การกำกับดูแลจากมหาเถรสมาคม จะมีลักษณะอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น ในระดับนโยบายเป็นการกำกับดูแลของเจ้าคณะพระสังฆาธิการตามสายบังคับบัญชา แต่ในขณะที่จะระดับปฏิบัติการจะต้องอาศัยกำลังสำคัญในงานทำงานจากพระสงฆ์ที่เป็นพระเลขานุการเจ้าคณะ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และพระสงฆ์เหล่านั้นส่วนหนึ่งได้สมัครเข้าร่วมโครงการนี้ ในขณะเดียวกันเป็นการขยายฐานเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา จากพระสงฆ์สายปกครอง ให้

หันมาทำงานสายพัฒนาไปควบคู่กัน ซึ่งเป็นการสนองการทำงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภายใต้แผนปฏิบัติการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณะสงเคราะห์ เพื่อให้เห็นกระบวนการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาเชิงประจักษ์ จึงได้นิมนต์พระสงฆ์นักพัฒนาแห่งเมืองพิษณุโลก ได้ร่วมถอดบทเรียนการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาพร้อมๆ กัน

ในขณะที่พระครูอุทัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ) เจ้าอาวาสวัดกรับพวงเหนือและเจ้าคณะตำบลพรหมพิราม พระสงฆ์ผู้ได้รับการขนานนามจากชาวบ้านว่า **“หลวงพี่ช่างนักพัฒนาแห่งพรหมพิราม”** ท่านได้เล่าถึงประสบการณ์การทำงานและการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกระบวนการทำงานตามหลักอริยสัจ 4 ในการพัฒนาคน ชุมชน และสังคม ในกลุ่มคนที่มีความอ่อนแอและยากจน เช่น เด็ก สตรี ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส เน้นการทำประโยชน์ ช่วยเหลือและให้โอกาสในการพัฒนาตนเองและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนเหล่านั้นให้ดีขึ้น โดยยึดคติที่ว่า

“เพราะชีวิตเลือกเกิดไม่ได้ แต่เลือกที่จะเป็นคนดีหรือเลวได้.....”

พระสงฆ์รุ่นใหม่ได้ให้ความสนใจเนื่องจากเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกิจกรรมที่ท่านทำจนประสบผลสำเร็จ เช่น เติลเวรียบุญเพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีทุนทรัพย์ในการหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำเนินต่อไปได้ วัดของพระครูอุทัยโกศลได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ธรรมและสงเคราะห์เกื้อกูลชุมชนในทุกๆ ด้านที่ไม่ขัดต่อการกฎหมายและพระธรรมวินัย

พระครูวิบูลสิทธิธรรม “หลวงพ่อดูม”

เจ้าอาวาสวัดหนองพะยอม เจ้าคณะอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ได้เห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ความยากจน การขาดความสามัคคี และความไม่ไว้วางใจซึ่งและกัน และปัญหา ยาเสพติด จึงทำให้ท่านมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างจริงจัง โดยการจัดตั้งกลุ่ม

สัจจะสะสมทรัพย์และศูนย์สาธิตการตลาด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาด้วยการ แลกบุญให้กันได้ เพื่อดึงให้ประชาชนเข้ามาวัดมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการสอดแทรกหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามายกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ข้อสรุปจากเวทีดังกล่าวภายใต้สโลแกน “บุญก็ได้ ไล่ก็เต็ม ท้องก็ตึง” ของหลวงพี่ช้าง หรือ สวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของหลวงพ่อดูม เป็น แนวคิดการทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมของ พระสงฆ์ต้องทำให้วัดและชุมชนมีความสามัคคีกัน วัดสามารถเป็นที่พึ่งและเป็นศูนย์กลางของคนใน ชุมชน ให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนไม่ว่าจะการ

เกิด การป่วย การตาย หรืองานกิจกรรมของชุมชนพระสงฆ์ในวัดต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือ คนในชุมชน การสร้างงานในชุมชน การมีเงินออมและกองทุนสัจจะออมทรัพย์เพื่อให้ สมาชิกกู้ยืม ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่ทำให้ประชาชนมีรายได้ สามารถเลี้ยงครอบครัวให้อิ่มท้อง ได้

4. การถักทอพลังเครือข่ายที่กระจัดกระจายในชุมชน

การทำงานในช่วงที่ผ่านมาจากเสียงสะท้อนของผู้เข้าร่วมโครงการ ก่อนหน้าที่ จะมีการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยในพื้นที่ ก็พบว่าการทำงานของพระสงฆ์ นักพัฒนาจะมีเส้นทางการทำงานที่คู่ขนานกับพระสงฆ์สายปกครอง ต่างก็เดินตามเส้นทาง ภาระงานของตนเอง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องลงพื้นที่เพื่อออกแบบโครงการได้ ประชุมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เห็นตรงกันว่าจะต้องออกแบบกิจกรรมที่สร้างความเชื่อมโยง ขององค์กรพระพุทธศาสนา หน่วยงานราชการและชุมชน จึงเป็นที่มาของกิจกรรมศึกษาดู งานทำโดยพระสงฆ์เอง และกิจกรรมที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ชุมชน และหน่วยงานราชการ เพื่อเป็นการถักทอพลังเครือข่ายที่กระจัดกระจายในชุมชน 2 แห่ง ดังนี้

1. น้ำเกียนตันแบบชุมชนเข้มแข็ง: ปัจจัยที่สร้างความมุ่งมั่นของผู้คนในการ นำพาชุมชนหลุดพ้นจากปัญหา 3 ประการ คือ ปัญหาการเล่นการพนัน การตัดไม้ทำลาย ป่า และปัญหายาเสพติด

ที่มีการแก้ไขปัญหานั้นในชุมชนได้สำเร็จ พบว่าชุมชนน้ำเกียน อ.ภูเพียง จ.น่าน เป็น 1 ใน 11 ชุมชนจากชุมชนทั่วประเทศ พลิกวิกฤติชุมชนล่มสลาย เป็นชุมชนแห่งความสุขปลอดภัย รักป่าและด้านยาเสพติด ชุมชนเฝ้าระวังปัญหาด้วยการรวม บ้าน วัด โรงเรียนและสถานีนามัย (บวรส) เป็นหนึ่งเดียว มุ่งด้านภัยอิทธิพลในท้องถิ่น ผูกแกนนำชุมชนขุนศึก 42 คน ที่สำคัญหนึ่งในนั้นมีพระสงฆ์นักพัฒนาร่วมอยู่ด้วย เพื่อทำหน้าที่ดูแลชุมชนให้ปลอดภัย แกนนำเสนอกลเม็ดเด็ดพรายในการเล่นหอยสอนบทเรียนราคาแพง “เล่นก็ชาติไม่มีวันรวย” โครงการจัดการความรู้เพื่อขับเคลื่อนสังคมปลอดภัย ภายใต้มูลนิธิสืบนาคะเสถียร สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้จัดเวทีขยายผลการจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชนปลอดภัย ณ ชุมชนบ้านน้ำเกียน ร่วมกับชุมชนถึงตอง ชุมชนบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน เพื่อบอกต่อชุมชนรอบข้างที่ยังจัดการปัญหาการพนันไม่ได้ผล และตอบโจทย์เรื่องยากว่า “ชุมชนแข็งแรงจัดการปัญหาได้ทุกอย่าง”

ต่อมาเมื่อขจัดปัญหาดังกล่าวได้แล้ว จึงมีการพัฒนาต่อยอดหลังจากที่ได้ประกาศสงครามอย่างเต็มรูปแบบกับปัญหาการติดการพนัน การบุกรุกทำลายป่า และปัญหา ยาเสพติด จนได้รับชัยชนะคิดเป็นร้อยละ 99 โดยการร่วมมือของกลุ่ม บวรส จึงได้จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกียน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จนประสบความสำเร็จจากการรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพเป็น Smart Group และพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานก้าวสู่ Smart Produce เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ สร้างผลงานเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนและได้รับรางวัลชนะเลิศวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ ประจำปี 2560

ทั้งนี้การตั้งวิสาหกิจชุมชน เป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกียน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประสบความสำเร็จในการแปรรูปสมุนไพรโดยใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญา เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าสู่มาตรฐานเครื่องหมายและสปาสมุนไพร สามารถแข่งขันได้ในตลาดทั้งในและต่างประเทศ ภายใต้แบรนด์ Chewa และ Chewana ที่ผู้บริโภคให้ความนิยมและยอมรับในคุณภาพมาตรฐาน

วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ได้จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2551 เริ่มจาก สมาชิก 79 คน ได้ร่วมทุน จำนวน 82,300 บาท เพื่อผลิตน้ำยาอเนกประสงค์และแชมพูสมุนไพรไบโหมมีผสมดอกอัญชันตามภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษโดยใช้สมุนไพรในท้องถิ่น เพียงหวังนำไปใช้ในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย และเพื่อสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว

จากปากต่อปากที่กล่าวถึงคุณภาพที่ดีใช้ได้ผล ทำให้ผู้คนสนใจ ชื่อนำไปใช้ ทำให้สมาชิกเกิดรายได้และเป็นการกำลังใจแรงใจนำไปสู่การพัฒนาโดยตลอดอย่างต่อเนื่อง

ทั้งในด้านการบริหารจัดการ บุคลากร อาคารสถานที่ เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ การผลิต/การแปรรูป การควบคุมคุณภาพ/มาตรฐาน การบรรจุภัณฑ์และการตลาด ผลิตภัณฑ์สินค้าสมุนไพรของวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ ได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดน่าน และเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) การผลิตและแปรรูปสมุนไพรแบบครบวงจรของจังหวัดน่าน ที่มีความพร้อมในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจ เพื่อนำไปขยายผลและเชื่อมโยงสร้างเครือข่ายสู่ระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่และการท่องเที่ยวเกษตร

ปัจจุบันมีสมาชิก 675 คน มีทุนเรือนหุ้น 160,500 บาท มีสินทรัพย์ 2.1 ล้านบาท

เงินทุน 1,644,785 บาท ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ผลิตและจำหน่าย มีหลากหลายประเภท ได้แก่ แชมพูสมุนไพร ครีมนวดผมสมุนไพร สบู่เหลวอาบน้ำสมุนไพร สบู่ก้อนล้างหน้าสมุนไพร โทนเนอร์เซ็ดหน้าสมุนไพร โลชั่นบำรุงผิว

สมุนไพร เกลือขัดผิวสมุนไพร น้ำยาอเนกประสงค์สมุนไพร ลูกประคบ/ยาอบสมุนไพร ยาหม่องสมุนไพร สมุนไพรป้องกันยุง ชาสมุนไพร สารสกัดสมุนไพร สมุนไพรตากแห้ง เป็นต้น

สำหรับผลิตภัณฑ์สินค้าที่โดดเด่นและลูกค้าให้ความนิยม ได้แก่ แชมพูและครีมนวดผม สมุนไพรใบหมี่-อัญชัน-ชิง สบู่เหลวน้ำมันมะพร้าว ครีมบำรุงผิวน้ำมันมะพร้าวและเกลือขัดผิวขมิ้นชันผสมน้ำผึ้ง และรายได้ ปี 2558 ที่ผ่านมา มียอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้า 1,372,540 บาท

2. ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านบทเรียนพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่

พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าอาวาสวัดอรัญญวาส

ตำบลโนนเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ที่ปรึกษาประธานมูลนิธิอีกเมืองน่าน เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่เน้นการรักป่าเมืองน่าน ก่อตั้งมูลนิธิอีกเมืองน่านร่วมกับนายสำรวย ผัดผล ซึ่งเห็นว่าในขณะนั้นป่าในบ้านเกิดของท่านได้ทรุดโทรมเป็นอย่างมาก จากที่เคยเป็นป่า เป็นภูเขา ที่อุดมสมบูรณ์ โดนนายทุนใหญ่ ๆ ทำการสัมปทานตัดต้นไม้ใหญ่ ๆ จนทำให้ป่าเสื่อมโทรม สัตว์ป่าสิ่งมีชีวิตในป่า รวมไปถึงแหล่งอาหารในป่าที่เคยเป็นที่ทำกินของคนในชุมชนหายไป ดังนั้น ท่านจึงเกิดแรงจูงใจที่จะชักชวนให้ชาวบ้านเกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อให้กลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม โดยมีกิจการร่วมกัน ดังนี้

1. มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด
2. มีความกตัญญูต่อแผ่นดินถิ่นเกิด
3. มีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ คือ หน้าที่โดยกำเนิด และหน้าที่โดยการแต่งตั้ง

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบของจังหวัดน่าน เพราะท่านมีผลงานในการพัฒนาหลายด้านเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของพระสงฆ์และญาติโยมทั่วไป ซึ่งหากจำแนกออกเป็นด้าน พอสรุปได้เป็นดังนี้

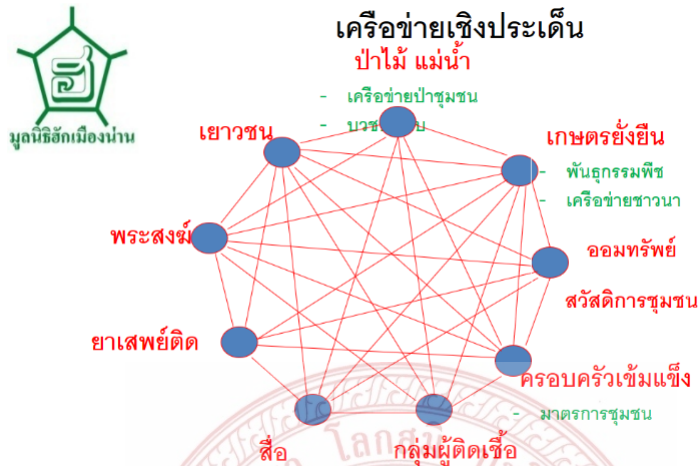
1) ด้านส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาด้านแรก ๆ ที่ท่านได้พัฒนา เพราะเห็นว่าป่าในชุมชนเสื่อมโทรมเป็นอย่างหนักจากนายทุนที่เข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ในสมัยนั้น จนทำให้ต้องลุกขึ้นมาชักชวนคนในหมู่บ้านต่อต้านการทำสัมปทานป่าไม้ และสร้างจิตสำนึกให้รักป่าและถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เพื่อที่จะให้ลูกหลานในอนาคตมีผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้อาศัยในภายภาคหน้า

วิธีการในการอนุรักษ์ป่าของท่านในสมัยนั้น ต้องขึ้นไปหมู่บ้านต่าง ๆ บนเขา บางครั้งต้องเดินเท้าเปล่า บางครั้งต้องนั่งรถโดยสารประจำทาง เพื่อให้ไปถึงหมู่บ้านนั้น ๆ เพื่อชักชวนให้คนในหมู่บ้านนั้น ๆ ร่วมกันเกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านเกิดของตนเอง บางครั้งก็ได้รับการร่วมมือ บางครั้งก็ไม่ได้รับความร่วมมือ ซึ่งท่านก็ไม่เคยย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิด ยังตั้งหน้าตั้งตาดำเนินการต่อไปเรื่อยมา

การบวชป่า ถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้วัดทั่วไปและหน่วยงานองค์กรของรัฐในปัจจุบันนำกิจกรรมนี้ไปใช้ในการอนุรักษ์ป่า พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ใช้วิธีการบวชป่าโดยการนำผ้าจีวรไปห่มให้กับต้นไม้ เป็นกิจกรรมที่วัดร่วมกับชุมชนและหน่วยงานราชการ และทำพิธีบวชให้กับต้นไม้ และถือว่าต้นไม้ที่ได้บวชแล้วในพุทธศาสนา ทุกคนในชุมชนต้องคอยให้ความดูแล และความเคารพต่อต้นไม้ที่เปรียบเสมือนกับพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ดังนั้นจึงทำให้ป่าชุมชนมีจำนวนมากขึ้น ลดการตัดไม้ทำลายป่า ป่าชุมชนกลับมาสมบูรณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งอาหารของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนี้มีมูลนิธิอีกเมืองน่านยังดำเนินกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี

การสืบทอดแม่น้ำและผ้าป่าพันธุ์ปลา เป็นกิจกรรมที่รักษามะน้ำลำธารและสัตว์น้ำซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เนื่องจากในขณะนั้นการทำลายป่าไม้มีจำนวนเยอะมาก แหล่งน้ำเริ่มเสื่อมโทรมเหมือนกับป่าไม้ พระครูพิทักษ์นันทคุณได้ชักชวนพระสงฆ์หลายรูปร่วมทำกิจกรรมสืบทอดแม่น้ำและทอดผ้าป่าพันธุ์ปลา ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อสืบทอดแม่น้ำให้แม่น้ำลำธารมีความใสสะอาด สามารถเป็นแหล่งน้ำ

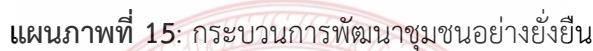
บริโภคและอุปโภคให้กับคนในชุมชนได้ นอกจากนั้นการทอดผ้าป่าพันธุ์ปลายังช่วยให้มีปลาในแม่น้ำได้ขยายพันธุ์และเป็นอาหารต่อไปได้ ซึ่งสรุปกิจกรรมตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 14: กิจกรรมมูลนิธิอานันทมหิดล

พระครูสุจินนันทกิจ (พระอาจารย์สมคิด ญาณธัมโม) เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ ซึ่งถือว่าเป็นพระสงฆ์ นักพัฒนาเมื่อนาน ที่ทำงานร่วมกับชุมชน โดยการก่อตั้ง ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน ขึ้นที่วัดโป่งคำ เริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2535 และได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิปี 2551 เป็นผู้เริ่มใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากการที่ได้พบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาโดยตลอด ทั้งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความยากจนของชาวบ้าน จึงคิดถึงการเป็นชุมชนพึ่งตนเองเพื่อบรรเทาปัญหา และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีแนวคิดและกระบวนการดังต่อไปนี้

หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตรของสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก ทั้งสองส่วน

1. ส่งเสริมประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน จังหวัดน่าน

โครงการนี้เป็นการต่อยอดจากการระดมความเห็นตลอดระยะเวลาจากพระสงฆ์เข้าร่วมโครง จนตกผลึกกลายเป็นโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ภายใต้ชื่อ “สังฆประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน” ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนของ

พระสงฆ์นักพัฒนา พร้อมทั้งจะนำไปขับเคลื่อน เป็นการบูรณาการการทำงานพร้อมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ ที่เกี่ยวกับการจัดการการออมทรัพย์สัจจะสัมมาชีพคณะสงฆ์จังหวัดน่าน ขยายผลความรู้บูรณาการร่วมกับชุมชน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน แก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพและปัญหาหนี้สิน ภายใต้ความร่วมมือเครือข่ายการทำงานองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ประกอบไปด้วย (1) พระสงฆ์เพื่อสังคม อาทิ พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เลขาธิการทุกระดับ เครือข่ายครูพระสอนศีลธรรม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น (2) ขรราวาสที่สนับสนุนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในพื้นที่ (3) องค์กรภาครัฐและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้มีการประหยัดและออมเงินในรูปเงินสัจจะ
2. เพื่อให้บริหารเงินทุนสนับสนุนการประกอบสัมมาชีพและสวัสดิการของสมาชิก
3. เพื่อส่งเสริมให้มีความสามัคคี การทำงานร่วมกัน และการช่วยเหลือซึ่งกัน

และกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในจังหวัดน่าน

ขั้นตอนการทำงานพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดน่านร่วมกับภาคีเครือข่ายมีผลการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะดังต่อไปนี้

1. ระยะการฝึกพลังในการแก้ปัญหาโดยการนำพาจากพระสงฆ์

สังคมไทยปัจจุบันมีปัญหามากมาย หากความสงบมิได้ ทั้งที่เป็นแดนแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณาถึงเหตุที่แท้จริงแล้วจะพบว่า มูลเหตุของปัญหามิได้เกิดมาจากความเป็นเพราะการแก้ปัญหาในสังคม มีศีลธรรมให้

เส้นทางจิตใจของคนในสังคมขาดคุณธรรมประจำใจ ดังนั้น ที่ถูกต้องที่สุด คือการทำให้คนศีลธรรมประจำใจ การปลูกฝังเกิดขึ้นในจิตใจได้ ดังนั้น

จำเป็นต้องมีปัจจัยอยู่หลายประการข้อสำคัญที่สุดก็คือ “การมีแบบอย่างที่ดีของสังคม” การมีแบบอย่างที่ดีของสังคม หมายถึง คุณความดีที่คนไทยทุกคนสมควรนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ทั้งหมด การทำวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญสูงสุดของวัดคือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพราะถ้าเป็นดังนี้ ก็เท่ากับวัดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งความสำคัญที่สุดต่อการบังเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคมดังกล่าวแล้ว พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำชุมชนด้วยการปรึกษาหารือ การสั่งสอนและที่สำคัญก็คือสั่งสอนให้ประชาชนเรียนรู้จากการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ถูกต้อง ซึ่งการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นจะต้องอาศัยสมาชิกในชุมชน เช่น พระ ครู ผู้นำชาวบ้าน หมออนามัย เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล เป็นต้น ร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนเข้มแข็งก็ย่อมแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองพร้อมกันไป

เหตุผลความสำคัญดังกล่าว มีผลกระทบรอบด้าน ทั้งชุมชน วัด และสังคม วิธีการแก้ไขปัญหานั้นจะมีวิธีแก้ไขร่วมกันทุกฝ่าย ในส่วนของจังหวัดน่าน มีการแก้ไขปัญหาผ่านทางพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนจังหวัดน่าน สามารถที่จะเข้าร่วมแก้ไขที่เกิดขึ้น ผ่านการแก้ปัญหาการด้านอาชีพของสมาชิกในชุมชน ปัญหาหนี้สินปัญหาการติดกับดักรายได้ปานกลางแบบยั่งยืนให้กับชุมชนได้ คือ มีการ

ส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดเสริมรายได้ให้ชุมชน ทั้งนี้โดยความร่วมมือกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นกับทุกชุมชน แต่ยังมีชุมชนต้นแบบที่มีการบริหารจัดการ ทั้งแนวคิด วิธีการ ภายใต้การ

ขับเคลื่อนโครงการ “สังฆพัฒนาวิชาลัย” ในแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณะสงเคราะห์ ยุทธศาสตร์ 2 คือ ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน กลยุทธ์ที่ 3 คือ ร่วมมือเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล โดยมีการจัดตั้งกลุ่มดังกล่าวผ่านการบูรณาการร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน ซึ่งมีรัฐเป็นผู้สนับสนุนทางด้านความรู้และวิธีการ ใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน/ตำบล เป็นหลักในการดำเนินการ โดยใช้การรวมตัวกันของประชาชนในหมู่บ้าน ทั้งนี้ในระยะเริ่มต้น จำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาชุมชนต้นแบบด้านสัมมาชีพ ที่พระสงฆ์ และชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วม ให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ผ่านการคัดเลือกจากพระสังฆาธิการระดับจังหวัด และหน่วยงานราชการที่ให้ความเห็นชอบ ที่ชุมชนนั้นมีผลงาน

เด่นชัด เป็นรูปธรรม นำวิธีการที่ชัดเจนดังกล่าวนี้มาต่อยอดส่งเสริมให้กับชุมชนเป้าหมายของ สังคมพัฒนาวิทยาลัย จังหวัดน่าน สำหรับโครงการสังขประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน มุ่งเน้นเพื่อศึกษากระบวนการ วิธีการ และแนวคิด ของชุมชนต้นแบบด้านสัมมาชีพในระดับจังหวัด การทำงานร่วมกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในจังหวัดน่านให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนตลอดไป โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สร้างกระบวนการทำงานระหว่างพระสงฆ์ กับ ประชาชนในชุมชน
2. วิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการชุมชนในเวทีเสวนาสังขประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
3. การส่งเสริมชุมชนเป้าหมาย การพัฒนาด้านสัมมาชีพในชุมชน ให้มีความสามัคคี การทำงานร่วมกัน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในจังหวัดน่าน

2. ระยะเวลาผลักดันโครงการสังขประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

เมื่อคณะสงฆ์มีความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียว ว่าโครงการสังขพัฒนาวิทยาลัยเป็นโครงการที่สามารถทำให้สังฆมณฑลเกิดความเข้มแข็ง นอกเหนือจากนั้นยังส่งเสริมให้

ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ภายใต้แนวคิด “กินอิ่ม นอนอุ่น ฝันดี” จึงมีการขับเคลื่อนโครงการอย่างเอาจริงเอาจังขึ้นในวันที่ 31 ธันวาคม 2560 ถือเป็นครั้งแรกของการขับเคลื่อนโครงการสังขประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้โครงการสังขพัฒนาวิทยาลัยน่าน การจัดงานในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนด้านสถานที่ และการอำนวยความสะดวก จากพระสุนทรมุณี รองเจ้าคณะจังหวัดน่าน เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง โดยใช้ลานพระหลักเมื่อน่าน เป็นสถานที่จัดกิจกรรม โดย

ได้รับความร่วมมือจาก คณะสงฆ์จังหวัดน่าน, วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนน่าน, หัวหน้าชุมชนในเขตเทศบาลเมืองน่าน ทั้งหมด 31 ชุมชน และภาคีเครือข่าย 1) วิทยาลัยชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน 2) วัดพระเกิด ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน 3) วัดฝายแก้ว ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน 4) วัดโป่งคำ ตำบลพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน 5) วัดหนองแดง ตำบลเปือ อำเภอยางตลาด จังหวัดน่าน ทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมาย ที่มาจัดนิทรรศการ แสดงสินค้า และนำเสนอผลงาน

พิธีเปิดโดย พระราชคุณาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดน่าน เป็นประธานในพิธีเปิด และให้อาวทแก่คณะทำงานการขับเคลื่อนโครงการสังฆประชาร่วมพัฒนาสามาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยน่าน โดยประธานในพิธีได้กล่าวให้อาวทเพื่อเป็นแนวทางแก่คณะกรรมการของโครงการฯ ว่าการที่พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันนั้น จะหาพระสงฆ์ผู้ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมนั้นก็ยากขึ้นทุกวัน ถือว่าโครงการสังฆประชาร่วมพัฒนาสามาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยน่านนั้น เป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์แสดงออกถึงบทบาทให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาสังคมให้มากยิ่งขึ้น การเปิดโครงการนี้เป็นการเปิดตัวโครงการเบื้องต้นอันจะเป็นผลขยายไปสู่แต่ละชุมชนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดน่าน เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนอีกทางด้านหนึ่งด้วย

ในขณะเดียวกัน มีพระชยานันท์มณี, ผศ.ดร.ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ เป็นที่ปรึกษาโครงการสังฆประชาร่วมพัฒนาสามาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยน่าน ได้ให้ข้อคิดและคำปรึกษาในการดำเนินงานทุกครั้ง

3. ระยะเวลาสร้างเครือข่ายการทำงานจากเวทีสังฆพัฒนาวิชชาลัย

1) วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ พระชยานันท์มุนี,ผศ.ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ ได้ให้การสนับสนุนในการขับเคลื่อน

โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยในพื้นที่จังหวัดน่าน ครั้งที่ 1 ในพื้นที่จังหวัดน่าน พระยา เชียงราย ณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ ดำเนินการจัดอบรมโดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมีการกำหนดระยะเวลา ในการอบรมตั้งแต่วันที่ 25 -

27 เดือน กันยายน พ.ศ. 2560 ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายผู้ที่เข้าร่วม ในการขับเคลื่อน ประกอบด้วยพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเป็นเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ พระเลขานุการ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

และโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยน่าน นั้นโดยมีที่ทำการสำนักงานอยู่ที่ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ จะทำให้เห็นได้ว่า สถานที่ทำงานจะอยู่ที่วิทยาลัย สงฆ์ พระชยานันท์มุนี,ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ พระเดชพระคุณให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานทุกๆ ประการ

2)

สํานักงาน

พระพุทธรักษาจังหวัดน่าน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน โดยนายสิทธิ มุลหงส์ ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธรักษา จังหวัดน่าน ได้ให้ความสำคัญกับโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยเป็นอย่างมาก โดยท่านได้กล่าวว่า

ให้พระสงฆ์นักพัฒนารุ่นใหม่ได้ทำงานอย่างเต็มที่ ในการพัฒนางานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

(1) ศึกษาวิเคราะห์ และรายงานข้อมูลสารสนเทศด้านพระพุทธศาสนา กับชุมชน เพื่อกำหนดนโยบายระดับจังหวัด รวมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไข

(2) ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย แผนงาน โครงการของหน่วยงานในความดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด รวมทั้งรายงานผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

(3) ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งดูแล รักษา และจัดการวัดร้าง และศาสนสมบัติกลางในจังหวัด

(4) ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านพุทธศาสนศึกษา รวมทั้งดูแลและควบคุมมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดภายในจังหวัดให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม และพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา

(5) รับสนองงาน ประสานงาน และสนับสนุนกิจการและการบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ ตลอดจนการดำเนินการตามนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา

(6) ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานในการปฏิบัติศาสนพิธีและ กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

(7) ปฏิบัติงานตามกฎหมายในความรับผิดชอบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

3) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน วัฒนธรรมจังหวัดน่านให้การสนับสนุนทางด้านบุคลากรในการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน โดยวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ได้ให้เจ้าหน้าที่สังกัดในวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เข้ารับการอบรมโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย น่าน เพราะถือว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่ต้องสนองงานพระสงฆ์ และในการดำเนินการกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชน และทางด้านวัฒนธรรม และในการลงพื้นที่ชุมชน ทางวัฒนธรรมจังหวัดน่านก็จะเดินทางไปร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ถือว่าเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์ที่จะดำเนินงานร่วมกัน

4) พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน โดย นางพิสมัย ชมเชย พัฒนาการจังหวัดน่าน ในวันเปิดโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยวันที่ 31 ธันวาคม 2560 ท่านได้พูดถึงบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาว่า ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์นั้น ให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะทางด้านการพัฒนาวัดและชุมชน โดยทางพัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ภายใต้โครงการสังฆประชาร่วมพัฒนาสามัคคีเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน และสิ่งที่อยากจะเห็นมากที่สุดคือ

พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนทั้งทางด้านจิตใจ และสังคมมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นตามทีแต่ละวัดแต่ละชุมชนมาแสดงนิทรรศการในวันนี้

5) มูลนิธิอีกเมืองน่าน นายชูศิลป์ สารรัตน์ ประธานมูลนิธิอีกเมืองน่าน ได้แสดงความคิดเห็น และถอดบทเรียนในวันเปิดโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย วันที่ 31 ธันวาคม 2560 ได้พูดถึงบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ว่าถือว่าเป็นโครงการที่ดี เพื่อให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง และมูลนิธิอีกเมืองน่าน พร้อมที่จะเป็นเครือข่าย ในการร่วมงาน และให้การสนับสนุนกิจกรรมของทางโครงการ เพราะเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี และจะทำให้พระสงฆ์เป็นนักพัฒนาแล้ว จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักเรื่องของสัมมาชีพชุมชนมากยิ่งขึ้น

4. ผลลัพธ์การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยสู่ความเข้มแข็งของเครือข่าย

1) สร้างกระบวนการทำงานระหว่างพระสงฆ์ กับ ประชาชนในชุมชน ที่มีความเข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับระดับจังหวัด

ในการสร้างกระบวนการทำงานระหว่างพระสงฆ์ กับประชาชน ในพื้นที่เป้าหมายนั้น แต่ละวัดและชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดี คือพระสงฆ์มีกระบวนการที่มีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นอย่างดี เพราะจังหวัดน่าน เป็นอีกจังหวัดหนึ่ง ที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการบริหารงานในการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยมีภาคีเครือข่าย และการทำงานอย่างเป็นมาลำดับ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการที่คณะทำงานได้ประสานงานและได้ทำงานแบบเชิงรุก การมีส่วนร่วมร่วมกับหน่วยงานราชการ และภาคีเครือข่าย จึงทำให้การทำงานดังกล่าวทำให้ชุมชนได้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับของสังคมระดับจังหวัด และระดับภูมิภาค หรือระดับชาติต่อไป

2) วิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการชุมชน ในเวทีเสวนา สังข ประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

กระบวนการบริหารจัดการชุมชน ในเวทีเสวนาสังขประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน จากที่คณะทำงานได้ลงพื้นที่ในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนทั้ง 5 ชุมชน ได้แก่

1. วิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

2. วัดพระเกิด ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

3. วัดฝายแก้ว ตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

4. วัดโป่งคำ ตำบลพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

5. วัดหนองแดง ตำบลเปือ อำเภอยางตลาด จังหวัดน่าน

แต่ละชุมชนมีผู้นำเหมือนกันคือ มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบ ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน และ บริบททั้ง 5 พื้นที่เป้าหมาย มีพื้นที่แตกต่างกันและมีความโดดเด่นในแต่ละด้านที่แตกต่างกันออกไป แต่จัดประเด็นที่สำคัญในการที่ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาได้นั้น มีหลักการที่เหมือนกันคือ ให้อำเภอ วัด โรงเรียน เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนในการพัฒนา และใช้วัฒนธรรมในชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนในการบริหารจัดการชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

3) การส่งเสริมชุมชนเป้าหมาย การพัฒนาด้านสัมมาชีพในชุมชน ให้มีความสามัคคี การทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระหว่างพระสงฆ์กับ ชุมชนในจังหวัดน่าน

พระสงฆ์มีส่วนร่วมกับชุมชนกลุ่มเป้าหมาย และเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสัมมาชีพร่วมกับชุมชน โดยพระสงฆ์เป็นจุดศูนย์กลาง ร่วมทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และจะเห็นได้ว่าชุมชนในจังหวัดน่าน โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายนี้ เป็นชุมชนต้นแบบที่คณะทำงานโครงการส่งเสริมพัฒนา

วิสาหกิจน่าน ได้เข้าไปส่งเสริมในการพัฒนาด้านสัมมาชีพชุมชน จะเห็นได้อย่างชัดเจนระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาทั้งหมด และพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง เนื่องด้วยจังหวัดน่าน และชุมชนทั้ง 5 ชุมชน ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการทำงาน เป็นประจำ จึงทำให้ชุมชนเหล่านี้

สามารถพัฒนาให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระสงฆ์ และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง

สรุป การขับเคลื่อนโครงการสังฆประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยได้เลือกกลุ่มเป้าหมาย 5 แห่ง เป็นพื้นที่เป้าหมายในการลงพื้นที่ เหตุผลความสำคัญดังกล่าว มีผลกระทบรอบด้าน ทั้งชุมชน วัด และสังคม วิธีการแก้ไขปัญหานั้นจะมีวิธีแก้ไขร่วมกันทุกฝ่าย ในส่วนของจังหวัดน่าน มีการแก้ไขปัญหานั้นผ่านทางพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนจังหวัดน่าน ส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดเสริมรายได้ให้ชุมชน ทั้งนี้โดยความร่วมมือกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นกับทุกชุมชน แต่ยังมีชุมชนต้นแบบที่มีการบริหารจัดการ ทั้งแนวคิด รวมถึงวิธีการดำเนินงานอีกด้วย

ภายใต้การขับเคลื่อนโครงการ “**สังฆพัฒนาวิชชาลัย**” ในแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณะสงเคราะห์ ยุทธศาสตร์ 2 คือ ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน กลยุทธ์ที่ 3 คือ ร่วมมือเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล โดยมีการจัดตั้งกลุ่มดังกล่าวผ่านการบูรณาการร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน ซึ่งมีรัฐเป็นผู้สนับสนุนทางด้านความรู้และวิธีการ ใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน/ตำบล เป็นหลักในการดำเนินการ โดยใช้การรวมตัวกันของประชาชนในหมู่บ้าน ทั้งนี้ในระยะเริ่มต้น จำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาชุมชนต้นแบบด้านสัมมาชีพ ที่พระสงฆ์ และชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วม ให้เกิดชุมชนเข้มแข็งผ่านการคัดเลือกจากพระสังฆาธิการระดับจังหวัด และหน่วยงานราชการที่ให้ความเห็นชอบ ที่ชุมชนนั้นมีผลงานเด่นชัด เป็นรูปธรรม นำวิธีการที่ชัดเจนดังกล่าวนี้มาต่อยอดส่งเสริมให้กับชุมชนเป้าหมายของ สังฆพัฒนาวิชชาลัย จังหวัดน่าน สำหรับโครงการสังฆประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน มุ่งเน้นเพื่อศึกษากระบวนการวิธีการ และแนวคิด ของชุมชนต้นแบบด้านสัมมาชีพในระดับจังหวัด การทำงานร่วมกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในจังหวัดน่านให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนตลอดไป

2. ศาสตร์พระราชาสรางชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร จังหวัดพะเยา

โครงการศาสตร์พระราชาสรางชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวรของสังฆพัฒนาวิชชาลัยในจังหวัดพะเยา กำเนิดขึ้นในปี 2560 จากแกนนำพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดพะเยา จำนวน 14 รูป/คน ได้เข้าร่วมโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย โดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดอบรมสังฆพัฒนาวิชชาลัย

ครั้งที่ 1 ในพื้นที่คณะสงฆ์จังหวัดน่าน เชียงราย และพะเยา ในระหว่างวันที่ 24-27 กันยายน พ.ศ.2560 ณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยมีพระสงฆ์ระดับเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และครูพระสอนศีลธรรม ตลอดจนพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือเข้าร่วมโครงการ เพื่อพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความพร้อมในการทำงานเพื่อสังคม และพัฒนาสุขภาวะอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคม การสร้างสังคมแห่งสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา จึงนำไปสู่การระดมความเห็นของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดพะเยา เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ด้านสุขภาวะจังหวัดพะเยา และการหาแนวทางในการเสริมสร้างสุขภาวะในจังหวัดพะเยา กลุ่มสังฆพัฒนาจังหวัดพะเยาจึงได้เสนอโครงการศาสตร์พระราชาสร้างชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร ซึ่งมีที่มาและความสำคัญดังนี้

เนื่องด้วยชุมชนบ้านปางใหม่ หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เหมาะสม โดยเฉพาะเรื่อง วิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาพื้นบ้าน (สมุนไพร / ยาเมือง) แต่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน อาทิ การใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม และภาวะการดื่มสุราซึ่งเป็นปัญหาหลัก แม้ว่าวัดปางใหม่จะได้รับรางวัล วัดส่งเสริมสุขภาพดีเด่นระดับจังหวัดก็ตาม แต่วิถีการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร ก็จะต้องขับเคลื่อนไปพร้อมกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (ราชการ) จึงเป็นที่มาของแนวคิดในการที่จะพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์กลางและต้นแบบในการสร้างสุขภาพ ตามแนวสุขภาวะเชิงพุทธให้กับชุมชนโดยนำศาสตร์พระราชา หรือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บูรณาการกับหลักภavana 4 เพื่อสร้างชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรตามแนวสุขภาวะเชิงพุทธ

“โครงการศาสตร์พระราชาสร้างชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร จึงเป็นหนึ่งในโครงการที่อยู่ในแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ที่ 2 ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า “ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน” โดยเน้นการสร้างความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ซึ่งจะมีการเสริมสร้าง “ชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม และสุขภาวะ ตามนโยบายที่ต้องการส่งเสริมให้คณะสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาและขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ของคนในชุมชน รวมทั้งต้องการสืบสาน สร้างสรรค์ งานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยใช้ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยว สร้างมูลค่า คุณค่าทางสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็ง เกิด

ค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างรู้จักสามัคคี และยังสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจของคนในชุมชน

ในขณะเดียวกันยังเป็นการบูรณาการการทำงานพร้อมทั้งเผยแพร่เผยแพร่งานระหว่างคณะสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านหลักธรรมทางศาสนา นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเพณี วิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามและนำไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน อีกทั้งส่งเสริมให้วัดขยายผลสู่ชุมชนคุณธรรม เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปโดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำหลักธรรมทางศาสนาไปปรับใช้ในการพัฒนาจิตใจทางด้านสุขภาวะของคนในชุมชนอย่างมีเหตุมีผล เพิ่มมูลค่า และคุณค่าในการดำรงชีวิต มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างชุมชนให้เป็นคุณธรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านหลักธรรมทางศาสนา โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเพณี วิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน

2. เพื่อส่งเสริมให้วัด ชุมชน และสถานศึกษา เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไป

3. เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมกิจกรรมได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำหลักธรรมทางศาสนาไปปรับใช้ในการพัฒนาจิตใจทางด้านสุขภาวะอย่างมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิต

1) กระบวนการดำเนินการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาสร้างชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร ของสังฆพัฒนาวิทยาลัยในจังหวัดพะเยา

กิจกรรมที่ 1 การประชุมคณะทำงาน 7 พฤศจิกายน 2560 ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยกำหนดวัตถุประสงค์คือ

1) เพื่อทำความเข้าใจคณะทำงานในแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน 2) เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวและวางแผนแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน มีการกำหนดวิธีการขั้นตอน คือ

1. ประชุมคณะทำงานเพื่อสร้างความเข้าใจให้ไปในทิศทางเดียวกัน
2. เตรียมเนื้อหาการประชุม
3. จัดเตรียมเวทีประชุมสร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

4. สรุปการประชุม

โดยมีกลุ่มสังฆพัฒนาวิชชาลัยจังหวัดพะเยา และที่ปรึกษาโครงการ 20 รูป มีผลการดำเนินงานดังนี้

การเข้าร่วมของกลุ่มสังฆพัฒนาวิชชาลัยจังหวัดพะเยา ครั้งนี้ ได้ปรึกษาหารือเพื่อสร้างความเข้าใจให้เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อรับทราบและเป้าหมายของการดำเนินงานโครงการ พร้อมกับมอบหมายภาระหน้าที่แต่ละประเด็นของกิจกรรม

การประชุมครั้งนี้ได้นำแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา และผลการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพะเยา, โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านปางใหม่ มาเป็นฐานองค์ความรู้ในการวางแผนปฏิบัติการดำเนินโครงการนี้ จึงได้วางแผนปฏิบัติการ ดังนี้

ระยะที่ 1 เตรียมการ

ขั้นที่ 1 การแสวงหาจุดร่วม: ชุมชนค้นหาความต้องการของชุมชน ค้นหาอัตลักษณ์ ทูทางวัฒนธรรมของชุมชน

ขั้นที่ 2 การร่วมคิด-ร่วมทำ “แกนนำชุมชน” ชาวบ้านในชุมชน ร่วมกับคณะทำงานจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ/เวทีประชาคมเพื่อระดมความคิด ร่วมกันวางแผนงาน กำหนดขั้นตอน และวิธีการขับเคลื่อนโครงการ ศาสตราจารย์พระราชสาส์นแห่งความสุขด้วยพลังบวร โดยจัดทำแผนงาน /โครงการ กำหนดกิจกรรม เวลา สถานที่ และวิธีการดำเนินงาน กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ การสื่อสาร /ประชาสัมพันธ์ และกำหนดวิธีการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามแผนงาน/โครงการ

ขั้นที่ 3 การแสวงหาเครือข่าย ประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทั้งใน และนอกพื้นที่ร่วมสนับสนุนการดำเนินงานทั้งด้านความรู้ทางวิชาการ บุคลากร สถานที่ วัสดุ/อุปกรณ์ และงบประมาณ

ขั้นที่ 4 แต่งตั้งคณะทำงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ และภารกิจ เพื่อขับเคลื่อนโครงการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ 2 การปฏิบัติการในพื้นที่

ขั้นที่ 5 การดำเนินงาน ดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์

ขั้นที่ 6 การตรวจสอบ-ประเมินผล การกำกับติดตามการดำเนินการโครงการ/กิจกรรม โดยคณะทำงาน/อาสาสมัคร กำกับติดตามผล การดำเนินงาน

ประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของโครงการฯ ตามพื้นที่/คุ้มบ้านที่ได้รับมอบหมาย และรายงานความก้าวหน้า ผลการดำเนินงานในการประชุมคณะทำงานฯ

ขั้นที่ 7 การปรับปรุงและพัฒนา คณะทำงานฯ มีการประชุม ติดตามผลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับทราบผล การดำเนินงาน รับทราบปัญหา/อุปสรรคและร่วมแก้ไขปัญหา / ในกรณี การดำเนินงานจัดกิจกรรมประสบผลสำเร็จ มีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และ ให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

ระยะที่ 3 การสรุปผลและขยายผล

ขั้นที่ 8 การสรุปผล เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมภายใต้โครงการคณะทำงานฯ ทำรายงานและสรุปผลการดำเนินการโครงการฯ เพื่อรวบรวมนำเสนอผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 9 การขยายผล คณะทำงานสรุปและประเมินผล การดำเนินงานโครงการศาสตร์พระราชาสร้างชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวรเสนอผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งพิจารณาวางแผนขยายผลการดำเนินงานและบูรณาการความร่วมมือ

กิจกรรมที่ 2 นำเสนอโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย สู่การประชุมคณะสงฆ์ระดับจังหวัด

การประชุมคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา ครั้งที่ 1/2561 ได้จัดขึ้นวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องประชุม ชั้น 3 อาคารเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยทางกลุ่มสังฆพัฒนาได้มีส่วนร่วม นำเสนอโครงการฯ สู่วาระการพิจารณาของคณะสงฆ์ และได้แนะนำแนวทางตามแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา สรุปโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพะเยา และสรุปผลการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านปางใหม่ มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

ได้รับ

ผลจากการประชุมและองค์ความรู้ที่

1. บรรจุงานสังฆพัฒนาวิชาลัยในแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนา จังหวัดพะเยา
2. ขยายเครือข่ายคณะทำงานของสังฆพัฒนาวิชาลัยในระดับอำเภอและระดับพื้นที่
3. มีแนวทางในการดำเนินงานโครงการและการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย
4. ทราบถึงบริบทเบื้องต้นของพื้นที่ดำเนินงานโครงการฯ

กิจกรรมที่ 3 การร่วมคิด-ร่วมทำกับแกนนำชุมชน การทำงานเชิงรุกครั้งนี้ได้จัดขึ้นวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ บ้านปงใหม่ หมู่ 8 ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา โดยคณะทำงานกลุ่มส่งเสริมพัฒนาวิชาลัยได้ลงพื้นที่ร่วมประชุมกับชาวบ้านในชุมชนร่วมกับคณะทำงานจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ/เวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดวิเคราะห์สภาพปัญหาตามหลักการวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการร่วมกันวางแผนงาน กำหนดขั้นตอน และวิธีการขับเคลื่อนโครงการศาสตร์พระราชาสร้างชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร โดยจัดทำแผนงานโครงการ กำหนดกิจกรรม เวลา สถานที่ และวิธีการดำเนินงาน กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และกำหนดวิธีการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามแผนงานโครงการของชุมชน

ผลจากการประชุมและองค์ความรู้ที่ได้รับ

1. นำเสนอความเป็นมาแนวทางของโครงการเพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการและวิธีการทำงาน
2. สร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการนำศาสตร์พระราชาผสมผสานกับการพัฒนาชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วม บ้าน วัด ราชการ (บวร)
3. เกิดภาคีเครือข่ายการทำงานในระดับหมู่บ้าน อำเภอและหน่วยงานราชการ
4. ได้แนวทางและกระบวนการวางแผนการพัฒนาหมู่บ้าน
5. เกิดแผนการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ในการดำเนินงานได้นำศาสตร์พระราชาซึ่งเป็นต้นแบบและแนวทางแห่งการพัฒนาซึ่งพลอากาศเอกกำธน สินธวานนท์ อดีตองคมนตรีในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เขียนไว้ในบทความ “พระมหากษัตริย์นักคิด...นักปฏิบัติเพื่อความสุขของประชาชน” ความว่า “ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่า “ฉันทรงราชย์สองปีแรก ฉันทไม่มีผลงาน เพราะฉันทยังไม่รู้ว่าราษฎรต้องการอะไร” เป็นที่

ประจักษ์ว่าทรงมองการเป็นพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องของงาน เป็นพระราชภาระ ที่จะสนองความต้องการของราษฎร เพื่อราษฎรจะได้ดำรงชีวิต อย่างมีความสุขและการที่จะทรงงานให้ได้ผลตรงเป้าหมายได้นั้น ต้องทราบว่ประชาชนต้องการอะไร”

การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนั้นทรงยึดวิธีการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาตลอดรัชสมัย ดังที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและอดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เขียนไว้บทความ “ประสบการณ์สนองพระราชดำริเรียนรู้ หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ความว่า

“พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั่น คือต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับ

การพัฒนาเสียก่อน มิใช่การนำความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว

.....ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั้น คือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการดำเนินการนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงาน ให้เขานั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้ว จะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย

ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการสื่อสารสองทางทั้งไปและกลับ ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะ ลงเอยได้อย่างดี เพราะเมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายอยากจะทำถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ”

หลักการทรงงาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนานั้น ทรงใช้กับทั้ง คน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม มีความลุ่มลึกและมีโครงการพระราชดำริหรืองานอื่นที่ทรงทำเป็นตัวอย่างให้เห็นอย่างชัดเจน ดังแผนภาพศาสตร์พระราชา : วิธีการแห่งศาสตร์พระราชา เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

ศาสตร์พระราชา		
ปรัชญาในฐานหลักการนำทาง (Philosophy as guiding principles)	การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)	ผลลัพธ์ (Ends)
ทางสายกลาง (The middle path) พอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) มีภูมิคุ้มกันตนเอง (Self-immunity) ฐานความรู้ (Knowledge condition) ฐานคุณธรรม (Moral condition) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy)	ครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม (Reign in righteousness for the well-being of Thai citizens) พออยู่พอกิน (Living in contentment) รู้จักสามัคคี (Living in harmony and unity) โครงการพระราชดำริว่าด้วยโครงการ สถานวิทย์ฯ อ.ส. ดอนทองพวน สะพานพระราม 8 ถนนรัชดาภิเษก ทางด่วนและฟิวดมบนพระราชินี พ่อนกโยธยธรคา แลจากาศุ์ฯ ฯลฯ ทำไม่ได้ด้วยความรัก ประยุกต์ใช้อย่างยืดหยุ่น ไม่ยึดติดตำรา ปรับตามบุคคล สภาพพื้นที่ สถานการณ์ Flexibly apply. Do not adhere to text book. Adapt to individual, geography, and contingency. เกษตรฤษฎีใหม่ แปลงดิน แก้มลิง ชลประทาน ภูเขาแม่ ก่งกั้นน้ำ-ชีวิตพัฒนา ไม่สนใจอย่างประโยชน์เสีย เช่น ก้าวไกลสิทธิ์ ฯลฯ ความไม่แน่นอน 3 องค์ ความไม่แน่นอน 3 องค์	บทประยุกต์ (Applications)
	เข้าใจ (Understanding) เข้าถึง (Connecting) พัฒนา (Development) ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data) ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว (Existing data) วิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research) ทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable results) ระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting) เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand target) สร้างปัญญา (Educate) เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and role model)	วิธีการ (Means)
คน วิถีคู่ สดม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม		

เข้าใจ นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ 1) การใช้ข้อมูลที่มีอยู่ (Existing data) 2) การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data) 3) การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research) และ 4) การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable results)

เข้าถึง นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ คือ 1) ระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting) 2) เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand target) และ 3) สร้างปัญญา (Educate)

พัฒนา แนวพระราชดำริในการพัฒนานั้นเมื่อทรงเข้าใจ เข้าถึง แล้วจึงพัฒนานั้นทรงมีหลักการสำคัญคือ 1.) เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) 2) พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) และ 3) ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and role model)

ในการขับเคลื่อนชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” ซึ่งเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาล และยังเป็นนโยบายที่สำคัญของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า”ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ” เพื่อให้คนไทยมีความสุข คณะทำงานได้เล็งเห็นความสำคัญของพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ซึ่งเป็นสถาบันที่อยู่คู่สังคมไทยมายาวนานและเป็นทุนมรดกทางสังคมที่มีบทบาทมากในชุมชน ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและบริหารจัดการชุมชนของตน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำและร่วมกันประเมินผล ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ ที่เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Society)

บ้าน สถาบันครอบครัวหรือคนในชุมชน ให้การสนับสนุนวัดให้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมชุดเถาคนในชุมชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมหรือเข้าร่วมจัดกิจกรรมทางศาสนา /วัฒนธรรม ร่วมเป็นจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ในวัด ในชุมชน ฯลฯ

วัด เป็นแหล่งชุดเถาบ่มเพาะศีลธรรม/สืบสานวัฒนธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนทำหน้าที่สอนธรรมศึกษา จัดกิจกรรมทางศาสนา/วัฒนธรรม ตลอดทั้งเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีส่วนทำให้ปัญหาของชุมชนลดน้อยลง ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีปรองดองและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รวมทั้งทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสังคม

ราชการ หรือสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่ถ่ายทอดให้ความรู้ ฝึกอบรมพัฒนาทักษะอาชีพ ชุดเถาและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ตามความต้องการของสังคม ร่วมจัดกิจกรรมในวัด ฯลฯ

พลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) จึงเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการสร้างสังคมคุณธรรม อย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่โดยให้ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมวางแผน ดำเนินการ พัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งความสุข โดยโรงเรียนมีบทบาทในการสร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคม และวัดก็มีบทบาทหน้าที่ที่จะให้การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชน

ดังนั้น หากการประสานการทำงานของสามประสาน คือ บ้าน-วัด-ราชการ มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้เกิดชุมชนแห่งความสุขเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยมีเป้าหมายให้เริ่มดำเนินการ ในพื้นที่ที่มีความพร้อม มีศักยภาพ และมีเจ้าอาวาส ที่มีความตั้งใจและมีเมตตาที่จะเป็นผู้นำ ร่วมกับผู้นำชุมชนหมู่บ้านสถานศึกษาและหน่วยราชการในพื้นที่

กิจกรรมที่ 4 ลงพื้นที่ร่วมกิจกรรม ชุมชนถอดองค์ความรู้บ้านบงใหม่

การลงพื้นที่ร่วมกิจกรรมกับชุมชนถอดองค์ความรู้บ้านบงใหม่ ได้จัดขึ้นวันที่

11 พฤษภาคม 2561 ณ บ้านบงใหม่ ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา โดยทางกลุ่มสังฆพัฒนา ได้มีส่วนร่วมนำโครงการฯ สู่การระดมความคิดและการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งได้สรุปองค์ความรู้ของชุมชนดังนี้

ผลการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน (SWOT)

1. จุดแข็ง S : Strengths (ศักยภาพ/ความสามารถของหมู่บ้าน)

ด้านเศรษฐกิจ

- มีพืชเศรษฐกิจ ยางพาราที่ยังเป็นรายได้หลักในการประกอบอาชีพ
- มีกลุ่มองค์กร/กลุ่มอาชีพที่หลากหลาย เช่น ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

โดยชุมชน

-มีกองทุนในหมู่บ้านในรูปของธนาคารหมู่บ้าน/กองทุนหมู่บ้านในการออมทรัพย์ สินเชื่อ และแก้ปัญหาหนี้สิน

-มีสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชนหลากหลาย

-เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่มีการกระจายรายได้สู่ชุมชน

-มีการใช้เทคโนโลยี สื่อออนไลน์ ในการกระจายสินค้าผลิตภัณฑ์ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนอันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน

ด้านสังคม

-การดำรงวิถีชีวิตชนบทเรียบง่าย ราษฎรในหมู่บ้าน มีความสามัคคี เอื้ออาทร แบ่งปันต่อกัน

-มีบุคลากร คนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะช่วยขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้าน

-มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม

-มีกองทุนสวัสดิการชุมชน ในการรักษาพยาบาล และกรณีเสียชีวิต

-มีกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่หลากหลาย

ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

-มีทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เหมาะสม กับวิถีชีวิต ต่อการดำรงชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

-มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ต่อการดำรงชีพ

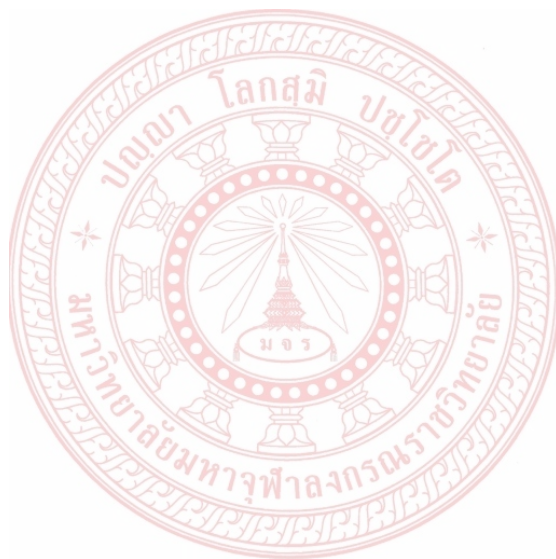
-มีอ่างเก็บน้ำที่ติดกับหมู่บ้านไว้ใช้ในการเกษตร ประมงในหมู่บ้าน ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย

-มีคณะกรรมการหมู่บ้าน /ชุดอาสาสมัครรักษาความปลอดภัย อปพร. ชรบ. สตบ. ที่ช่วยดูแลรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน

- มีการตั้งจุดตรวจและตั้งเวรยามรักษาความสงบเป็นช่วง ๆ และช่วยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยในหมู่บ้าน
- หมู่บ้านมีกฎกติกาหมู่บ้าน

ด้านการบริหารจัดการ

-มีคณะกรรมการกลางหมู่บ้านเป็นผู้ควบคุม ขับเคลื่อนและดำเนินการในการพัฒนาหมู่บ้าน

-มีการประชุมประจำเดือนทุกเดือน

-ในหมู่บ้านมีการแบ่งเขตรับผิดชอบออกเป็นคุ้มต่างๆ มีหัวหน้าคุ้มดูแลสมาชิกในคุ้ม

2. จุดอ่อน W : Weaknesses (สภาพปัญหา/อุปสรรค)

ด้านเศรษฐกิจ

-อาชีพ ราษฎรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม การปลูกพืชเศรษฐกิจ ราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำ และ มีความเสี่ยงต่อความเสียหายจากภัยธรรมชาติ (ภัยแล้ง/วาตภัย)

-การจัดการด้านการตลาด การผลิต และการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร ไม่มีประสิทธิภาพ

-ราษฎรส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ไม่พอกับรายจ่าย กับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ภาระค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรธิดาเรียนหนังสือ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้น

-โครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะ ถนน และ คลองส่งน้ำ เข้าพื้นที่การเกษตร ยังขาดประสิทธิภาพ ในการขนส่งผลผลิต และการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

-ปัจจัยการผลิตพืชผลการเกษตรมีต้นทุนสูง

ด้านสังคม

-ราษฎร ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ในทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคต

-ปัญหาสุขภาพจิตชุมชนที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงสู่ความเร่งรีบ การปรับตัวไม่ทัน ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตมากขึ้น เช่น การทำร้ายตัวเอง การดื่มสุราเพิ่มขึ้น

-ปัญหาพฤติกรรมเด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงตามกระแสบริโภคนิยม

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

-ที่ดินทำกิน ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่มีที่ดินไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพที่จะสร้างรายได้อย่างมั่นคง

-แหล่งน้ำ ไม่เพียงพอสำหรับการปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี

-การใช้สารเคมี ในการเกษตร ที่มีผลเสียต่อ ดิน น้ำ และต่อสุขภาพคน

-ปัญหาด้านขยะ ประชาชนยังขาดจิตสำนึกในการร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านขยะ การคัดแยกขยะ หมู่บ้านยังขาดการบริหารจัดการขยะที่ดีมีประสิทธิภาพ

ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย ในหมู่บ้านยังขาดวัสดุ/อุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือ หรือสวัสดิการให้กับอาสาสมัคร อปพร. ชรบ. สตบ. ที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน หมู่บ้าน

ด้านการบริหารจัดการ ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการชุมชนเอง ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

3. โอกาส O : Opportunities

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก หรือสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน ที่จะทำให้หมู่บ้านทราบถึงโอกาสและอุปสรรคการทำงานของหมู่บ้าน

-แนวนโยบายภาครัฐ การพัฒนาหมู่บ้านด้านการท่องเที่ยว (หมู่บ้านท่องเที่ยว) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ สินค้า (OTOP) ที่จะเป็นโอกาสกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน

-เครือข่ายการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ชุมชนใกล้เคียง ชุมชนมั่งน้ำตกภูซาง เส้นทางสู่ภูชี้ฟ้า ด่านพรมแดนประเทศเพื่อนบ้าน

-การคมนาคมขนส่ง เส้นทางที่สะดวกในปัจจุบัน

4. อุปสรรค T : Threats

-ราษฎรยังขาดความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนาหมู่บ้าน หรือการกระจายโอกาสและรายได้สู่ชุมชน

-หมู่บ้านขาดการส่งเสริม สนับสนุน งบประมาณในการพัฒนา โครงการต่าง ๆ เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

-สื่อ/วัฒนธรรมบริโภคนิยม ที่ขาดการควบคุมจากรัฐ อย่างจริงจัง คีปคลานสู่ชนบททำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง จากความเรียบง่าย เป็นวิถีชีวิตที่เร่งรีบวุ่นวาย ต้องทำงานแข่งกับเวลา ทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น

เกิดการกำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคต

พันธกิจ หรือภารกิจหลักของหมู่บ้าน มี 6 พันธกิจ คือ

1. เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน น้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาขับเคลื่อนในการพัฒนา และนำยุทธศาสตร์ด้าน เกษตรอินทรีย์ ของจังหวัด มาปรับใช้ในการเกษตรให้มีความหลากหลาย ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ศูนย์เรียนรู้กลุ่มอาชีพในหมู่บ้านให้ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาจากส่วนราชการ

2. พัฒนาหมู่บ้าน ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงชีวิตวิถี เกษตรธรรมชาติ สุขภาพ ที่จะกระจายรายได้สู่ชุมชน ปรับปรุงภูมิทัศน์ในหมู่บ้านเป็นชุมชนน่ามอง น่าอยู่ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยบุให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน

3. เสริมสร้างกระบวนการประชาคมหมู่บ้าน ให้เข้มแข็ง โดยกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนร่วมเป็นสภาองค์กรชุมชน เพื่อที่จะให้เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วม

4. ปรับปรุงแผนพัฒนาหมู่บ้าน (แผนแม่บทชุมชน) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านได้ยั่งยืน

5. จัดทำโครงการพัฒนา โดยนำปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน

6. มาจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อบรรจุลงในแผนพัฒนาหมู่บ้านประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรอิสระหรือมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อนำแผนพัฒนาฯ หรือโครงการ ปัญหา ความต้องการของหมู่บ้านที่เกินความสามารถของชุมชน ให้ได้รับการแก้ไขและพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

คำขวัญหมู่บ้าน

เจ้าหลวงคำแดงคุ้มบ้าน พระประธานงามเด่น
ร่มเย็นลานโพธิ์ เติบโตด้วยภูมิปัญญา
รักษาประเพณี มุ่งวิถีเกษตรปลอดภัย

วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมู่บ้านน่าอยู่ สุขภาพยั่งยืน” มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของหมู่บ้านปงใหม่มี 4 ด้าน ประกอบด้วย 1.ดำเนินรอยตามศาสตร์พระราชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปัน ร่วมกัน 3. ก่อเกิดอาชีพและรายได้ที่มั่นคง อยู่ได้ด้วยหลักการพึ่งตนเอง และ 4. “อยู่เย็น เป็นสุข”

ยุทธศาสตร์และแนวทางพัฒนา แยกออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 36 โครงการ ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาแหล่งน้ำและพื้นที่การเกษตร จำนวน 16 โครงการ และด้านการส่งเสริมอาชีพ จำนวน 20 โครงการ

2) ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต จำนวน 28 โครงการ ประกอบด้วยสังคม และสวัสดิการจำนวน 6 โครงการ ด้านสาธารณสุข จำนวน 15 โครงการ และด้านการศึกษา/วัฒนธรรม/ประเพณี จำนวน 7 โครงการ

3) ด้านรักษาความสงบเรียบร้อย จำนวน 8 โครงการ

4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว จำนวน 10 โครงการ

5) ด้านการบริหารจัดการ จำนวน 3 โครงการ

รวมทั้งหมดจำนวน 85 โครงการ

แผนงาน/โครงการ

ทำเอง 12 โครงการ คิดเป็น 14 %

ทำร่วม 34 โครงการ คิดเป็น 40 %

หน่วยงานอื่นทำให้ 39 โครงการ คิดเป็น 45 %

กิจกรรมที่ 5 การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อปรับแผนพัฒนาและสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภายในและภายนอกชุมชน

ในกิจกรรมนี้เป็นการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อการมีส่วนร่วมในการทบทวนและพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม แผนพัฒนาหมู่บ้าน ประจำปี 2561 (ฉบับที่ 2) ณ บ้านปางใหม่ หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอกู่ช้าง จังหวัดพะเยา 9 มิถุนายน 2561 ณ หอประชุมประจำหมู่บ้าน โดยนำแผนที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของสภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยพัฒนาโครงการให้สอดคล้องกับศาสตร์พระราชา และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่ขับเคลื่อนโดยคนในชุมชน และการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของคนในและภายนอกชุมชนตามกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ของชุมชนมาต่อยอด

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการประชุม

1. มีการปรับแผนการพัฒนาชุมชนที่มีส่วนร่วม เน้นในการพัฒนาทุกด้าน สอดแทรกโครงการศาสตร์พระราชาสร้างชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร
2. เกิดการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เกิดเครือข่ายการทำงานหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ประยุกต์ใช้แนวทางวิถีศาสตร์พระราชา และ สามประสานแห่งพลังบวร
4. เครือข่ายพระสงฆ์สังฆพัฒนาเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ ศึกษาและปรับแนวทางการจัดทำกิจกรรมโครงการ ทำไป ปรับไป เพื่อความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา

กิจกรรมที่ 6 การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อปรับแผนพัฒนาและสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภายในและภายนอกชุมชน

ในกิจกรรมนี้เป็นการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อการมีส่วนร่วมในการทบทวนและพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม แผนพัฒนาพัฒนาหมู่บ้าน ประจำปี 2561 (ฉบับที่ 3) ณ บ้านปางใหม่ หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอกู่ช้าง จังหวัดพะเยา 11กรกฎาคม 2561 ณ หอประชุมประจำหมู่บ้าน โดยนำแผนที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของสภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยพัฒนาโครงการให้สอดคล้องกับศาสตร์พระราชา และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่ขับเคลื่อนโดยคนในชุมชน และการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของคนในและภายนอกชุมชนตามกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ของชุมชนมาต่อยอด

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนารุ่นใหม่

1. มีการปรับแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น
2. เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เกิดการหนุนเสริมเพื่อการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น
3. เกิดเครือข่ายหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ประยุกต์ใช้แนวทางวิถีศาสตร์พระราชา และพลังบวร บ้าน วัด ราชการ

เครือข่ายหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. บ้านพระนั่งดิน อำเภอยี่งอ มีทำเทียนบูชาโชค จักสานส้มไก่ ตุ๊กตา ถักมือ โคมสแตร์
2. บ้านผาตั้ง อำเภอปง มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติโดยผาตั้ง ผักหวานป่า โคมสแตร์
3. บ้านศรีเมืองชุม อำเภอจุน มีโบราณสถานเวียงลอ จักสาน ลาบปลาข้าว โคมสแตร์
4. บ้านจำไก่อ อำเภอดอกคำใต้ มีอีสานลานนา โป่งกลาง จักสาน โคมสแตร์

เครือข่ายหมู่บ้านท่องเที่ยวโอทอปวัดวิถี ระดับอำเภอกู่ช้าง

1. บ้านธาตุภูซาง มีชาติพันธุ์ไทลื้อ มีผ้าทอ กาละแม โหมสเตย พระธาตุภูซาง บ้านหมื่นสวนทุเรียน
2. บ้านห้วยไผ่พัฒนา มีชาติพันธุ์ไทลื้อ มีจักสาน ป่าอนุรักษ์หนองจिरะ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โหมสเตย
3. บ้านสถาน มีชาติพันธุ์ไทลื้อ แอ่งและ การแสดงไทลื้อ โหมสเตย
4. บ้านสถาน 2 มีชาติพันธุ์ไทลื้อ เอือนไทลื้อ โหมสเตย
5. บ้านสบบง มีชาติพันธุ์ไทลื้อ น้ำอ้อย กาละแม โหมสเตย
6. บ้านทุ่งกล้วย มีผ้าทอไทลื้อ จักสานโยกกล้วย งานไม้ฉลุ โหมสเตย

2) นโยบายคณะสงฆ์จังหวัดพะเยาสู่การเสริมสร้างสุขภาวะ

คณะสงฆ์จังหวัดพะเยา ได้ดำเนินการด้านการส่งเสริมสุขภาวะ ประกอบด้วย การพัฒนาสุขภาพด้านกายภาพนา ศิลปนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา มาโดยตลอด ผสมผสานผ่านการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการดำเนินนโยบายด้านการเสริมสร้างสุขภาวะ และงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐาก (พระอสุว.) จากการดำเนินการของคณะสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพะเยา จะปรากฏมิติการส่งเสริมสุขภาวะด้านการรักษาศีล 5 ตลอดถึงการลดของอาชญากรรม โดยน้อมนำหลักคิดที่ว่า มีศีล มีสุข มีปรองดอง มีสมานฉันท์ มีสามัคคี มีสันติสุข และ ศีล 5 กินได้ นับเป็นมิติของการส่งเสริมสุขภาพทางกาย ใจ สังคม และปัญญาของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

กระบวนการทำงานของพระสงฆ์จังหวัดพะเยา

จังหวัดพะเยาได้มีการส่งเสริมและขับเคลื่อนนโยบายของคณะสงฆ์ และนโยบายของรัฐบาลผ่านแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา โดยได้มีการระดมจัดทำแผนพัฒนา ที่สอดคล้องกับแผนปฏิรูปฯ ระดับประเทศ และในแผนพัฒนาดังกล่าว ได้บรรจุเรื่องของสุขภาวะในพระสงฆ์และของประชาชนไว้หลายกิจกรรม โดยมีบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นหน่วยงานหลัก เป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนกิจการคณะสงฆ์ และเป็นศูนย์กลางในการประสานและพัฒนากการส่งเสริมสุขภาวะของชุมชนจังหวัดพะเยา และที่สำคัญในการทำงานของพระสงฆ์จังหวัดพะเยา มีกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการหนุนเสริม ผลักดัน และขับเคลื่อนแผนงานโครงการ และกระบวนการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ด้วยการการจัดทำแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา

3) การสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์และหน่วยงานต่าง ๆ

ในการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยในโครงการศาสตร์พระราชา สร้างชุมชนแห่งความสุขด้วยพลังบวร เป็นการสร้างเครือข่ายการพัฒนาเพื่อการมีส่วนร่วม เน้นหลัก 3 ประสาน บ้าน วัด ราชการ โดยมีคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัดบ้านปางใหม่ เครือข่ายหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา ที่ทำงานร่วมกับชุมชน ครูพระสอนศีลธรรม พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ตลอดจน เครือข่าย พระคิลานุปัฏฐาก หรือพระ อสว. ที่มุ่งเน้นการพัฒนา และลงพื้นที่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญได้มีหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ให้การสนับสนุน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำให้การสร้างเครือข่ายได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบัน เครือข่ายพระสงฆ์พระนักพัฒนา ได้รวบรวมและเสริมสร้างเครือข่ายอย่างเข้มแข็ง เกิดการ ประสานงานประสานประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

4) การก่อเกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายเพื่อสุขภาวะจังหวัดพะเยา จากกลุ่มสังฆพัฒนาจังหวัดพะเยา

การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนว พระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยาที่ผ่านมา สู่การยกระดับการดำเนินในโครงการสังฆพัฒนา วิชาลัยจังหวัดพะเยา ได้ดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายความร่วมมือ โดยให้คณะ สงฆ์จังหวัดพะเยาเป็นหลักในการดำเนินงาน จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของ เครือข่ายประกอบด้วยเครือข่าย 3 กลุ่มใหญ่ ในการปฏิบัติการ ได้แก่ เครือข่ายพระสงฆ์ นักพัฒนา เครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดพะเยา เครือข่ายพระนิสิตจิตอาสา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐด้าน การเสริมสร้างสุขภาวะ และเครือข่ายของกลุ่มแกนนำชุมชนนักพัฒนาและเสริมสร้างสุข ภาวะจังหวัดพะเยา เป็นต้น ซึ่งได้วิเคราะห์ถึงบทบาทการทำงานอย่างเป็นเครือข่าย ดังนี้

1. เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดพะเยา

คณะสงฆ์จังหวัดพะเยา นับเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญต่อสุขภาวะ ชุมชน นำโดย พระราชปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดพะเยา, พระครูโสภณปริยัติสุธี รองเจ้าคณะ จังหวัดพะเยา และพระสังฆาธิการในจังหวัดพะเยา ให้การสนับสนุนและส่งเสริมคณะสงฆ์ ได้ทำงานเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะ โดยเฉพาะสุขภาพด้านจิตใจที่พยายามดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ อาทิเช่น โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพะเยา โครงการธรรมสัญจร โครงการ ธรรมทูต กิจกรรมตานทอด และกิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์ ฯลฯ การดำเนินงานของ คณะสงฆ์จังหวัดพะเยา จึงเป็นมิติของการทำงาน โดยได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทหน้าที่

ของประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน 68 อบต. ที่มีภาระหน้าที่หลักในการส่งเสริมสุขภาวะชุมชน พระสงฆ์ที่เป็นประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้สร้างสรรค์ผลงานและแสดงให้เห็นถึงความสามารถและบทบาทของพระสงฆ์เพื่อพัฒนาชุมชนด้วยเหตุนี้พระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดพะเยาจึงปฏิบัติงานอย่างบูรณาการระหว่างศาสนกิจของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลกับการพัฒนาชุมชน

และนอกจากนี้พระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดพะเยาได้ให้การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างสุขภาวะในพระสงฆ์สามเณรจังหวัดพะเยาผ่านธรรมานุยุสุภาพพระสงฆ์ และมีการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานของพระสงฆ์นักพัฒนาโดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน โดยให้แต่ละหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้ประสานงาน และร่วมมือกันปฏิบัติงานภายใต้การบูรณาการกับกิจกรรมที่คณะสงฆ์จังหวัดพะเยาได้ดำเนินการอยู่แล้ว การดำเนินงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนายังมีความร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ต่อไป

2. เครือข่ายพระสอน

ศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดพะเยา

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดพะเยา นับเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติการในโรงเรียนจังหวัดพะเยา จำนวน 240 รูป ที่มุ่งเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดพะเยาได้ดำเนินงานแบบบูรณาการกับนโยบายหลักของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา เครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงเป็นเครือข่ายที่บทบาทสำคัญต่อการบูรณาการกับการเรียนการสอนในโรงเรียนและทำงานร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา การดำเนินการส่งเสริมสุขภาวะจึงเป็นการหลักการ “บวร” บ้าน วัด ราชการ/สถานศึกษา ที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มุ่งเน้นให้โรงเรียนได้ให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างสุขภาวะ ซึ่งมีวัดและชุมชนได้ให้การสนับสนุน

จะเห็นได้จากการพัฒนาสุขภาพด้านจิตใจที่พระสงฆ์เหล่านั้นดำเนินการเสริมสร้างอย่างต่อเนื่อง

3. เครือข่ายพระนิสิตจิตอาสา มจร วิทยาเขตพะเยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ก่อตั้งชมรมนิสิตจิตอาสาของวิทยาลัยสงฆ์พะเยา ชมรมรัฐศาสตร์อาสาเพื่อการพัฒนาชุมชน ชมรมครุศาสตร์อาสาที่ช่วยน้อง ชมรมพุทธศาสตร์อาสา ที่ได้ร่วมมือในการปฏิบัติงานโดยให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา จึงได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมปลูกป่า บวชป่า สร้างฝายชะลอน้ำ ค่ายคุณธรรม เยี่ยมผู้ป่วยโรงพยาบาล กิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะด้านจิตใจของผู้สูงอายุ เป็นต้น นิสิตจิตอาสาเหล่านี้เป็นกลุ่มที่พยายามขับเคลื่อนกิจกรรมที่บูรณาการกับการเรียนการสอน และร่วมมือกับเครือข่ายของคณะสงฆ์ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดพะเยา ในการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ โครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล 5 โครงการธรรมสัญจร เป็นต้น การทำงานของเครือข่ายพระนิสิตจิตอาสายังร่วมมือกับชมรมต่าง ๆ ในส่วนของมจร.วิทยาเขตพะเยา เพื่อความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน เช่น การประสานงานกับชมรมพระธรรมวิทยากร เพื่อได้ดำเนินการกิจกรรมนักเรียนในชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาวะอย่างบูรณาการและต่อเนื่อง

4. เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐด้านการเสริมสร้างสุขภาวะ

การทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา ได้ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จำนวน 68 ตำบล และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพทุกตำบลในจังหวัดพะเยา การทำงานของหน่วยงานภาครัฐที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้ประสานของความร่วมมือในบทบาทที่เชี่ยวชาญได้แก่ด้านสุขภาพทางกาย โดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ และด้านการสนับสนุนงบประมาณโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล การทำงานของจังหวัดพะเยาด้านการเสริมสร้างสุขภาวะ จึงมีการทำงานอย่างมีส่วนร่วมหลายเครือข่าย โดยให้พระสงฆ์นักพัฒนาได้ประสานงานกับเครือข่ายของหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง การทำงานร่วมกับภาครัฐเป็นการระดมบุคลากรในชุมชนให้ตระหนักถึงการเสริมสร้างสุขภาวะต่อไป

4.2 กรณีศึกษาการขยายโครงการพุทธศาสนาสู่สังคมจิตอาสาเยียวยาผู้ด้อยโอกาส

1. การขับเคลื่อนสังคมพัฒนาวิทยาลัยในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 7

การขับเคลื่อนงานสังคมพัฒนาวิทยาลัย เป็นการบ่มเพาะสู่การยกระดับความเป็นสังคมพัฒนาเพื่อสุขภาวะ ในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 7 ซึ่งมีพระสงฆ์และ

ภาคีเครือข่าย จำนวน 60 รูป/คน เข้าร่วม หลักการในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่นี้ ได้ขอความร่วมมือไปยังคณะสงฆ์แต่ละจังหวัด ที่สำคัญคณะทำงานได้รับความสนับสนุนจากเจ้าคณะจังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง ที่ได้มอบหมายให้เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการประสานงานให้มีผู้เข้าร่วมโครงการตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ยิ่งไปกว่านั้นพระสงฆ์ที่เข้าร่วมโครงการที่นอกเหนือไปจากคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ต้องมีความสนใจเป็นอาสาสมัครทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ และตอบสนองพันธกิจของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ในปี 2560 คณะสังฆศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง ได้ดำเนินโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย มีพระสงฆ์และเครือข่ายเข้าร่วมจำนวน 60 รูป/คน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และยกระดับการทำงานของพระสงฆ์ในพื้นที่

การขับเคลื่อนโครงการในครั้งนี้มีพระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ได้มาเข้าร่วมโครงการด้วยวิสัยทัศน์ที่เล็งเห็นถึงเจตนาของการทำงานเชิงรุก ซึ่งจะก่อให้เกิดความวัฒนาถาวรของพระพุทธศาสนา และการเสริมสร้างสุขภาวะทั้งพระสงฆ์ที่แผ่กระจายไปถึงประชาชน ที่ส่งเสริมการทำงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ยิ่งไปกว่านั้นยังได้ให้อวาทเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมว่า การจะพัฒนาใครจะต้องเริ่มจากการพัฒนาตนเองก่อนโดยการค้นหาเองว่ามีคุณธรรมจริยธรรมอะไรอยู่ในใจบ้าง โดยพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบนักพัฒนา รวมถึงครูบาศรีวิชัยที่สร้างทานบารมีและศีลบารมี

พร้อมกันนี้พระนักพัฒนาจะต้องไม่ละเลยเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สวดมนต์ให้พระเป็นนิตย์ การพัฒนาวัดจะต้องสะอาด สว่าง สงบ แต่ต้องมีความพอเพียง การบริหารวัดต้องให้มีส่วนร่วม มีคณะกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหาร สิ่งสำคัญคือ ต้องพัฒนากาย วาจา จิตใจ เป็นการพัฒนากายในควบคู่กับการพัฒนากายนอก พระสงฆ์รูปใดเป็นผู้นำสงฆ์ต้องทำงานภายในและทำงานภายนอก และต้องตระหนักว่า ผู้นำอยู่ข้างหน้า คนนิทาอยู่ข้างหลัง ทำไมคนถึงใช้เราในการทำงาน เพราะเขากำลังฝึกเราให้เป็นงาน และเรามีศักยภาพเขาจึงใช้งาน

การเป็นนักพัฒนาด้านพระพุทธศาสนาต้องตระหนักว่า ต้องไม่ทำลายวัฒนธรรมองค์กรสงฆ์ ด้วยการเรียนวิชาการแล้วต้องเรียนวิชาปฏิบัติ พระนักพัฒนากล้าบวชตลอด เรียกว่า บวชจนตาย กล้าคิด กล้าทำ กล้านำ จึงถือว่าเป็นพระนักพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์

กระบวนการสร้างอุดมการณ์พระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อสังคม

เวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพพระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นการปลูกพลังการทำงานเพื่อสังคม โดยวิทยากร ประกอบด้วยพระชยานันท์มนี, ผศ.ดร. รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ล้านนา พระครูสิริสุตานุยุต, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ ลำพูน พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน และนายชยัน วิพรหมชัย นายกเทศมนตรีตำบลอุโมงค์ เพื่อสร้างอุดมการณ์พระสงฆ์นักพัฒนาที่สนองงานคณะสงฆ์ และเพื่อสังคมในอนาคต โดยมีคำถาม 3 ประเด็นให้วิทยากรตอบโต้ 1) ลักษณะการทำงานเป็นอย่างไรด้านสังคมและคณะสงฆ์ 2) วิธีการเทคนิคได้รูปแบบมาจากใคร มีอุปสรรค 3) ข้อเสนอแนะในการทำงานด้านการพัฒนา

เริ่มจากพระครูสิริสุตานุยุต กล่าวว่า เนื่องจากได้รับมอบหมายให้ดูแลด้าน การศึกษา สร้างหลักสูตรครูสอนปริยัติธรรม ทำให้เกิดความภูมิใจ สิ่งหนึ่งที่ทำให้ เป็นนักพัฒนาคือ ความใจกว้าง อย่าคิดว่าเราเก่งทุกเรื่อง

นายชยัน กล่าวว่า ส่วนตัวนั้นได้แรงบันดาลใจใน ทำงานเพื่อสังคม โดยการสำรวจความต้องการของ คนในชุมชน หรือ ปัญหาในสังคม แล้วนำปัญหามา พัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการ มีกิจกรรม เยี่ยมคนติดเตียงที่บ้าน โดยร่วมมือกับคณะสงฆ์ คนป่วยเห็นพระสงฆ์ไปเยี่ยมดีใจ เราขับเคลื่อนแบบ

การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความยั่งยืน

พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ กล่าวว่า เกิดแรงบันดาลใจจากครูบาศรีวิชัย ซึ่งพระสงฆ์ มีทุนทางสังคม งานที่โดดเด่นคือ ค่ายงานจิตอาสา ด้วยการสร้างถนนขึ้นดอย ระยะทาง 1 กิโลเมตรที่นั่นมีโครงการสังฆพัฒน์ร่วมประชาพัฒนาสามัคคี สร้างการมีส่วนร่วมทุกภาคี เครือข่าย

พระอาจารย์ปราโมทย์ วาทโกวิโท นิสิตปริญญา เอก สาขาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ได้แสดงความเห็นว่า การทำงานจะต้องเจอ อุปสรรคเป็นเรื่องธรรมดา เราต้องอย่าลืมนิยามธรรม การให้เกียรติเจ้าของพื้นที่ การทำงานเพื่อสังคมต้องสร้าง ทีมงาน อย่าเพิ่งท้อเพราะจะเห็นผลช้าในการพัฒนา ต้อง สร้างความเข้าใจ พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมเป็นของคู่กัน เราลดการสร้างวัดกุมาสร้าง และพัฒนาคนในชุมชนมิติต่าง ๆ เราต้องเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อย่าเป็นส่วนเกินในชุมชน พระสงฆ์ต้องทำงานร่วมกับชุมชนด้วย การพัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนางาน พัฒนาสังคม พระสงฆ์ต้องมีเครื่องมือในการลงชุมชน เราไปขอเรียนรู้จากองค์กรและบุคคลผู้เชี่ยวชาญ

งานพัฒนาต้องมีเครือข่ายทำคนเดียวจะเหนื่อยมาก เราจึงสร้างเครือข่ายในการทำงาน “สิ่งที่อยากเห็นคือ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนา ร่วมแก้ปัญหากับคนในชุมชน โดยพระสงฆ์มีมิติทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหา คิดทำตามแบบฉบับของเรา ไม่ต้องทำเรื่องใหญ่แต่ทำให้มันสุดๆ ทำให้ดีที่สุด มีคนพร้อมสนับสนุนถามว่าเราจะทำจริงหรือเปล่า ฉะนั้น เราจะไปพัฒนาคณะอื่น เราต้องพัฒนาตนเองก่อน ประโยชน์ตนเองก่อน แล้วนึกถึงประโยชน์คนอื่น เราต้องเริ่มเป็นแบบอย่างที่ดี เราทำงานแตกต่างวิธีการ แต่เป้าหมายเดียวกัน เริ่มจากตนเองก่อน อยู่เพื่อตนเองอยู่แค่สั้นลม การทำงานเป็นทีมมีเครือข่ายจะทำให้มีพลัง เกิดผลต่อการพัฒนามนุษย์”

พระสงฆ์นักพัฒนามีเป้าหมายเพื่อคนอื่นมิใช่เป้าหมายของตนเอง

พระสงฆ์นักพัฒนา อาทิ พระครูโสภณปริยัติกิจ พระสงฆ์นักพัฒนาด้านจัดการสุขภาวะชุมชนแบบยั่งยืน สะท้อนว่านิสิตมหาจุฬาลงกรณไปทำงานเพื่อสังคมมากมีโครงการมากมายแต่ขาดความยั่งยืน ทำอย่างไรจะยั่งยืน เราต้องตั้งคำถามว่า เราจะทำอะไรเพื่อคนอื่น เราต้องตั้งคำถามเราจะแผนยุทธศาสตร์วัดของเราเป็นอย่างไร 3 ปีแรกไม่มีการสร้างอะไร แต่สวดมนต์ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม เป็นการเตรียมความพร้อม มีการเปิดคลินิกธรรมะ สอนธรรมะกับแก้ไขปัญหาชีวิต คนมากมายเขานึกว่าดูดวง เราต้องเป็นพระที่ฝึกตั้งคำถามอันเป็นไปเพื่อการพัฒนา เราต้องสร้างคนมาพัฒนางานเป็นการประมาณตน ประมาณคนนำไปสู่ประมาณงาน

“เราจะพัฒนาวัดด้วยกายภาพ นักพัฒนาจึงมีพรแสวง แสวงหาแนวทางไปเรื่อยในการพัฒนา พระพัฒนาต้องพัฒนาไปถึงทำเพื่อคนอื่นมากกว่าตนเอง เมื่อคนอื่นได้รับเขาจะรักษาเรา พระนักพัฒนาต้องบริหารจัดการให้เป็น เช่น การมีโรงเรียนผู้สูงอายุ ราชการให้การสนับสนุน ฐานของชุมชนจะปกป้องคุ้มครองพระพัฒนา ฉะนั้น จงมีใจรักในการเป็นพระนักพัฒนา”

พระครูวิบูลสิทธิธรรม (หลวงพ่อดูม) พระสงฆ์นักพัฒนาด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน จังหวัดพิษณุโลก กล่าวว่า ชุมชนมีความขัดแย้งเวลาเลือกตั้งก็จะขัดแย้งกัน พวกใครพวกมัน จะตั้งกลุ่มอะไรก็ล้ม ไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในชนบทเราจะขาดพระ พระในชนบทขาดความรู้ความสามารถ แต่ปัจจุบันดีเพราะเรามีมหาจุฬา ทำให้พระมีความรู้ในการบริหาร แต่พอมีความรู้ก็ต่างคนต่างทำ ไม่สามารถทำงานเป็นทีมได้ เราสร้างวัดมากกว่าคน ไม่ส่งเสริมการศึกษาให้วัดอย่างจริง บางครั้งพระเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้ พระจะต้องให้อัตตวิตรูปเป็นเป็นโรงศาลคดีความ ใครมีเรื่องกันก็ให้เจ้าอาวาสหรือหลวงพ่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยตัดสินคดีความ แต่ปัจจุบันไม่ใช่แบบนี้

ฉะนั้น สิ่งที่ทำจริง ๆ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เอาสัจจะจะเป็นตั้ง ทุกคนเอาเงินมาร่วมกัน จะต้องมัสัจจะ คือ ความจริงใจต่อกัน ใครที่ขัดสนก็กู้ไป แต่ต้องมีสัจจะจะต้องจ่าย

คืน พร้อมค่าบำรุง ค่าบำรุงนำไปช่วยเหลือคนในชุมชน ปัจจุบันมีเงิน 43 ล้านบาท เพราะมีสัจจะ มีวินัย มีคณะกรรมการ 2 ปีเลือก 1 ครั้ง พอมีกลุ่มสัจจะก็มีกิจกรรมร่วมกัน มีกิจกรรมด้านคุณธรรมบูรณาการหลักธรรมสู่การดำเนินชีวิต ดังนั้น “เราต้องสร้างความเข้มแข็งจากสถาบันพระพุทธศาสนา” เราต้องมาช่วยกัน ผนึกเกิดมาจากก้อนอิฐแต่ละก้อน การทำงานด้านการพัฒนาจะต้องอ่อนน้อมต่อพระเถระผู้ใหญ่เพื่อการสนับสนุน พระสงฆ์ นักพัฒนาต้องไม่โดดเดี่ยว ญาติโยมจะถามว่า “พระสงฆ์ทำอะไรกับสังคม” นี่คือนสิ่งที่สังคมคาดหวังจากพระสงฆ์ มิติเป็นรูปธรรม จะเป็นพระนักพัฒนาต้องมีแผน แผนการพัฒนา ร่วมกัน เพราะฉะนั้น “พระสงฆ์นักพัฒนามีเป้าหมายเพื่อคนอื่นมิใช่เป้าหมายของตนเอง”

ศึกษาดูงานที่ชุมชนวัดหนองกวางบ้านแม่ป๋อกใน ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

หลังจากมีพิธีเปิดโดยพระเทพรัตนนายกที่ มจร วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลต้นธง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน และได้เปิดเวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพพระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2560 เรียบร้อยแล้ว ผู้เข้าร่วมโครงการได้ลงพื้นที่พบพระนักพัฒนาดังแบบ

วัดผู้ริเริ่มส่งเสริมและรณรงค์การดูแลจัดการนิกาย และการจัดการป่าร่วมกับชุมชน ซึ่งดำเนินการโดย พระมหาญาณพงษ์ จันทา การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ครั้งที่ 2 โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ภายใต้การนำของพระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลี้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้การนำของพระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.ดร. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝ่ายวิชาการ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) โดยมีพระสงฆ์และภาคีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง และวัดหนองกวาง บ้านแม่ป๋อกใน ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ 20-22 พฤศจิกายน 2560 ได้พบทวนบทบาทการทำงาน

ครูบาศรีวิชัยต้นแบบพระสร้างสันติภาพในระดับชุมชน

ได้มีการลงพื้นที่ศึกษาการทำงานของพระสงฆ์ต้นแบบในการทำงานกับชุมชนในการร่วมมือเป็นเครือข่าย ซึ่งมีปัญหาของนายทุนในการบุกรุกป่าของชาวบ้านรวมถึงต่างศาสนาซึ่งพยายามมาเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนในชุมชนซึ่งพื้นฐานนับถือพระพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนต้องจับมือกันแก้ปัญหา ผ่านการวิจัยชุมชนโดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการรักษาอนุรักษ์ป่าและสัตว์ในชุมชน ภายใต้คำว่า “บ่กินปลาร้า บ่ฆ่านกยูง” ซึ่งนกยูง ถือว่าเป็นตัวแทนของความศรัทธา

ในครอบครัววิชัยของคนในชุมชน มีแหล่งอนุรักษ์นกยูงชุมชน โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ นกยูงสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับป่า คนในชุมชนเชื่อว่า “นกยูงครอบครัววิชัย” ซึ่งเมื่อท่านมีชีวิตอยู่ได้เลี้ยงไว้ชาวบ้านจึงเชื่อว่าหากทำร้ายนกยูงจะมีอันเป็นไป จึงทำให้นกยูงขยายพันธุ์อยู่เต็มป่า เดิมชาวบ้านกับนกยูงต่างคนต่างอยู่

แต่พอนานวันเข้าชาวบ้านเริ่มมีปัญหาจากการที่พืชผลทางการเกษตรที่ปลูกไว้ต้องกลายมาเป็นอาหารของนกยูง เกิดมาจากการที่ชาวบ้านได้รู้กล้าที่อยู่อาศัยของนกยูงเพื่อทำการเกษตรเมื่อประมาณ 4-5 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพดที่ได้ราคาดี เมื่อชาวบ้านเข้าไปปลูกนกยูงก็ลงมากินพืชผลการเกษตรที่ปลูกไว้จนเสียหาย เดิมนกยูงใช้ชีวิตในป่าธรรมชาติ แต่เมื่อชาวบ้านกับนกยูงเริ่มมีปัญหากัน เลยมองว่าควรทำแนวกันชนที่จะปลูกพืชที่เป็นอาหารของนกยูงเพื่อเป็นแหล่งอาหารในสามฤดูเช่นข้าวหรือข้าวโพดแต่ตำแหน่งการปลูกยังไม่ชัดเจนด้วยชาวบ้านยังขาดความรู้ จึงทำการวิจัยการใช้ชีวิตของนกยูงในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอนาคต และให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าของนกยูงที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าทำลาย

ชาวบ้านบางรายมีการวางเครื่องดักเพื่อป้องกันไม่ให้นกยูงมากินพืชผล หรือนำยาฆ่าแมลงผสมในเมล็ดพันธุ์พืชที่นกยูงลงมากิน พอมีการสร้างความเข้าใจกัน เกิดการ “การอนุรักษ์ที่ชัดเจน ป่าที่สมบูรณ์ขึ้น อาหารในป่าชุมชน” แต่มุมมองของชาวบ้านมองว่าเรื่องการใช้สารพิษหรือฆ่านกยูงในช่วงแรกนั้นเป็นการใส่ร้ายชาวบ้านจากนายทุน เพื่อเข้ามามีการจัดการเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวจริง ๆ แล้ววงจรชีวิตของนกยูงเกี่ยวพันต่อชาวบ้านด้านการขยายพันธุ์ของป่าไม้ และเป็นห่วงโซ่อาหารที่สมบูรณ์ เพราะนกยูงกินแมลงต่าง ๆ

สำหรับชาวบ้านแม่ป๋อกใน ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน กล่าวว่า ด้วยความที่ชาวบ้านเชื่อว่านกยูงเหล่านี้เป็นของครอบครัววิชัยจึงไม่ได้ทำร้าย เพราะที่ผ่านมามีคนบางคนไปทำร้ายแล้วต้องมีอันเป็นไป แต่ด้วยการขยายพันธุ์ของนกยูงมีมากขึ้นทำให้กระทบต่อชาวบ้าน ชาวบ้านใช้ความรู้พื้นบ้านในการแก้ปัญหา แต่ถ้ามีนักวิชาการเข้ามาช่วยเหลือในการสร้างแนวกันชนไม่ให้นกยูงลงมากินพืชผลของชาวบ้านจะเป็นการดีกว่า แต่ “ถ้านกยูงเหล่านี้สูญพันธุ์จะมีผลต่อจิตใจของชาวบ้านโดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งคนกะเหรี่ยงถือว่านกยูงเป็นนกที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะสิ่งที่เหลืออยู่ของครอบครัววิชัยตอนนี้มีเพียงนกยูงนี้อย่างเดียวที่ยังไม่สูญหาย” ชาวบ้านจึงรักษานกยูงเพราะนกยูงรักษานกอนุรักษ์ป่า ด้วยการต่อสู้กับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ชาวบ้านอาศัยป่าเป็นแหล่งอาหารมาจนถึงปัจจุบันนี้

2. สังขจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะจังหวัดเชียงใหม่

จากการที่ได้มีกิจกรรมภายใต้การขับเคลื่อนโครงการสังขจิตอาสาพัฒนาวิชาการ ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 20 - 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 พระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำให้เกิดกระบวนการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่บูรณาการโครงการร่วมกับกลุ่มจิตอาสาประชารัฐจังหวัดเสริมสร้างสังคมสุขภาวะจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ สามเณรและกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคม เช่น ผู้พิการ ผู้ป่วยติดเตียง ภายใต้ความร่วมมือของเครือข่ายการทำงานองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ประกอบไปด้วย พระสงฆ์เพื่อสังคม ฆราวาสที่สนับสนุนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในพื้นที่ องค์กรภาครัฐในท้องถิ่น เป็นต้น

ระดับ	ประเภท	เรื่อง
แผนการปฏิรูป กิจการ พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณะ สงเคราะห์	ยุทธศาสตร์	สร้างเครือข่ายการทำงานเชิงบูรณาการ
	กลยุทธ์	ดำเนินการเผยแพร่องค์ความรู้สุขภาวะสู่พระสงฆ์ สามเณร โดยเครือข่ายการทำงานองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ประกอบไปด้วย 1) พระสงฆ์เพื่อสังคม อาทิ พระสังฆาธิการระดับ เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขาธิการ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เครือข่ายครูพระสอน ศีลธรรม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น และ 2) ฆราวาส ที่สนับสนุนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในพื้นที่ อาทิ ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นต้น
	โครงการ	สังฆพัฒนาวิชชาลัย

1) การจัดทำทะเบียนพระภิกษุสงฆ์และสามเณร

การจัดทำทะเบียนพระภิกษุสงฆ์และสามเณรมีความสำคัญต่อกิจการพระพุทธศาสนา เป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนงานกิจการคณะสงฆ์ ระบบฐานข้อมูลพระภิกษุ - สามเณรที่มีประสิทธิภาพ สามารถใช้ในการตรวจสอบประวัติพระภิกษุสามเณรและใช้เป็นข้อมูลประกอบในการคัดกรองผู้บวช สามารถใช้สืบค้นข้อมูลพระภิกษุ - สามเณรที่ถือสัญชาติไทยหรือต่างสัญชาติ เป็นประโยชน์ต่อพระสังฆาธิการในการปกครองของคณะสงฆ์ และสามารถใช้ตรวจสอบสิทธิประโยชน์ด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ที่พระภิกษุ - สามเณรพึงจะ

ได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ที่ผ่านมามีความพยายามในการจัดทำข้อมูลทะเบียนพระภิกษุ - สามเณร โดยใช้วิธีการต่าง ๆ แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีฐานข้อมูลพระภิกษุ - สามเณร ที่มีความถูกต้องครบถ้วน เป็นปัจจุบัน และมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ดังนั้น ทางโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ให้มีสถานะเป็นปัจจุบัน โดยยึดตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2560 - 2564

คณะกรรมการฝ่ายปกครอง

โครงการพระพุทธศาสนา 4.0 Smart Card (ระบบบริหารข้อมูลศาสนบุคคล)

สิ่งที่ต้องดำเนินการระหว่าง ต.ค. ๒๕๖๐ – มี.ค. ๒๕๖๑

รายละเอียด	องค์ประกอบ
จัดทำฐานข้อมูลศาสนบุคคลของจังหวัด	ข้อมูลพื้นฐาน ประวัติการบรรพชาอุปสมบท ประวัติการศึกษา ประวัติการจำพรรษา ตำแหน่งทางการปกครองที่ได้รับ ลำดับสมณศักดิ์ที่ได้รับ ประวัติการอบรม ความสามารถพิเศษ และผลงานที่สำคัญ
สนับสนุนการทำบัตรประชาชนของพระ เณร	หนังสือสุทธิ ทะเบียนบ้านของวัด และเจ้าบ้านรับรอง

นโยบายด้านการปฏิรูป แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

เริ่มโดยมีการเปิดประชุมสัมมนาแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนา 2560 – 2564 “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ” ซึ่งจัดโดยคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ และมีนางสาวสายพิรุณ เพิ่มพูน สมาชิกศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษาไทยกระทรวงการคลัง เป็นวิทยากรบรรยาย ณ ห้องประชุมวัดดอยสะเก็ด พระอารามหลวงอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ 30 สิงหาคม 2560 ทั้งนี้เพื่อให้พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะปกครอง ได้รับทราบ และให้ความร่วมมือในการดำเนินการจัดทำทะเบียนพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ให้เป็นไปด้วยความสะดวกเรียบร้อย

เมื่อทางคณะสงฆ์ได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนพระภิกษุสงฆ์และสามเณร แล้วทางโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ทำการสำรวจข้อมูลพระสงฆ์ สามเณร และผู้ยากไร้หรือประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคมใน 9 อำเภอ น่าน้อย อันได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอหางดง, อำเภอสันป่าตอง, อำเภอแม่วาง อำเภอดอยสะเก็ด, อำเภอสันกำแพง, อำเภอพร้าว, อำเภอสันทราย และอำเภอดอยหล่อ ได้สรุปผลการดำเนินแบ่งออกตามอำเภอดังต่อไปนี้

2) การขยายผลและผลสำเร็จจากการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในแต่ละพื้นที่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ

จังหวัดเชียงใหม่ เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลทำการสำรวจข้อมูลพระสงฆ์ สามเณร และผู้ยากไร้หรือประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคม โดยเน้นไปที่ประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคม ซึ่งประชากรกลุ่มเปราะบาง โดยทั่วไปหมายถึง กลุ่มประชากรที่มีความอ่อนแอมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกชักจูง ครอบงำ และคุกคามจากปัจจัยเสี่ยงด้านต่างๆ เช่น วงจรชีวิต สุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และภัยพิบัติทางธรรมชาติต่าง ๆ ตลอดจนขาดศักยภาพในการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงที่เผชิญอยู่และผลกระทบที่ตามมา

เมื่อพิจารณาจากมุมมองมหภาคจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ทำให้ประชากรกลุ่มนี้มีสุขภาพไม่ดีมักมีสาเหตุมาจากการขาดโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรเป็นสำคัญ ทั้งนี้ การเข้าถึงทรัพยากรของประชากรแต่ละกลุ่มขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่

1. สถานภาพทางสังคมของบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ เชื้อชาติชาติพันธุ์
2. ทุนสังคม หรือการผูกพันกับเครือข่ายในสังคม ได้แก่ โครงสร้างครอบครัว สถานภาพสมรส การมีเพื่อนหรือเครือข่ายต่าง ๆ
3. ทุนมนุษย์ ได้แก่ การศึกษา การมีงานทำ รายได้ สภาพที่อยู่อาศัยและความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม

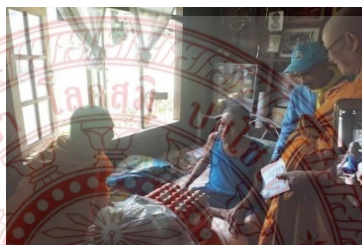
ดังนั้น ทางพระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ จึงร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้บูรณาการโครงการตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย อาทิเช่น โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่ให้พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนได้ดำเนินการบูรณาการเสริมสร้างสุขภาวะในโรงเรียน สอดแทรกกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาวะ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสร้างเสริมสุขภาวะในกิจกรรมการเรียนรู้ จนผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งยังมีความตระหนักในสิทธิขั้นพื้นฐานที่ตนพึงจะได้รับอีกด้วย

โครงการธรรมสัญจร ในทัศนสถานหญิง เชียงใหม่ ให้พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสู่ผู้ต้องขัง และการชักชวนประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคมได้ปฏิบัติ

ธรรมตามโอกาสและเวลาอันเหมาะสม อีกทั้งโครงการสอนธรรมศึกษา ในทัณฑสถานหญิง เชียงใหม่ ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสศึกษาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ได้เรียนนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

อำเภอหางดง ตัวแทนพระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินโครงการเยี่ยมบ้านผู้พิการ ผู้ป่วยติดเตียงและด้อยโอกาสทางสังคม ร่วมกับทางชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอหางดง เพื่อให้เกิดการดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุ ผู้พิการ โดยมีการออกเยี่ยมบ้านพร้อมทั้งมีการพูดคุย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และผู้พิการ ทั้งยังกำลังใจแก่ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลเหล่าผู้สูงอายุ ผู้พิการ อีกด้วย

กำลังใจในการชีวิตให้กับผู้ป่วย เป็นสร้างขวัญผู้ป่วยติดเตียง

อำเภอดอยสะเก็ด บทบาท

พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมกับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล ผู้แทนชาวบ้าน ตำบลแม่ฮ้อยเงิน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดตั้งศูนย์กุ๊ชีพ - กุ๊ภัยโพธิ์เงิน (พลังบวร) องค์กรสาธารณะกุศลขึ้น ด้วยเล็งเห็นถึง

ความสำคัญด้านความปลอดภัยต่อประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอดอยสะเก็ด ซึ่งบางพื้นที่เป็นพื้นที่ห่างไกลจากโรงพยาบาลประจำอำเภอ สามารถช่วยอำนวยความสะดวกต่อผู้ป่วยทั่วไป หรือฉุกเฉินให้ถึงมือแพทย์ได้อย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ได้ดำเนินโครงการโรงเรียนชราบาลวุฒิวิทยาลัย ร่วมกับ เทศบาลตำบลเชิงดอยอำเภอดอยสะเก็ด เปิดสอนเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย สอนการเขียนและอ่านภาษาล้านนา ฝึกสอนการประกอบอาชีพและการเรียนรู้รูปแบบ

ใหม่ๆ ให้เข้าถึงเทคโนโลยี ไอที มือถือ เล่นไลน์ และอินเทอร์เน็ตก็มีการเรียนการสอนด้วย จะสอนให้ผู้สูงวัยที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป สถานศึกษาแห่งนี้ให้เรียนแบบมีความสุข และเรียนไปจนกว่าจะตายจากกันไปข้างหนึ่ง ตามแนวนโยบายที่ว่า “ถ่ายทอดภูมิปัญญา ศึกษา เทคโนโลยี แก่อย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ”

อำเภอแม่วาง พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัด เชียงใหม่ ได้ดำเนินการจัดทำแผนสำรวจและช่วยเหลือกลุ่มประชาชนในภาวะยากลำบาก มีการจัดตั้งศูนย์จิตอาสาประชารัฐเพื่อสังคม อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ขึ้น เพื่อให้ ความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมสำหรับประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคมได้อย่างเหมาะสม และทันทั่วถึงโดยอาศัยพลังจิตอาสา สื่อมวลชนท้องถิ่น และสื่อสังคมที่หลากหลายเป็น ตัวกลางในการสื่อสารกับสังคมภายนอก ให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนในภาวะยากลำบาก ทั้งยังให้การสนับสนุนในลักษณะเฉพาะหน้าและการหนุนเสริมแก่ประชากรกลุ่มเปราะบาง ทางสังคมได้อย่างเป็นระบบ และระยะยาว

ช่วยเหลือ/พัฒนาเด็กเยาวชน และประชาชนผู้อยู่ในภาวะเปราะบาง

ผู้เปราะบางกับเส้นทางชีวิตที่เลือกเดิน....

พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้บูรณาการกิจกรรมภายใต้โครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ เข้ากับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ส่งผลให้มีโรงเรียนคุณธรรมรักษาศีล 5 เชิงคุณภาพ ในเขตอำเภอแม่วาง ได้รับโล่รางวัลโรงเรียนต้นแบบระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2560 จำนวน 3 โรงเรียนอีกด้วย

อำเภอสนทราย ตัวแทนพระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินโครงการเยี่ยมพระสงฆ์ - อาพาธ โดยมีการออกเยี่ยมวัดที่มีพระสงฆ์อาพาธ จำพรรษาอยู่ ในเขตอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ และพระสงฆ์อาพาธที่พักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลสนทราย อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดการดูแลช่วยเหลือ พุดคุย สร้างขวัญกำลังใจ ให้แก่พระภิกษุ-สามเณรที่อาพาธ

อำเภอพร้าว การดำเนินงานของหน่วยกู้ภัยพร้าว - วังหิน โดยการนำของพระครูปรีชาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ประธานศูนย์กู้ภัยพร้าว - วังหิน และพระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ให้บริการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุอย่างเต็มที่ ถูกวิธี มีหลักการและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ จนทำให้ลดการบาดเจ็บล้มตาย และการสูญเสียไปได้มาก อีกทั้งยังเป็นการสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตของประชาชนในกรณีที่เกิดการเจ็บป่วยฉุกเฉินและประสบอุบัติเหตุ ซึ่งประชาชนมีความพึงพอใจในการจัดให้บริการตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาลเป็นอย่างมาก

อำเภอสันกำแพง พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินโครงการเยี่ยมพระสงฆ์ - อาพาธ โดยมีการออกเยี่ยมวัดที่มีพระสงฆ์อาพาธ จำพรรษาอยู่ในเขตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดการดูแลช่วยเหลือ พุดคุย สร้างขวัญกำลังใจ ให้แก่พระภิกษุ - สามเณรที่อาพาธ

อำเภอสันป่าตอง พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอสันป่าตอง จัดกิจกรรม “โครงการธรรมสัง្កจร ครั้งที่ 1” โดยการให้พุทธศาสนิกชน ในอำเภอสันป่าตอง ได้ไปสัมผัสกับบรรยากาศ สถานที่ปฏิบัติธรรมของชาวพุทธ การปฏิบัติดี การปฏิบัติชอบ และความศรัทธาของชาวบ้าน ให้พุทธศาสนิกชน ในอำเภอสันป่าตอง ไปฟังธรรม และปฏิบัติธรรมที่วัด เพื่อที่จะทำให้อุพุทธศาสนิกชน ในอำเภอสันป่าตอง ได้นำหลักคำสอนที่ได้ฟังมา นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และมีการตั้งต้นผ้าป่าเพื่อสมทบกองทุนพระสงฆ์อาพาธ โรงพยาบาลสันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอคลองหลวง พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอคลองหลวง ดำเนินกิจกรรมธรรมสังฆจรพัฒนาจิตใจ กิจกรรมทอดผ้าป่าเพื่อสบทบทุนซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ กิจกรรมจิตอาสาเยี่ยมพระสงฆ์ -

สามเณรอาพาธ และผู้ป่วยในโรงพยาบาล กิจกรรมส่งเสริมสวนสมุนไพร และห้องอบสมุนไพร กิจกรรมวัดปลอดภัยเสพติด กิจกรรมปลอดภัยเล่าในงานศพ ได้บูรณาการกับการพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็ง คณะสงฆ์อำเภอคลองหลวงได้ให้ความสำคัญของการดำเนินกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม ที่พยายามส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวมแก่พระสงฆ์ - สามเณร และพุทธศาสนิกชนในอำเภอคลองหลวงอย่างต่อเนื่อง

3) การดูแลสุขภาวะพระภิกษุสงฆ์และสามเณร

ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุขตำบล สาธารณสุขอำเภอ จัดการดูแลสุขภาวะที่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรพึงจะได้รับสวัสดิการ บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขที่ให้โดยตรงแก่บุคคลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทางวิชาการแล้วว่า มีอรรถประโยชน์และประสิทธิผลคุ้มค่า คือส่งผลให้ประชาชนไทยมีอายุขัยเฉลี่ยยืนยาวขึ้น สร้างเสริมคุณภาพชีวิตและลดอัตราการเจ็บป่วยและการไร้ความสามารถ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ การตรวจคัดกรองเพื่อค้นหาภาวะเสี่ยงต่อการเสียสุขภาพและศักยภาพที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างเสริมสุขภาพ การสร้างเสริมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การให้การปรึกษาแนะนำและการให้ความรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาพและป้องกัน การเจ็บป่วย และการสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน การใช้ยาและการทำหัตถการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ และป้องกันการเจ็บป่วย

ทางพระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับภาคีองค์กรชุมชน จึงให้ความสำคัญกับเปลี่ยนแปลงเจตคติ และกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และผู้ยากไร้หรือประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคมที่ไม่ควรเข้าใจผิด ความมองเห็นว่า พระสงฆ์ สามเณร และผู้ยากไร้หรือประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคม คือ ผู้ที่เผชิญปัญหาความทุกข์ยากด้วยตนเอง จึงยอมเข้าใจปัญหาของตนเอง ดังนั้นองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุขตำบล สาธารณสุขอำเภอจึงควรมีบทบาทในการคิดทบทวน การวางแผน การควบคุมกำกับและการประเมินผลโครงการตาม ตลอดจนมีอำนาจที่จะควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพระสงฆ์ สามเณร และผู้

ยากไร้หรือประชากรกลุ่มเปราะบางทางสังคมที่ควรจะได้จากรัฐ รวมถึงการรับรู้ในสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก และเรียกร้องตามปัญหา และความต้องการ

ผ้าป่าสมทบทุนครุภัณฑ์การแพทย์ โรงพยาบาลแม่วาง

พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมผ้าป่าสมทบทุนครุภัณฑ์การแพทย์ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ โรงพยาบาลสงฆ์มหาราชนครเชียงใหม่ โรงพยาบาลแม่วาง อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ กิจกรรมทำบุญทอดผ้าป่าสามัคคี “โรงพยาบาลช่วยคน ประชาชนช่วยโรงพยาบาล” เพื่อซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ ของโรงพยาบาลสันทราย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ประสานความร่วมมือกับศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านธรรมปกรณ์ อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ทั้งยังมีการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพความรู้อย่างต่อเนื่องอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง จัดกิจกรรมออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ร่วมกับเครือข่ายชุมชน และประสานไปยังโรงพยาบาลแต่ละแห่งใน 9 อำเภอนำร่อง ตรวจสอบสิทธิในการรักษาพยาบาลของพระภิกษุ - สามเณร ในเขตพื้นที่นั้น เพื่อความสะดวกในการเข้ารับบริการ

การขับเคลื่อน

ระบบสุขภาพอำเภอมะแม่ง

“กลุ่มวัยสูงอายุ”

พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการขับเคลื่อนระบบสุขภาพอำเภอแม่วาง “กลุ่มวัยผู้สูงอายุ” เพื่อออกเยี่ยม ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ ปรึกษาปัญหาด้านสุขภาพ และทำการตรวจสุขภาพเบื้องต้นแก่ผู้สูงอายุ ภายในจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พยาบาล องค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุขตำบล สาธารณสุขอำเภอ ภายในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

4) สร้างเครือข่ายจิตอาสาประชาชนระดับอำเภอ

การสร้างเสริมสุขภาพเชิงนโยบายให้เกิดสุขภาวะทั่วทั้งสังคมพระสงฆ์ซึ่งมีสถานะเป็นประชากรกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในสังคม การลดการเจ็บป่วย ความพิการ และการตาย จะทำให้เป็นการลดค่าใช้จ่ายในด้านสุขภาพตามแนวทางการสร้างนำซ่อม มีแนวทางมารองรับให้การพัฒนาขับเคลื่อนไปในทิศทางและเป้าหมายร่วมกันแบบองค์รวมทั้งมิติร่างกาย จิตใจ สังคมและวิญญาณ โดยจะส่งผลให้กลไกในการสืบทอดพระพุทธศาสนาและการพัฒนาความดีงามด้านคุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญยิ่งของประเทศไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมสุขภาวะสำหรับพระสงฆ์ที่สมบูรณ์ ภายใต้ความเชื่อมโยงที่สมดุลระหว่างวัดกับชุมชน และ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการดูแลสุขภาพ ทำให้พระสงฆ์ - สามเณร แข็งแรง วัดมั่นคง และชุมชนเข้มแข็งต่อไป

พระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ มีส่วนร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ กรมอนามัย สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงสาธารณสุข สาธารณสุขตำบล สาธารณสุขอำเภอ โดยการส่งตัวแทนพระสงฆ์ในโครงการสังฆจิตอาสาพัฒนาสังคมสุขภาวะ จังหวัดเชียงใหม่ เข้าร่วมกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาสุขภาพ เช่น ประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ “หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด – อสว.)” โครงการสร้างพระธรรมทายาทนักพัฒนาสร้างเสริมสังคมสุขภาวะ โครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น รวมทั้งให้การส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ และเครือข่ายพระสงฆ์ นักพัฒนา โดยมีภิกษุเป็นแกนนำ ในการดำเนินการเพื่อดูแลสุขภาพตนเองและพระสงฆ์ใน

พื้นที่รับผิดชอบ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการ สร้างสุขภาวะของชุมชน โดยคำนึงถึงการพัฒนา จิต เช่น การทำสมาธิภาวนา การเดินจงกรม ทั้งนี้ให้มีการสนับสนุนภิกษุได้เข้าศึกษาเรียนรู้ ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือก และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น จึงทำให้เกิด การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ และองค์กรชุมชน ในการดูแลสุขภาพของ พระสงฆ์ในพื้นที่ ให้ครอบคลุมและทั่วถึง

3. ธรรมทูตสุขภาพะจังหวัดลำพูน

โครงการธรรมทูตสุขภาพะของสังฆพัฒนาวิทยาลัยในจังหวัดลำพูน กำเนิดขึ้นในปี 2560 จากแกนนำพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำพูน จำนวน 19 รูป ได้เข้าร่วมโครงการสังฆ พัฒนาวิทยาลัย โดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดอบรมสังฆพัฒนาวิทยาลัย ครั้งที่ 2 ในพื้นที่คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และลำปาง ในระหว่างวันที่ 20-22 พฤศจิกายน พ.ศ.2560 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน อำเภอ เมือง จังหวัดลำพูน และวัดหนองกวาง บ้านแม่ป๋อกใน ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน โดยมีพระสงฆ์ระดับเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และครูพระสอนศีลธรรม ตลอดจนพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือเข้าร่วม โครงการ เพื่อพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความพร้อมในการทำงานเพื่อสังคม และพัฒนาสุขภาพ อย่ายั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนา สังคม การสร้างสังคมแห่งสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา จึงนำไปสู่การระดมความเห็น ของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำพูน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ด้านสุขภาวะจังหวัดลำพูน และการหาแนวทางในการเสริมสร้างสุขภาวะในจังหวัดลำพูน กลุ่มสังฆพัฒนาจังหวัดลำพูน จึงได้เสนอโครงการธรรมทูตสุขภาพะ ซึ่งมีที่มาและความสำคัญดังนี้

จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุขได้เปิดเผยว่าในปี 2568 ประเทศไทยจะก้าว เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มตัว มีผู้สูงอายุ 14 ล้านกว่าคน ผลสำรวจล่าสุดมีผู้สูงอายุกว่า 1 ล้าน คนที่สุขภาพไม่ดี นอนติดเตียง ต้องพึ่งคนอื่นดูแล และยังมีแนวโน้มมีผู้สูงอายุอยู่ลำพังไร้ ลูกหลานดูแลเพิ่มขึ้น และมีการคาดการณ์ว่าภายในปี 2568 ประชากรไทยก้าวเข้าสู่การ

เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จำนวนผู้สูงอายุจะมีประมาณ 14.4 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้นเกินร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด คือจะมีผู้สูงอายุ 1 คน ในประชากรทุก 5 คน

ในขณะเดียวกันสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ ได้ทำการศึกษาปัญหาการเจ็บป่วยจากการตรวจร่างกายของผู้สูงอายุไทยในปี พ.ศ. 2552 พบว่า มีผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปร้อยละ 85 หรือจำนวนประมาณ 6 ล้านคน ที่สามารถดูแลตนเองได้ และมีผู้สูงอายุที่นอนติดเตียง ติดบ้าน ต้องพึ่งพิงคนอื่นช่วยดูแลกว่า 1 ล้านคนคิดเป็นเกือบร้อยละ 15 หรือประมาณ 960,000 คน ที่ช่วยเหลือตนเองได้บางส่วน อีกประมาณ 63,000 คน ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เลย โดยโรคเรื้อรัง 5 อันดับที่พบมากในผู้สูงอายุคือ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคอ้วนลงพุง และโรคข้อเสื่อม นอกจากนี้พบว่า มีผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 70 ที่สายตาไม่ดี มองเห็นไม่ชัดเจน และเกือบครึ่งหนึ่ง มีปัญหาในการบดเคี้ยวอาหาร เนื่องจากเหลือฟันแท้ในปากไม่ถึง 20 ซี่ สร้าง และที่น่าเป็นห่วงพบว่าแนวโน้มผู้สูงอายุอยู่คนเดียวหรืออยู่ลำพังเพิ่มมากขึ้น 2 เท่าตัว จากร้อยละ 3.6 ในปี 2536 เป็นร้อยละ 7.6 ในปี 2550 จึงต้องเร่งพัฒนาระบบการดูแลที่เหมาะสมทั้งการดูแลในโรงพยาบาล การดูแลในชุมชน การดูแลที่บ้าน เช่นเดียวกันกับสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุ ในจังหวัดลำพูน ก็มีแนวโน้มสูงขึ้น มีอัตราเสี่ยงกลุ่มติดบ้านติดเตียง 1.3 ล้านคนทั่วประเทศ ซึ่งในจังหวัดลำพูนมีจำนวนผู้สูงอายุ ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ จำนวน 1,219 คน

จากสถานการณ์ด้านสุขภาพในผู้สูงอายุดังกล่าว ยังมีสถานการณ์สุขภาพพระสงฆ์ที่อาพาธป่วยติดเตียง หรือมีโรคประจำตัวเรื้อรัง ที่ขาดการเอาใจใส่ และการดูแลอย่างถูกต้อง ในสังคมไทยยังมีอีกมากมาย ซึ่งพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่อาพาธ ก็เป็นพระที่มีอายุมาก ประกอบกับไม่มีลูกหลานมาดูแลเอาใจใส่ และยังทิ้งภาระให้กับทางวัด และคณะสงฆ์ได้ดูแลจัดการกันเองตามอัตภาพ บางวัดก็ขาดการเอาใจใส่ และดูแลซึ่งกันและกันโดยพระสงฆ์เอง ด้วยเหตุปัจจัยสำคัญหลัก คือการขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแล เอาใจใส่ พระภิกษุผู้อาพาธติดเตียงอย่างถูกวิธี ขาดความเข้าใจในการช่วยเหลือภิกษุผู้อาพาธพระธรรมวินัยและขาดจิตอาสาในการดูแลซึ่งกันและกัน

จากปัญหาด้านสุขภาพะทั้งของพระสงฆ์ และ ผู้สูงอายุ ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ในจังหวัดลำพูน ดังกล่าว ทางคณะพระสงฆ์สังฆพัฒนาวิชาลัยในจังหวัดลำพูนที่ผ่านกรอบมในโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย ได้เห็นถึงความสำคัญในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของพระสงฆ์ เมื่อเกิดอาพาธ และขาดการดูแลเอาใจใส่ที่ถูกต้อง และ ผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียง ไม่สามารถดูแลและช่วยเหลือตัวเองได้ ยังไม่ได้รับการดูแลและเอาใจใส่อย่างทั่วถึง จึงมีความจำเป็นในการสร้างทักษะการดูแลและให้การช่วยเหลือพระสงฆ์ผู้อาพาธ และผู้ป่วยติดเตียง ตลอดจนถึงทักษะการประสานงาน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้

การช่วยเหลือและดูแลผู้ป่วยติดเตียงให้กับพระสงฆ์จิตอาสา ให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดลำพูน และเป็นการสร้างทีมให้การช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยทั้งพระสงฆ์ที่อาพาธติดเตียง และผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียงในจังหวัดลำพูนต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยติดเตียงเบื้องต้น การป้องกัน ให้กับพระสงฆ์จิตอาสา (คิลา นุปฏิฐาก) 2) เพื่อพัฒนาเครือข่ายในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ในการดูแล ช่วยเหลือ และให้กำลังใจผู้ป่วยติดเตียง ในจังหวัดลำพูน 3) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ป่วยติดเตียง จ. ลำพูน ให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

1. กระบวนการดำเนินโครงการธรรมทูตสู่ภาวะของสังฆพัฒนาวิชาลัยใน จังหวัดลำพูน

กิจกรรมที่ 1 การประชุมคณะทำงาน เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2560 ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจคณะทำงานในแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน พร้อมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวและวางแผนทางการดำเนินงานร่วมกัน มีผลการดำเนินงานดังนี้

การเข้าร่วมของกลุ่มสังฆพัฒนาวิชาลัยจังหวัดลำพูนครั้งนี้ ได้ปรึกษาหารือเพื่อสร้างความเข้าใจให้เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อรับทราบและเป้าหมายของการดำเนินงานโครงการ พร้อมกับมอบหมายภาระหน้าที่แต่ละประเด็นของกิจกรรม การประชุมครั้งนี้ได้นำผลการวิจัยเกี่ยวกับสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์จังหวัดลำพูนได้ร่วมดำเนินการตั้งแต่ปี 2559 เป็นฐานองค์ความรู้ในการวางแผนปฏิบัติการดำเนินโครงการนี้ จึงได้วางแผนปฏิบัติการ ดังนี้

1) การสำรวจฐานข้อมูลผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง จ.ลำพูน การสำรวจฐานข้อมูลผู้ป่วยติดบ้านติดเตียงในจังหวัดลำพูน โดยอาศัยเครือข่ายของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มสังฆพัฒนาวิชาลัยจังหวัดลำพูน

2) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง เบื้องต้น จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน แก่พระสงฆ์แกนนำ และพระสงฆ์จิตอาสา กระบวนการสมัครเป็นจิตอาสาของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำพูน ตำบลละ 1 รูป รวม 62 รูปในจังหวัดลำพูน เพื่อเข้าอบรมความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยติดเตียงติดบ้าน โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3) ลงพื้นที่ให้กำลังใจ และช่วยเหลือเบื้องต้น แก่พระสงฆ์อาพาธติดเตียง มีโรคเรื้อรัง ผ่านทีมอำเภอ การปฏิบัติการของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำพูน ในแต่ละตำบลเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะพระสงฆ์และประชาชนคนจังหวัดลำพูน

4) เวทีถอดบทเรียนสังฆะเพื่อสังคมลำพูน การจัดเวทีถอดบทเรียนของการทำงาน สังฆพัฒนาวิชชาลัยจังหวัดลำพูน ภายใต้การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลจังหวัดลำพูน และเครือข่ายต่าง ๆ การประชุมครั้งนี้เมื่อได้กำหนดแผนปฏิบัติการของโครงการ ยังได้นำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้ในเวทีการประชุมคณะสงฆ์ในแต่ละครั้ง เพื่อให้ผลักดันสู่นโยบายของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน

กิจกรรมที่ 2 การประชุมพระเลขาณูการระดับตำบล จังหวัดลำพูน การประชุมครั้งนี้ได้จัดขึ้นวันที่ 5 มกราคม 2561 ณ ห้องประชุมเอียร์เตอร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ทางกลุ่มสังฆพัฒนาได้มีส่วนร่วมนำโครงการฯ สู่วาระเพื่อพิจารณา และได้นำองค์ความรู้จากการจัดโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในคราวปี 2560 เพื่อให้คณะสงฆ์เกิดความตระหนักต่อการส่งเสริมสุขภาวะจังหวัดลำพูน ซึ่งได้สรุปองค์ความรู้ดังนี้

การขับเคลื่อนเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน ปัจจัยสำคัญของการขับเคลื่อนและส่งเสริมไปสู่การดำรงชีวิตได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรทางพระพุทธศาสนาจะเป็นผู้ขับเคลื่อนและส่งเสริม นั่นคือพระสงฆ์ ผู้เป็นบุคลากรสำคัญในการเป็นแกนนำการขับเคลื่อนส่งเสริมและเผยแผ่ธรรมเพื่อให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักและนำหลักพุทธธรรมสู่การประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตด้านสุขภาวะของคนในชุมชน นอกเหนือจากปัญหาการบริหารจัดการด้านการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์แล้วนั้น ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคลากรด้านการเผยแผ่ก็มีสุขภาวะที่ต่ำ จากข้อมูลการรักษาผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลสงฆ์ ปีงบประมาณ 2555 - 2557 พบพระสงฆ์- สามเณรอาพาธด้วยโรค 3 อันดับแรก คือ โรคเกี่ยวกับระบบการย่อยและดูดซึมสารอาหาร ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน นอกจากนี้ยังพบโรคอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาสำคัญ เช่น ไขมันในเลือดสูง ปวดอุ้งก้นเรื้อรัง ไตวายเรื้อรัง ข้อเข่าเสื่อม ต้อกระจก เป็นต้น สาเหตุเกิดจากหลายปัจจัย ได้แก่ การฉันทัดอาหารที่รสจัด เช่น หวานจัด เค็มจัด มีแป้งและไขมันสูง และขาดการออกกำลังกายหรือการบริหารร่างกาย ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของ จากสมัยพุทธกาล เช่น การเดินบิณฑบาตในเมือง ในระยะทางที่สั้นลงรวมถึงการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและการปฏิบัติศาสนกิจที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป ปัญหาด้านสุขภาวะของพระสงฆ์จึงเป็นประเด็นสำคัญของการดำรงชีวิตในเพศบรรพชิตในสถานการณ์ปัจจุบัน

ดังนั้นจึงได้จัดโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ความสามารถประสบการณ์ แนวคิด วิเคราะห์ถึงปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาของการ

ทำงานให้มีประสิทธิภาพ การศึกษาข้อมูลด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ และการพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนและสังคมต่อไป

กิจกรรมที่ 3 การประชุมคณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วัดพระธาตุทริภุญชัยวรมหาวิหาร ได้จัดการประชุมเพื่อเป็นการติดตามการดำเนินงานของคณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในแต่ละด้าน ซึ่งกลุ่มสังฆพัฒนาวิทยาลัยจังหวัดลำพูน โดย พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ ที่ปรึกษาโครงการฯ ได้นำเสนอข้อมูลและแผนปฏิบัติการของโครงการฯ เพื่อให้คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ได้พิจารณา

ผลการประชุมครั้งนี้ นำไปสู่การบรรจุไว้ในโครงการของแผนปฏิบัติการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในด้านสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมอบหมายให้คณะกรรมการฯ ด้านสังคมสงเคราะห์ นำโดยพระครูจิรวัดนโสมณ เจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน ประธานฯ ได้นำโครงการธรรมทูตสุขภาวะจังหวัดลำพูน เป็นโครงการที่จำต้องขับเคลื่อน และให้สอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติของมหาเถรสมาคม

กิจกรรมที่ 4 การประชุมกลุ่มสังฆพัฒนาวิทยาลัยจังหวัดลำพูน การประชุมครั้งนี้ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เป็นการเตรียมการเพื่อจัดโครงการอบรมองค์ความรู้แก่พระสงฆ์นักพัฒนาจำนวน 62 รูป/ตำบล โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, โรงพยาบาลจังหวัดลำพูน, และคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งจะดำเนินการในเดือนพฤษภาคม 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

2. ผลการดำเนินกิจกรรมการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ จากการบรรยายพิเศษ “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนสุขภาวะ ภายใต้การขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5” พระราชปัญญาโมลี เจ้าคณะจังหวัดลำพูน

1) พระสงฆ์ในการดูแลสุขภาพ
การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์นับเป็นมิติที่ควรให้ความสำคัญ เพราะจังหวัดลำพูนนั้นมีจำนวนพระสงฆ์สามเณรจำนวนไม่มาก และในจำนวน

พระสงฆ์ภาพรวมแล้วนั้น ส่วนใหญ่พระสงฆ์มีอายุพรรษาจำนวนมาก นอกจากนั้นแล้ว พระสงฆ์แต่ละวัดมีจำนวนน้อยมาก เฉลี่ยวันละไม่เกิน 2 รูปต่อวัด จึงเป็นปัญหาของการดูแลเอาใจใส่ด้านสุขภาพ และพระสงฆ์ได้รับองค์ความรู้ด้านสุขภาพยังไม่ทั่วถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดลำพูน คือสังคมที่ได้นำอาหารถวายพระสงฆ์ ยังไม่ทราบถึงผลกระทบต่อสุขภาพของพระสงฆ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงเป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์แล้วนั้น พระสงฆ์จำเป็นต้องเป็นต้นแบบของการเอาใจใส่สุขภาพเพื่อการขับเคลื่อนด้านสุขภาพของชุมชน เมื่อพระสงฆ์มีสุขภาพที่แข็งแรงย่อมเป็นต้นแบบของการส่งเสริมชุมชนให้สุขภาพที่ดีตามมา ซึ่งกระบวนการหรือวิธีการดำเนินชีวิตแบบพุทธนั้น นับเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความมีสุขภาพที่ยั่งยืน เพียงแต่การเข้าใจและการนำไปปฏิบัติใช้ จำเป็นต้องมีแนวทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาสุขภาพที่ยั่งยืนต่อไป

2) นโยบายคณะสงฆ์จังหวัดลำพูนสู่การเสริมสร้างสุขภาพ คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ได้เอาใจใส่ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ประกอบด้วยการพัฒนาสุขภาพด้านกาย จิต สังคม และปัญญามาโดยตลอด ซึ่งอาจจะเป็นการขับเคลื่อนเชิงรุกที่ส่งผลต่อสุขภาพทั้งทางตรงและทางอ้อม นโยบายของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูนได้ให้ความสำคัญกับบุคลากรคือแกนนำพระสงฆ์ในการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการดำเนินนโยบายด้านการเสริมสร้างสุขภาพ จากการดำเนินการของคณะสงฆ์และพี่น้องชาวจังหวัดลำพูนในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะเห็นมิติของการส่งเสริมสุขภาพได้อย่างชัดเจน ผลงานที่ประจักษ์คือการลด ละ เลิก อบายมุขของแต่ละชุมชน นับเป็นมิติของการส่งเสริมสุขภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญาของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

การทำงานเพื่อสนองนโยบายคณะสงฆ์นั้น สิ่งที่สำคัญของพระสงฆ์แกนนำในการขับเคลื่อน ต้องให้ความสำคัญกับตนเองให้มาก โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อการขับเคลื่อนและส่งเสริมชุมชนให้เข้าใจในการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะความรู้ต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ควรนำไปบูรณาการกับการขับเคลื่อนนโยบาย และต้องอนุโมทนาสำหรับทุกท่านที่มีจิตอาสาในการพัฒนาชุมชน เพราะการทำงานนโยบายคณะสงฆ์ไม่ได้มีผลตอบแทน จึงเป็นมิติของการดูแลสุขภาพ ภายใต้อหังการ บวร บ้าน วัด และรัฐ ในการดูแลเอาใจใส่เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็งของชุมชนต่อไป

3) กระบวนการทำงานของพระสงฆ์จังหวัดลำพูน เราเป็นจังหวัดเล็กที่มีพลังในการส่งเสริมและขับเคลื่อนนโยบายของคณะสงฆ์ และนโยบายของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี มาตลอด และที่สำคัญเรามีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่มีทุนทางบุคลากรในการขับเคลื่อนกิจการคณะสงฆ์ จึงได้มอบหมายให้วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเป็น

ศูนย์กลางในการประสานงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะของชุมชนจังหวัดลำพูน และปัจจัยสำคัญในการทำงานของพระสงฆ์จังหวัดลำพูน คือการอาศัยความเป็นพี่น้องในการทำงาน ซึ่งเน้นกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมเป็นหลัก ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนการส่งเสริมสุขภาวะได้โดยตลอด และกระบวนการต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์ได้ดำเนินการก็นับเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทั้งหมด จึงได้ให้กำลังใจในการทำงาน และให้วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้มีส่วนร่วมร่วมกับพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ในประเด็น “การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา” โดยพระครูพิพิธสุตาทร ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, แกนนำพระสงฆ์พระนักพัฒนาด้านสุขภาวะภาคเหนือ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนออกทำงานภาคสนาม สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาสุขภาพทางกายของพระสงฆ์และประชาชน สุขภาพทางกายของพระสงฆ์และประชาชนคนไทย นับเป็นปัญหาวาระแห่งชาติที่รัฐบาลให้ความสำคัญ และหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะปัญหาสุขภาพทางกายของพระสงฆ์ที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ได้เอาใจใส่ดูแลมาโดยตลอด หากแต่ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งปัจจัยสำคัญคือการแก้ปัญหาปลายทาง จากสถิติปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ไทยมีทิศทางที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง แต่สิ่งหนึ่งที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดคือ พระสงฆ์ยังไม่รู้สึกตัวว่าตนเองได้รับผลกระทบด้านสุขภาพทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การฉันอาหาร การดูแลสุขภาพ รวมไปถึงการเปลี่ยนทางสังคมด้านเทคโนโลยี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เมื่อพระสงฆ์ไม่ทราบถึงโอกาสความน่าจะเป็น จึงทำให้พระสงฆ์ได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง ผลที่เกิดขึ้นนำมาสู่ปัญหาสุขภาพพระสงฆ์ไทยที่ยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

จากสถานการณ์สุขภาพพระสงฆ์ดังกล่าว กระบวนการส่งเสริมสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภายใต้กระบวนการทำงาน และนโยบายของคณะสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์เป็นบุคลากรขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ที่เข้าใจถึงหลักการทางพระพุทธศาสนา และขัดแย้งกันในการปฏิบัติ เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติที่ยั่งยืน แต่ผลที่เกิดขึ้นคือพระสงฆ์เองได้รับผลกระทบต่อสุขภาพที่เป็นปัญหาระดับชาติ เพราะฉะนั้นพระสงฆ์แกนนำต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ด้านสุขภาวะ รู้เท่าทัน และรู้วิธีการทำงานเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน เพราะเป็นภารกิจสำคัญที่พระสงฆ์จะต้องลุกขึ้นมาเป็นผู้นำในการส่งเสริมด้านนี้ ประการสำคัญของเราคือมีต้นทุนทางความศรัทธา มีต้นทุนทางแนวคิดภายใต้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้การทำงานนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ความตระหนักถึงสมัชชาสุขภาพ “สมัชชาสุขภาพ” คือ เครื่องมือพัฒนานโยบาย สาธารณะเพื่อสุขภาพที่เน้นการมีส่วนร่วม เกิดขึ้น ตามเจตนารมณ์ของ

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 ถือเป็นแนวทางใหม่ของการพัฒนา นโยบาย สาธารณะตามระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม สมัชชาสุขภาพแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ 2) สมัชชาสุขภาพ เฉพาะพื้นที่ และ 3) สมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น โดย พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติได้กำหนดให้มีการจัด สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เป็นประจำทุกปี อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และให้สนับสนุน การจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่และสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น ตาม หลักเกณฑ์ที่ คสช. กำหนดทั้งนี้ ประชาชนอาจรวม ตัวกันจัดสมัชชาสุขภาพกันเองก็ได้ หลักการและคุณค่าที่สำคัญพื้นฐานของสมัชชาสุขภาพ 4 ประการ คือ

หนึ่ง เป็นกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Healthy Public Policy Process)

สอง เป็นกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมี ส่วนร่วม (Participatory Democracy Development)

สาม เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคม (Social Empowerment) โดยอาศัยพลัง 3 ภาค ส่วนที่เชื่อมโยงกัน คือ พลังทางปัญญา พลังทางสังคม และพลังรัฐ/การเมือง

สี่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action)

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ จัดอย่างเป็นทางการ ครั้งแรกใน ปี พ.ศ.2551 และจัดเป็นประจำทุกปี ต่อเนื่องเรื่อยมา จนถึง ครั้งที่ 6 ในปี พ.ศ.2556 จนถึง ปัจจุบันได้ ข้อเสนอเชิงนโยบายจากสมัชชาสุขภาพ แห่งชาติ รวม 59 เรื่อง และมีการผลักดันไปสู่การปฏิบัติ ทั้งในระดับชาติ ระดับกระทรวง กรม ระดับจังหวัด และระดับชุมชนท้องถิ่น ขณะเดียวกันได้มีการ พัฒนาระบบการให้มีความเป็นระบบและสร้างการมีส่วนร่วมมากขึ้นเป็นลำดับ

สำหรับการสนับสนุนการจัดสมัชชาสุขภาพ เฉพาะพื้นที่และสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น คสช. ได้จัดทำหลักเกณฑ์และวิธีการสนับสนุน ซึ่งที่ผ่านมา ได้สนับสนุนองค์กร เครือข่ายภาคีต่าง ๆ ให้มีการ จัดสมัชชาสุขภาพในระดับพื้นที่และประเด็นต่าง ๆ ทั่วประเทศอย่างต่อเนื่องมาทุกปี และมีหลายพื้นที่ ที่จัดกันเองด้วยงบประมาณในพื้นที่ และมีหลาย องค์กรที่สนใจนำกระบวนการสมัชชาสุขภาพไป ประยุกต์ใช้ในมิติต่าง ๆ

ทิศทางการทำงานการต่อยอดสมัชชาสุขภาพ เฉพาะพื้นที่ ในทศวรรษที่ 2 ตั้งแต่ปี 2555-2557 เน้นให้เกิดการจัดกระบวนการสมัชชาสุขภาพ จังหวัด (Provincial Health Assembly: PHA) ปัจจุบันมี 51 จังหวัด เพื่อพัฒนาและขับเคลื่อน นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม อย่างเป็นระบบ โดยใช้พื้นที่จังหวัดเป็นขอบเขต เปิดโอกาสให้กลุ่ม

เครือข่ายทุกภาคส่วนใน จังหวัด ทั้งภาคประชาสังคม/เอกชน ภาควิชาการ /วิชาชีพ และ ภาคราชการ/การเมือง ได้เข้ามีส่วนร่วม เป็นคณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัด (คจ.สข.) มีหน่วยบริหารงานและเลขานุการกิจสมัชชาสุขภาพ จังหวัด (นสส.) ทำหน้าที่ บริหารจัดการกระบวนการ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง อีกทั้งได้จัดให้มีการ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันผ่าน กระบวนการกลุ่ม จังหวัดในระดับภูมิภาคครอบคลุมทุกจังหวัดแล้ว 13 ปี ที่ผ่านมา สมัชชาสุขภาพเป็นนวัตกรรม ใหม่ในการเปิดพื้นที่สาธารณะทางสังคมอย่าง กว้าง ขวางและหลากหลาย ที่ให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อย่างสมานฉันท์ เพื่อสร้างทางเลือก ค้นหาทางออกหรือการมี ข้อเสนอเชิงนโยบาย ที่จะ นำไปสู่การปฏิบัติที่ทำให้ เกิดสุขภาวะ และจะพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีงามร่วมกัน

สมัชชาสุขภาพจึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญของการขับเคลื่อนโครงการฯ ของ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่คนในประเทศไทยควรเข้าใจ และพระสงฆ์จะสามารถ ดำเนินการภายใต้หลักการของสมัชชาฯ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่แกนนำพระสงฆ์จะต้อง เข้าใจบทบาท และเร่งดำเนินการเชิงรุกต่อไป

3. บทบาทพระสงฆ์กับการส่งเสริมสุขภาพ เราทราบกันดีอยู่แล้วว่าพระสงฆ์แต่ละ รูปได้ทำงานเพื่อคณะสงฆ์มาโดยตลอด ภายใต้กิจกรรม หรือนโยบายของคณะสงฆ์ แต่ บทบาทพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมสุขภาพโดยตรงนั้น ต้องยอมรับว่ามีติด้านนี้ด้อยมาก เนื่องจากพระสงฆ์ยังไม่เข้าใจด้านการส่งเสริมสุขภาพที่เป็นรูปธรรม ซึ่งความเป็นจริงแล้ว ทุกมิติของการดำเนินวิถีชีวิตของพระสงฆ์กับศรัทธาญาติโยม ล้วนเป็นการส่งเสริมสุขภาพ ทางอ้อมมาโดยตลอด และการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคนิค วิธีการต่าง ๆ ที่จะเข้าถึง ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมนั้น เรายังไม่มีกระบวนการที่ชัดเจนในประเทศไทยจะเห็นว่า สถาบันองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ ได้ขับเคลื่อนมาหลายสิบปีมาแล้ว เช่น องค์กรของศาสนา คริสต์ พยายามดูแลด้านสุขภาพของประชาชนคนไทย และการขับเคลื่อนโครงการต่างเพื่อ การส่งเสริมด้านสุขภาพ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ถึงเวลาแล้วที่พระสงฆ์จำเป็นต้องแสดงบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้นำ ด้านศาสนา และมีต้นทุนต่าง ๆ ได้เปรียบกว่าศาสนาอื่น ๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ที่มีทุนทางสังคมต่าง ๆ ในการขับเคลื่อน ส่งเสริมพระสงฆ์ในจังหวัดลำพูน เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ที่สำคัญต้องพัฒนาฝึกอบรมแกน นำพระสงฆ์ เพื่อเป็นผู้สร้างเครือข่ายหรือทีมงานในการขับเคลื่อนด้านสุขภาพต่อไป

4. การสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์และหน่วยงานต่าง ๆ วินัยนับเป็นมิติของการ ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มุ่งเน้นการ พัฒนาด้านชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญเราได้มีหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ให้การ สนับสนุน การสร้างเครือข่ายจึงได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบันเครือข่ายพระสงฆ์

พระนักพัฒนา ได้รวบรวมและเสริมสร้างเครือข่ายอย่างเข้มแข็ง เราสามารถที่จะประสานงานกับเครือข่ายได้โดยตลอด

ในขณะเดียวกันสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ไม่สามารถที่จะดำเนินการเฉพาะอำเภอใดอำเภอหนึ่ง เราจำเป็นที่จะต้องทำงานแบบมีเครือข่าย และอย่างมีส่วนร่วม เครือข่ายในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเครือข่ายเฉพาะพระสงฆ์จังหวัดลำพูนเพียงอย่างเดียว หากแต่พระสงฆ์เองจะต้องสร้างเครือข่ายกับชุมชน เรามีกลุ่มต่าง ๆ มากมายในสังคม เช่น เรามีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ เมืองครุฑปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ที่พร้อมจะให้ทุนสนับสนุน เป็นต้น อย่างหนึ่งที่สำคัญของการสร้างเครือข่าย คือความมุ่งมั่นและความรักในการเป็นแกนนำพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง หากการทำงานเป็นรูปธรรม และสามารถเสริมสร้างสุขภาวะได้อย่างชัดเจน การสร้างเครือข่ายก็จะเป็นแนวทางในการก่อรูปที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การประชุมครั้งนี้ได้ให้พระเลขานุการระดับตำบลได้รับสมัครพระสงฆ์จิตอาสาเพื่อทำงานด้านสุขภาวะ และจะได้เข้าอบรมองค์ความรู้ในโอกาสต่อไป

3. ก่อเกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายเพื่อสุขภาวะจังหวัดลำพูน

ความร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูนที่ผ่านมา สู่การยกระดับการดำเนินในโครงการธรรมทูตสุขภาวะของกลุ่มสังฆพัฒนาวิชาลัยจังหวัดลำพูน ได้ดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายความร่วมมือ โดยให้คณะสงฆ์จังหวัดลำพูนเป็นหลักในการดำเนินงาน จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของเครือข่ายประกอบด้วยเครือข่าย 3 กลุ่มใหญ่ในการปฏิบัติการ ได้แก่ เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา เครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดลำพูน เครือข่ายพระนิสิตจิตอาสาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐด้านการเสริมสร้างสุขภาวะ เครือข่ายสถาบันวิจัยหรือศูนย์ (สกว.) และเครือข่ายของกลุ่มแกนนำชุมชนนักพัฒนาและเสริมสร้างสุขภาวะจังหวัดลำพูน เป็นต้น ซึ่งได้วิเคราะห์ถึงบทบาทการทำงานอย่างเป็นเครือข่าย ดังนี้

1) เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำพูน คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน นับเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญต่อสุขภาวะชุมชน นำโดย พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน และพระสังฆาธิการในจังหวัดลำพูน ให้การสนับสนุนและส่งเสริมคณะสงฆ์ได้ทำงานเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะ โดยเฉพาะสุขภาพด้านจิตใจ ที่พยายามดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ เช่น โครงการชวนคนนอนวัด โครงการธรรมสัญจรพัฒนาจิตใจ โครงการธรรมทูตสัญจร โครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล 5 ฯลฯ การดำเนินงานของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูนจึงเป็นมิติของการทำงาน โดยได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทหน้าที่ของประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน 62 เขต/ตำบล ที่มีภาระหน้าที่หลักในการส่งเสริมสุขภาวะชุมชน จะ

เห็นได้ว่าพระสงฆ์ที่ได้รับตำแหน่งประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้คัดเลือกจากผลงานและความสามารถของพระสงฆ์เพื่อพัฒนาชุมชน ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดลำพูนจึงปฏิบัติงานอย่างบูรณาการ ระหว่างศาสนกิจของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลกับการพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่า พระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำพูน ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างสุขภาวะในส่วนพระสงฆ์สามเณรจังหวัดลำพูนเป็นอันดับแรก และมีการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานของพระสงฆ์นักพัฒนาได้ให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน โดยให้แต่ละหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลได้ประสานงาน และร่วมมือกันปฏิบัติงานภายใต้การบูรณาการกับกิจกรรมที่คณะสงฆ์จังหวัดลำพูนได้ดำเนินการอยู่แล้ว การดำเนินงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนายังมีความร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งได้นำเสนอให้เครือข่ายอื่นต่อไป

2) เครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดลำพูน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดลำพูน นับเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติการณ์ในโรงเรียนจังหวัดลำพูน จำนวน 240 รูป ที่มุ่งเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดลำพูนได้ดำเนินงานแบบบูรณาการกับนโยบายหลักของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา เครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงเป็นเครือข่ายที่บทบาทสำคัญต่อการบูรณาการกับการเรียนการสอนในโรงเรียน และทำงานร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน การดำเนินงานการส่งเสริมสุขภาวะจึงเป็นการหลักการ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มุ่งเน้นให้โรงเรียนได้ให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างสุขภาวะ ซึ่งมีวัดและชุมชนได้ให้การสนับสนุน จะเห็นได้จากการพัฒนาสุขภาพด้านจิตใจ ที่พระสงฆ์เหล่านั้นดำเนินการเสริมสร้างอย่างต่อเนื่อง

3) เครือข่ายพระนิสิตจิตอาสาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ก่อตั้งชมรมนิสิตจิตอาสาของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ภายใต้โครงการนิสิตจิตอาสาเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน เครือข่ายพระนิสิตจิตอาสาจึงมีสมาชิกจำนวน 75 รูป/คน ที่ได้ร่วมมือในการปฏิบัติงานโดยให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา จึงได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมเยี่ยมผู้ป่วยโรงพยาบาล กิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะด้านจิตใจของผู้สูงอายุ เป็นต้น นิสิตจิตอาสาเหล่านี้เป็นกลุ่มที่พยายามขับเคลื่อนกิจกรรมที่บูรณาการกับการเรียนการสอน และร่วมมือกับเครือข่ายของคณะสงฆ์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดลำพูนในการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ โครงการขับเคลื่อน

หมู่บ้านศีล 5 โครงการธรรมสัจจพัฒนาจิตใจ เป็นต้น การทำงานของเครือข่ายพระนิสิตจิตอาสายังร่วมมือกับชมรมต่าง ๆ ในส่วนของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เพื่อความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน เช่น การประสานงานกับชมรมพระธรรมวิทยากร เพื่อได้ดำเนินการกิจกรรมนักเรียนในชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาพะ จึงเห็นได้ว่าเครือข่ายพระนิสิตจิตอาสาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้ดำเนินการอย่างบูรณาการกับการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

4) เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐด้านการเสริมสร้างสุขภาพะ การทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการเสริมสร้างสุขภาพะตามแนวพระพุทธศาสนา ได้ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จำนวน 52 ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพทุกตำบลในจังหวัดลำพูน การทำงานของหน่วยงานภาครัฐที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้ประสานของความร่วมมือในบทบาทที่เชี่ยวชาญ ได้แก่ด้านสุขภาพทางกายโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ และด้านการสนับสนุนงบประมาณโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล การทำงานของจังหวัดลำพูนด้านการเสริมสร้างสุขภาพะ จึงมีการทำงานอย่างมีส่วนร่วมหลายเครือข่าย โดยให้พระสงฆ์นักพัฒนาได้ประสานงานกับเครือข่ายของหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง การทำงานร่วมกับภาครัฐเป็นการระดมบุคลากรในชุมชนให้ตระหนักถึงการเสริมสุขภาพะต่อไป

5) เครือข่ายสถาบันวิจัยหรือศูนย์ (สกว.) เป็นสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนจังหวัดลำพูน ซึ่งดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ได้ให้การมีส่วนร่วมกับการเสริมสร้างสุขภาพะตามแนวพระพุทธศาสนา ด้วยการบูรณาการกับโครงการวิจัยของชุมชน อาทิเช่น โครงการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาพะเชิงพุทธ พื้นที่ตำบลอุโมงค์ เป็นต้น การเสริมสร้างสุขภาพะตามแนวพระพุทธศาสนา จึงเป็นประเด็นงานวิจัยสำคัญในการพัฒนาสุขภาพของคนลำพูน ซึ่งทางสถาบันวิจัยหรือศูนย์ได้ร่วมประชาสัมพันธ์และร่วมดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง กับคณะสงฆ์ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นับเป็นเครือข่ายวิชาการด้านพัฒนาชุมชนที่ตระหนักถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับการดำเนินงานวิจัยต่อไป

6) เครือข่ายของกลุ่มแกนนำชุมชนนักพัฒนาและเสริมสร้างสุขภาพะจังหวัดลำพูน เครือข่ายของกลุ่มแกนนำชุมชนนักพัฒนาและเสริมสร้างสุขภาพะจังหวัดลำพูน เป็นเครือข่ายที่มีกลุ่มต่าง ๆ อาทิเช่น กลุ่มสมัชชาสุขภาพจังหวัดลำพูน กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ เกษตรอินทรีย์ กลุ่ม 84 ครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ได้ดำเนินงานร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ในการส่งเสริมสุขภาพะชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

กลุ่มสมัชชาสุขภาพจังหวัดลำพูน เป็นการรวมพลังสมาชิกของกลุ่มในการดูแลด้านสุขภาพของคนลำพูน ด้วยการผลักดันนโยบายภาครัฐ และการระดมความคิดเพื่อ

ประชาสัมพันธ์ให้คนจังหวัดลำพูนได้ตระหนักถึงสุขภาพ กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่เกษตรอินทรีย์ เป็นกลุ่มสมาชิกที่ปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์เพื่อนำผลิตผลที่ปลอดสารพิษมาจำหน่ายในราคาถูก และพยายามชวนเชิญให้คนในจังหวัดลำพูนได้ทำเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายของกลุ่มแกนนำชุมชนนักพัฒนาได้ให้ความสำคัญของเสริมสร้างสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง จึงได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายคณะสงฆ์ในการดำเนินงานด้านนี้มาโดยตลอด

นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา จำเป็นที่จะต้องมีการขยายอย่างบูรณาการ ดังที่กล่าวมาข้างต้นโดยประสานงานระหว่างเครือข่ายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เครือข่ายพระสงฆ์ กับเครือข่ายภาครัฐและเครือข่ายชุมชน จึงจะทำให้การดำเนินการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จ และการทำงานบนเครือข่ายดังกล่าว จำเป็นจะต้องมีสถาบันการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นสถาบันด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา ที่ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับวิชาการ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนาต่อไป

4. แนวคิดอุดมการณ์การทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำพูน

พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ที่ปรึกษาโครงการธรรมทูตสุขภาวะ พระครูบาเจ้าศรีวิชัย พระสงฆ์ผู้เป็นนักบุญแห่งล้านนาหรือบุญชัยเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มองเห็น “ทุนวิถีวัฒนธรรม” ที่เปี่ยมล้นด้วยศักยภาพที่มีอยู่ทั่วไปในพระสงฆ์ทุกรูป นั่นคือ “ความศรัทธา” ที่ศรัทธาประชาชนพุทธศาสนิกชนมีต่อพระสงฆ์ด้วยความเคารพอนุบนบบูชา เป็นที่พึ่งของหมู่บ้านในการเชื่อมประสานความร่วมมือจากทุก

หน่วยงาน/องค์กรได้เป็นอย่างดีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หากพระสงฆ์ใช้ “ความศรัทธา” นี้เป็นเครื่องในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้กระบวนการสร้างปัญญาไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคมได้ในทุกมิติ พระครูบาเจ้าศรีวิชัย นับได้ว่าเป็นพระสงฆ์ที่มีจิตอาสาที่เริ่มต้นด้วยการพัฒนาตนเองตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาปฏิบัติสมณกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐานอย่างต่อเนื่อง (ศีล) เมื่อจิตได้รับการพัฒนามาตามลำดับตามที่พระอาจารย์ผู้สอนกรรมฐานให้แล้วจึงเกิดความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแน่วแน่ด้วยมุ่งหวังพระนิพพานเป็นที่ตั้งเป็นสรณะที่สุดแห่งชีวิต (สมาธิ) แม้เมื่อเกิดอภิรถ์เรื่องราวมากมายถาโถมเข้ามาในชีวิตแห่งสมณเพศแทบจะเอาชีวิตไม่รอด แต่พระครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับไม่หวั่นไหวไปกับเหตุการณ์เหล่านั้นได้ใช้สติเป็นเครื่องมือในการควบคุมอารมณ์มองให้เห็นความเป็นจริง (ปัญญา) ยอมที่จะพลีกายและลมหายใจเพื่อความถูกต้องความเป็นจริงแห่งพระพุทธศาสนา เดินทาง

ร อ น แ ร ม เ จ ร ิ ญ จ ิ ต ตั ว ย
 รุดตควัตรเป็นปกติสมณวิสัยด้วยการสั่งสมบารมีธรรมมีความเสียสละอย่างยิ่งยวดในการ
 ก่อสร้าง และทำการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาและสิ่งสาธารณประโยชน์
 มากกว่า 180 วัด/แห่ง มองเห็นความเดือดร้อนและความจำเป็นของบุคคลอื่นมาก่อน
 ตนเองเสมอเช่นเดียวกับพระโพธิสัตว์

ปฏิปทาอันงดงามยิ่งเช่นนี้ของพระครูบาเจ้าศรีชัยจึงเป็นแรงผลักดันให้ลุกขึ้นมา
 ช่วยเหลือสังคมเริ่มจากปี พ.ศ. 2546 เป็นแกนนำในการรวมกลุ่มพลังมวลชนในหมู่บ้าน
 แล้วร่วมกันพัฒนาปัญหาเสพติดในหมู่บ้านให้เป็นประเด็นสาธารณะ ใช้กระบวนการ
 ชุมชนเป็นเครื่องมือจัดการภายในชุมชนของตนเองได้เป็นหมู่บ้านแรกของอำเภอเมือง
 จังหวัดลำพูนเป็นหมู่บ้านที่ได้รับพระทานเงินขวัญถุงจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
 พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ในนาม “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” เป็นหมู่บ้านแห่งแรก
 ของจังหวัดลำพูน จนนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้สู่การปฏิบัติเชิงประจักษ์เป็นที่ยอมรับ
 เป็นที่ไว้วางใจในการได้รับรางวัลแห่งความภาคภูมิใจในระดับต่าง ๆ มากมาย ถึงปี 2549
 เป็นแกนนำในการระดมความคิดเห็น สร้างเวทีสาธารณะเรื่องการจัดการ
 ทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารที่ไหลผ่านตำบลศรีบัวบาน ตำบลป่าสัก ตำบลเวียงยอง
 รวม 13 หมู่บ้านกระตุ้นให้ศรัทธาประชาชนทั้ง 3 ตำบลให้หันมามองดูตัวเอง “ดูตัวเองออก
 บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น” ร่วมเรียนรู้ ร่วมแบ่งปัน ร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ใน
 ลำน้ำแม่สารนั้นยกขึ้นสู่ประเด็นสาธารณะในระดับตำบล ปรากฏเป็นแผนพัฒนาตำบลของ
 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งระยะสั้นระยะยาว มีการสร้างกลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มเด็ก-เยาวชน
 ในตำบลจากรุ่นสู่รุ่นภายใต้การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และงบประมาณจาก
 สำนักงานกองทุนวิจัยชุมชน (สกว.) รวมระยะเวลาทำงานกว่า 5 ปี จนกระทั่งปัจจุบันยัง
 เป็นแกนนำรูปสำคัญที่สร้างให้สังคมหมู่บ้านลุกขึ้นมาพึ่งพาตน “ชุมชนจัดการตนเอง” ด้วย
 การขับเคลื่อนงานด้านเครือข่ายกลุ่มเด็ก-เยาวชนในสถานศึกษา จำนวน 17 แห่งทั่วทั้ง
 จังหวัดลำพูนในนาม “ชมรมกล้าดีศรีลำพูน” ขับเคลื่อนภายใต้ชุดกิจกรรมเดียวกันกล่าวคือ
 กิจกรรมค่ายแกนนำดีศรี กิจกรรมอาสาทำความ กิจกรรมรวมพลคนกล้าดีศรีลำพูน
 รวมกลุ่มผู้ใหญ่ใจดีจากภาคราชการ ภาคประชาชนมีจิตอาสาดวงเดียวกันที่มีต่อผู้ป่วยติด
 เตียงด้วยการตั้งกองทุน “เอสราเพื่อผู้ป่วยติดเตียงอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ดูแลให้
 ความรู้แก่ผู้ดูแลผู้ป่วย และผู้ป่วยติดเตียงเป็นวิทยาทาน มีการระดมทุนจากสาธารณชนผู้ใจ
 บุญทั่วไปเพื่อจัดหาและทำการมอบที่นอนลม ทำการมอบเครื่องผลิตออกซิเจนให้แก่
 ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยทั่วพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และมองเห็นปัญหาการเข้าถึง
 แหล่งทุนเพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตในทุกมิติ ทั้งด้านการศึกษา การประกอบสัมมาชีพ
 การลดภาระหนี้สินในครัวเรือน ส่งเสริมให้ศรัทธาประชาชนลูกสมาชิกได้ออมบนพื้นฐาน

แห่งคุณธรรม “สัจจะ” ที่ต้องรับผิดชอบตัวเองระดับปกครองชีวิตด้วยปัญญา เป็นประการสำคัญ มีมวลสมาชิกกว่า 170 ราย มีเงินทุนหมุนเวียนกว่า 1,000,000 บาท ในนาม “สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนวัดแม่สารป่าขาม” ภายใต้กองการทำงาน เพื่อชุมชน “เงินทุนถูกใจ โปร่งใสการบริหารพัฒนางานเพื่อสวัสดิการชุมชน”

แรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบกล่าวคือ พระครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นจึงนับได้ว่า มีความสำคัญไม่น้อยต่อการสร้างพลังจากภายในแล้วเปล่งออกมาเป็นพลังด้านบวกเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม พัฒนาชาติ ได้ในที่สุด ประสบการณ์ทางความคิดทางปัญญา หรือจากการลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริงที่ผ่านมาเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ต่อสังคมวงกว้างมากยิ่งขึ้นโดยลำดับได้นั้นต้องสร้างกระบวนการทำงานเป็นทีม พัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาด้วยเวทีสาธารณะ สร้างกิจกรรมในทุกระดับเพื่อให้เกิดการยอมรับในลักษณะของเครือข่ายคนทำงาน มีเวทีการถอดบทเรียนเพื่อมองให้เห็นเนื้อแท้ของงานพัฒนาสังคม ด้วยการ “แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง” ส่งต่อองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นสู่บุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน องค์กรที่เห็นประโยชน์ร่วมกันมุ่งหวังให้สังคมลำพูนเป็น “ลำพูน สังคมคุณธรรม” ที่เริ่มต้นจากพลังแห่ง “ศรัทธา” พัฒนาเป็น “ปัญญา” เครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคมลำพูนไปสู่ทิศทางแห่งสังคมเข้มแข็ง ประเทศชาติแข็งแรง ประชาชนกินอิ่ม นอนอุ่น ฝันได้ ภายใต้การนำหลักพุทธธรรมสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมตามกระบวนการทำงาน ดังนี้

จับจุด	ศึกษาปัญหา สถานการณ์
จ่อไฟ	ให้ความสำคัญ ความคิด
ใส่เชื้อ	ให้ทักษะ และปัจจัยที่จำเป็น
แก้อูก	สนับสนุน รวมพลัง

พระครูอัมพวันกิจจารักษ์ ประธานสังฆพัฒนาจังหวัดลำพูน “การจัดตั้งสังฆพัฒนาสุขภาวะของพระสงฆ์ ในเขตจังหวัดลำพูน นั้น เพื่อเป็นการต่อยอดโครงการซึ่งเดิมทีนั้น ทางจังหวัดลำพูน ได้มีการก่อตั้งขึ้นมาแล้ว เพียงแต่ไม่ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ใน จังหวัดลำพูน โดยเฉพาะการเอาใจใส่เกี่ยวกับสุขภาพพลานามัย ของคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดลำพูน เพื่อเป็นการสอดส่องสุขภาพ พลานามัยให้พระสงฆ์ที่กำลังอาพาธจากโรคร้ายต่าง ๆ ที่กำลัง เชนิอยู่โรคประจำตัวบ้าง และโรคที่คนเราส่วนใหญ่จะพบเจอบ่อย ๆ นั้นมันมีมาก่อนหน้า

นี้แล้ว เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ในเขตลำพูน จึงได้เกิดโครงการนี้ขึ้นมา และเป็นการตอบสนองนโยบายของฝ่ายบนให้พระสงฆ์พร้อมเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลในแต่ละเขตในจังหวัดลำพูนได้ทำงานและทำหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมาย เพื่อประโยชน์แก่สังคมทั้งของพระภิกษุสามเณรและศรัทธาประชาชน เพื่อให้การดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น และจะได้ช่วยกันทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยืนนานต่อไป ด้วยทุกท่านหันมาดูแลสุขภาพช่วยเหลือสังคมด้วยกันทุกฝ่ายจึงจะทำให้โครงการนี้มีประสิทธิภาพและมั่นคงยิ่งขึ้น”

พระมหานูวัต ฐิตเมโธ รองประธานสังฆพัฒนาจังหวัดลำพูน ได้กล่าวถึงโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยไว้ว่า “สำหรับโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย เป็นมิติทางสังคมที่จะขยับภาคภาคิที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ในการดูแลและเอาใจใส่พระสงฆ์ด้วยกันเอง ในส่วนของจ.ลำพูน ได้ขับเคลื่อนโครงการดังกล่าว ภายใต้ชื่อโครงการธรรมทูตสุขภาพะ อันได้แก่การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ และการสรรหาอาสาสมัครพระสงฆ์พัฒนาสุขภาพะประจำวัด หรือ (อสว.) เป้าหมาย ครอบคลุมทั้งจังหวัด ซึ่งตามแนวคิดมุมมองที่ผมมองนั้น คือการเริ่มต้นที่ตัวเราก่อนในการพัฒนาและดูแลทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ถ้าเรารักษาสมดุลให้เกิดความพอดี เราก็จะดีพอ ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

การดำเนินโครงการต้องอาศัยเครือข่ายและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคคณะสงฆ์ องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากจะเกิดภาพแห่งความสามัคคีของสงฆ์แล้ว ยังจะเห็นภาพแห่งความห่วงใยความปรารถนาดี จากฆราวาสถึงพระสงฆ์-สามเณรอย่างถูกต้อง และเหมาะสม และร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง

สำหรับโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย เป็นมิติทางสังคมที่จะขยับภาคภาคิที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ในการดูแลและเอาใจใส่พระสงฆ์ด้วยกันเอง ในส่วนของ จังหวัดลำพูนได้ขับเคลื่อนโครงการดังกล่าว ภายใต้ชื่อโครงการธรรมทูตสุขภาพะ อันได้แก่การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ และการสรรหาอาสาสมัครพระสงฆ์พัฒนาสุขภาพะประจำวัด หรือ (อสว.) เป้าหมาย ครอบคลุมทั้งจังหวัด ซึ่งตามแนวคิดมุมมองที่ผมมองนั้น คือการเริ่มต้นที่ตัวเราก่อนในการพัฒนาและดูแลทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ถ้าเรารักษาสมดุลให้เกิดความพอดี เราก็จะดีพอ ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น”

4.3 กรณีศึกษาการขยายโครงการพุทธศาสนาสู่ปรัชญาผ้าเหลือง นำคนเข้าหาธรรม

1. การขับเคลื่อนสังคมพัฒนาวิทยาลัยในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 17

การขับเคลื่อนโครงการสังคมพัฒนาวิทยาลัยในพื้นที่ดังกล่าว จัดขึ้นที่วัดนิโครธาราม ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง วันจันทร์ที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2561 โดยมีรายละเอียดกิจกรรมในโครงการ ดังนี้

1. การพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการปกป้องพระพุทธศาสนา พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ได้เห็นถึงความสำคัญและพร้อมที่จะให้การสนับสนุน โดยเดินทางมาเข้าร่วมในขณะเดียวกันได้ มอบแนวปฏิบัติในการดำเนินโครงการในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 17 ดังนี้

นับเป็นเรื่องที่น่ายินดี ที่มีโอกาสให้พระหนุ่มซึ่งมีกำลังในการทำงาน ได้มาร่วมกันทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาที่จะเกิดขึ้นในไม่ช้านี้ การขับเคลื่อนโครงการในครั้งนี้ เป็นพื้นที่ที่ 3 ซึ่งมีจุดหมายที่จะขับเคลื่อนโครงการ ดังนี้การเคลื่อนไหวในการพัฒนา มีความหมายว่าอย่างไร ที่จริงแล้วการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาเพียงแคต้องการพบกับคำว่า สมบูรณ์

งานทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่เฉพาะที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้เท่านั้น แม้แต่สมัยก่อนยังมีการเคลื่อนไหว ขับเคลื่อนพัฒนาเหมือนกัน จึงทำให้พระพุทธศาสนาขับเคลื่อนมาได้จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ด้วยการอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มาทุกยุคทุกสมัยโดยไม่ปล่อยปะละเลยอย่างใดอย่างหนึ่ง มีแนวคิดอย่างไรเราก็ทำไปตามนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ ด้านสาธารณะสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ต่างก็ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง

ในอดีตที่จังหวัดตรังมีแนวคิดในด้านการเผยแผ่ วัดที่อยู่ในชนบทขาดบุคลากรในการทำงานช่วยเหลือเจ้าอาวาส ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้แก่ประชาชนที่หันหน้าเข้าหาวัดปฏิบัติธรรม จึงเป็นที่มาว่าทำอะไร โดยเริ่มด้วยการประชุมคณะสงฆ์ และให้พระที่มีทักษะใน

การแสดงพระธรรมเทศนา เป็นจิตอาสาไปประจำอยู่ตามวัดในชนบท โดยไม่ต้องยึดติดกับสิ่งที่จะตอบแทนตามมา เป็นที่มาของการทำงานที่อาศัยความเสียสละจากพระสงฆ์ที่จำพรรษาในเมือง ทำให้ประชาชนเกิดความสนใจที่จะฟังธรรมจากพระสงฆ์ ถือว่าเป็นการขับเคลื่อนที่มีมาอย่างต่อเนื่องทุกยุคทุกสมัย ต่อมาได้มีการขยายผลไปในเรื่องของสุขภาพ การ

ปลูกสมุนไพโร เป็นสิ่งที่น่ายินดี จากเหตุการณ์ดังกล่าวนับได้ว่าเป็นการจุดประกายที่ได้ผลยิ่งขึ้น

ข้อสำคัญการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ มีวิธีการคือการน้อมนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะเป็นแนวปฏิบัติรวมถึงวิธีการทำงาน โดยการแปลคำสอนให้นำไปสู่การปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น ดังเช่นที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ปัญญาที่ไม่สมบูรณ์ เกิดจากมิจิตใจที่ไม่มั่นคง ไม่รู้แล้วยังทำ มีศรัทธาเลื่อน

ลอย จะเห็นว่ามีวลีความลึกซึ้งชวนทั่วไปยากที่จะตีความให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง เมื่อลองเอาแปลโดยใช้ภาษาปัจจุบันเพื่อการง่ายต่อการทำความเข้าใจ การมีปัญหาไม่สมบูรณ์ เกิดจากการมิจิตใจที่ไม่ตั้งมั่น การจะทำอะไรก็ตามจะต้องมีจิตใจที่ตั้งมั่น และมีความมั่นคง ตรงกันข้ามหากมิจิตใจที่ไม่มั่นคงคนทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ ปัญญาที่ไม่สมบูรณ์เกิดจากความเข้าใจคลาดเคลื่อนในพระสัทธรรม ไม่รู้ที่มาและรากฐานที่แท้จริง ดังนั้นการจะทำอะไรก็ต้องเข้าใจในรากฐาน ที่มาที่ไปจึงจะสำเร็จ

ดังเช่นในหลวงรัชกาลที่ 9 ครั้งหนึ่งพระองค์ได้เสด็จมาที่ภาคใต้ ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา สภาพของอำเภอเบตงมีแต่ภูเขาล้อมรอบ มีแต่สวนยางรายล้อมภูเขาทั้งหมด และขึ้นเขาไปกรีดยางทุกวัน ๆ ครั้นพระองค์ได้เสด็จไปเยี่ยมประชาชน และทรงตรัสถามถึงการประกอบอาชีพของประชาชน และประชาชนได้ทูลต่อพระองค์ว่า ขยายยางเป็นหลัก และปลูกบนภูเขา ด้วยพระปรีชาสามารถและความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จึงตรัสว่า “เวลาจะปลูกยางบนภูเขาอย่าไปปลูกเฉย ๆ ต้องตกลงกับคนที่งครีดก่อนว่าจะขึ้นไปกรีดยางได้หรือไม่ ถ้าคนกรีดยางตอบว่าได้จึงปลูก” นี่คือการเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

อีกกรณีหนึ่งในสมัยก่อน ตลาดในอำเภอหาดใหญ่ มีน้ำท่วมอยู่บ่อยครั้งประจำปี เกิดความเสียหายอย่างหนัก พระองค์ทรงประทับเครื่องบินเพื่อตรวจดูอย่างแน่ใจ จึงมีโครงการพระราชดำริให้ชุดคลองระบายน้ำเหนือเมืองหาดใหญ่ให้ออกสู่ทะเล ท่อระบายประมานจำนวนมาก ซึ่งมีผู้คนกล่าวว่าแพงเกินไป พระองค์จึงตรัสตอบไปว่า และที่ผ่านมาทุกๆ น้ำสร้างความเสียหายไปแล้วมากมายมหาศาล และไม่มากกว่านั้นหรือ ปัจจุบันนี้ น้ำไม่ท่วมหาดใหญ่ซึ่งเป็นผลมาจากโครงการดังกล่าว นี่จึงเป็นลักษณะของการรู้ลึกซึ้งและจึงค่อยลงมือทำ สรุปได้ว่า การมีศรัทธาเลื่อมใสเลือนลอย เมื่อลงมือทำก็ทำให้มันผ่านๆ ไป ไม่ได้มีการประชุมเพื่อทบทวน ติดตามและประเมินผล นี่เป็นการยกตัวอย่างถึงการนำพุทธวิธีมาใช้

เพราะฉะนั้นการทำงานใด ๆ ก็ตามขอให้พระสงฆ์นักพัฒนาทุกรูปมีความเข้าใจใส่ ในกิจกรรมที่ทำ และพยายามศึกษาให้ลึกซึ้ง ให้ความสนใจงานจึงจะได้เกิดผลเกิดประโยชน์

ขึ้นมา การขับเคลื่อนพัฒนาก็เช่นเดียวกันขอให้ใช้หลักอันนี้ จะขับเคลื่อนด้านใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นงานด้านสุขภาพ หรือจะเป็นงานด้านการเผยแพร่

เมื่อพระพุทธศาสนาสืบทอดมาถึงยุคปัจจุบันจึงช่วยกันรักษาและหวงแหนไว้ จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาสุดแสนจะบอบช้ำ เรื่องที่ไม่เคยเกิดก็เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นต้องช่วยกันรักษาคุณงามความดีของตนเอง และขับเคลื่อนงานที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นการสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา และภาคประชาสังคมอย่างทั่วถึง

2. ศึกษาฐานพื้นที่ต้นแบบ ศูนย์เรียนรู้ป่าสาकुซึ่งดำเนินการโดย นายพิศิษฐ์ ชาญเสนา นายกสมาคมหยาดฝน การจัดการทรัพยากรน้ำที่อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบกับกลุ่มชาวบ้านที่ทำงานโยงใยกันเป็นเครือข่าย ช่วยกันดูแลจัดการทรัพยากรและระบบนิเวศในชุมชนร่วมกัน

“สาकु” ไม่พื้นถิ่นของพื้นที่ชุ่มน้ำภาคใต้และมีบทบาทในวัฒนธรรมของผู้คนมานาน เป็นพืชช้ำน้ำ รากสาकुที่โค้งเหนือผืนดินก่อให้เกิดทางน้ำสายเล็กสายน้อย กลายเป็นแอ่งให้สัตว์น้ำขนาดเล็กได้อุปซ่องตัว ช่วยชะลอแรงน้ำไม่ให้ไหลเร็วลงสู่ทะเล ทำให้ผู้คนมีน้ำใช้ตลอดปี แต่เมื่อมีการส่งเสริมเกษตรกรรมแผนใหม่ มีการพัฒนาแหล่งน้ำ การขุดลอกคลองและการจัดระบบชลประทาน ก็มีการทำลายป่าสาकु โดยเฉพาะในบริเวณแม่น้ำปะเหลียน ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน 9 ชุมชนในนามของ “ชมรมอนุรักษ์ป่าสาकुอำเภอนาโยง”

หมู่บ้านหลายแห่งในอำเภอนาโยงมีชื่อนำหน้าว่า “นา” ก็เพราะว่าในอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีพื้นที่นาเป็นส่วนมาก และเป็นนาที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัดตรัง พื้นที่ลุ่มน้ำแห่งนี้มีลำคลองหลายสายที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัด เช่น คลองนางน้อย คลองลำลุง คลองลำซาน เป็นต้น

ในความหลากหลายของพรรณพืชในพื้นที่ชุ่มน้ำ “สาकु” (Sago palm, Metroxylon sagus Rottb) ซึ่งเป็นพืชเฉพาะถิ่นในภาคใต้ มีบทบาทสำคัญ ในฐานะพืชหลักของพื้นที่ชุ่มน้ำ สาकुขึ้นกระจัดกระจายตามชายฝั่ง คลอง หนอง พรุ มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ สาकुใช้ประโยชน์ได้ทั้งด้านอาหาร รายได้ ยารักษาโรค และมีบทบาทในวัฒนธรรม มีการใช้สาकुในพิธีกรรม ในสถาปัตยกรรมท้องถิ่น บ้านสมัยก่อนใช้สาकुมุงหลังคา และใช้เป็นส่วนประกอบย่อยอื่น ๆ ซึ่งเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่น สาकुช่วยรักษาระบบนิเวศ ด้วยความที่เป็นพืชช้ำน้ำ และช่วยอนุรักษ์ดิน

รากสาकुปูดขึ้นมาเหนือดิน กลายเป็นกำแพงที่ทำให้เกิดธารน้ำเล็กๆ ชาวบ้านได้เคยอาศัยธารน้ำที่แยกสาขาเหล่านี้ในการทำนา สาकुที่ขึ้นขนานฝั่งคลองทั้งสองฟากช่วยบัง

แตกบังลม ทำให้น้ำระเหยช้า ลักษณะรากสาครที่มีความแน่น แตกหน่อ แตกกอได้ตลอด ช่วยกันทางน้ำไม่ให้ไหลลงทะเลเร็วเกินไป ในภาคใต้ที่มีพื้นที่แคบ ลำน้ำมักจะมีขนาดสั้น พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ทำให้น้ำจากภูเขาไหลลงทะเลอย่างรวดเร็ว สาครจึงเป็นเสมือนฝาย หรือเขื่อนธรรมชาติช่วยเก็บน้ำ สมัยก่อน ชาวบ้านสร้างระบบชลประทานพื้นบ้านเป็น ทำนบกิน เหมือนดิน หรือคลองไส้ไก่ เพื่อผันน้ำจากลำคลองขึ้นไปใช้ในการทำนา ระบบที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้สัมพันธ์กับลักษณะคลองและป่าสาครที่ขึ้นทั่วไปในคลอง การมีต้นสาครยังเป็นตัวชะน้ำ จนคนได้มีคำกล่าวว่า "ที่ไหนมีป่าสาคร ที่นั้นไม่ขาดน้ำ" ป่าสาครยังเป็นที่ซ่อนตัวของสัตว์น้ำหลากหลายพันธุ์ที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก

“ตัวการ” ทำลายป่าสาคร

นโยบายที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมเกษตรกรรมแผนใหม่ ที่มีการพัฒนาแหล่งน้ำด้วยวิธีขุดลอกคลอง การจัดระบบชลประทาน โดยใช้แผนงานที่เหมือนกันหมดทั้งประเทศ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อบริบทของระบบนิเวศพื้นที่ เป็นสาเหตุของการตัดป่าสาครหายไปถึงร้อยละ 70 (อาจารย์สมนึก โออินทร์-ประธานชมรมอนุรักษ์ป่าสาครอำเภอไทรโยค) คลองธรรมชาติหลายแห่ง กลายเป็นคลองระบายน้ำ เมื่อถึงหน้าแล้งฤดูแล้งน้ำแห้งขอด นายเอิบ จันทร์ฝาก อดีตกำนันตำบลโคกสะบ้า เปรียบเทียบจนเห็นภาพว่า “หน้าแล้ง เอาเสื้อปูบนท้องคลอง นอนได้สบาย” ส่วนน้ำในนา ที่เคยมีเมื่อฝนตกชุกในเดือนแปด ก็กลับไปไหลลงคลองที่ขุดใหม่ แล้วไหลลงแม่น้ำตรังกับแม่น้ำปะเหลียน อย่างรวดเร็ว นาส่วนใหญ่จึงต้องเริ่มช้า คือไปเริ่มในช่วงเดือนสิบ บางปีก็ช้ากว่านั้น หรือช้าเกินไป สภาพปัญหาเช่นนี้ ทำให้นาหรือแหล่งน้ำบางแห่งกลายเป็นดอนน้ำแห้ง ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาทำสวนยางพารา หรือปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น อย่างบ้านทุ่งแกเจีย ตำบลนาข้าวเสีย และบ้านไสขัน ตำบลโคกสะบ้า อำเภอไทรโยค เคยมีพื้นที่ชุ่มน้ำประมาณ 1,300 ไร่ ก็เปลี่ยนมาเป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม และพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ จำนวน 605 ไร่ และมีแนวโน้มจะสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างถาวรเพิ่มขึ้นทุกปี

นโยบายที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมเกษตรกรรมแผนใหม่ ที่มีการพัฒนาแหล่งน้ำด้วยวิธีขุดลอกคลอง การจัดระบบชลประทาน โดยใช้แผนงานที่เหมือนกันหมดทั้งประเทศ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อบริบทของระบบนิเวศพื้นที่ เป็นสาเหตุของการตัดป่าสาคร

หายไปถึงร้อยละ 70 (อาจารย์สมนึก โออินทร์-ประธานชมรมอนุรักษ์ป่าสาครอำเภอไทรโยค) คลองธรรมชาติหลายแห่ง กลายเป็นคลองระบายน้ำ เมื่อถึงหน้าแล้งฤดูแล้งน้ำแห้งขอด นายเอิบ จันทร์ฝาก อดีตกำนันตำบลโคกสะบ้า เปรียบเทียบจนเห็นภาพว่า “หน้าแล้ง เอา

เลื้อยบนท้องคลอง นอนได้สบาย” ส่วนน้ำในนา ที่เคยมีเมื่อฝนตกชุกในเดือนแปด ก็กลับไปไหลลงคลองที่ขุดใหม่ แล้วไหลลงแม่น้ำตรังกับแม่น้ำปะเหลียน อย่างรวดเร็ว นาส่วนใหญ่จึงต้องเริ่มข้า คือไปเริ่มในช่วงเดือนสิบ บางปีก็ข้ากว่านั้น หรือข้าเกินไป สภาพปัญหาเช่นนี้ ทำให้นาหรือแหล่งน้ำบางแห่งกลายเป็นดอนน้ำแห้ง ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาทำสวนยางพารา หรือปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น อย่างบ้านทุ่งแกเจีย ตำบลนาข้าวเสีย และบ้านไสขันธ์ ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง เคยมีพื้นที่ชุ่มน้ำประมาณ 1,300 ไร่ ก็เปลี่ยนมาเป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม และพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ จำนวน 605 ไร่ และมีแนวโน้มจะสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างถาวรเพิ่มขึ้นทุกปี

ฟื้นฟูป่าสาละวินฟื้นฟูชีวิต

ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ชาวบ้านบางกลุ่มที่ประสบปัญหาการทำลายป่าสาละวินเริ่มพูดคุยกัน ในการดำรงชีวิตและมีประสบการณ์เคยใช้ประโยชน์จากป่าสาละวินมาก่อนเริ่มคิดถึงคลองแบบเดิม คิดถึงป่าสาละวิน โดยคิดว่าหากป่าสาละวินอยู่ พวกเขาคงไม่ต้องอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ กลุ่มผู้หญิงเป็นกลุ่มแรกที่เริ่มวิตก

เพราะต้องรับผิดชอบเรื่องการหาอาหาร จึงมีการตั้งกลุ่มข้าวซ้อมมือ และเมื่อมาทำกิจกรรมด้วยกัน ก็มีการพูดถึงป่าสาละวินมากขึ้น และร่วมกันคิดหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสาละวิน นำไปสู่ความเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูป่าสาละวิน โดยสมาคมหยาดฝน เข้ามาทำงานเชื่อม

ประสานผู้คนกลุ่มต่าง ๆ โดยร่วมทำงานกับกลุ่มผู้หญิง ชักชวนผู้หญิงจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาร่วมกลุ่มมากขึ้น จนสามารถจัดตั้งกลุ่มผู้หญิงขึ้นเป็นทางการในชื่อ “กลุ่มผู้หญิงป่าสาละวินร่วมใจ” มีกิจกรรมการแปรรูปอาหารและขนมจากแป้งสาละวิน สามารถขยายเครือข่ายไปสู่ผู้ชาย ทำให้เกิด “ชมรมอนุรักษ์ป่าสาละวินอำเภอนาโยง” ในเดือนมิถุนายน 2543 นับเป็นองค์กรหลักของภาคประชาชน ที่ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และสร้างกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าสาละวินอย่างเป็นรูปธรรม กลุ่มคนที่เข้าร่วมชมรมฯ ประกอบด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียนทุกแห่งในเขตพื้นที่ อดีตครู อดีตกำนัน ผู้อาวุโสที่รู้เรื่องป่าสาละวิน และชาวบ้านทั่วไปที่ให้ความสนใจ รวมแล้วเป็นพื้นที่การดำเนินงานของชาวบ้านจาก 9 หมู่บ้าน ในตำบลนาข้าวเสีย และตำบลโคกสะบ้า ด้วยการเชื่อมประสานของสมาคมหยาดฝน

ต่อมา ชมรมฯ ได้เชื่อมโยงกับกลุ่มองค์กรที่เคลื่อนไหวด้านทรัพยากรในจังหวัดตรัง ที่มีบทบาท เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน เครือข่ายการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล และเครือข่ายลุ่มน้ำปะเหลียน ซึ่งทำให้เกิดการฟื้นฟูป่าสาละวินในระดับวงกว้าง และส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ป่าสาละวินอย่างแพร่หลายในพื้นที่

ชมรมอนุรักษ์ป่าสาธิตอำเภอนาโยง ได้เริ่มทำการศึกษาระบบนิเวศป่าสาธิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าสาธิต การใช้ประโยชน์จากป่าสาธิตในอดีต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าป่าสาธิต เพื่อเกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งทางด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ความมั่นคงทางด้านอาชีพ การศึกษา และเกิดองค์กรที่เข้มแข็ง เกิดความร่วมมือระหว่างสมาชิก และขยายแนวความคิดดังกล่าวสู่สังคมภายนอก

วิถีแห่งการอนุรักษ์ "4 ร่วม" สู่ความยั่งยืน

ชมรมอนุรักษ์ป่าสาธิตอำเภอนาโยง ใช้หลักการทำงานที่เรียกว่า "4 ร่วม" ได้แก่

ร่วมคิด : การรวมกลุ่มของแกนนำชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำจิตป่าสาธิต ร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าสาธิต และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนเกิดแผนงานในการจัดการและการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร

ร่วมทำ : จัดทำโครงการอนุรักษ์ป่าสาธิตปลูกเสริมฟื้นฟูในคลองลำขาน ช่วงไหลผ่านตำบลนาข้าวเสียและตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เกิดกิจกรรมแต่งสวนทางน้ำ มีการปล่อยปลา และสัตว์น้ำจิตแหล่งอนุรักษ์เพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และมีการร่วมกันสำรวจข้อมูลด้านความหลากหลายทางชีวภาพของคลองลำขานอีกด้วย

ร่วมรับประโยชน์ : ฟื้นฟูระบบนิเวศป่าสาธิตให้มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และได้เอื้อประโยชน์ให้ชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้ป่าสาธิต และบริเวณใกล้เคียง

ร่วมติดตามและประเมินผล : จัดการประชุมแกนนำชุมชนเพื่อพูดคุยถึงแนวทางและงานเครือข่ายด้านการจัดการ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการ และการใช้ประโยชน์ป่าสาธิตอย่างยั่งยืน ประชุมเครือข่ายผู้หญิงเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จังหวัดตรัง

วิธีทำงานของชมรมฯ ใช้คนท้องถิ่น มีการรวมกลุ่มพูดคุยทั้งเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อยตามพื้นที่ และสนับสนุนแต่ละกลุ่มย่อย ให้มีการพูดคุยและนำเสนอกิจกรรมของตน ประสานงานขอทุนจากภายนอกทั้งหน่วยราชการและภาคเอกชน พยายามดึงองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีส่วนร่วมเรียนรู้ เพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าสาธิต

สำหรับพันธมิตรจากภายนอก ชมรมฯ ให้ความสำคัญ 4 ด้าน ด้านแรกคือ การเสริมสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่ชาวบ้านทั้งในรูปการวิจัยแบบมีส่วนร่วม การจัดเวทีเรียนรู้ให้แก่ชาวบ้านเพิ่มเติม ด้านที่สอง การนำความรู้เกี่ยวกับป่าสาธิตที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน การเผยแพร่เรื่องป่าสาธิตแก่สาธารณะทั้งในรูปงานวิจัย รายงานทางวิชาการ ข่าว และบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ รายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น ด้านที่สามคือ กิจกรรม

ต่างๆ เพื่อให้เห็นความสำคัญของนิเวศป่าสาคุ เช่น การเรียนการสอนในชั้นเรียน การประชุมสัมมนา การกำหนดนโยบายสนับสนุนของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ด้านที่สี่คือ การสนับสนุนงบประมาณให้แก่เครือข่ายของชาวบ้านในการทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าสาคุ

สถานสร้างเครือข่าย

การทำงานลำพังย่อมไม่อาจขยายผล ชมรมฯ ตระหนักความจริงข้อนี้ จึงเข้าร่วมเป็นเครือข่าย "กัลยาณมิตรเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน" ในลุ่มแม่น้ำตรัง และลุ่มแม่น้ำปะเหลียน มีเป้าหมายเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนจากภูเขาถึงทะเล เป็นการประสานความร่วมมือในแต่ละระบบนิเวศ เชื่อมโยงทั้งลุ่มน้ำ เครือข่ายนี้ประกอบด้วย ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ ชมรมอนุรักษ์ป่าสาคุอำเภอนาโยง เครือข่ายป่าชายเลนชุมชน และการจัดการทรัพยากรทางทะเล นอกจากนี้ ยังมีสถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ มาร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าสาคุ

ชมรมฯ ยังรุกเข้าไปในกลุ่มเยาวชน โดยขยายเครือข่ายสู่โรงเรียนทุกแห่งในพื้นที่ ในเบื้องต้นมีเป้าหมายให้มีการเรียนการสอนเรื่องป่าสาคุในมิติต่าง ๆ เพื่อให้เด็ก ๆ รู้จักความสำคัญของพืชสาคุ และนำสารไปบอกต่อในครอบครัว วิธีการของชมรมฯ คือ ขอพูดคุยกับผู้บริหาร ครู และนักเรียน กลุ่มผู้หุงจะเข้าไปทำขนมเลี้ยงเด็กนักเรียน เมื่อโรงเรียนให้ความสนใจ ก็จะพานักเรียนไปศึกษาในพื้นที่ป่าสาคุ ชาวบ้านก็ได้มีโอกาสเป็นวิทยากร หลายโรงเรียนได้จัดทำโครงการพิเศษเพื่อรณรงค์ป่าสาคุ อาทิ การจัดทำโครงการชุมนุมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าร่วมกิจกรรมแต่งสากลงคลอง การปลูกป่าสาคุ การเก็บขยะในคลองป่าสาคุ การเดินรณรงค์ไม่ทิ้งขยะในแม่น้ำลำคลอง การเดินสำรวจหาต้นน้ำ การจัดทำโครงการเยาวชนนักสืบสายน้ำ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างบูรณาการเป็นเป้าหมายต่อไป รณรงค์ให้มีการสอนเรื่องป่าสาคุทุกเนื้อหาวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ศิลปศึกษา ดนตรี การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนำมาสู่การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนกับท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง อาทิ ชาวบ้านมาเป็นครูสอนในโรงเรียน นักเรียนลงไปเรียนกับชาวบ้าน เกิดภาพการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐ ราษฎร์ วิชาการ (ที่มา : สุภาภรณ์ วรพรพรรณ คณะทำงานส่วนกลาง ชมรมอนุรักษ์ป่าสาคุอำเภอนาโยง พันคืนสายธาร ผูกโยงสายใยชีวิต

“...การฟื้นฟูป่าสาคุ ไม่ได้เป็นเพียงการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำของเมืองตรังเท่านั้นแต่ยังเป็นการผูกโยงสายใยชีวิตของผู้คน บนสายธารที่พันธุ์ไม้ท้องถิ่นนี้ได้ก่อกำเนิดอีกด้วย...”

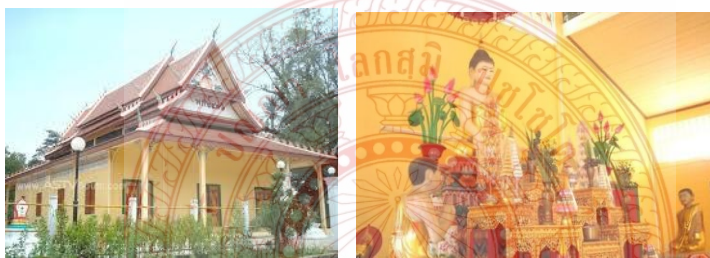

หลังจากนั้นศึกษาดูงานต่อที่วัดตรังคภูมิพุทธาวาส โบราณสถานคู่เมืองตรัง วัดตรังคภูมิพุทธาวาส

สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2436 ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เจ้าเมืองตรัง ได้ย้ายเมืองจากควนธานีไปอยู่ที่กันตัง จึงได้จัดสร้างวัดนี้ขึ้นด้วย ขนานนามว่า “วัดกันตัง” ต่อมา พ.ศ. 2442 วัดได้ย้ายมาตั้งอยู่ ณ ที่ปัจจุบัน ครั้นถึง พ.ศ. 2455 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้เสด็จตรวจการคณะสงฆ์และได้ประทับที่วัดกันตัง ทรงเห็นว่าวัดกันตังเป็นวัดที่มีภูมิประเทศเหมาะสมดีมาก จึงได้พระราชทานนามวัดให้ใหม่ว่า “วัดตรังคภูมิพุทธาวาส”

ต่อมา พระครูถาวรศีลวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอกันตัง เจ้าอาวาสวัดตรังคภูมิพุทธาวาส ได้มีการอนุรักษ์โดยการสร้างพิพิธภัณฑสถาน เพื่อรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรม และอนุรักษ์ศิลปกรรมเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

อุโบสถที่เก่าแก่มากมีอายุ 115 ปี ซึ่งเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียนประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 11 ข ตอนพิเศษ 33 ง วันที่ 9 เมษายน 2544

3. ระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนาโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและขยายผลการทำงานในพื้นที่ สรุปลงโครงการพร้อมทั้งคัดเลือกคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพุทธศาสนาเพื่อสังคม

2. บทเรียนจากพระสงฆ์นอกกรอบแต่ไม่นอกพระธรรมวินัย

การจัดเวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพพระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา โดย คณะพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่ พร้อมทั้งการถอดบทเรียน : แนวคิดและกระบวนการกลายเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา โดยพระครูอุภัยโกศล (หลวงพี่ช้าง) พระสงฆ์นักพัฒนาผู้คิดนอกกรอบ ชูชีวิตผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

พระนักพัฒนาที่ให้การสนับสนุนในการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เข้าร่วมโครงการ สังฆพัฒนาวิชชาลัย ได้เดินทางไปถวายเป็นบุญคุณคือ หลวงพี่ช้าง หรือพระครูอุภัยโกศล พระสงฆ์นักพัฒนาผู้คิดนอกรอบชูปชีวิตผู้ด้อยโอกาสในชุมชน หรือคิดว่า “พระสงฆ์คตินึก กรอบแต่ไม่นอกพระธรรมวินัย” หลวงพี่ช้างเป็นพระที่มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม ด้วยการเข้าไปเป็นมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงพยาบาลด้วยการเป็นคณะกรรมการพัฒนา โรงพยาบาล จึงถามว่าโรงพยาบาลต้องการอะไร สิ่งที่โรงพยาบาลต้องการคือผู้ป่วย ใน ราคา 22 ล้านบาท หลวงพี่ช้างจึงช่วยเหลือสังคมด้วยการหาปัจจัยจากการขายอาหาร “บุญ ก็ได้ ไส้ก็เต็ม ท้องก็ตึง” เป็นการเริ่มต้นไปขายที่กระทรวงสาธารณสุข เริ่มแรกท่านได้เล่า ให้ฟังว่า ไม่มีใครมาซื้อสักคนด้วยเหตุที่ว่าไม่มีใครหยั่งรู้ว่าทำไม พระมาขายอาหารใน สถานที่ราชการ ในขณะนั้นได้แต่พยายามคิดบวกเพื่อสร้างขวัญกำลังใจและอุดมการณ์เพื่อ สังคม และเป็นวันแรกของการช่วยโรงพยาบาล สุดท้ายคนในกระทรวงนั้นเข้าใจจึงช่วยกัน ซื้อ ใน 1 ปี ได้ปัจจัย 22 ล้านบาท สร้างโรงพยาบาล ตึกสร้างเสร็จภายใน 3 ปี จนได้รับ นามว่า “ผู้อำนวยการโรงพยาบาลฝ่ายสงฆ์” เกิดจากการคิดนอกรอบด้วยขายอาหารบุญ สร้างรายได้ให้คนในชุมชน สร้างงานมีงาน ผลกำไรส่วนหนึ่งสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส คิน

กำไรที่ยิ่งใหญ่ให้แก่สังคม

ด้วยการสร้างโรงพยาบาล

สิ่งสำคัญคือ ชาวบ้านเป็นหนี้สินต้องมาพึ่งพา จึงพยายามให้ชาวบ้านมีอาชีพสุจริต ดำเนินชีวิตตามความพอเพียงและใช้ธรรมะของพระพุทธเจ้า ชาวบ้านหรือเด็กมีต้นทุนต่ำ จึงพยายามจะพัฒนาด้านทุนชีวิตให้ดีขึ้น ด้วยใช้หลัก 6 ม คือ “พัฒนาคน วัสดุนำมา ทำอาหาร รูปแบบสินค้า สินค้าบุญก้าวข้ามราคา” ในวันที่เปิดโรงพยาบาลทำให้หลายคน ร้องไห้ ภูมิใจว่าเป็นส่วนร่วมส่วนหนึ่งของการสร้างโรงพยาบาล จึงมีคำถามว่า ไข้กิจของ สงฆ์หรือไม่ หลวงพี่ช้างตอบว่า ถ้าคนในชุมชนยังใช้ชีวิตลำบาก เป็นหนี้สิน ประกอบอาชีพ พระสงฆ์จะอย่างไร ซึ่งเวทีดังกล่าวได้เกิดคำถามทิ้งท้ายเพื่อให้พระสงฆ์นักพัฒนาได้ ช่วยกันระดมความคิด และออกแบบโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมร่วมกัน

2. การพัฒนาสุขภาพของผู้ป่วยระยะท้ายแบบองค์รวม จังหวัดตรัง

การทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดตรัง โดยการเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้สู่ปฏิบัติการ ในเรื่องการดูแลแบบประคับประคอง (Palliative Care) การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายแบบ Hospice และ Palliative Care ทั้งหมดมีความคิดเห็นตรงกันในหลักการเรื่อง “การไม่ยืดชีวิตและไม่เร่งความตาย”

การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในบริบทของสังคมไทย ผู้ป่วยควรจะได้รับ关怀เยียวยาทั้งทางกาย จิตวิญญาณ ด้วยพลังเมตตาจากเหล่าจิตอาสาที่หมั่นเวียนมาให้กำลังใจ โดยยอมรับความคิดเห็นของแพทย์ทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นแพทย์แผนปัจจุบัน แพทย์แผนไทย หรือแพทย์แผนจีน ศาสนา ต้องอิสระและเปิดกว้างรับความรู้ความคิดจากทุกคน โดยถือความปลอดภัยและความพึงพอใจของผู้ป่วยเป็นหลัก บริบทของ Hospice care ของไทย วิทยาศาสตร์กับศาสนาควรจะเดินไปด้วยกันได้อย่างกลมกลืนและเป็นหนึ่งเดียวกัน

สมาธิคือ หลักของประเทศและอยู่คู่เมืองไทยมาตลอด ทำให้เราดูแลผู้ป่วยและดูแลตัวเราเองได้อย่างมีสติและตั้งมั่นจริง มีใช้ละทิ้งเมื่อไม่มีใครเห็นด้วย โดยพลังปัญญาแห่งธรรมะที่คุ้มครองประเทศไทย จะขับเคลื่อนงานของเราให้เข้าสู่ระบบบริการ เพื่อประชาชนอย่างแท้จริง วิสัยทัศน์ของการดำเนินงานโครงการคือการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองด้วยพระและจิตอาสา โดยเฉพาะพลังของจิตอาสาในการทำงานด้วยความสุข ต้องพยายามปรับ อย่าไปเป็นเส้นตรง เพราะคนไข้และคนดูแลจะเครียด

ผู้ป่วยระยะสุดท้าย หมายถึง ผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ได้รับการวินิจฉัยการเจ็บป่วยถึงขั้นสูญเสียชีวิต ภายใต้การรักษาด้วยยา การดูแลอย่างใกล้ชิด และพยากรณ์โรคว่าสามารถมีชีวิตอยู่ได้ประมาณ 6 เดือน หรือน้อยกว่า ผู้ป่วยระยะสุดท้าย หรือผู้ที่หมดหวัง หมายถึง ผู้ป่วยที่แพทย์ให้การวินิจฉัยว่า เป็นโรคที่ไม่สามารถจะรักษาให้หายได้ และไม่มีโอกาสที่จะใช้เวลาที่เหลือในชีวิตของตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่นได้อีก

ผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ป่วยใกล้ตาย หมายถึง ผู้ป่วยที่หมดหวังจะหายจากโรค เป็นความเจ็บป่วยที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยวิธีการ ใดๆ อาการจะทรุดลงเรื่อยๆ และเสียชีวิตในที่สุด เช่น ผู้ป่วยสมองเสื่อมระยะสุดท้าย ภาวะหัวใจล้มเหลว มะเร็งระยะสุดท้าย เป็นต้น

ดังนั้น ผู้ป่วยระยะสุดท้าย หรือผู้ป่วยหมดหวัง หรือผู้ป่วยใกล้ตาย จึงเป็นบุคคลที่เผชิญกับความตาย และต้องการการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษที่ผู้ให้การดูแลต้องเรียนรู้และ

เข้าใจในบริบทที่หล่อหลอมผู้ป่วยเพื่อให้การดูแลที่เป็นองค์รวม การดูแลแบบองค์รวม หมายถึง การให้การพยาบาลที่ตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยและ ญาติ ทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ สังคม ความเชื่อทางจิตวิญญาณ ทำให้ผู้ป่วยและญาติผ่านพ้น ภาวะวิกฤต และผู้ป่วยจากไปอย่างสงบ

ปัจจุบัน มีจิตอาสาจากที่ต่างๆ ทั้งแพทย์ พยาบาล ญาติ และสหสาขาวิชาชีพ เข้ามาดูแลอย่างต่อเนื่อง นี่คือน้ำใจของจิตอาสา ที่ชมรมอยากให้เกิดขึ้นในประเทศไทยมากเท่าที่จะมากได้ ไม่ต้องใช้ การบังคับ แต่มาจากหัวใจ รักษาหรือยืดชีวิตผู้ป่วยให้ ยาวนานที่สุด บนพื้นฐานความพึงพอใจของผู้ป่วยและ ญาติ โดยให้ดวงจิตวิญญาณของผู้ป่วยมีธรรมะเป็นที่

พึ่งตลอดไป เราท่านทั้งหลาย ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และ เสื่อมสลายไป ไม่ว่าใคร หรือสิ่งมีชีวิตไหน ล้วนตกอยู่ในสภาพนี้ทั้งนั้น คือ มีความไม่เที่ยง แปรปรวนอยู่ตลอดเวลา เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเสื่อมทุกวินาที มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วต้อง ตาย แม้แต่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นเลิศกว่าใครในโลก พระองค์ก็ต้องทอดทิ้งพระวรกายของพระองค์ไว้ในโลก แล้วดับ ขันธปรินิพพานไป ดังนั้นเราท่านทั้งหลายต้องหมั่นนึกคิดถึงความตายอยู่ตลอดเวลา จะได้ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต แล้วเร่งชวนช่วย สร้างความดีในทุกรูปแบบ สิ่งใดที่ไม่เป็น สาระ จะได้ปลดปล่อยวาง ให้ใจหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นในคน สัตว์ สิ่งของ ที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา มุ่งแสวงหาสิ่งที่เป็นรัตนตรัยภายในตัวของเราเอง ให้พิจารณา ปลดปล่อยวางอย่างหนึ่ง เพื่อมุ่งเข้าหาอีกอย่างหนึ่ง ที่เป็นสาระแก่นสารที่แท้จริงของชีวิต

ในอรกานุสาสนีสูตร พระพุทธองค์ ตรัสว่า ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายน้อยนิดน้อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญาควรกระทำกุศล ควร ประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี พระองค์ตรัสอุปมาชีวิต เหมือน หยาดน้ำค้างบนยอดหญ้า เมื่ออาทิตย์ขึ้นมา ย่อมแห้งหายไปได้เร็ว ไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนหยาดน้ำค้างฉันนั้นเหมือนกัน นิดหน่อย รวดเร็ว มี ทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติ พรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดแล้วจะไม่ตายไม่มี ฯ

โครงการดังกล่าว จึงเกิดขึ้นด้วยสำนึกในการรับใช้ธรรม ในการช่วยเหลือเพื่อน มนุษย์ด้วยกัน เพราะนี่เป็นกุศลกรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์พึงกระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ร่วมกับชมรมชายผ้าเหลือง “เพื่อเพื่อนผู้ป่วย

ระยะท้าย” วัดห้วยยอด จังหวัดตรัง หลักๆ คืองานเยี่ยมผู้ป่วยซึ่งเป็นผู้ป่วยระยะสุดท้าย 90 % มีการลงเยี่ยมที่โรงพยาบาล และที่บ้านของผู้ป่วย

ในส่วนของการทำงานนั้นมีหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องแต่หัวใจหลักก็คือ โรงพยาบาล ห้วยยอด ตำบลห้วยยอด อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ตึกอโรคนาศาล ฝ่ายงานดูแลผู้ป่วย ระยะท้ายแบบประคับประคอง และยังมีกลุ่มจิตอาสา อสม.ชุมชน จากหน่วยงาน สาธารณสุขชุมชน รวมถึงสหวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ที่ได้มาร่วมพลังกันในการเยียวยาผู้ป่วย

การลงเยี่ยมผู้ป่วยนั้น จะต้องได้รับการยินยอมจากครอบครัวของผู้ป่วยก่อนเสมอ แต่ในบางครั้งทางคณะทำงานเองก็ลงเยี่ยมเป็นการเฉพาะก็มีโดยไม่ผ่านโรงพยาบาล หรือ ในบางกรณีที่ผู้ป่วยและญาติมีมติด้วยตนเอง

ฉะนั้นการทำงานจะเน้นไปที่การดูแลด้านจิตใจของผู้ป่วยและครอบครัวเป็นหลัก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยและครอบครัวผู้ป่วยเป็นหลักในการทำงาน เพราะ การดูแลผู้ป่วยระยะท้ายนั้นมีความซับซ้อนและต้องอาศัยความเข้าใจถึงกระบวนการ เยียวยาอย่างมาก เพราะมีความแตกต่างจากการเยียวยาผู้ป่วยทั่วไปอยู่หลายประการ เช่น การใช้คำพูดปลอบใจผู้ป่วย การรับปากผู้ป่วยในเรื่องต่าง ๆ

การทำงานนั้นจะเน้นไปที่คอยช่วยเหลือ คณะแพทย์ค้นหาความต้องการสุดท้ายของผู้ป่วย (ผู้ป่วยระยะท้าย) เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือตอบใจครั้งสุดท้ายของผู้ป่วย และคอย ประคับประคองจิตวิญญาณ คือความเชื่อของ ผู้ป่วยคุณภาพชีวิตที่เหลือของผู้ป่วยให้เป็นไปด้วยความสุขสงบถึงที่สุด

การดำเนินงานนั้นในส่วนของโรงพยาบาลก็จะมีกิจกรรมร่วมมากมายหลายกิจกรรม แต่ กิจกรรมหลักก็จะเป็นกิจกรรม “ข้าวกันบาตรเติมใจผู้ป่วย” คือเรา (พระ) จะส่งอาหารไปที่ โรงพยาบาลทุกเช้า (เป็นอาหารที่ได้มาจากการบิณฑบาตร) ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ แก่ผู้ป่วยและครอบครัว โดยจะมีจิตอาสาในชุมชน มารับที่วัดทุกเช้าและนำส่งสู่

ตึกอโรคยาศาล ซึ่งเป็นตึกที่ให้การดูแลเยียวผู้ป่วยระยะสุดท้ายแบบประคับประคองเป็นหลัก จากนั้นถ้าเพียงพอต่อผู้ป่วยแล้วก็จะนำส่งอาหารต่อไปที่ตึกผู้ป่วยในเป็นลำดับ ทุกวัน จากนั้นก็จะมีกิจกรรมชายผ้าเหลืองเยี่ยมผู้ป่วย ก็จะเป็นการลงพื้นที่เยี่ยมไข้ผู้ป่วย คอยให้คำแนะนำปรึกษากับผู้ป่วยและญาติในเรื่องของ

การวางใจ โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจหลักในการดำเนินงาน การลงเยี่ยมผู้ป่วย อาทิตย์หนึ่งก็ประมาณ 5 วัน โดยประมาณ และจะเน้นที่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายดังที่กล่าวมาแล้ว การลงพื้นที่นั้นก็มีถุงผ้า (ถุงชายผ้าเหลือง) ที่ข้างในบรรจุสิ่งของต่าง ๆ จากสังฆทาน จากการรับอนุโมทนาจากญาติโยมบ้าง ก็อาจมีหนังสือสวดมนต์ แปรงสีฟัน ยาสีฟันแปรง สบู่ รวมไปถึงยาสามัญประจำบ้าน หรือในบางกรณีที่เป็นผู้ป่วยที่มีความยากจน ก็จะจัดหา นม (อาหารทางการแพทย์) ผ้าอ้อม หรือสิ่งอุปกรณ์อื่นตามความเหมาะสมกับผู้ป่วย เป็นการทำงานในเบื้องต้น ในกรณีการลงเยี่ยมผู้ป่วยที่โรงพยาบาล โดยจะมีพยาบาลวิชาชีพร่วมด้วยทุกครั้ง

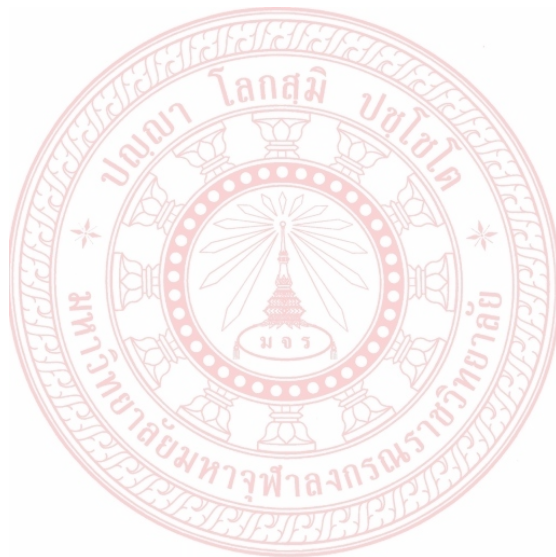
ในส่วนของการลงเยี่ยมผู้ป่วยที่บ้านนั้น เป็นการทำงานร่วมกับโรงพยาบาล และลงเยี่ยมเองโดยคณะพระสงฆ์ โดยหลักการเยี่ยมก็จะสอดคล้องกับการลงเยี่ยมที่โรงพยาบาล แต่การทำงานลงเยี่ยมที่บ้านจะได้มิติของการทำงานร่วมกับชุมชนและจะ

ได้พบเรื่องราวต่างแง่มุม ของการทำงานมากกว่าการทำงานเยี่ยมผู้ป่วยในโรงพยาบาล เช่น ผู้ป่วยจะเน้นไปที่พิธีกรรมมากกว่าการพูดคุยเรื่องธรรมะ โดยชุมชน ยังมีความเชื่อในการประกอบพิธีซึ่งเป็นวิถีที่ปฏิบัติกันมา การทำงานลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้ป่วยก็必将มีความซับซ้อนในการทำงานมากขึ้นเป็นเท่าตัว

ในส่วนของการกระบวนการจัดหาสิ่งของหรืออุปกรณ์การแพทย์เพื่อเยียวผู้ป่วยและครอบครัว ทางชมรมชายผ้าเหลืองก็จะจัดให้มีกิจกรรม (บิณฑบาตรยา) ซึ่งจะจัดขึ้นทุก 6 เดือน ในตลาดของชุมชนชาวห้วยยอด ก็จะมีการเปิดรับบริจาคอุปกรณ์การแพทย์ต่างๆ สิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีพของผู้ป่วย ทุกครั้งที่จัดกิจกรรมก็จะได้รับการตอบรับจากสังคมเป็นอย่างดี หรือของที่ใช่เยี่ยมผู้ป่วยในบางครั้งก็จะได้รับจากคณะต่าง ๆ จากต่างจังหวัดที่จะคอยจัดส่งมาให้อยู่เสมอเพื่อใช้ในกิจกรรม

ผลสำเร็จของการจัดกิจกรรม หรือการดำเนินงานนั้น ตลอดระยะเวลา ที่ผ่านมา คณะทำงาน ชมรมชายผ้าเหลืองได้ลงพื้นที่เยี่ยมยาผู้ป่วยระยะสุดท้าย ทำให้หลายคน หลายครอบครัวตื่นตัวที่จะเรียนรู้การดูแลตัวเอง ดูแลคนในครอบครัว หลายคนในชุมชน เริ่มมาเป็นจิตอาสาเยี่ยมยาผู้ป่วยจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้หลายคนเข้าใจชีวิตมากขึ้น ผู้ป่วยเองก็ได้มีโอกาสอยู่กับครอบครัวในช่วงสุดท้ายของชีวิตอย่างมีความสุข และพร้อมที่จะจากไปด้วยความสงบ แต่ความสำเร็จที่สุดคือการได้เห็นสังคม ชุมชน ผู้คน วัด โรงเรียน โรงพยาบาล หน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จิตอาสาวิชาชีพสาขา ต่างๆ เข้ามาร่วมกันดำเนินงานในการเยี่ยมยาผู้ป่วยระยะสุดท้าย ด้วยหัวใจแห่งความเป็น มนุษย์

4.4 กรณีศึกษาการขยายผลโครงการพุทธศาสนาสู่การปลดคนจากทุกข์สร้างชุมชนสุขภาวะ

1. การขับเคลื่อนสังคมพัฒนาวิทยาลัยในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 4 และ 10

การขับเคลื่อนโครงการสังฆวิทยาลัยที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงการกล้าที่จะคิด ซึ่งอยู่ในหลักพระธรรมวินัย สร้างการทำงานของพระสงฆ์ ปลดล็อคความคิดแบบเดิมที่มองว่าพระสงฆ์จะต้องอยู่ในกรอบ เป็นปูชนียบุคคลที่สมควรแก่การไหว้กราบ ที่สำคัญด้านข้อจำกัดของการทำงานซึ่งเปรียบเสมือนเป็นกำแพงกั้นให้พุทธบริษัทขาดความสนิทสนมจนเกิดความแปลกแยกได้ เมื่อถึงจุดนั้นก็จะเกิดคำถามขึ้นมาอีกมากมาย บทเรียนจากเวทีที่ผ่านมาได้ขับเคลื่อนจนทำให้เกิดชุดความคิดที่ว่า...

“ทำอย่างไรให้พระสงฆ์และวัดกลับมาเป็นศูนย์กลางของชุมชน”

วัด ถือว่าเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนมาตั้งแต่ในอดีต ทั้งศูนย์รวมจิตใจ ศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมและการพัฒนาองค์ความรู้ งานศิลปกรรม วัฒนธรรมต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นในวัดทั้งสิ้น

แต่ปัจจุบันสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งการพัฒนาระบบสาธารณสุข การแข่งขันทางสังคมที่สูงขึ้น เลยทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จากสังคมที่มีที่พึ่ง คือวัดในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางสังคม และการพัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชนก็เปลี่ยนแปลงตามกันไปด้วย

สถานการณ์ความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยหลักในการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด สังคม ความเชื่อ และวิถี ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดคำถามว่าพระสงฆ์ ถือว่าเป็นบุคคลที่ทำให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่สร้างเสริมความเลื่อมใสในธรรมะคำสั่งสอนของพระศาสดา ปัจจัยคือตัวบุคคลจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยหลักในการเปลี่ยนแปลงด้วย

สถานการณ์สำคัญอีกหนึ่งประการ คือปัจจัยด้านสุขภาพพระสงฆ์ และสุขภาวะชุมชนพระสงฆ์ในสังคมไทยในปัจจุบัน มีปัญหาด้านสุขภาพ โดยเฉพาะกลุ่มโรคไม่ติดต่อ เช่น ความดัน เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง โรคอ้วน เป็นต้น ซึ่งมีสาเหตุหลักด้านสุขภาพพระสงฆ์คือปัจจัยการบริโภค หรือการฉันทาอาหารของพระสงฆ์ หรือพฤติกรรมบริโภค ที่มีความหวาน มัน เค็ม และอาหารรสจัด และการสูบบุหรี่ในพระสงฆ์ก็ยังมีอยู่ และทำให้เกิดโรคที่ตามมาในพระสงฆ์อย่างมาก เมื่อพระสงฆ์ไม่แข็งแรง วัด ชุมชน ไม่เข้มแข็ง ก็เป็นเหตุให้สังคมไม่มีความสุขตามไปด้วย

วัด จึงเป็นสถานที่ที่สำคัญ ที่จะได้พัฒนาและยกระดับ ให้เกิดเป็นที่พึ่งของพุทธศาสนิกชน ชุมชน และสังคมอีกครั้ง โดยให้พระมีบทบาทในการสร้างกำลังใจ กำลังใจ และนำธรรมะเข้าสู่ประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย เป็นอีกหนึ่งโครงการในการขับเคลื่อนบทบาทของพระสงฆ์ ที่มีต่อสังคม และชุมชน เป็นมิติทางสังคมที่จะช่วยภาคภาควิ

ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ในการดูแลและเอาใจใส่พระสงฆ์ด้วยตนเอง (ที่มา..พระมหานูวัติ จิตเมโธ พระธรรมทูตสุภาพะ)

การขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 4 ได้รับความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากเจ้าคณะ พระสังฆาธิการ จากคณะสงฆ์ภาค 4 โดยเฉพาะจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัด กำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร และภาคีเครือข่ายผู้สนับสนุน โครงการส่งเสริมพัฒนาวิชาลัยจากสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัด ที่ได้สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมและ ประสานงานผู้เข้าร่วมโครงการ นอกจากนั้นยังได้รับความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและประสบการณ์ จากพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบ และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา อาทิ พระครูวิบูลสิทธิธรรม เจ้า คณ ะ อ่า เภ อ บ ำ ง ระ ก ำ ำ พระ ช ย ำ น ัน ท ม ุ นี ,ผ ศ . ต ร . เจ้าคณะอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พระครูอุภัยโกศล เจ้าอาวาสวัดกัปปวงเหนือ ศูนย์การเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง ประจำอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ แบบอย่างผู้นำชุมชนสู่สวรรค์บ้านนา ผสานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับหลักพุทธธรรมในการยกระดับความคิดของชุมชน ซึ่ง ดำเนินการโดย **พระธีรพันธ์ บุญบาง** โครงการส่งเสริมสุขภาวะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข และการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน โดยใช้หลักธรรมตาม พระพุทธศาสนาร่วมเสริมสร้างคุณธรรม พอเพียง มีวินัย สุจริต จิตอาสา ซึ่งดำเนินการโดย **พระครู ปริยัตติโรภาส**

การขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 4 การจัดโครงการในครั้งนี้ 4 ทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มของพระสงฆ์นักพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะทั้งพระสงฆ์และขยายผลไปยังประชาชน นอกจากนี้ยังจะก่อให้เกิด เครือข่ายการทำงานเพื่อขับเคลื่อนสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดย มีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

1. การพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการปกป้องพระพุทธศาสนา โดย พระเดชพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. พระเทพปริยัติเมธี เจ้าคณะจังหวัด นครสวรรค์ รักษาการรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
2. การจัดเวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพ

พระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา โดย คณะพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่ วิทยาการโดย พระราชสิทธิเวที,ดร. เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร พระราชวัชรเมธี,ผศ.ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร พระราชรัตนเวที,ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์

2. การถอดบทเรียน : แนวคิดและกระบวนการกลายเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา โดยพระครูวิบูลสิทธิธรรม (หลวงพ่อดูม) พระสงฆ์นักพัฒนาด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน และพระครูอุทัยโกศล (หลวงพี่ช้าง) พระสงฆ์นักพัฒนาผู้คิดนอกรอบ ชุบชีวิตผู้ด้อยโอกาสในชุมชน จังหวัดพิษณุโลก

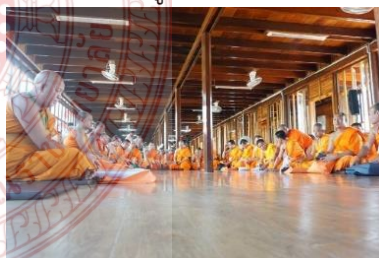
3. ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ ที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ประจำอำเภอหนองบัว

จังหวัดนครสวรรค์ แบบอย่างผู้นำชุมชนสู่สวรรค์บ้านนา ผสานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับหลักพุทธธรรม ในการยกระดับความคิดของชุมชน ซึ่งดำเนินการโดย พระธีรพันธ์ บุญบาง และวัดดงตะขบ ตำบลดงตะขบ อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร ในโครงการส่งเสริมสุขภาวะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร โครงการวัด ประชา

รัฐ สร้างสุข และการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน โดยใช้หลักธรรมตามพระพุทธศาสนาร่วมเสริมสร้างคุณธรรม พอเพียง มีวินัย สุจริต จิตอาสา ซึ่งดำเนินการโดย พระครูปริยัติวิโรภาส

4. ระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนาโครงการ พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและขยายผลการทำงานในพื้นที่ สรุปลงโครงการพร้อมทั้งคัดเลือกคณะทำงานขับเคลื่อน โครงการพุทธศาสนาเพื่อสังคม และหลังจากพัฒนาแล้วเสร็จ ทางโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยจะสนับสนุนงบประมาณ ดำเนินการ

นอกจากนั้น การขับเคลื่อนโครงการยังได้รับความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากคณะสงฆ์

ภาค 10 โดยเฉพาะ พระเทพวรจารย์ เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี พระราชกิตติรังษี เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ และ พระอุดมปัญญาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดยโสธร ที่ได้สนับสนุนและคัดเลือกพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ ในขณะเดียวกันนายเสถียร เหล่าคนค้ำ ผู้อำนวยการสำนักงาน

พระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ ได้ส่งบุคลากรร่วมเป็นเครือข่ายขับเคลื่อนโครงการ และพระครูบวรสังขารัตน์ รองเจ้าคณะอำเภอกันทรารมย์ เจ้าอาวาสวัดจำปา จังหวัดศรีสะเกษ พร้อมด้วยนายประสงค์ จักรคำ อดีตผู้ตรวจราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ได้สนับสนุนสถานที่ศึกษาดูงานพร้อมทั้งเป็นวิทยากรประจำโครงการ ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้รับความเอื้อเฟื้อสถานที่จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษด้วยความเมตตาของ พระราชธรรมสารสุธี,ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ/ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดโครงการ พร้อมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ในการประสานงานผู้เข้าร่วมโครงการ และอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยมีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

1. การจัดเวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพพระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาจากพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่ วิทยาการโดย

-พระครูบวรสังขารัตน์ รองเจ้าคณะอำเภอกันทรารมย์ เจ้าอาวาสวัดจำปา

-นายประสงค์ จักรคำ อดีตผู้ตรวจราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

2. ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ ที่วัดจำปาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งดำเนินการโดย พระครูบวรสังขารัตน์ รองเจ้าคณะอำเภอกันทรารมย์ เจ้าอาวาสวัดจำปา

3. จัดกิจกรรมระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนาโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและขยายผลการดำเนินงานในพื้นที่สรุปโครงการพร้อมทั้งคัดเลือกคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม

จากข้อมูลดังกล่าวจึงทำให้มีจุดเน้นการขับเคลื่อน

โครงการสังฆพัฒน์วิทยาลัย ในประเด็นสุขภาพแบบองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพองค์การชุมชน สุขภาพพระสงฆ์ หรือแม้กระทั่งสุขภาพของประชาชน โดยอาศัยโอกาสความมีต้นทุนสูงของพระสงฆ์ในการทำงานภาคสนามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ภาค 4 หรือคณะสงฆ์ภาค 10 ที่โครงการสังฆพัฒน์วิทยาลัยได้สนับสนุนก็เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการทำงานการสร้างองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ เพื่อลดปัญหาชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ โครงการเสียงเล็ก ๆ จากเด็กทำดีที่มุ่งขัดเกลาเยาวชนให้เป็นจิตอาสาที่จะทำงานในอนาคตก่อให้เกิดความยั่งยืน หรือแม้กระทั่งในมิติ

ค ร อ บ ค ร ี ว อ บ อู่ น บู ร ณ า ก า ร

เชิงพุทธที่คณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรได้มีความพยายามที่จะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยคิดว่า ครอบครัวยังเป็นฐานรากของการพัฒนาที่ดีหรือ และในเวทีการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนานิชาลัยที่จังหวัดศรีสะเกษ เกิดการรวมตัวของพระสงฆ์ทั้ง 3 จังหวัดฉะเชิงเทราในการดำเนินงาน พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมก่อเกิดกลุ่มพระธรรมทูตสุขภาวะโดยมีจังหวัดศรีสะเกษเป็นศูนย์กลาง ขยายผลไปจังหวัดในกลุ่มเป้าหมาย คือจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร ดังจะกล่าวในประเด็นต่อไป

2. การเยียวยาใจผู้ป่วยและญาติ (คิลานธรรม) จังหวัดนครสวรรค์

การเรียนรู้ถึงปัญหาสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นได้ในผู้สูงอายุรวมถึงวิธีป้องกันและดูแล จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้อีกยาวนานด้วยสุขภาพที่ดีและมีชีวิตชีวาเมื่อวัยเพิ่มขึ้น การทำงานหรือโครงสร้างของเนื้อเยื่อหรืออวัยวะย่อมเสื่อมถอยลงไป ปัญหาสุขภาพจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้แต่สามารถทำความเข้าใจ ป้องกัน และดูแลได้ “ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มแรก คือ กลุ่มโรคสามัญทั่วไปที่เป็นได้แม้ยังไม่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เช่น เบาหวาน ความดัน หัวใจ ไต ซึ่งเกิดได้กับคนทุกวัยแต่พออายุมากขึ้น ก็ยิ่งมีโอกาสเป็นมากขึ้น ส่วนกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มอาการที่เกิดเฉพาะกับผู้สูงอายุ คือเกิดจากความชราภาพของร่างกายหรือจากผลข้างเคียงจากโรคที่มารุมเร้าทำให้การดูแลตนเองถดถอยลง” พญ.ลิลลี่ ชัยสมพงษ์ อายุรแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ คลินิกสุขภาพผู้สูงอายุนิวโลฟ โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ อธิบาย สำหรับกลุ่มอาการที่เป็นปัญหาเฉพาะหรือพบบ่อยในผู้สูงอายุนั้น ได้แก่ อาการสับสนและสูญเสียความทรงจำ ภาวะกระดูกพรุน ปัญหาการทรงตัวและการหกล้ม อาการนอนไม่หลับ ปัญหาการกลืนการขับถ่ายไม่อยู่ อาการมีงูเห่า เวียนศีรษะ ปัญหาภาวะทุพโภชนาการ และความผิดปกติในการรับประทานอาหาร ปัญหาการได้ยิน และปัญหาการมองเห็น เป็นต้น

ดังนั้น ทางพระสงฆ์สังฆพัฒนานิชาลัย จังหวัดนครสวรรค์ จึงเล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วย ทั้งกลุ่มผู้ป่วยสูงอายุ และยังไม่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ให้ครอบคลุมการดูแล เยียวยา รักษา อย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ป่วยที่ได้รับการรักษา และญาติผู้ป่วย (ผู้เฝ้าไข้) โดยมุ่งสู่ความสบายใจทั้งผู้ให้และผู้รับ ให้สอดคล้องตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2563) คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ งานตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ อีกทั้งให้ตรงตามแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อขยายผลงานของหน่วยอบรมประชาชนตำบล (อ.ป.ต.) แต่ละตำบลในจังหวัดนครสวรรค์ด้านสุขภาพอนามัย และเป็นการสร้างเสริมทักษะให้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ นักพัฒนา (คิลานุปัฏฐาก) ให้เกิดขึ้นในจังหวัดนครสวรรค์ โดยพระสงฆ์สังฆพัฒนานิชาลัย จังหวัด

นครสวรรค์ จึงได้จัดทำโครงการเยียวยาใจผู้ป่วยและญาติ (คิลานธรรม) จังหวัดนครสวรรค์ ขึ้น เพื่อให้ตรงตามภารกิจการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อการดูแล เยียวยา รักษา อย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ป่วยที่ได้รับการรักษา และญาติผู้ป่วย (ผู้เฝ้าไข้) โดยมุ่งสู่ความสุขกาย สบายใจทั้งผู้ให้และผู้รับ
2. เพื่อการสร้างเสริมทักษะให้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์พัฒนา (คิลานุปัฏฐาก) ให้เกิดขึ้นในจังหวัดนครสวรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด
3. เพื่อให้ตรงตามแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และขยายผลงานของหน่วยอบรมประชาชนตำบล (อ.ป.ต.) แต่ละตำบลในจังหวัดนครสวรรค์ด้านสุขภาพอนามัยที่มีคุณภาพ
4. เพื่อให้ตรงตามภารกิจการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย

3. เสี่ยงเล็ก ๆ จากเด็กทำดี จังหวัดกำแพงเพชร

เนื่องจากสถานการณ์ ในปัจจุบันผู้ใหญ่ไม่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีมากนักในสังคมปัจจุบัน ทำให้สังคมขาดต้นแบบที่ดี เพื่อให้เยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติตามในจากบทสัทธาขิตที่ว่า คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล ตรงกับมงคลสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า อเสวนา จ พาลานํ ปณฺธิตํ ญจ เสวนา การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต เป็นมงคลชีวิต จากที่ผู้ใหญ่มีข่าวในด้านลบที่เกิดจากผู้ใหญ่เป็นจำนวนมาก ทำให้เยาวชนอาจจะนำมาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีเหล่านั้น เพราะคิดว่าเป็นตัวอย่างที่ดี

เยาวชนเป็นประหนึ่งผ้าขาว สามารถที่จะนำเอามาฝึกฝนให้เป็นคนดี แล้วให้เด็กเหล่านี้เป็น แก่นนำในการเป็นเด็กดีละชักรวณให้คนอื่นทำดี ก็จะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแนวใหม่ โดยมีเด็กเป็นสื่อ

ดังนั้นคณะสงฆ์อำเภอชาณุวรลักษบุรีและคณะพระสังฆพัฒน์นาวิชาลัย จึงได้จัดโครงการ เสี่ยงเล็ก ๆ จากเด็กทำดี ขึ้นมาเพื่อเป็นกระบอกเสียงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในด้านคุณธรรม และจริยธรรมและปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนดีมีจิตสำนึกรักวัฒนธรรมประเพณีและมีจิตสาธารณะ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นคนดี
2. เพื่อสร้างเยาวชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับครอบครัว
3. เพื่อสร้างเยาวชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับชุมชน

4. วิถีธรรมนำครอบครัวอบอุ่น จังหวัดพิจิตร

ครอบครัว โดยถือว่า “บุคคลต่าง ๆ นั้นมีความเกี่ยวพันกันในฐานะสมาชิกของครอบครัว ที่มีฐานะเป็นญาติ อันประกอบด้วย บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ปู่ทวด ย่าทวด หรือ ตาทวด ยายทวด ตนเอง ลูกหลาน และเหลน บุคคลในครอบครัว มีหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อกัน การเรียนรู้ถึงปัญหา ครอบครัวที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นสิ่งสำคัญเพราะจะทำให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว แล้ว นำมาซึ่งการแก้ปัญหาในสาเหตุที่ต่างกันไป โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับครอบครัวในขณะนี้คือ ครอบครัวขาดความอบอุ่น ปัญหาในครอบครัวมีอยู่ด้วยกันหลายอย่าง เช่น การหย่าร้าง ยาเสพติด การทะเลาะวิวาท โลกส่วนตัวสูง ซึมเศร้า อื่น ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นพอสรุปได้ว่า 1. ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และคนที่อยู่ในครอบครัว 2. การประพฤติตนไม่เหมือนกัน เพราะถือ การประพฤติตามที่ตนคิดโดยไม่ยึดหลักในการอยู่ร่วมกัน เช่นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จนเป็นสาเหตุทำให้ครอบครัวเกิดความแตกแยก เมื่อครอบครัวมีปัญหาเกิดขึ้นมาก ๆ ก็ส่งผลกระทบต่อสังคม ประเทศชาติ ขาดความสงบร่มเย็น “ชัยวัฒน์ สถาอานันท์” ครอบครัว ณ รอยต่อแห่ง ศตวรรษในไทยได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาครอบครัวว่าสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้ ครอบครัวมีลักษณะเป็นที่รองรับเคราะห์กรรมของสังคม เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ ภายในครอบครัวสมาชิกในครอบครัวต่างไม่มีเวลาให้แก่กัน ต่างคนต่างดิ้นรนเพื่อสมดุลง่ายใน ครอบครัว พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ลูกต้องเรียนอย่างหนักเพื่อความเท่าเทียมกันการแสวงหา ด้านการศึกษา ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว

การมีครอบครัวที่มั่นคงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก ครอบครัวเป็นส่วนประกอบย่อยของชุมชนและสังคม ครอบครัวที่มั่นคงได้ถ่ายทอดค่านิยมและ วัฒนธรรมที่ดีงามสำหรับยึดถือเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นการพัฒนาความเข้มแข็ง ของชุมชน ครอบครัวที่มีความสุขและความมั่นคง จะทำให้ชุมชนและสังคมรอบข้างมีความสุขและ ความมั่นคง

หลักธรรมของผู้ครองเรือนที่สนับสนุนหลักคิปปิปฏิบัติ เช่น “หลักทศ 6 เป็นหลักธรรมที่ เกี่ยวข้องกับครอบครัวในการแสดงออกตามฐานะที่เกี่ยวข้องของการมีสัมพันธ์ภาพร่วมกับบุคคล อื่น เป็นหน้าที่ขั้นพื้นฐานของการปฏิบัติตนในสังคม ตั้งแต่สมาชิกในครอบครัวจนกระทั่งถึง หน่วยงานใหญ่เป็นองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งจะต้องถือปฏิบัติ” “การรู้จักหน้าที่ของพ่อแม่ การ รู้จักหน้าที่ของลูก การรู้จักหน้าที่ของสามีภรรยา จะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวสามารถทำหน้าที่ ของตนเองได้อย่างถูกต้อง แต่หากสมาชิกในครอบครัว ไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง จักนำพาให้เกิด ปัญหาทางครอบครัวขึ้นได้

ดังนั้น ทางพระสงฆ์สังฆพัฒนาวิชชาลัย จังหวัดพิจิตร จึงเล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับ ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะมีผลกระทบในระยะยาว เพื่อมีหลักในการ ดำเนินชีวิตอันเป็นการส่งเสริมในการใช้ชีวิตอย่างมีหลักกฎวิธีและมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้นของครอบครัว โดยมุ่งสู่ความสุขกาย – สบายใจทั้งครอบครัว พ่อ แม่ ลูก และที่อยู่นั้นใน ครอบครัวอย่างมีความสุข ให้สอดคล้องตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.

2559 - 2564) คณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร งานตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ อีกทั้งให้ตรงตามแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ในจังหวัดพิจิตรด้านคุณธรรม และเป็นการสร้างเสริมทักษะให้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์นักพัฒนาให้เกิดขึ้นในจังหวัดพิจิตร โดยพระสงฆ์สังฆพัฒน์นาวิชาลัย จังหวัดพิจิตร จึงได้จัดทำโครงการ “วิถีธรรมนำครอบครัวอบอุ่น” จังหวัดพิจิตรขึ้นเพื่อให้ตรงตามภารกิจ การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัว และชุมชนให้มีความรักความอบอุ่นผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง
2. เพื่อส่งเสริมพัฒนาสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ ให้เกิดขึ้นในครอบครัวให้ตรงตามภารกิจ การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย
3. เพื่อใช้หลักธรรมนำครอบครัวให้เกิดความอบอุ่นอย่างยั่งยืน

5. พระธรรมทูตสุขภาวะ จังหวัดศรีสะเกษ

1. การขยายผลการดำเนินงานในจังหวัดพื้นที่

ปัจจุบันสังคมไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบเนื่องจากสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยอัตราที่รวดเร็ว การเข้าสู่สังคมสูงวัยทำให้สังคมไทยต้องเผชิญกับประเด็นที่ท้าทาย ต่อคุณภาพชีวิตของประชากรผู้สูงอายุ ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพเนื่องจากผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาค่อนข้างน้อยทำให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสในการทำงานเชิงเศรษฐกิจและโอกาสที่จะเข้าถึงบริการต่าง ๆ อีกทั้งผู้สูงอายุจะอาศัยอยู่กับบุตรน้อยลง ในด้านข้อมูลสถานะสุขภาพของผู้สูงอายุก็บ่งชี้ชัดเจนว่าผู้สูงอายุไทยมีแนวโน้มที่จะเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังและมีสุขภาพะทุพพลภาพมากขึ้น

จากการลงพื้นที่ พบว่ามีประชาชนที่ป่วยมีและมีการรุนแรงมากขึ้นไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ บางรายเจ็บป่วยมาอยู่ในระยะสุดท้ายญาติและครอบครัวเพียงประคองให้สามารถดำรงชีวิตไปวันๆเท่านั้น ทำให้ครอบครัวและผู้ป่วยมีภาวะร่างกาย จิตใจ ที่യാແ่ ทุ่มงาน

โดยเฉพาะโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำอ้อม ได้นำเอาประเด็นดังกล่าวมาทำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายพระสงฆ์ แบบ After Action Review: AAR แยกเป็นประเด็น 2 ส่วนคือการสร้างแรงจูงใจในการดำรงชีวิตและการสร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัวชุมชนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำอ้อมโดยเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ กับผู้ที่มีภาวะป่วยติดบ้านจำนวน 4 รายติดเตียงจำนวน 9 ราย ในปีพ.ศ. 2561 จากการประเมินภาวะเสริมพบว่าผู้ป่วยในกลุ่มติดบ้านมีความท้อแท้และสิ้นหวังในการดำรงชีวิตต่อไปทำให้เกิดความคิดในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการนำของพระสงฆ์ซึ่งมีพระครูพิพัฒน์ชัยคุณ พระธรรมทูตสุขภาพะจังหวัดศรีสะเกษ เป็นแกนนำในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อลดความเครียดและภาวะซึมเศร้าในผู้ป่วยที่มีภาวะติดเตียง โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียงได้ลดความกังวลลดภาวะซึมเศร้าและผ่อนคลายจากความเครียด
2. เพื่อให้พัฒนาศักยภาพอาสาสมัครในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน
3. เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการตรวจคัดกรองประเมินสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ
4. เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตได้แบบปกติสุขตามสภาพหรือการตายอย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2. การทำหน้าที่ของพระธรรมทูตสุขภาพะผลผลิตจากโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย

ในประเด็นการทำงานของพระธรรมทูตสุขภาพะซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตจากการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยในพื้นที่ของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยเฉพาะจังหวัดศรีสะเกษจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร ผลสัมฤทธิ์ที่เห็นได้ชัดก็คือหน่วยราชการที่มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับด้านสุขภาพโดยตรงเริ่มเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านจิตใจ ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านกายกับผู้ป่วยในกลุ่มดังกล่าวจนเกิดเครือข่ายการทำงานที่ประกอบไปด้วยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลพระสงฆ์ในพื้นที่และที่สำคัญในการทำงานนั้นจะต้องมีญาติของผู้ป่วยเองประกอบคู่ในการทำงานทุกครั้ง

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำอ้อม อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธรร่วมกับพระครูพิพัฒน์ชัยคุณ พระธรรมทูตสุขภาพะประจำจังหวัดยโสธร จัดเป็นโครงการธรรมะติดเตียง ภายใต้การให้องค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ รูปแบบการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากทีมหมอครอบครัว ตลอดจนพระสงฆ์ โดยมีการ

ติดตามการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุอยู่เป็นระยะเพื่อให้เกิดความยั่งยืนชุมชน มีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะให้เกิดความสามารถด้านการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวได้โดยชุมชนเพื่อชุมชนต่อไป

4.5 ผลที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย

การดำเนินโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัยมีพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมของโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม คือ พระสังฆาธิการระดับเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเครือข่ายครูพระสอนศีลธรรม จำนวน 8 พื้นที่ (1 พื้นที่ประกอบด้วย 3 จังหวัด) พื้นที่ละ 48 รูป รวมทั้งสิ้น 384 รูป ฆราวาสที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกิจกรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัด และผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 12 คนต่อ 1 พื้นที่ (1 พื้นที่ประกอบด้วย 3 จังหวัด) รวมทั้งสิ้น 96 คน หลังจากนั้นได้คัดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 135 จากผู้แทนทั้ง 2 กลุ่ม 135 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 28.12 เพื่อสำรวจผลที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมแล้วนำมาวิเคราะห์และสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.5.1 กิจกรรมทางกายที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เช่น การเดินจงกรม บิณฑบาต เดิน กวาดลานวัด เป็นต้น

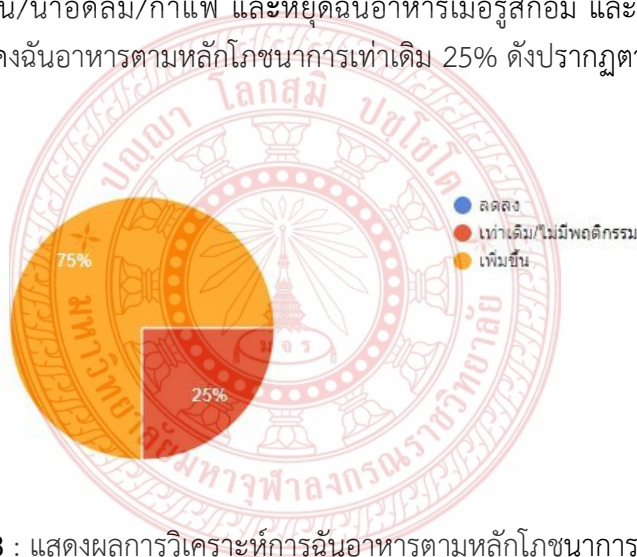
การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ในด้านกิจกรรมทางกายที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เช่น การเดินจงกรม บิณฑบาต เดิน กวาดลานวัด เป็นต้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรม พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีกิจกรรมทางกายที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยเพิ่มขึ้น 100% โดยระบุว่าพระคุณท่านได้กวาดลานวัดไม่น้อยกว่า 30 นาทีต่อวัน มีการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างต่อเนื่อง เช่น การแกว่งแขนแต่ละครั้งนานจนมีเหงื่อออก เลือกที่จะเดินขึ้นบันไดมากกว่าขึ้นลิฟท์ และเดินไปปฏิบัติศาสนกิจมากกว่านั่งรถ ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 7

แผนภาพที่ 7 : แสดงผลการวิเคราะห์กิจกรรมทางกายที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

4.5.2 การฉันอาหารตามหลักโภชนาการ

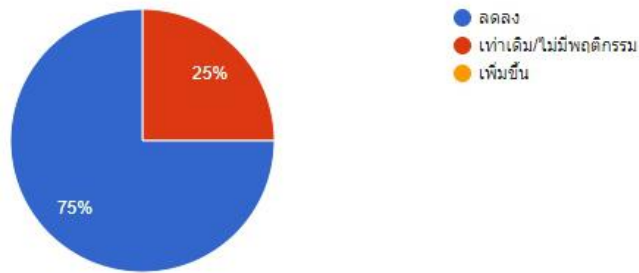
การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ในด้านการฉันอาหารตามหลักโภชนาการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรม พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีการฉันอาหารตามหลักโภชนาการเพิ่มขึ้น 75% โดยระบุว่ามีการพิจารณาประเภทของอาหารที่มีแคลลอรี่เหมาะสมกับความต้องการพลังงานในแต่ละวัน ลดหรืองดการฉันอาหารประเภทไขมันสูง แป้งหรือน้ำตาลสูงเช่น ขนมปัง ของหวาน/น้ำอัดลม/กาแฟ และหยุดฉันอาหารเมื่อรู้สึกอิ่ม และมีผู้ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมยังคงฉันอาหารตามหลักโภชนาการเท่าเดิม 25% ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 8

แผนภาพที่ 8 : แสดงผลการวิเคราะห์การฉันอาหารตามหลักโภชนาการ

4.5.3 พฤติกรรมการสูบบุหรี่

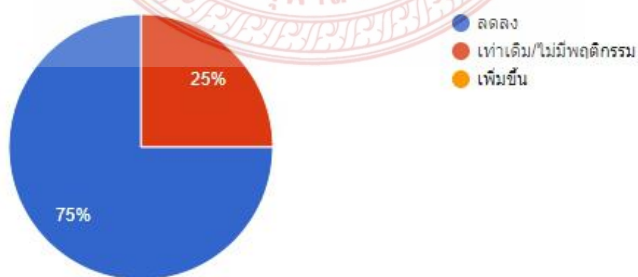
การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ในด้านพฤติกรรมการสูบบุหรี่ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรม พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ลดลง 75% โดยระบุว่ามีการปรับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพให้สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติดูแลสุขภาพ และลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพของตนเองและมีผู้ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสูบบุหรี่ 25% ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 9

แผนภาพที่ 9 : แสดงผลการวิเคราะห์พฤติกรรม การสูบบุหรี่

4.5.4 พฤติกรรมการฉันทนเครื่องดื่มปานะที่มีน้ำตาลสูง หรือมีคาเฟอีนสูง เช่น ชา กาแฟ น้ำอัดลม เครื่องดื่มชูกำลัง เป็นต้น

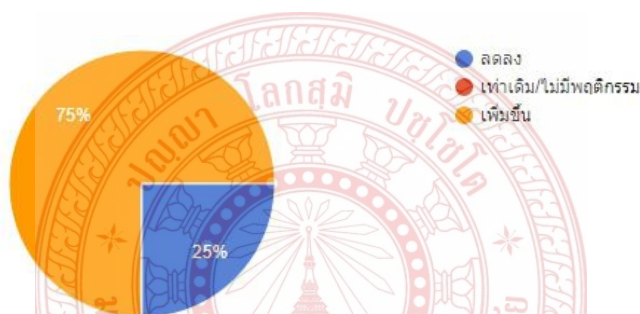
การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒน์วิทยาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธานุสาเพื่อสังคม ในด้านพฤติกรรมการฉันทนเครื่องดื่มปานะที่มีน้ำตาลสูง หรือมีคาเฟอีนสูง เช่น ชา กาแฟ น้ำอัดลม เครื่องดื่มชูกำลัง เป็นต้น ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรม พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีพฤติกรรมการฉันทนเครื่องดื่ม ปานะที่มีน้ำตาลสูง หรือมีคาเฟอีนสูงลดลง 75% โดยระบุว่า มีการปรับแผนการดูแลพฤติกรรม สุขภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการฉันทนน้ำปานะที่สกัดจากผักผลไม้ หรือถั่ว และ หลีกเลียงหรือลดปริมาณการฉันทนน้ำปานะประเภท กาแฟ เครื่องดื่มชูกำลังโดยเปลี่ยนเป็นการ ฉันทนน้ำอุ่นแทน และมีผู้ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการฉันทนเครื่องดื่มปานะที่มีน้ำตาลสูง หรือมี คาเฟอีนสูง 25% ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 10

แผนภาพที่ 10 : แสดงผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการฉันทนเครื่องดื่มปานะที่มีน้ำตาลสูง หรือมีคาเฟอีนสูง

4.5.5 มีการแสดงธรรม หรือเผยแผ่หลักธรรมให้กับฆราวาส ญาติโยม องค์กร ต่างๆ

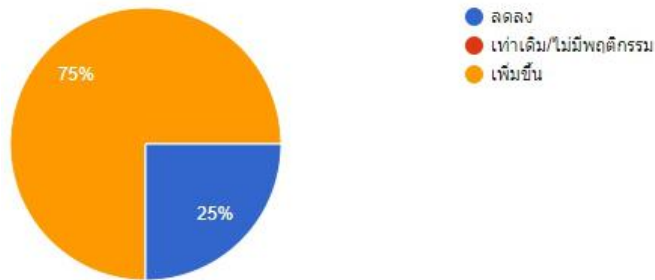
การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ในด้านมีการแสดงธรรม หรือเผยแผ่หลักธรรม ให้กับฆราวาส ญาติโยม องค์กรต่างๆ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรม พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีการแสดงธรรม หรือเผยแผ่หลักธรรมให้กับฆราวาส ญาติโยม องค์กรต่างๆ เพิ่มขึ้น 75% โดยระบุว่า หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัยแล้ว ได้นำข้อมูลที่ได้รับจากการอบรมไปเผยแผ่ให้กับฆราวาส ญาติโยม และองค์กรต่างๆ ได้ทราบถึง ประโยชน์ของการดูแลสุขภาพ การทำงานอย่างเป็นเครือข่าย และการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวม พร้อมทั้งสวดแทรกหลักธรรมพระพุทธศาสนาด้วย และมีผู้ที่มีการแสดงธรรม หรือเผยแผ่หลักธรรมให้กับฆราวาส ญาติโยม และองค์กรต่างๆ ลดลง 25% เนื่องจากมีภาระงานเพิ่มขึ้น ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 11

แผนภาพที่ 11 : แสดงผลการวิเคราะห์ที่มีการแสดงธรรม หรือเผยแผ่หลักธรรมให้กับฆราวาส ญาติโยม องค์กรต่างๆ

4.5.6 มีความปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพระสงฆ์ร่วมวัด

การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ในด้านการมีความปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพระสงฆ์ร่วมวัด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรม พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพระสงฆ์ร่วมวัดเพิ่มขึ้น 75% โดยระบุว่า หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการสังฆพัฒน์นาวิชาลัยแล้วมีวิธีในการลดความเครียดที่ได้ผลสำหรับตนเอง สามารถลดความวิตกกังวลได้โดยใช้เวลาไม่มากนัก จัดการอารมณ์ขุ่นมัวซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆได้ เมื่อมีภาวะเครียดจะปรึกษากับผู้ที่ตนเองไว้วางใจหรือปรึกษากับเพื่อนพระสงฆ์ร่วมวัดและผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพระสงฆ์ร่วมวัดลดลง 25% เนื่องจากต้องเดินทางและปฏิบัติงานภายนอกวัดมากขึ้น ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 12

แผนภาพที่ 12 : แสดงผลการวิเคราะห์การมีความปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพระสงฆ์ร่วมวัด

4.5.7 มีความพึงพอใจในการทำงานเพื่อใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒน์นิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ในด้านมีความพึงพอใจในการทำงานเพื่อใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรม พบว่าพระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีความพึงพอใจในการทำงานเพื่อใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น 100% โดยระบุว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมมีความพึงพอใจในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมมาพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในหลักธรรมพระพุทธศาสนา และสามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่คณะสงฆ์ ชุมชน และสังคมได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 13

แผนภาพที่ 13 : แสดงผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการทำงานเพื่อใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

4.5.8 อื่นๆ ระบุ

การสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการอบรมโครงการสังฆพัฒน์นิชาลัย และดำเนินกิจกรรมรูปแบบพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม พบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการที่ได้เข้าร่วมการอบรมในโครงการสังฆพัฒน์นิชาลัย โดยระบุว่า เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของคณะสงฆ์อยู่แล้วไม่เป็นที่ขัดต่อพระธรรมวินัย และยังได้รับ

ประสบการณ์ตรงจากการลงพื้นที่ศึกษาดูงานของวัดและชุมชนอื่นๆ ที่มีการทำงานร่วมกันโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ซึ่งเป็นตัวอย่างในการได้เรียนรู้ถึงกระบวนการพัฒนา นอกจากนี้พระสงฆ์ผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ได้รับองค์ความรู้ใหม่ๆ จากการฟังบรรยายและสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพระวิทยากรที่เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาและวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในแขนงต่างๆ

จากการที่ได้เข้าร่วมการอบรมในโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยทำให้พระสงฆ์มีการปรับพฤติกรรมของตนเองหลายประการ เช่น พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ การบริโภคอาหาร การควบคุมอารมณ์ และการเป็นผู้นำ โดยพระสงฆ์ได้กล่าวว่า มีความเป็นผู้นำปฏิบัติธรรมคือ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพิ่มขึ้นจากที่ไม่เคยนำปฏิบัติมาก่อน และเห็นถึงการทำงานเป็นทีม คือ มีการช่วยกันทำงาน เห็นงานส่วนรวมเป็นงานหลัก ทำแบบต่อเนื่องเพื่อประโยชน์แก่สังคมและเพื่อพระพุทธศาสนา

นอกจากนั้น พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมในโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย ยังกล่าวด้วยว่า โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัยเป็นโครงการที่ดี มีประโยชน์กับคณะสงฆ์และสังคม จึงควรมีการสนับสนุนงบประมาณให้กับคณะสงฆ์ที่พร้อมปฏิบัติงานเพื่อสังคมตามความเหมาะสม และควรมีส่งเสริมสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแหล่งผลิตศาสนทายาทที่ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตในการเผยแผ่ให้พระพุทธศาสนามีความรุ่งเรือง ความมั่นคงที่จะก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาพระธรรมทูตสุภาพะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลัก
ภาวนา 4 ในผู้ที่นอนติดเตียง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีทั้งส่วนที่เป็นภาค
วิชาการโดยการออกแบบหลักสูตรในสอดคล้องกับสภาวะการณ์ในปัจจุบัน และเชิงปฏิบัติการ
โดยให้พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าคณะปกครองและพระสงฆ์นักพัฒนาทั้งในและนอกพื้นที่ ได้เข้ามา
มีบทบาทในการปลูกให้พระสงฆ์รุ่นใหม่สร้างพลังในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์ที่สามารถแผ่
ขยายไปถึงประชาชน ก่อให้เกิดสุขภาวะองค์กรรวมได้ จึงเป็นที่มาของการสร้างองค์ความรู้
กระบวนการพัฒนาและกลุ่มพระสงฆ์เพื่อสังคม

มีเป้าหมายที่จะพัฒนาพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานคณะสงฆ์ให้
ความพร้อมที่จะทำงานพัฒนาสังคม และสุขภาวะอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับแผนปฏิรูป
กิจการพระพุทธศาสนาด้านสาธารณสงเคราะห์ นำร่องในเขตปกครองคณะสงฆ์ 8 ภาค ได้แก่
ภาค 2 ภาค 4 ภาค 6 ภาค 7 ภาค 9 ภาค 10 ภาค 15 และภาค 17 ครอบคลุมพื้นที่ 24
จังหวัด ในแต่ละพื้นที่มีระยะเวลาดำเนินการรวม 5 วัน 4 คืน หรือตามความเหมาะสม ด้วย
การคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเป็นเลขานุการเจ้าคณะ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
หรือผู้มีคุณสมบัติตามที่คณะสงฆ์เห็นสมควร และเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้าร่วมโครงการ จำนวน
480 รูป/คน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับเครือข่ายได้ดำเนินการ
ขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒน์วิชาลัย หลังจากโครงการได้ผลผลิตคือ “พระธรรมทูตสุ
ภาพะ” จะต้องออกแบบโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเพื่อนำไปขยายผลในเชิงพื้นที่ ตาม
แผนยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและการพัฒนาสุขภาวะของคณะสงฆ์จังหวัด
จำนวน 24 จังหวัด และได้โครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเชิงบูรณาการ จำนวน 8
โครงการ

การศึกษาวิจัยในโครงการสังฆพัฒน์วิชาลัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของการสืบสานปณิธานการ
ทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม สร้างและพัฒนาเครือข่ายการทำงานสังฆพัฒน์ให้เกิดพลัง
ในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(Participation Action Research: PAR) โดยมีผลการวิจัยดังนี้

5.1 สรุปผล

โครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัยเริ่มดำเนินการขับเคลื่อนตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2560 มีเป้าหมายเพื่อปลูกอุดมการณ์ให้พระสงฆ์ ที่เรียกว่า พระธรรมทูตสุภาพะ มีความตระหนักในการทำงานพัฒนาเพื่อสนองตอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณะสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม โดยมีแนวทางการดำเนินการด้วยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะทุกระดับชั้น และเพื่อให้คณะสงฆ์เห็นความสำคัญของโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัยในแต่ละพื้นที่ ทางโครงการได้เสนอเรื่องเข้าที่ประชุมคณะสงฆ์ในพื้นที่ที่จะดำเนินการ และคณะสงฆ์จะทำหน้าที่ในการคัดเลือกพระสงฆ์ที่เหมาะสมเข้าร่วมกิจกรรมขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาที่ว่า “ไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร ไม่มีความสามารถพอที่จะทำได้ และขาดทีมงานที่จะร่วมกันทำ” จึงให้ความสำคัญกับการนำความต้องการของผู้ทำกับผู้อุบายทำได้มาบรรจบกัน ผ่านกระบวนการถอดบทเรียนจากต้นแบบและประสบการณ์จริงจากภาคสนาม เริ่มด้วยการเปิดเวทีความคิดเพื่อการยกระดับคุณภาพพระสงฆ์สู่การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา โดยจะมีพระเถระผู้ใหญ่และพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่มาเป็นวิทยากรนำกระบวนการ จากนั้นจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมถอดบทเรียนกับพระสงฆ์นักพัฒนาต้นแบบเกี่ยวกับแนวคิดและกระบวนการกลายเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา โดยมีพระครูอุภัยโกศล หรือหลวงพี่ช้างรายการคนค้นคน มานำกระบวนการ นำเข้าสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโครงการพุทธศาสนาเพื่อสังคมให้ผู้เข้าร่วมแบ่งกลุ่มตามพื้นที่ ร่วมคิด ร่วมให้ความเห็น ออกแบบโครงการพุทธศาสนาเพื่อสังคมเพื่อขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณะสงเคราะห์ เมื่อพระสงฆ์ที่เข้าร่วมตระหนักถึงความสำคัญในการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา จากนั้นเป็นการศึกษาภาคสนามเพื่อได้ประสบการณ์ตรงจากความสำเร็จในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนา นำมาสู่การพัฒนาโครงการที่จะขับเคลื่อนร่วมกัน

จากการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัย ได้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินกิจกรรมและยุทธศาสตร์ของโครงการอย่างชัดเจน ดังนี้

1. การดำเนินกิจกรรมและความคุ้มค่าของงบประมาณ

- 1) การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและการพัฒนาสุภาพะระดับจังหวัด

โครงการสังฆพัฒนาวิทยาลัยได้ดำเนินการขับเคลื่อนมาแล้ว 6 แห่ง ประกอบด้วย

ก. เวทีขับเคลื่อนภาค 6 ประกอบด้วยจังหวัดน่าน จังหวัดพะเยาและจังหวัดเชียงราย มีพระสงฆ์เข้าร่วม จำนวน 60 รูป และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนา จำนวน 9 คน

ข. เวทีขับเคลื่อนภาค 7 ประกอบด้วยจังหวัดลำพูน ลำปางและเชียงใหม่ มีพระสงฆ์เข้าร่วม จำนวน 55 รูป และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนา จำนวน 12 คน

ค. เวทีขับเคลื่อนภาค 17 ประกอบด้วยจังหวัดตรัง จังหวัดกระบี่ และจังหวัดภูเก็ต มีพระสงฆ์เข้าร่วม จำนวน 47 รูป และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนา จำนวน 8 คน

ง. เวทีขับเคลื่อนภาค 5 ประกอบด้วยจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร และกำแพงเพชร มีพระสงฆ์เข้าร่วม จำนวน 52 รูป และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนา จำนวน 9 คน

จ. เวทีขับเคลื่อนภาค 10 ประกอบด้วยจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี มีพระสงฆ์เข้าร่วม จำนวน 40 รูป และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนา จำนวน 12 คน

ช. เวทีขับเคลื่อนภาค 15 ประกอบด้วยจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดราชบุรี มีพระสงฆ์เข้าร่วม จำนวน 59 รูป และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนา จำนวน 6 คน

ในแต่ละเวทีได้พัฒนาแผนยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและการพัฒนาสุขภาวะระดับจังหวัดโดยการนำของเจ้าคณะจังหวัดและรองเจ้าคณะจังหวัด ได้แก่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดนครสวรรค์

2) ดำเนินการพัฒนาคู่มือโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเชิงบูรณาการ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในพื้นที่

เพื่อให้เครือข่าย “พระธรรมทูตสุขภาวะ” เกิดความเข้มแข็ง แนวทางการทำงานคือการออกแบบโครงการให้พระสงฆ์ได้ทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในเวทีขับเคลื่อนจึงเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์ได้ร่วมคิด ร่วมออกแบบโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม และเครือข่ายได้มีพันธสัญญากันในการผลักดันโครงการหรือกิจกรรมเล็กๆ นี้อให้เกิดผลสะท้อนอันยิ่งใหญ่แก่สังคมที่เรียกว่า Cap Corner Stone ที่หมายถึงหินก้อนเล็กที่เขยื้อนสะเทือนถึงจักรวาล ในแต่ละเวที ได้มีการพัฒนาโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเชิงบูรณาการ ดังนี้

ก. เวทีขับเคลื่อนภาค 6 ประกอบด้วยจังหวัดน่าน จังหวัดพะเยาและจังหวัดเชียงราย พัฒนาและดำเนินการโครงการสังฆประชาคมร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน จังหวัดน่าน ทำงานร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด เครือข่ายครูพระสอนศีลธรรม

ข. เวทีขับเคลื่อนภาค 7 ประกอบด้วยจังหวัดลำพูน ลำปางและเชียงใหม่ ได้พัฒนาและดำเนินการโครงการพระธรรมทูตสุขภาวะ ร่วมกับ สาธารณสุขจังหวัด สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สาธารณสุขอำเภอทุกอำเภอ โรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกตำบล เครือข่ายพระสงฆ์พระนักพัฒนาภาคเหนือ กลุ่มเอ็นจีโอด้านส่งเสริมสุขภาพ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ค. เวทีขับเคลื่อนภาค 17 ประกอบด้วยจังหวัดตรัง จังหวัดกระบี่ และจังหวัดภูเก็ต ได้พัฒนาและดำเนินการโครงการส่งเสริมพัฒนาสุขภาพะผู้ป่วยระยะสุดท้ายแบบองค์รวม จังหวัดตรัง ร่วมกับเครือข่ายชมรมชายผ้าเหลือง โรงพยาบาลห้วยยอด สมัชชาสุขภาพจังหวัดตรัง สาธารณสุขจังหวัดตรัง ชมรมผู้สูงอายุจังหวัดตรัง สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตรัง

ง. เวทีขับเคลื่อนภาค 5 ประกอบด้วยจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร และกำแพงเพชร ได้พัฒนาและดำเนินการโครงการสร้างภูมิรู้การปฏิบัติ ลดปัญหาความเสี่ยงในชุมชน ร่วมกับสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สาธารณสุขอำเภอทุกอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

จ. เวทีขับเคลื่อนภาค 10 ประกอบด้วยจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี ได้พัฒนาและดำเนินการโครงการพระธรรมทูตสุขภาพะ ร่วมกับ คณะสงฆ์จังหวัด สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สาธารณสุขอำเภอทุกอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ข. เวทีขับเคลื่อนภาค 15 ประกอบด้วยจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดราชบุรี ได้พัฒนาและดำเนินการโครงการสังฆปริณิบัติบูรณาการทุกข์ ร่วมกับ คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สาธารณสุขอำเภอทุกอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

3) กิจกรรมและโครงการที่สามารถลดปัญหาและรายจ่ายต่อทางการแพทย์ของพระสงฆ์

กิจกรรมและโครงการที่ได้มีการพัฒนาและดำเนินการในแต่ละเวทีที่สามารถลดปัญหาและรายจ่ายทางการแพทย์ทั้งของพระสงฆ์และชาวบ้านได้ เช่น สังฆประชาร่วมพัฒนาสัมมาชีพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน จังหวัดน่าน โครงการพระธรรมทูตสุขภาพะ จังหวัดลำพูน โครงการสังฆพัฒนาสุขภาพะผู้ป่วยระยะสุดท้ายแบบองค์รวมจังหวัดตรัง โครงการสร้างภูมิรู้การปฏิบัติ ลดปัญหาความเสี่ยงในชุมชน จังหวัดนครสวรรค์ โครงการสังฆปริณิบัติบูรณาการทุกข์ จังหวัดเพชรบุรี

2. การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์

ในการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยที่ผ่านมา 6 เวที มีองค์กรเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา ภาครัฐ และภาคประชาสังคม เข้าร่วม จำนวน 18 องค์กร ได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัด สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เครือข่ายพระสงฆ์พระนักพัฒนาภาคเหนือ กลุ่มเอ็นจีโอด้านส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด กลุ่มฮักเมื่องน่าน เครือข่ายชมรมชายผ้าเหลือง สมัชชาสุขภาพจังหวัด ชมรมผู้สูงอายุจังหวัด เครือข่าย

ครูพระสอนศีลธรรม มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ จังหวัดน่าน) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี จังหวัดน่าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และศูนย์สาธิตการตลาดวัดหนองพะยอม มีพระสงฆ์ฆาธิการ ระดับเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเครือข่ายครูพระสอนศีลธรรม จำนวน 6 พื้นที่ เข้าร่วมจำนวน 313 รูป และมีชมราวาสที่ทำงาน เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัด และผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมเข้าร่วม จำนวน 56 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 369 รูป/คน

3. ผลกระทบและนโยบาย

โครงการสังฆพัฒนานิชาลัยได้เกิดเครือข่ายการพัฒนาสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ที่ได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ จำนวน 18 เครือข่าย ได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัด สาธารณสุขจังหวัด สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เครือข่ายพระสงฆ์พระ นักพัฒนาภาคเหนือ กลุ่มเอ็นจีโอด้านส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด กลุ่ม อักเมื่อน่าน เครือข่ายชมรมชายผ้าเหลือง สมัชชาสุขภาพจังหวัด ชมรมผู้สูงอายุจังหวัด เครือข่าย ครูพระสอนศีลธรรม มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ จังหวัดน่าน) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี จังหวัดน่าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และศูนย์สาธิตการตลาดวัดหนองพะยอม

นอกจากนี้ ภาพที่สะท้อนจากเวทีขับเคลื่อน คือ เกิดกลุ่มพระสงฆ์ที่มีพลังความคิดพลัง ปัญญาที่เข้มแข็งทำหน้าที่เติมเต็มสถาบันสงฆ์ให้เข้มแข็ง และเกิดการรวมตัวของพระสงฆ์แนวราบ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันสงฆ์ทั้งแนวตั้งและแนวราบ ด้วยความมุ่งหมายของโครงการที่จะให้เกิดผลผลิต คือ “พระธรรมทูตสุขภาวะ” ไปทำหน้าที่ปลดปล่อยผู้คนให้พ้นจากพันธนาการ ความทุกข์ยากลำบาก แต่ที่ผ่านมาพระสงฆ์ที่เข้าร่วมเวทีส่วนใหญ่ไม่เคยรับรู้บทบาทหรือ แลกเปลี่ยนการทำงานพัฒนากับพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่ หรืออาจจะมองข้ามการทำงานของ ท่านเหล่านั้น แต่จากเวทีขับเคลื่อน ทำให้พระสงฆ์บางรูปปรับสภาพว่าในวันที่เข้าร่วมถูกเจ้าคณะ จังหวัดสั่งให้มา อันที่จริงไม่อยากจะมาเข้าร่วมเพราะคิดว่าจะเป็นการประชุมแบบจารีตดั้งเดิมของ คณะสงฆ์ มาฟังกลับไปแล้วก็ไม่เกิดอะไรขึ้นมา คนพูดก็คนเก่า เรื่องที่พูดก็เรื่องเก่า แต่เมื่อเข้าร่วม พบว่า เกิดแรงบันดาลใจในการที่จะทำงานพัฒนา เมื่อได้แลกเปลี่ยนกับพระสงฆ์นักพัฒนาดั้งเดิม และเรียนรู้การทำงานพัฒนาแบบไร้กระบวนยุทธ์จากหลวงพี่ช้าง รายการคนค้นคน เกิดมุมมอง ใหม่ๆ แต่ละพื้นที่จึงได้จัดตั้งคณะทำงานเครือข่ายพระธรรมทูตสุขภาวะ

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผลการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย หลังจากได้นำโครงการลงสู่ภาคปฏิบัติแล้ว เกิดผลสัมฤทธิ์หลายด้าน เพื่อประโยชน์ในพัฒนาประปฐิฐูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านสาธารณะสงเคราะห์ จึงจัดทำข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ระดับนโยบาย

การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย มีแนวคิดพื้นฐานเพื่อการสนองงานปกครองคณะสงฆ์ และแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านสาธารณะสงเคราะห์ การทำงานตลอดระยะเวลา 15 เดือนที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนาองค์ความรู้และสมรรถนะของบุคลากรทางพระพุทธศาสนา การทำงานเชิงเครือข่าย และที่สำคัญเกิดแรงผลักดันจนเกิดอุดมการณ์ทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อยังคมยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการขยายผลเรื่องความหลากหลายของกิจกรรม ที่ตอบสนองความต้องการให้กลุ่มพระสงฆ์เอง ภาคประชาสังคม ในระยะยาวจะทำให้สังคมพลเกิดความเข้มแข็งจากโครงสร้างภายใน จึงเสนอให้องค์ปกครองคณะสงฆ์นำประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้าน บรรจุไว้ในแผนแม่บทขององค์ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ พัฒนางค์ความรู้ และยกระดับกระบวนการทำงานให้กระจายทั่วถึงทุกกลุ่มชน โดยการถอดบทเรียนจากการขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ควรสร้างเครือข่ายการทำงานเชิงบูรณาการ อย่างเป็นรูปธรรมโดยแบ่งเครือข่ายอย่างเป็นทางการและอย่างไม่เป็นทางการทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อจะทำให้กลุ่มต่างๆ เข้าร่วมขับเคลื่อนทุกกิจกรรมได้อย่างสนใจ และมีการออกแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เน้นการเข้าถึงและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

3. การวิจัยและการจัดการความรู้ เพื่อให้เกิดความเท่าทันต่อสภาวะการณ์ในปัจจุบัน

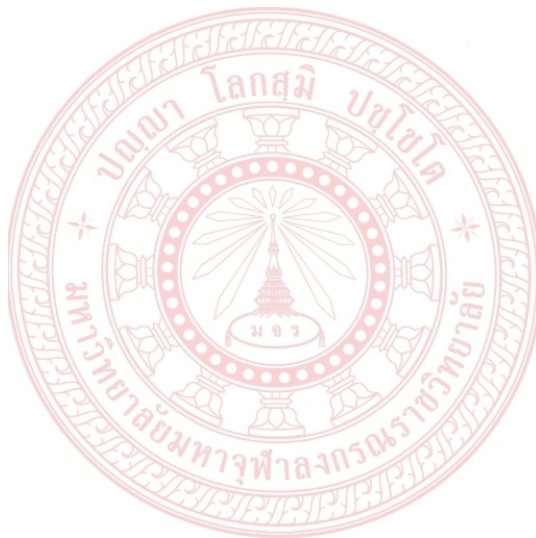
2. ระดับปฏิบัติการ

ภาคีเครือข่ายควรร่วมมือในการผลักดันให้เกิดการจัดตั้งศูนย์ประสานงานโครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยส่วนกลางและส่วนภูมิภาค กระจายเป็นจุดตามสถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และองค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยเฉพาะพื้นที่ที่ได้มีการขับเคลื่อนโครงการมาแล้ว

3. ระดับเครือข่าย

โครงการสังฆพัฒนาวิชาลัยได้เกิดเครือข่ายการพัฒนาสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนาในพื้นที่ที่ได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ จำนวน 18 เครือข่าย ได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัด สาธารณสุขจังหวัด สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เครือข่ายพระสงฆ์พระ

นักพัฒนาภาคเหนือ กลุ่มเอ็นจีโอด้านส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด กลุ่ม
ฮักเมื่อน่าน เครือข่ายชมรมชายผ้าเหลือง สมัชชาสุขภาพจังหวัด ชมรมผู้สูงอายุจังหวัด เครือข่าย
ครูพระสอนศีลธรรม มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ จังหวัดน่าน) วิสาหกิจชุมชนชีวิติ
จังหวัดน่าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และศูนย์สาธิตการตลาดวัดหนองพะยอม หลักจากนั้นควรสร้าง
ระบบขึ้นมาเพื่อพัฒนาระบบการทำงานและการจัดการเครือข่าย ด้านการประสานงาน และความ
ร่วมมือในการทำงานเชิงระบบยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร: เจ.เอส.การพิมพ์, ๒๕๔๗.
- กองโภชนาการ. คุณค่าทางโภชนาการของอาหารไทย. นนทบุรี: โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก, ๒๕๓๘.
- กุศล สุนทรธาดา. จุดเปลี่ยนนโยบายประชากรประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๙.
- เกษม ต้นติผลาชีวะ และกุลยา ต้นติผลาชีวะ. การรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๒๘.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕.
- คณะกรรมการการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุและการพัฒนาสังคม. ปัญหาผู้สูงอายุและแนวทางแก้ไข. กรุงเทพมหานคร: วุฒิสภา, ๒๕๓๔.
- จุมพล หนิมพานิช. การอบรมขัดเกลาทางสังคมและการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘.
- ดวงจันทร์ เพชรานนท์. โภชนาการสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.
- ดุชนี สุทธิปริยาศรี. ทักษะชีวิตการค้นพบตนเองด้านสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๙.
- นภัศ ศิริสัมพันธ์. พฤติกรรมการบริโภคของประชากรในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี : รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง พฤติกรรมการกินของคนไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, ๒๕๒๗.
- บรรลุ ศิริพานิช. คู่มือเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุการงาน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.ที.เอ.เบสท์ ชัฟฟลาย จำกัด, ๒๕๓๕.
- _____. เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: เกษมสุวรรณ, ๒๕๓๔.
- บุษยมาส สินธุประมา. สังคมวิทยาความสูงอายุ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ, ๒๕๓๙.
- ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประเวส วะสี. สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. นนทบุรี: สำนักพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๔๓.
- เปรมจิตต์ สิทธิศิริ และสุทิน เกตุแก้ว. กินอยู่เพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๒.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . **ธรรมกับการศึกษาของไทย**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- _____ . **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมฉบับปรับปรุงใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระพุทธโฆษาจารย์. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พุทธทาสภิกขุ. **การศึกษาสมบูรณ์แบบ : คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด**. กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- _____ . **ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๓๙.
- เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก. **สูงอายุวิทยาศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ๒๕๔๙**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๔๙.
- ระพีพรรณ คำหอม และคณะ. **การประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบางกอกบล็อก จำกัด, ๒๕๔๒.
- วิเชียร วิทยอดม. **ทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์, ๒๕๔๙.
- วินัย ดะห์ลัน. **อาหารโภชนาการและผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร**. คณะเวชศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ศรีสมร คงพันธุ์. **อาหารวัยทอง : สูตรอาหารสุขภาพสำหรับผู้หญิง**. กรุงเทพมหานคร: แสงแดด, ๒๕๔๒.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- _____ . **การเกื้อกูลทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ พื้นที่ศึกษาในเขตภาคใต้**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- ศิริรงค์ ทับสายทอง. **จิตวิทยาผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- ศิริวรรณ ศิริบุญ และคณะ. **การประเมินโครงการนำร่องการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุ**. สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. **สถิติผู้สูงอายุในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี้ประเทศไทย, ๒๕๕๐.
- สมจิต หนูเจริญกุล. **การพยาบาลทางอายุรศาสตร์ (เล่ม ๑)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พรินต์, ๒๕๓๙.
- สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา**. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖.

สมพร เทพลีธา. บทบาทขององค์กรเอกชนในการแก้ไขปัญหาสังคมและการพัฒนาสังคม.

กรุงเทพมหานคร: โครงการอบรมเพื่อพัฒนาสังคม สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาภาวะสูงอายุ ความเป็นจริงและการคาดการณ์ในสังคมไทย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ผู้สูงอายุกับการทำงาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

สำนักงานสำรวจสุขภาพประชาชนไทย (สสท.), รายงานการสำรวจสุขภาพประชากรไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗. นนทบุรี: บริษัท เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

_____. รายงานการสำรวจสุขภาพประชากรไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒. นนทบุรี: บริษัท เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์ จำกัด, ๒๕๕๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. ประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, ๒๕๐๖.

สุมาลี สังข์ศรี. การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล.

กรุงเทพมหานคร: ๙๑๑๙ เทคนิควิธีคิด, ๒๕๔๐.

สุรกุล เจนอบรม. วิทยาการผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

๑.๒.๒ บทความ

บรรลุ ศิริพานิช. “บริการสุขภาพผู้สูงอายุ”, แพทยสภาสาร. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๒๕): ๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). “หัวใจพระพุทธศาสนา”, พุทธจักร. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐): ๗.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. “ถึงจะแก่แต่ไม่กลัว ถ้า (สังคม) เตรียมการ”, จัดหมายข่าวมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ : มสช. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม - เมษายน ๒๕๔๙): ๔๙ - ๕๒.

อนุสิฐ รัชตศิลป์. “ฐานะทางเศรษฐกิจและภาวะทุพโภชนาการ”, โภชนาการสาร. (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖): ๑๗.

อภิชัย พันธเสน, “จะประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมได้อย่างไรสร้างสรรค์ปัญญา”, ชุดบริหารการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

๑.๒.๓ รายงานวิจัย

เกรียงไกร วาสนจิตร, พฤติกรรมการบริโภคผักและผลไม้ของนิสิต นักศึกษา ภาควิชาการศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

ขวัญจิต อินทรีย์, การรับรู้ความสามารถของตนเองและพฤติกรรมการควบคุมน้ำหนักของนักศึกษาอาชีวศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

จิราพร กันทะธง, พฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนวัยรุ่นหญิงในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

- จิราพร เกศพิชญวัฒนา และ สุวิณี วิวัฒน์วานิช, การศึกษานโยบายและการดำเนินการด้านผู้สูงอายุ และกลุ่มโรคไม่ติดต่อของกรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ฉาน วรรณวิจารณ์, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- ดราลักษณ์ ถาวรประสิทธิ์, ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมการบริโภคอาหารของผู้ติดเชื้อเอชไอวี ในจังหวัดเชียงใหม่. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- หทัยกาญจน์ โสตรดีและอัมพร นิมพลี, พฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. รายงานวิจัย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๐.
- พระครูใบฎีกาโสภา กิจจสาร, การประยุกต์หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตตำบลบ้านหว่า อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พุทธชาติ นิธิธรรมธาราม, ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนประถมศึกษาที่มีภาวะโภชนาการเกินมาตรฐานในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- ภิรมย์ เจริญผล, ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัดนครปฐม. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีเมือง พลั่งฤทธิ์, การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัวและชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล, นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๕.
- สกุลรัตน์ เตียววานิช, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความพึงพอใจในบทบาทการดูแลเด็ก การรับรู้ภาวะสุขภาพ การสนับสนุนทางสังคม กับความผาสุกของผู้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- สุจิตรา นิลเลิศ, ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการอุปถัมภ์จากบุตรกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทยในชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.
- สุนีมาศ โนรี และเพ็ญจิตร กาหมณี, พฤติกรรมการบริโภคอาหารจานด่วนแบบไทยและแบบตะวันตก ของนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่, รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- สุรเชษฐ ปิตะวาสนา, ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาล ศรีดอนไผ่. รายงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๔.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี
ตำแหน่งทางวิชาการ	:	รองศาสตราจารย์ (ทางรัฐศาสตร์)
วัน/เดือน/ปี เกิด	:	23 มิถุนายน 2517
อายุ	:	45 ปี
การศึกษา	:	
พ.ศ. 2533		สอบได้ น.ธ.เอก สำนักเรียนวัดกะพังสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
พ.ศ. 2539		สอบได้ประโยค ป.ธ.7 สำนักเรียนวัดชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2541		สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ (เกียรตินิยมหนึ่ง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2546		สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนา สังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2554		สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
พ.ศ. 2561		สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี
ตำแหน่งหน้าที่		
พ.ศ. 2547-2551		หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2552-2560		รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2554-2560		ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2556-2557		ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ จังหวัดชลบุรี
พ.ศ. 2558-2560		ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน		ผู้ประเมินคุณภาพการศึกษาภายในชั้นบัณฑิต สกอ.
พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน		รองประธานคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2561-ปัจจุบัน		รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2562-ปัจจุบัน		บรรณาธิการวารสารพุทธปัญญาปริทรรศน์ (TCI กลุ่ม 2)
พ.ศ. 2562-ปัจจุบัน		ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

การฝึกอบรม

- พ.ศ. 2556 ผ่านการอบรมหลักสูตรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ : ศาสตร์และศิลป์เพื่อ
ประโยชน์สุขของปวงชน รุ่นที่ 10 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล
- พ.ศ. 2557 ผ่านการอบรมหลักสูตรประกาศนียบัตรแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการ
ความขัดแย้งด้านนโยบายสาธารณะโดยสันติวิธี (ปชส.5) จากสถาบัน
พระปกเกล้า
- พ.ศ. 2557 ผ่านการอบรมหลักสูตรการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- พ.ศ. 2558 ผ่านการอบรมหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
(สสส.4) จากสถาบันพระปกเกล้า
- พ.ศ. 2558 ผ่านการอบรมหลักสูตรวิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย รุ่นที่ 10
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- พ.ศ. 2561 ผู้จัดการโครงการอบรมวิจัยข้ามวัฒนธรรม ไทย-พม่า ศูนย์พุทธวิจัยเพื่อสังคม
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
- พ.ศ. 2561 ผ่านการอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงเพื่อการสร้างชาติ (นสข.3) จาก
สถาบันการสร้างชาติ

ผลงานวิชาการ

- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2552). แนวคิดการบริหารนโยบายสาธารณะโดยการมีส่วนร่วมของ
ประชาชน. กรุงเทพมหานคร : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2556).การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2556).ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2557)(บรรณาธิการ).คู่มือการฝึกอบรมหลักสูตรการป้องกันการทุจริตตาม
แนวพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2560)(บรรณาธิการ).โครงการพัฒนาชุดความรู้ เรื่องวัฒนธรรมพลเมือง
ประชาธิปไตยตามแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2561).สุขชีวีวิถีพุทธ : การเข้าถึงความสุขตามแนวพุทธศาสนา.
กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2561).นวัตกรรมสันติสุขในท้องถิ่น : วิถีแห่งรัฐศาสตร์เชิงวัฒนธรรม.
กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์.

บทความวิชาการ

Phramaha Boonlert Chuaythanee. “Cultural Political Science: Concept and Models” The Changing Status of Women: Myth and Reality with special reference to Northeast India. Organized by Kokrajhar Govt, College, Kokrajhar held on 7-8 March 2018”

Phramaha Boonlert Chuaythanee. “Cardiovascular disease risk among Buddhist Monks in Thailand” Asian American Pacific Islander Nurses Association’s 15Th Annual International Conference. At the Affiliation to National Coalition of Ethnic Minority Nurse Associations (NCEMNA) September 22 – 23, 2018. Duke University, NC

Phramaha Boonlert Chuaythanee. “Facing the Reality of Elders” At the Universal Academic Cluster International Autumn Conference in Osaka which was held between 10-12 October 2018. Osaka, Japan.

Phramaha Boonlert Chuaythanee. “The Development of Activity for Enhancing Bio Wellbeing based on Holistic Development of Mind and Wisdom” At the Universal Academic Cluster International Autumn Conference in Osaka which was held between 10-12 October 2018. Osaka, Japan.

Phramaha Boonlert Chuaythanee. “Concept and Model of Cultural Politics” International Journal of Management and Economics. Vol.I No.25 September 2018

พระมหาบุญเลิศ ช้วยธานี. “พระสงฆ์กับความขัดแย้งทางการเมืองในท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูวิบูลสิทธิธรรม เจ้าอาวาสวัดหนองพะยอม จังหวัดพิษณุโลก”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561).

ผลงานวิจัย

พ.ศ. 2555 หัวหน้าโครงการวิจัย “บทบาทของพระสงฆ์จังหวัดพิษณุโลกในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง” ผลงานข้อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ระดับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2555 หัวหน้าโครงการวิจัย “การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 5” ทุนอุดหนุนจาก สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์จำนวน 4,000 เล่ม

พ.ศ. 2556 หัวหน้าโครงการวิจัย “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์” ผลงานข้อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ ระดับ รองศาสตราจารย์ ทุนอุดหนุนจาก องค์การบริหารส่วนตำบลวังโป่ง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

พ.ศ. 2557 รองผู้จัดการโครงการ “การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา” ทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ตีพิมพ์เป็นเล่มงานวิจัยฉบับ

สมบูรณ์เพื่อใช้ฝึกอบรมพระสงฆ์นักพัฒนาตามหลักสูตรพระสงฆ์นักพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.2557 หัวหน้าโครงการวิจัย “รูปแบบการสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้กลไกวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น”ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.2558 หัวหน้าโครงการวิจัย “สันติวิธีเริ่มต้นที่ชุมชน : ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนภาคเหนือ” ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ตีพิมพ์ในวารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559) TCI กลุ่ม 1

พ.ศ. 2559 หัวหน้าโครงการวิจัย “การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนล่าง” ทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตีพิมพ์เป็นเล่มงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ฝึกอบรมพระสงฆ์ธรรมทูตสุขภาวะเขตภาคเหนือตอนล่าง

พ.ศ. 2560 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย “การพัฒนากิจกรรมเพื่อสร้างชีวิตสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม” ร่วมกับคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล นำเสนอการประชุมวิชาการระดับชาติ MCU Congress ครั้งที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ 30 เมษายน 2561

พ.ศ. 2560 หัวหน้าโครงการวิจัย “สังคมพัฒนาวิชาลัย” ทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) จัดพิมพ์เผยแพร่ จำนวน 1,000 เล่ม เพื่อประกอบการประชุมพระสังฆาธิการในการขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ณ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม วันที่ 1-3 มีนาคม 2562

พ.ศ. 2561 หัวหน้าโครงการวิจัย “การผสมผสานวิถีทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน” ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ตีพิมพ์ในวารสารธรรมทรรศน์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561) TCI กลุ่ม 1

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดใหม่ยายแป้น แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย

กรุงเทพมหานคร 10700

ที่ทำงาน

- วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง

อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

- ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การติดต่อ

โทรศัพท์ 08 6600 3199

e-mail: boonlertchuay@gmail.com